

cupore

Julkaisu
21/2013

Kaisa Herranen, Pia Houni ja Sari Karttunen

"Pitäisi laajentaa työalaansa"

**KUVATAITEILIJAN AMMATTIROOLI JA
OSAAMISTARPEET TULEVAISUUDEN
TYÖELÄMÄSSÄ**

cupore

KULTTUURIPOLIITTISEN TUTKIMUKSEN EDISTÄMISSÄÄTIÖ

Kaisa Herranen, Pia Houni ja Sari Karttunen

”Pitäisi laajentaa työalaansa”

**Kuvataiteilijoiden ammattirooli ja osaamistarpeet
tulevaisuuden työelämässä**

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö

Cupore 2013

Cuporen julkaisuja 21

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö

Kannet: Hanna Sario

Taitto: Timo Klaavo

© Kirjoittajat ja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore

ISBN 978-952-5573-46-6 (nid.)

ISBN 978-952-5573-47-3 (PDF)

ISSN 1795-1739

Unigrafia

Helsinki 2013

Eikö enää saa olla taiteilija?

Kuvataiteen koulutustoimikunta sai tehtäväkseen selvittää laadulliseen ennakointiin liittyen, mitä kuvataiteilijan koulutukselta edellytetään. Aiheen selvittämiseksi päätettiin tehdä tutkimus.

Tätä hanketta edelsi Opetushallituksen erillirahoituksella tehty olemassa olevien ennakointiaineistojen kartoitus. Se muodostui tärkeäksi tausta-aineistoksi kyseessä olevalle tutkimukselle.

Tutkimuksen näkökulma on laaja. Tavoitteena oli kartoittaa niin ammatin kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja kuin myös taiteilijoiden jaksamiseen ja hyvinvointiin liittyviä asioita. Taustalla on ajatus kuvataiteilijoille ominaisesta elinikäisen oppimisen asenteesta ja ammattiuran mahdollisimman pitkään jatkumisesta.

Tiedossa on, että kuvataiteilijat edustavat äärimmäisen epätyypillistä ammattialaa. Usein elanto todellisuudessa muodostuu erilaisista ja eripituisista hankkeista, projekteista, tilaustöistä, apurahakausista jne. Monet tähän tutkimukseen vastanneista taiteilijoista painottavat kuvataiteilijan mahdollisuutta toimia melkein pä millä tahansa elämän osa-alueella. Osa vastaajista taas painottaa kuvataiteilijan ammatin itseisarvoa ja taiteen merkitystä yhteiskunnan kehittäjänä ja yhdistäjänä. Kulttuurialan koulutuksessa koulutus- ja kulttuuripoliittikkaa ei voi erottaa toisistaan. Vuosia toivottu näiden tahojen yhteinen näkemys valitettavasti tuntuu puuttuvan edelleenkin.

Tutkimustehtävä saatiin tilanteessa, jossa opetus- ja kulttuuriministeriö oli hallitusohjelman säästötavoitteisiin vedoten supistamassa kulttuurialan koulutusta. Muualla Euroopassa on jo havahduttu luovien alojen koulutuksen ja kulttuurialan osaajien tärkeään asemaan taloudellisen kasvun suhteen. Luova Eurooppa (Creative Europe) on uusi EU:n ohjelma, jonka on tarkoitus käynnistyä seuraavalla ohjelmakaudella 2014–2020. Sen mukaan Euroopan tulee investoida entistä enemmän kulttuuriin ja luoviin aloihin. Niiden katsotaan merkittävästi edistävän taloudellista kasvua, työllisyyttä, innovaatioita ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta.

Nuoriso on kiinnostunut kulttuurialoista ja hakeutuu opiskelemaan erilaisia taideperustaisia aloja. Se kertoo nuorison arvoista. Kestävän ammattitaidon saavuttamiseksi on järkevää tutkia uudenlaisia ammattiprofiileja, joissa voisi yhdistää erilaisia osaamisalueita. Rajapintojen kohtaamisesta syntyy uusia innovaatioita. Luovia aloja pitäisi sisällyttää kaikkeen koulutukseen.

Jos kansakunnalla ei ole kulttuuria ja kulttuuriarvoja, ei pelkkä raha riitä. Viisas kansa on valmis varmistamaan hyvinvointinsa kulttuuria tukemalla. Ilman julkista tukea suomalainen maatalous näivettyisi. Maataloustukia ei kyseenalaisteta. Miten on laita taiteen tukemisen ja taidekoulutuksen menestymisen?

Tutkimuksen ovat toteuttaneet Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cuporen ja Työterveyslaitoksen ammattitutkijat. Hankkeeseen ovat omalta osaltaan osallistuneet Kuvataiteen koulutustoimikunnan jäsenet, jotka laajasti edustavat kuvataiteen ammatti- ja koulutuskenttää, Suomen Taiteilijaseura ry ja Arene

ry:n kulttuurialan kehittämisryhmän kuvataidejaos, ammattikorkeakoulujen kuvataideyksiköt sekä joukko alan erityisasiantuntijoita. Oleellinen osuus on toki niillä taiteilijoilla, joiden vastauksiin tutkimustulokset perustuvat. Ilman heitä tätä julkaisua ei olisi.

Tutkimuksen päärahoittaja on Opetushallitus, jolta Kuvataiteen koulutustoimikunta sai hankerahoituksen sekä kuvataiteen koulutusta tarjoavat ammattikorkeakoulut ja tutkijoiden omat taustaorganisaatiot. Tutkimuksen ohjausryhmänä on toiminut Kuvataiteen koulutustoimikunta.

Lämmin kiitos kaikille hankkeeseen osallistuneille.

Kirsti Neny

Kuvataiteen koulutustoimikunnan puheenjohtaja

Sisällys

Tulisiko supistaa kuvataiteilijaksi koulutettavien määrää vaiko laajentaa heidän tehtäväkenttäänsä?	13
Tutkimushankkeen esittely	15
Kuvataiteen koulutusalan laadullisen ennakkoinnin hanke	15
Hankkeen yhteistyökumppanit ja toteuttajaorganisaatiot	16
Olemassa olevien ennakointiaineistojen kartoitus 2012	17
Tutkimuksen pääkysymykset ja -tehtävät	18
Raportin rakenne	19
Tutkimuksen aineistot ja menetelmät	20
Kysely kuvataiteilijaksi valmistuneille	20
Lomakkeen teemakokonaisuuksien valinta ja kysymysten muotoilu	20
Kyselyn kohdentaminen ammattikorkeakoulutasoon	25
Tutkimusjoukko	25
Kyselyn toteuttaminen ja vastausprosentti	27
Tulevaisuustyöpajat	30
Analyysimenetelmät ja tutkimuksen luonne	30
Kuvataiteen ammattikorkeakoulutus Suomessa	34
Kuvataide eri koulutusasteilla	34
Ammatillista ja korkeakoulutusta antavat oppilaitokset ja suoritettut tutkinnot	34
Kuvataidealan tutkinnon suorittanut työvoima	35
Kuvataiteen koulutusohjelmat ammattikorkeakouluissa	37
Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu (Tornio)	39
Lahden ammattikorkeakoulu	40
Saimaan ammattikorkeakoulu (Imatra)	41
Satakunnan ammattikorkeakoulu (Kankaanpää)	41
Tampereen ammattikorkeakoulu	42
Turun ammattikorkeakoulu	43
Yrkeshögskolan Novia (Pietarsaari)	44
Kyselyvastaajien tausta	45
Ikä, sukupuoli, asuinpaikka ja perhesuhteet	45
Kuvataiteen amk-tutkinnon suorituspaikka ja suuntautumisvaihtoehto	46
Muu koulutus	48
Tutkinto-opinnot	48
Lisä- ja täydennyskoulutus	50
Työtilanne kyselyhetkellä	52
Kuvataiteilijan työ, kuvataiteeseen liittyvä työ ja muu työ	52
Työmarkkina-asema	54
Käsitykset työn luonteesta ja luokituksista	56
Työhön käytetty aika	58
Näkemykset työn ja koulutuksen suhteesta	60
Tärkeimmät koulutuksen antamat valmiudet ja isoimmat puutteet	60

Ammatissa selviytymistaitojen sisältyminen koulutukseen	66
Apurahan hakemisesta liiketoiminnan harjoittamiseen	66
Kansainvälinen toiminta	67
Ammatiharjoittamisen vaikeudet	69
Alan vaihtoaikeet	71
Alaa vaihtaneiden näkemykset kuvataiteilijan amk-koulutuksen hyödystä	75
Taiteellinen toiminta ja ammattikuva	79
Toimintavuodet kuvataiteilijana	79
Ammattinimike kuvataiteilijana	79
Pääasiallinen taiteenlaji tai väline	80
Järjestökiinnittyminen	81
Valtakunnallisiin ammattitaiteilijajärjestöihin kuuluminen	81
Muut taiteilijajärjestöt	82
Taiteilijaryhmät ja -verkostot	83
Ammatti-identiteetti	83
Taiteellisen työn osa-alueet	86
Toimintamuodot kotimaassa ja ulkomailla	86
Taiteen soveltava käyttö	88
Julkisen taiteen hankkeet	89
Keinot ammattitaidon ylläpitämiseksi	90
Työtilajärjestelyt	91
Toimeentulo vuonna 2011	93
Tulonlähteet ja työllisyys	93
Veronalaiset tulot	94
Apurahat ja palkinnot	96
Työssä jaksaminen ja hyvinvointi	99
Ongelma-alueen tiedostaminen	98
Tyytyväisyys työtilanteeseen ja elämään	99
Työn kuormittavuus	103
Ajankäyttö	108
Työmäärän säätely	109
Työstä palautuminen	110
Työn antoisuus sekä työn aiheuttamat ongelmat	111
Ammattikuvan kehitys tulevaisuudessa	114
Megatrendien vaikutus kuvataiteilijan ammattiin	114
Globaali talous ja suomalainen hyvinvointivaltio	115
Immateriaalinen tuotanto ja uusi työ	117
Kansainvälistyminen ja monikulttuuristuminen	119
Teknologinen kehitys	120
Ekologinen etiikka	121
Kulttuuripoliittinen ohjaus kohti soveltavaa käyttöä	123
Naisvaltaistumisen vaikutukset ammatin luonteeseen	124
Miesvallasta naisemmistöön	125
Sukupuolen vaikutuksen arvioinnin sukupuolittuneisuus	126

Tulotaso putoaa ja arvostus laskee	128
Ammatti maallistuu ja pehmenee	129
Teosten sisältö ja tekemisen tavat	131
Kuvataiteilijan osaaminen tulevaisuudessa	132
Ammattialan erityisosaaminen	132
Taiteellisesta näkemyksestä tekniikan ja teorian kautta soveltaviin käyttöihin	132
Kaikille tärkeä erityisosaaminen sekä osalle sopivat erikoistumisalueet	135
Yleisosaaminen	137
Itseohjautuvuus ja muut työelämätaidot	137
Kaikille tärkeä yleisosaaminen sekä erikoistumisalueet	141
Näkemykset tulevaisuuden osaamisalueista	144
Näkemykset kuvataiteilijakoulutuksen kehittämisestä	147
Vastaajien omat tulevaisuudennäkymät ja suunnitelmat	152
Oma urakehitys ja elämäntietä	152
Ammatilliset tulevaisuuden toiveet ja suunnitelmat	155
Kouluttautumissuunnitelmat	157
Visioita kuvataiteilijoiden tietojen ja taitojen hyödyntämisestä yhteiskunnassa	159
Taiteen valjastaminen: puolesta ja vastaan	159
Toisinajattelu ja luovuuden fasilitointi	161
Julkisesta taiteesta yhteiskunnalliseen animointiin	163
Kasvatusta ja kannustusta käyttäjille	165
Kuvataidealan tulevaisuudennäkymiä: tulosten yhteenvetoa ja pohdintaa koulutussuunnittelun näkökulmasta	167
Moniosaamisen ja erikoistumisen ristipaine	167
Piilo-opetussuunnitelma?	168
Taiteilijoiden työelämätaidot	169
Kuvataiteilijan uusia erikoistumisalueita ja kompetenssia hyödyntäviä sivuammatteja	171
Perustaiteen tekijöitä tarvitaan yhä	176
Lähteet	178
Liite 1. Kyselylomake	188
Liite 2. ECTS-projektissa (2006) määritellyt kuvataiteen koulutusohjelmakohtaiset kompetenssit	209
Liite 3. Ammattikorkeakoulujen kuvataiteen nuorten koulutusohjelmien opetussuunnitelmat (2012–2013)	210
Liite 4. Laadullisen ennakkoinnin arviointi ja kehittäminen	221
Vastaajien palaute kyselylomakkeesta	212
Tutkijaryhmän arvio ennakkointimenetelmäpaketin toimivuudesta ja sen edelleen kehittämisestä	216
Tulevaisuustyöpajat	219
Menetelmäpaketti kokonaisuutena	219

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Kyselyn vastausprosentti ammattikorkeakouluittain.	28
Kuvio 2. Kuvataidealan tutkinnon suorittaneen työvoiman työttömyysaste vuosina 2000–2011.	37
Kuvio 3. Kyselyn vastaajat asuinpaikan mukaan.	45
Kuvio 4. Kyselyn vastaajat ammattikorkeakoulututkinnon suorituspaikan mukaan.	47
Kuvio 5. Vastaajien muut tutkinto-opinnot koulutusasteen mukaan (suoritetut tai aloitetut).	48
Kuvio 6. Vastaajien muut kuvataidealan tutkinnot (suoritetut tai aloitetut).	49
Kuvio 7. Teetkö tällä hetkellä kuvataiteilijan työtä?	52
Kuvio 8. Vastaajien työtilanne kyselyhetkellä: kuvataiteilijan työn, kuvataiteeseen liittyvän työn ja muun työn tekeminen osa- tai kokoaikaisesti.	53
Kuvio 9. Vastaajien työtilanne kyselyhetkellä: kuvataiteilijan työn, kuvataiteeseen liittyvän työn ja muun työn tekeminen.	53
Kuvio 10. Vastaajien työmarkkinatilanne kyselyhetkellä.	54
Kuvio 11. Sisältykö kuvataiteilijan amk-opintoihisi seuraavia aihepiirejä?	67
Kuvio 12. Millaista kansainvälistä tai ulkomaankokemusta sait kuvataiteilijan amk-opintojesi aikana?	68
Kuvio 13. Jos olet kokenut vaikeuksia kuvataiteilijan ammatissa, mistä arvelet tämän johtuneen?	70
Kuvio 14. Oletko missään vaiheessa harkinnut vakavasti, että lopettaisit kuvataiteen harjoittamisen ammattina?	72
Kuvio 15. Mikä on pääasiallinen taiteenlajisi/välineesi?	80
Kuvio 16. Oletko jonkin valtakunnallisen ammattitaiteilijajärjestön varsinainen tai kokelasjäsen?	81
Kuvio 17. Mitä seikkoja pidät kaikkien tärkeimpinä oman ammatti-identiteettisi kannalta?	84
Kuvio 18. Kuuluuko taiteelliseen työskentelyysi seuraavia asioista Suomessa?; Kuuluuko taiteelliseen työskentelyysi seuraavia asioista ulkomailla?	86
Kuvio 19. Millä keinoilla kehität ja pidät yllä ammattitaitoasi?	91
Kuvio 20. Kuinka työtilasi on järjestetty?	97
Kuvio 21. Mikä oli tärkein toimeentulolähteesi vuonna 2011?	94
Kuvio 22. Jos sait vuonna 2011 apurahaa, minkä tyyppinen apuraha oli kyseessä?	96
Kuvio 23. Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen työhösi tai työtilanteeseesi?	99
Kuvio 24. Kuinka tyytyväinen olet elämääsi nykyisin?	99
Kuvio 25. Onko työsi ruumiillisesti [kevyttä... rasittavaa]?	103
Kuvio 26. Onko työsi henkisesti ja/tai sosiaalisesti [kevyttä... rasittavaa]?	104
Kuvio 27. Pystytkö itse säätelemään työmäärääsi?	109
Kuvio 28. Kuinka hyvin koet yleensä palautuvasi työsi aiheuttamasta kuormituksesta?	110
Kuvio 29. Mitkä seuraavista isoista kehityssuunnista vaikuttavat arviosi mukaan eniten kuvataiteilijan ammattikuvaan ja osaamistarpeisiin tulevaisuudessa?	115
Kuvio 30. Naisten osuus kuvataideopiskelijoiden ja ammatinharjoittajien keskuudessa on kasvanut parin viime vuosikymmenen aikana merkittävästi. Arveletko, että tämä muutos vaikuttaa kuvataiteilijan ammatin luonteeseen tulevaisuudessa?	126
Kuvio 31. Mitä osaamista kuvataiteilijoilta vaaditaan tulevaisuudessa? Arvioi kuvataiteilijan erityisosaamisen ja siihen olennaisesti kytkeytyvien tietojen ja taitojen merkitystä kuvataiteilijoiden työtehtävissä tulevaisuudessa.	133

Kuvio 32. Erityisosaamislajien tärkeys monille tai kaikille kuvataiteilijoille tulevaisuudessa.	136
Kuvio 33. Mitä osaamista kuvataiteilijoilta vaaditaan tulevaisuudessa? Arvioi seuraavien yleisten tietojen ja taitojen merkitystä kuvataiteilijoiden työtehtävissä tulevaisuudessa.	140
Kuvio 34. Yleisten tietojen ja taitojen tärkeys monille tai kaikille kuvataiteilijoille tulevaisuudessa	142
Kuvio 35. Miten todennäköisiksi arvelet omalla kohdallasi seuraavat seikat tulevaisuudessa?	153
Taulukko 1. Kuvataiteilijan amk-tutkinnon vuosina 2001–2010 suorittaneet ammattikorkeakoulun ja valmistumisvuoden mukaan.	26
Taulukko 2. Kuvataidealan tutkinnon suorittaneiden määrä työvoimassa vuosina 2000–2011.	36
Taulukko 3. Arviot erityisosaamisalueiden tärkeydestä tulevaisuudessa.	137
Taulukko 4. Arviot yleisosaamisalueiden tärkeydestä tulevaisuudessa.	143
Taulukko 5. Arviot oman tulevaisuuden tapahtumista ja toiminnoista.	154

Tulisiko supistaa kuvataiteilijaksi koulutettavien määrää vaiko laajentaa heidän tehtäväkenttäänsä?

Taide- ja kulttuurialat ovat olleet jo pitkään niin yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa kuin toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissakin vetovoimaisia. Aloituspaiikkojen suuren määrän – erityisesti ammattikorkeakouluissa – on väitetty johtaneen koulutettujen taiteilijoiden ylitarjontaan. Kuvataidekoulutuksen supistamisvaateet ovat saaneet tukea virallisista tilastoista, joiden mukaan kuvataiteilijaksi valmistuneilla näyttää olevan keskimääräistä suurempia vaikeuksia sijoittua työmarkkinoille. Työttömyysprosentti on rekisteritietojen mukaan valmistuneiden keskuudessa korkea. Lisäksi merkittävä osuus ohjautuu tilastoissa kokonaan työvoiman käsitteen ulkopuolelle – siis ei työllisiksi eikä työttömiksinäkään. Tämä selittyy osin jatko- tai täydentävistä opinnoista, mutta piilotyöttömyydestäkin lienee kysymys, joskaan sen laajuudesta ei ole tutkittua tietoa.¹ Epäselvää on myös, millaisina vapaina taiteilijoina (ilman työsuhteita tai toimeksiantoja) toimivat näyttävät rekisterien valossa.

Kuvataiteilijat hankkivat tyypillisesti pitkän ja monenkertaisen koulutuksen, mikä näyttäytyy tehokkuus-ideologiaan nojaavan koulutuspolitiikan näkökulmasta tuhlauksena ja ongelmana. Koulutusputket selittyvät paitsi työllisyys- ja toimeentulotilanteen heikkoudesta myös alan taitovaatimuksista. Taidealalla yksi koulutus ei välttämättä ”valmista” ammattiin vaan kypsymiseen tarvitaan pitkäkestoista koulutuksen ja alalla toimimisen yhteisvaikutusta. Elinikäinen oppiminen ja uudistuminen liittyvät taideammatteihin suorastaan määritelmällisesti.

Kuvataidekoulutuksen aloituspaiikkojen lukumäärä kasvoi 1990-luvulla merkittävästi ammattikorkeakoulu-uudistuksen myötä. Viimeisten 10 vuoden aikana amk-tutkintoja on suoritettu vuosittain 110–150 kappaletta. Koulutettujen lukumäärien ja virallisiin rekistereihin perustuvien työllistymistietojen vertailu on johtanut siihen, että valtioneuvoston hyväksymissä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmissa on viime vuosina esitetty suuria supistuksia kuvataidealan koulutukseen (Opetusministeriö 2008; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012)². Vuoden 2012 alussa tehdyt ehdotukset merkitsevät sitä, että kuvataiteilijan amk-koulutus lakkaa kokonaan Lahdessa ja monella muulla paikkakunnalla koulutuspaikkojen määrä vähenee. Supistusehdotukset kuvataidealalla eivät koske yliopistokoulutusta, käytännössä Taideyliopiston Kuvataideakatemiaa.

1 Vuosina 2006–2010 kuvataiteilijan amk-tutkinnon suoritti yhteensä 699 henkilöä. Tilastokeskuksen Sijoittumispalvelun mukaan heidän pääasiallisen toimintansa (taloudellisen toimintansa) jakauma vuonna 2010 oli seuraava: työllisiä 47 prosenttia, työttömiä 26 prosenttia, päätoimisia opiskelijoita 13 prosenttia ja muita 14 prosenttia. Työllisten joukossa oli työllisiä opiskelijoita, joiden osuus koko valmistuneiden määrästä oli 11 prosenttia; opintoja oli siis jatkamassa yhteensä 24 prosenttia jakson aikana valmistuneista. Työllisiksi määritellään tässä myös työvoimapolitiisin toimenpitein työllistyneet. Muiden ryhmässä oli muutama varusmies- tai siviilipalvelua suorittava, vajaa kymmenen Suomesta pois muuttanutta sekä runsaat 90 muuta, joihin sisältyy mm. lapsia kotona hoitavia. Sijoittumispalvelun työllisyystieto on peräisin Tilastokeskuksen pääosin rekisteripohjaisesta Työssäkäyntitilastosta, ja se koskee henkilön toimintaa vuoden viimeisellä viikolla. Opiskelutieto tulee Tilastokeskuksen opiskelijarekistereistä, ja opiskelijaksi lasketaan henkilö, joka on ollut tutkintoon johtavassa koulutuksessa syyslukukaudella. Työn ohessa tutkintoa suorittavat määritellään työllisiksi opiskelijoiksi. Sijoittumispalvelu antaa tietoa myös tuloista. Vuosina 2006–2009 kuvataiteilijan amk-tutkinnon suorittaneiden ansiotulojen (palkka- ja yrittäjätulot) mediaani vuonna 2010 oli 11 239 euroa. Miesten mediaaniansio oli 10 619 euroa ja naisten 11 465 euroa. Tulotiedot koskevat ainoastaan työllisiä. (Tilastokeskus, Sijoittumispalvelu.)

2 Valtioneuvosto hyväksyy joka neljäs vuosi suunnitelman opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan koulutuksen ja yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämisestä hyväksymisvuotta ja sitä seuraavaa viittä kalenterivuotta varten. Vuosille 2011–2016 hyväksytty kehittämissuunnitelma perustuu pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelmassa asetettuihin koulutus- ja tiedepoliittisiin tavoitteisiin ja toimii tältä osin hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmana (Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote 15.12.2011).

Huoli lukumäärän kasvusta ja toimeentulon heikkoudesta on suunnannut niin julkista valtaa kuin ammattikuntaa itseään etsimään uusia kuvataiteellisen kompetenssin hyödyntämismahdollisuuksia yhteiskunnassa. Kuvataiteessa lisäpainetta on aiheuttanut poikkeuksellisen suuri riippuvuus apurahoituksesta³. Kiristynyt taloudellinen tilanne on tiukentanut kilpailua apurahoista, ja julkisen ja yksityisen apurahoituksen kehitys tulevaisuudessa on arvailujen varassa.

Kuvataiteilijoiden työllistymistä on pyritty viime vuosina edistämään muokkaamalla koulutuksen sisältöjä ja kehittämällä täydennyskoulutusta⁴. Taiteilijoille ja taideopiskelijoille on tarjottu koulutusta, joka tukisi heitä ammatinharjoittamiseen liittyvien kirjanpito-, markkinointi- yms. tehtävien hoitamisessa. Tämä on tarkoittanut muun muassa yrittäjyys- ja kansainvälistymiskursseja. Lisäksi taiteilijoille on järjestetty mahdollisuuksia hankkia kuvataidealaan kytkeytyvä sivuammatti, kuten manageri, kuraattori, tuottaja tai pedagogi. Perinteisesti kuvataiteilijat ovat hankkineet toimeentuloa opettamalla taidetta ja tekemällä erilaisia visuaalisen alan suunnittelutöitä.

Taiteen soveltava käyttö on yksi mahdollinen suuntautumisalue myös kuvataiteilijoille. Käsite lanseerattiin valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittisen ohjelman valmistelutyössä kymmenisen vuotta sitten (Opetusministeriö 2002 ja 2003). Sillä tarkoitetaan taiteen hyödyntämistä ei-taiteellisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Toiminta voi tapahtua esimerkiksi sosiaali- ja terveyssektorilla tai yritysmaailmassa (ks. esim. Brandenburg 2008 ja 2012; Tuisku 2010; Rantala ja Korhonen 2012; Heinsius ja Lehikoinen 2013). Yleistyessään soveltava käyttö sekä työllistäisi taiteilijoita että edistäisi taiteen yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Soveltavan taiteen rahoitus on kuitenkin vielä vakiintumatonta ja projektiperustaista.

Kuvataiteilijoille hahmotellut uudet tehtävänkuvat ja suuntautumisvaihtoehdot edellyttävät uudenlaista osaamista. Ne vaikuttavat myös olennaisesti kuvataiteilijoiden ammattikuvan yhteiskunnalliseen määrittelyyn ja heidän ammatti-identiteettiinsä. Käsillä olevassa tutkimuksessa pohditaan, mihin suuntaan kuvataiteilijan ammatti on kehittymässä lähitulevaisuudessa ja millaisia vaatimuksia tämä asettaa kuvataidekoulutukselle⁵. Tutkimuksessa arvioidaan myös tarvetta rukata koulutuksen keskeisiin tavoitteisiin kuuluvaa taiteilija-identiteetin muodostusta. Osa koulutuksen muutostarpeista juontuu taidealan sisäisestä kehityksestä, osa taas on peräisin yhteiskunnallis-taloudellisen ympäristön realiteeteista. Muutossuuntien kartoituksessa käytetään apuna olemassa olevia tulevaisuudentutkimuksia ja ennakoiteja sekä kuvataiteilijaksi valmistuneille tehtyä kyselyä ja alan toimijoille järjestettyjä tulevaisuustyöpajoja.

3 Apurahoilla on kuvataiteilijakunnan toimeentulossa keskimääräistä suurempi merkitys. RensuJeffin (2003) tutkimuksen mukaan apurahoja oli saanut vuoden 2000 aikana noin joka neljäs taiteilija (27 %); osuus oli korkein kirjallisuuden (79 %) ja matalin rakennustaiteen (9 %) edustajien keskuudessa. Kuvataiteilijoista apurahaa oli saanut 4,4 prosenttia, ja apurahan mediaani (6 320 euroa) oli kuvataiteessa toiseksi korkein taiteenalojen välisessä vertailussa. (Mts. 56.) Apurahojen rooli tulonlähteenä oli merkittävin elokuvataiteessa, kirjallisuudessa sekä kuva- ja valokuvataiteessa. Näillä aloilla apurahat tasoittivat tuloeroa muihin taiteilija- ja ammattiryhmiin. Kuvataiteessa apurahojen huomioon ottaminen nosti mediaanituloa 11 800 eurosta (veronalaiset tulot) 15 800 euroon (kokonaistulo). Kokonaistulovertailussakin kuvataiteilijat jäivät silti kaikkein heikoimmiksi toimeentulevaksi taiteilijaryhmäksi. Kokonaistulon laskennassa on otettu huomioon apurahojen verottomuudesta saatu hyöty. (Mts. 123–124.)

4 Lisäksi Lapin yliopistossa aloitti vuonna 2011 kaksivuotinen soveltavan kuvataiteen maisteriohjelma, jota toteutetaan yhteistyössä Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun kanssa. Ohjelman rahoittajia ovat Euroopan sosiaalirahaston Manner-Suomen ESR-ohjelma, Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Lapin yliopisto ja Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. (<http://www.ulapland.fi/?deptid=20158>.)

5 Kuvataiteilija ymmärretään tässä tutkimuksessa – jo sen tilaajasta ja tavoitteista johtuen – ensisijaisesti alan oppilaitoksesta valmistuneeksi ammattilaiseksi. Kuvataiteilijan ammattia voi harjoittaa ilman alan koulutusta, mutta itseoppineiden osuus on nykyisin varsin pieni. Vuoden 2005 tienoilla Suomen Taiteilijaseuran matrikelin taiteilijoista ainoastaan 10 prosentilla ei ollut lainkaan kuvataiteen tai muun visuaalisen alan koulutusta. Nuorimmassa polvessa (alle 35-vuotiaat) itseoppineiden osuus jäi yhteen prosenttiin. (Karttunen 2006a, 63–64.) RensuJeffin mukaan 91 prosentilla kuvataiteilijoista oli vuonna 2000 koulutus taideammattiinsa ja kymmenen vuoden kuluttua osuus oli noussut 96 prosenttiin. Tutkimusjoukkoon kuului ammattikuvataiteilijoiden valtakunnallisten järjestöjen jäseniä sekä tarkasteluvuotena valtion apurahaa saaneita kuvataiteilijoita. (RensuJeff 2003, 15; RensuJeff 2013, ennakkotieto.)

Tutkimushankkeen esittely

Kuvataiteen koulutusalan laadullisen ennakoinnin hanke

Käsillä olevan tutkimuksen tavoitteena on ennakoida kuvataiteilijan ammattiroolissa lähitulevaisuudessa tapahtuvia muutoksia ja pohtia niiden seurauksia ammatin tieto- ja taitovaatimusten kannalta. Tutkimus on Opetushallituksen rahoittama, ja opetushallinnon terminologiaa käyttäen kyse on kuvataidealan osaamistarpeiden ennakoinnista, jota kutsutaan myös laadulliseksi ennakoinniksi. Tutkimuksen tuottamaa tietoa käytetään ensisijaisesti kuvataidealan koulutuksen sisällöllisessä suunnittelussa, mutta sillä on merkitystä myös koulutuksen määrällisen tarpeen mitoituksessa. Lisäksi tutkimuksen tuloksilla on relevanssia kulttuuripolitiikan ja erityisesti taiteilijapolitiikan kannalta.

Tutkimus on tehty Kuvataiteen koulutustoimikunnan toimeksiannosta. Kuvataiteen koulutustoimikunta haki sitä varten laadullisen ennakoinnin hankkeisiin tarkoitettua rahoitusta Koulutustoimikuntien ohjausryhmältä. Tutkimus on toteutettu Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiön (jäljempänä ”Cupore”) ja Työterveyslaitoksen (TTL) yhteistyönä. Tutkijoina ovat toimineet TeT, dos. Pia Houni (TTL), YTT, dos. Sari Karttunen (Cupore) ja fil. yo Kaisa Herranen (Cupore). Tutkimuksen ohjausryhmänä on toiminut Kuvataiteen koulutustoimikunta.

Laadullinen ennakointi pyrkii tuottamaan näkemyksiä tulevaisuudessa tapahtuvista muutoksista työtehtävissä, menetelmissä ja -olosuhteissa. Tavoitteena on arvioida sitä, millaisin tiedoin, taidoin ja kyvyin varustettuja työntekijöitä tarvitaan tulevaisuudessa ja kuinka koulutustarjontaa tulee sisällöllisesti kehittää, jotta tarpeeseen voidaan vastata. Määrällisessä ennakoinnissa sen sijaan arvioidaan työvoiman kysynnän muutoksia, ammateista poistuvan työvoiman määriä ja avautuvia työpaikkoja, joiden pohjalta mitoitetaan koulutettavien määriä toimialoittain ja ammattiryhmittäin. Laadullisen ennakoititiedon avulla kehitetään opetussisältöjä vastaamaan työelämän muuttuvia ammattitaitovaatimuksia. Ennakointitietoa käytetään tutkintorakenteiden, tutkintojen ja opetussuunnitelmien perusteiden ja opetussuunnitelmien kehittämisessä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen yhteisenä koulutuksen laadullisen ennakoinnin asiantuntija-elimenä toimii koulutustoimikuntajärjestelmä, joka koostuu ohjausryhmästä, 26:sta eri aloja edustavasta koulutustoimikunnasta sekä koulutustoimikuntien työtä täydentävistä määräaikaista asiantuntijaryhmistä. Koulutustoimikuntajärjestelmän tehtävänä on edistää yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen kanssa koulutuksen ja työelämän vuorovaikutusta⁶. Koulutustoimikuntien jäsenet, jotka edustavat laajasti toimialansa työelämää ja sidosryhmiä, nimittää opetus- ja kulttuuriministeriö. Koulutustoimikuntien sihteeristö koostuu Opetushallituksen asiantuntijoista. Nykyiset koulutustoimikunnat on asetettu vuosille 2011–2013.

⁶ Valtioneuvoston asetus 882/2010 koulutustoimikuntajärjestelmästä sisältää määräyksiä koulutustoimikuntien tehtävistä, kokoonpanosta ja menettelytavoista. Koulutustoimikuntien tehtävät ovat 1) seurata, arvioida ja ennakoida alansa koulutuksen ja työelämässä tarvittavan osaamisen kehitystä ohjausryhmän laatiman koulutustoimikuntajärjestelmän toimintasuunnitelman mukaisesti, 2) tehdä aloitteita opetus- ja kulttuuriministeriölle, Opetushallitukselle ja muille keskeisille tahoille ammatillisen koulutuksen sisällölliseksi kehittämiseksi ja sen pohjalta tutkintojen kehittämiseksi, 3) tehdä aloitteita korkeakouluille työelämän osaamistarpeiden huomioon ottamisesta koulutuksen sisällöllisessä kehittämisessä sekä 4) suorittaa opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen niille osoittamat muut tehtävät.

Kuvataiteen koulutustoimikunnassa on 10 jäsentä ja heillä jokaisella varajäsen. Puheenjohtajana toimii lehtori Kirsti Nenye Lahden ammattikorkeakoulusta (Opettajien ammattijärjestön OAJ:n mandaatilla). Kuvataiteen koulutustoimikunnan koostumuksessa näkyy se poikkeuksellinen piirre, että kuvataiteilijat tekevät työtään usein ilman suoria työn- tai toimeksiantajia. Niinpä kuvataidealan koulutussektorin ja siihen kytkeytyvien järjestöjen rooli koulutustoimikunnassa on keskeinen. Toki oppilaitoksilla on roolinsa myös kuvataiteilijoiden työllistäjänä. Useat koulutustoimikunnan jäsenistä ovat jonkin kuvataidealan opetusta antavan oppilaitoksen palveluksessa ja myös itse taiteilijoita. Alan työnantajien vastineina toimikunnassa ovat lähinnä Galleristit ry (teosten näytteillä pitäminen ja myynti) ja Taiteen edistämiskeskus (taiteellisen työskentelyn rahoitus). Itse ammatinharjoittajia toimikunnassa edustaa varsinaisesti Suomen Taiteilijaseura ry, joka on noin 3 000 ammattikuvataiteilijan edunvalvoja. Taiteilijaseuraan kuuluu viisi jäsenjärjestöä: Muu ry, Suomen Kuvanveistäjäliitto, Suomen Taidegraafikot, Taidemaalari liitto ja Valokuvataiteilijoiden liitto sekä Suomen Kuvataidejärjestöjen liitto. Lisäksi koulutustoimikunnassa on edustettuina Akavan Erityisalat, OAJ sekä STTK sekä Suomen yliopistojen rehtorineuvosto (Suomen Yliopistot UNIFI ry) ja Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto (Arene ry). Lisäksi koulutustoimikuntaan on nimetty edustajat Vapaan sivistystyön yhteistyöjärjestöstä sekä Ammatti-osaamisen kehittämissyhdystyksestä (AMKE ry).⁷

Hankkeen yhteistyökumppanit ja toteuttajaorganisaatiot

Kuvataiteen koulutustoimikunnassa mukana olevien tahojen ohella hankkeessa on ollut yhteistyökumppaneina muita taiteilijajärjestöjä sekä alan oppilaitoksia. Kumppaneista keskeisimpiä ovat olleet Suomen Taiteilijaseura ry, Arene ry:n kulttuurialan kehittämissyhmän kuvataidejaos sekä kuvataiteen amk-tutkintoon johtavaa koulutusta antavat ammattikorkeakoulut, joiden määrä lukuvuotena 2012–2013 oli seitsemän: Kemi-Tornio, Lahti, Novia, Saimaa, Satakunta, Tampere ja Turku.

Hankkeen ohjausryhmänä toimineen Kuvataiteen koulutustoimikunnan jäsenet ovat antaneet panoksensa osallistumalla kokouksiin ja työpajoihin, joissa lomaketta on suunniteltu ja kyselyn tuloksia on esitelty ja pohdittu erityisesti koulutussuunnittelun näkökulmasta. He ovat toimittaneet kommenttejaan myös sähköpostitse. Hankkeessa ovat olleet mukana rahallisella panoksella (tai vastaavalla työpanoksella) kaikki edellä mainitut kuvataiteilijan amk-tutkintoon johtavaa koulutusta tällä hetkellä tarjoavat ammattikorkeakoulut. Oppilaitokset ovat kommentoineet kyselylomaketta, auttaneet entisten opiskelijoidensa yhteystietojen hankinnassa sekä kyselystä tiedottamisessa. Oppilaitokset ovat lähettäneet edustajiaan osallistumaan hankkeen aikana järjestettyihin työpajoihin. Tutkijat ovat vierailleet hankkeen suunnittelun ja toteutuksen aikana seuraavissa ammattikorkeakouluissa: Lahti, Novia, Saimaa, Satakunta, Tampere ja Turku.

7 Koulutustoimikunnan jäsenet kaudella 2011–2013: tuottaja, yrittäjä Petri Katajarinne (Akava/Akavan Erityisalat/TAKU ry), koulutusvastaava Eija Rajalin-Ruotsalainen (AMKE ry /Kemi-Tornionlaakson koulutuskuntayhtymä Lappia), galleristi Solveig Lindqvist (Galleristit ry), lehtori Kirsti Nenye (OAJ/Lahden ammattikorkeakoulu), opettaja Jukka Kinanen (OAJ/Keuda/Pekka Halosen akatemia), yli-insinööri Kati Lounema (Opetushallitus), opettaja, visuaalisen linjan johtaja Jussi Luoma (STTK ry/Julkis- ja yksityisalojen toimihenkilöliitto Jyty ry), kuvataiteilija Hanna Ojamo (Suomen Taiteilijaseura ry) ja rehtori Markus Konttinen (UNIFI/Kuvataideakatemia). Varajäsenet: bildkonstnär Annika Bergvik-Forsander (Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö), koulutuspäällikkö Taina Erävaara (ARENE ry/Turun ammattikorkeakoulu), galleristi Eeva Vesanto (Galleristit ry), programansvarig Leif Strengell (OAJ/Yrkeshögskolan Novia), opettaja Christina Holmlund (OAJ/Keuda/Pekka Halosen akatemia), taidesihteerit Ansa Aarnio (opetus- ja kulttuuriministeriö/Taiteen edistämiskeskus), Pirje Mykkänen (STTK ry/Palkansaajajärjestö Pardia), kuvataiteilija Kalle Mustonen (Suomen Taiteilijaseura) ja vararehtori Riikka Stewen (UNIFI/Kuvataideakatemia).
http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus/koulutustoimikunnat/kuvataide

Arene ry:n kulttuurialan kehittämisryhmän kuvataidejaokselle ennakointihanketta on esitelty useaan otteeseen, ja sen jäsenet ovat osallistuneet hankkeen työpajoihin. Paikalliset taiteilijaseurat ja yhdistykset ovat auttaneet myös tiedonkeruuvaiheessa tiedottamalla kyselystä oman alueensa taiteilijoille. Ennakointihankkeen tuloksia jalkautetaan koulutuskentälle Arenen kuvataidejaoksen kautta ja ammattikentälle Suomen Taiteilijaseuran ja sen jäsenjärjestöjen kautta.

Tutkijoiden taustaorganisaatiot Työterveyslaitos ja Cupore ovat vahvasti verkostoituneita koulutus- ja kulttuuripolitiikan sekä työntutkimuksen alueilla. Toteuttajatahot ovat osallistuneet tutkimuksen rahoitukseen ylimääräisen työpanoksen muodossa, koska aihepiiri kytkeytyy olennaisesti niiden omiin tutkimusintresseihin. Kulttuuripoliittiseen tutkimukseen erikoistunut Cupore on ollut mukana useissa taide- ja kulttuurialan ennakointihankkeissa⁸. Tuoreimpana näistä voidaan mainita Metropolia Ammattikorkeakoulun koordinoima ESR-rahoitteinen Tuottaja2020-hanke (2009–2012) (ks. Halonen 2012). Työterveyslaitoksessa kiinnostus taide- ja kulttuurialan ammatteja kohtaan on voimistunut viime vuosina, sillä näiden alojen kokemuksilla nähdään kytkentöjä merkittäviin työelämän ja koulutuksen trendeihin. Vuosina 2009–2011 Työterveyslaitoksessa toteutettiin tutkimus, jossa tarkasteltiin teatterityötä "uuden työn" käsitteen kautta (Pirttilä ja Houni 2011). Vuosina 2012–2013 on tehty Pia Hounin johdolla Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa -tutkimusta, joka kohdistuu useille taiteenaloille (kuvataide, kirjallisuus ja teatteri)⁹. Tutkimusta rahoittaa Työsuojelurahasto. Osaamistarve- ja hyvinvointitutkimusten rinnakkaisuudesta on koitunut monenlaisia synergiaetuja, ja niiden välille on pyritty rakentamaan vertailukelpoisuutta etenkin työolo- ja hyvinvointiteemojen osalta.

Olemassa olevien ennakointiaineistojen kartoitus 2012

Tutkimushankkeessa on voitu olennaisesti hyödyntää kuvataidealalla tehtyä olemassa olevien ennakointiaineistojen kartoitusta ja käytettävyyden arviointia, joka valmistui kesäkuussa 2012 (Herranen ja Karttunen 2012). Kartoitus tehtiin Opetushallituksen erillisrahoituksella, jota oli tarjolla tähän tarkoitukseen kaikille koulutustoimikunnille. Vastaavia kartoituksia tehtiin samanaikaisesti myös muilla kulttuurialoilla. Raportti "Kuvataidealan osaamistarpeet tulevaisuudessa: Olemassa oleviin aineistoihin pohjautuva kuvaus sekä ehdotus laadullisen ennakoinnin kehittämisestä" on saatavilla Opetushallituksen Ensti-tietopalvelusta. Turun yliopistossa on laadittu yhteenveto kaikkien eri koulutusalojen laadullisen ennakoinnin selvityksistä (Saari-
maa ja Mantere 2013).

Ennakointiaineistoselvitys osoitti, että varsinaista laadullista ennakointia on kuvataidealalla tehty Suomessa varsin vähän ja että kuvataiteen laadullinen ennakointi on yleisesti ottaen ollut puutteellista ja jälkijättöistä. Ennakoinnin tukena käytettävää muuta aineistoa, kuten muuta alaan liittyvää tutkimusta ja selvitystyötä, muilla kulttuurialoilla ja laajemmin luovilla aloilla tehtyjä ennakoiteja sekä yleisiä yhteiskunnallisia ja työelämän muutoksia koskevia aineistoja on kuitenkin ollut saatavilla suhteellisen runsaasti.

⁸ Vuosina 2003–2005 Cupore toteutti ESR-rahoitteisen ennakointihankkeen Kulttuurin ja liikunnan elinkeinorakenne ja osaamistarpeet (KLEROT), joka kattoi myös kuvataidealan (Lagerström ja Mitchell 2005). Vuosina 2008–2011 Cupore oli mukana Sibelius-Akatemian koordinoimassa Toive-hankkeessa, jossa kartoitettiin musiikkialan toimintaympäristöjä ja osaamistarpeita. Luova Suomi -hankkeessa (2007–2013), joka myös saa ESR-tukea, Cupore on vastannut luovien alojen kehittymistä tukevan tietoperustan vahvistamisesta.

⁹ Lisäksi Houni on tutkinut yhdessä Heli Ansion ja Mari Järvisen kanssa Tekesin rahoittamassa konsortiossa taidealan johtajuuteen liittyviä kysymyksiä hankkeessa nimeltä Taide- ja kulttuurityön omaehtoinen johtajuus ja liminaalitalassa syntyvät innovaatiot (2012–2013).

Kuvataiteen osaamistarpeita koskevista selvityksistä nousivat esiin seuraavat osaamistarpeet: kulttuuri- ja kansainvälisyysosaaminen, yrittäjyys- ja liiketoimintaosaaminen, tietotekninen osaaminen, verkosto- ja vuorovaikutusosaaminen, itseohjautuvuuden ja työssä jaksamisen taidot sekä soveltava osaaminen. Muissa selvityksen yhteydessä tarkastelluissa aineistoissa ja käydyissä keskusteluissa painotettiin lisäksi palveluosaamista, tekijänoikeus- ja sopimusosaamista sekä ympäristö- ja eettistä osaamista.

Kaiken kaikkiaan kuvataidealan laadullista ennakointiaineistoa koskeva selvitys perusteli tarvetta varsinaiselle ennakointitutkimushankkeelle, jossa samalla kehitettäisiin alalle soveltuvia ennakointivälineitä pidempi-ajalta käyttöä varten. Alalla tarvitaan säännöllisin väliajoin toistuvaa, systemaattista ennakointia. Kuvataidealaa koskevia laadullisia ennakointitutkimuksia ja -aineistoja on tarjolla vain vähän, eikä mikään niistä ole toistuvaisuudeltaan. Laajojen, kaikkia kulttuurialoja koskevien ennakointien osaamistarvelistaukset ovat taas aivan liian yleisiä, jotta niistä olisi konkreettista hyötyä kuvataidealan koulutussuunnittelussa. Yleisiin yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin muutoksiin ulottuneen tarkastelunsa ansiosta ennakointiaineistoselvitys nosti samalla esiin teemoja tutkittavaksi empiirisesti varsinaisessa eli nyt käsillä olevassa ennakointitutkimuksessa.

Tutkimuksen pääkysymykset ja -tehtävät

Tutkimuksen pääkysymykset ovat seuraavat:

- mihin suuntaan kuvataiteilijan ammattirooli ja tehtävät ovat muuttumassa trendiennusteiden ja ammattikentän edustajien omien arvioiden perusteella sekä
- millaiset ovat näiden oletettujen muutosten vaikutukset kuvataiteilijan tieto- ja taitovaatimukseen tulevaisuudessa.

Tutkimuksella on kaksijakoinen tehtävä. Ensinnäkin on laadittu kyselypohjainen tilannekatsaus kuvataiteilijan tutkinnon suorittaneiden työhönsijoittumiseen, koulutustyytyväisyyteen ja tulevaisuudennäkyihin. Toiseksi kyselystä (ja siinä käytetystä lomakkeesta) sekä tulevaisuustyöpajoista on ollut tarkoitus luoda menetelmäpaketti käytettäväksi kuvataidealan ennakoinnissa myös myöhemmin vuosina. Lomaketyökalun tavoitteena on ottaa huomioon myös niitä kuvataiteilijan koulutukseen ja työhön liittyviä erityispiirteitä, jotka eivät pääse näkyviin olemassa olevissa yleiskyselyissä ja tilastojen pohjana käytetyissä rekisteriaineistoissa. Kyselylomake pyrkii palvelemaan ensisijaisesti laadullista ennakointia, mutta siinä sivutaan myös määrällisen ennakoinnin tematiikkaa, koska kuvataiteilijaksi koulutettavien määrällinen tarve liittyy olennaisesti siihen, millaisia ammattikuvia koulutuksen saaneilla voi olla, mihin kaikkialle he voivat yhteiskunnassa sijoittua ja mitä osaamista heiltä vaaditaan. Työpajojen lähtökohtana on ollut Opetushallituksen vose-hankkeessa (Valtakunnallinen ammatillisten osaamistarpeiden ennakointi) vuosina 2008–2012 kehitetty malli¹⁰. Työpajojen rooli menetelmäpaketissa on auttaa lomaketyökalun laadinnassa – ja myöhemmin vuosina sen päivityksessä – sekä kyselytulosten tulkinnassa.

¹⁰ Näistä työpajoista saa tarkempaa tietoa vose-hankkeen omilta sivuilta osoitteesta http://www.oph.fi/tietopalvelut/ennakointi/osaamistarpeiden_ennakointi/vose-projekti.

Tutkimushankkeen keskeisiä tuotoksia ovat näin ollen

- 1) pääasiassa vuonna 2012 toteutettuun kyselytutkimukseen mutta myös sekundääriaineistoon nojaava tilannekatsaus (tutkimusraportti) kuvataidekoulutuksen ja työelämän kohtaantoon sekä koulutussektorin tulevaisuuden haasteisiin ja
- 2) koulutussektorin seurannassa ja ennakkoinnissa käytettävä lomakekyselystä ja tulevaisuustyöpajoista muodostuva menetelmäpaketti.

Kyselyn tuottamaa tietoa on tarkoitus hyödyntää konkreettisesti kuvataidekoulutuksen laadullisessa ja määrällisessä kehittämistyössä sekä opetussuunnitelmien uudistamisessa. Menetelmäpakettia voidaan soveltuvin osin käyttää kuvataidetta muistuttavilla taide- ja kulttuurialoilla. Koulutuspolitiikan ohella kyselyn tuottama tieto on myös kulttuuripoliittisesti relevanttia.

Raportin rakenne

Raportissa esitellään seuraavaksi tutkimuksessa käytettyjä aineistoja ja menetelmiä. Tässä kohtaa myös perustellaan tarkemmin sitä, miksi tutkimuksen osana tehty kysely on kohdistunut ainoastaan ammattikorkeakoulutasoon, vaikka ennakkoinnin tavoitteena on palvella kaikkia koulutusasteita. Tuloksia tulkitaan koko koulutusalan näkökulmasta aikaisempia tutkimuksia, muita olemassa olevia aineistoja sekä asiantuntijanaäkemyksiä hyödyntämällä. Ennen kyselyn raportointiosuutta tehdään yleiskatsaus kuvataiteen koulutusalaan Suomessa ja esitellään ne ammattikorkeakoulut, jotka tällä hetkellä tarjoavat kuvataiteilijan amk-tutkintoon johtavaa koulutusta. Koulutusohjelmia ja opetussuunnitelmia käydään läpi yleispiirteissään kyselyvastauksen suhteuttamiseksi kontekstiinsa.

Kyselyn raportointiosuus noudattaa pääpiirteissään kyselylomakkeen temaattisia osioita: vastaajien taustatiedot, koulutus, työtilanne, työn ja koulutuksen suhde, taiteellinen toiminta ja ammattikuva, työssä jaksaminen ja hyvinvointi sekä toimeentulo (liite 1). Viimeisenä tässä jaksossa käsitellään tutkimuksen keskeistä teemaa, kuvataiteilijan ammattiroolin otaksuttuja kehityssuuntia ja osaamistarpeita tulevaisuudessa.

Raportin viimeisessä luvussa tuloksia kootaan yhteen ja pohditaan kuvataiteilijoiden ammattikuvia ja rooleja tulevaisuuden yhteiskunnassa. Tutkimuksen pohjalta esitetään teemoja, joita koulutuksen sisällöllisessä suunnittelussa tulisi ottaa huomioon entistä keskeisemmin. Toisaalta pyritään nostamaan esiin niitä nykyisen koulutuksen puolia, joita kannattaa vastaisuudessakin vaalia. Työelämässä tapahtuvia muutoksia ei voida kaikilta osin ennustaa, koska siihen vaikuttavat monenlaiset tekijät ja toimijat. Megaluokan kehitystrendeihin koulutussuunnittelu joutuu lähinnä sopeutumaan koettaen edistää niiden suotuisia vaikutuksia ja ehkäistä niiden tuottamia ongelmia. Pienemmän mittakaavan tapauksissa koulutussuunnittelu voi olla vaikuttamassa kehityssuuntiin taidealan työelämän eduksi – koulutussuunnittelu voi olla osaltaan mukana luomassa tulevaisuutta.

Tutkimuksen aineistot ja menetelmät

Kysely kuvataiteilijaksi valmistuneille

Lomakkeen teemakokonaisuuksien valinta ja kysymysten muotoilu

Ennakointitutkimuksen osana tehty kysely on osoitettu kuvataiteilijoille. Tämä poikkeaa useimmilla muilla aloilla tehdyistä osaamistarveselvityksistä, jotka kohdistetaan tyypillisesti työnantajille; niissä puhutaan ”toimialan” tai ”elinkeinon” näkemyksistä. Tässä tutkimuksessa tietoa on kerätty suoraan ammatinharjoittajilta, koska monet kuvataiteilijat toimivat ns. vapaina taiteilijoina. He myyvät teoksiaan markkinoilla, tekevät tilaustöitä vaihteleville toimeksiantajille ja toteuttavat projekteja apurahojen tai muun hankerahoituksen turvin. Palkansaajia he ovat tyypillisesti vain sivutoissaan, kuten opetuslalla¹¹. Taiteilijakyselyn näkökulmaa on laajennettu informanttihaastatteluiden ja asiantuntijatapaamisten avulla kuvataiteen kentän tai ”toimialan” edustajien huomioon ottamiseksi. Laajapohjaisia työpajoja järjestettiin ensin siinä vaiheessa, kun suunniteltiin kyselylomaketta, ja toiseksi silloin, kun tulkittiin kyselyn tuloksia.

Lomakesuunnittelua käydään läpi raportissa tavallista tarkemmin sen vuoksi, että kyse ei ole kertaluontoisesta kyselystä vaan pidempiaikaisen laadullisen ennakkoinnin työkalun kehittämistä. Tässä jaksossa esitellään prosessia, jonka myötä kyselyn teemat valikoitiin ja lomakkeen kysymykset muotoiltiin. Kysymyksiä esitellään aineistoanalyysin yhteydessä tarkemmin, minkä lisäksi raportin lopussa (liite 4) arvioidaan kokoavasti lomakkeen toimivuutta tavanomaista yksityiskohtaisemmin. Tutkimuksen osana toteutettu kysely, joka kohdennettiin ammattikorkeakoulusta kuvataiteilijaksi vuosina 2001–2010 valmistuneille, on toiminut samalla lomakkeen testinä.

Lomake jaettiin seuraaviin kahdeksaan temaattiseen kokonaisuuteen (alaotsikot):

- Taustatiedot
- Koulutus
- Työtilanne
- Työn ja koulutuksen suhde
- Taiteellinen toiminta ja ammattikuva
- Työssä jaksaminen ja hyvinvointi
- Toimeentulo 2011
- Kuvataiteilijan tulevaisuus

Lomakkeeseen sisältyi kaikkiaan liki 90 kysymystä (joista osassa oli lisäksi alakohtia) (liite 1). Lomake sisälsi sekä monivalintakysymyksiä että avoimia kysymyksiä. Monivalintakysymyksissäkin oli miltei poikkeuksetta avoin vaihtoehto (muu, mikä?). Useat kysymyksistä olivat vastaajille pakollisia niin, että lomakkeella ei

¹¹ Rensujeffin (2013, ennakkotieto) tutkimuksen mukaan vain kolme prosenttia kuvataiteilijoista oli vuonna 2010 taideammattissaan palkansaajan asemassa.

päässyt eteenpäin vastaamatta niihin. Lomakkeessa oli yksi hyppykohta: ne, jotka ilmoittivat lopettaneensa kuvataiteen harjoittamisen ammattina tai eivät olleet koskaan sitä tehneetkään, eivät vastanneet taiteellista toimintaa ja ammattikuvaa koskeviin kysymyksiin.

Lomakkeen sisältö muodostui aikaisemman aiheeseen liittyvän tutkimuksen ja muun aineiston läpikäynnin, Opetushallituksen ja Kuvataiteen koulutustoimikunnan tietotarpeiden, tutkijoiden omien intressien sekä yhteisten keskustelujen tuloksena. Työtä ohjasi käsitys siitä, minkälaista tietoa tarvittaisiin kuvataidealan ennakkoinnissa nimenomaan koulutuksen sisällöllisen suunnittelun näkökulmasta. Oma lomaketta lähdettiin koostamaan eri puolilta peräisin olevien teema- ja kysymysaihioiden pohjalta. Työstöä tehtiin aluksi tutkijoiden kesken ja myöhemmin yhdessä muiden asiantuntijoiden ja informanttien sekä hankkeen yhteistyötahojen kanssa (oppilaitokset, Arene ry:n kulttuurialan kehittämisryhmän kuvataidejaos sekä Suomen Taiteilijaseura). Kuvataiteen koulutustoimikunnan rooli lomakkeen laadinnassa oli keskeinen. Toimikunnalla oli useaan otteeseen mahdollisuus kommentoida lomakkeen eri versioita ja osioita: toimikunnan kokouksissa ja maaliskuussa 2012 järjestetyssä tulevaisuustyöpajassa sekä puhelimitse ja sähköpostitse. Lisäksi toimikunnan jäsenten kanssa järjestettiin Taiteen keskustoimikunnassa toukokuussa 2012 tapaaminen, jossa lomaketta työstettiin.

Ideoita lomakkeeseen – sekä tarkasteltavien teemojen valintaan että kysymysten muotoiluun – saatiin aiemmista tutkimuksista ja selvityksistä. Ne olivat peräisin eri tutkimusaloilta ja instituutioista sen mukaan, mikä temaattinen kokonaisuus oli kyseessä. Selkeinä alaryhminä voidaan erottaa taideoilla tehdyt koulutustyytyväisyys- ja työhönsijoittumisselvitykset, toimeentulotutkimukset, työssä jaksamista ja työoloja koskevat tutkimukset sekä tulevaisuuden ennakoitihankkeet. Inspiraatiota haettiin lisäksi taiteilijoiden ammattikuvaa ja identiteettiä sekä laajemmin taiteen kenttää koskevista tutkimuksista ja kirjoituksista (esim. Becker 1982; Bourdieu 1993; Mangset 2003 ja 2004; Røyseng ym. 2007). Sama koskee työntutkimuksen kirjallisuutta, etenkin niin kutsuttua uutta työtä ja tulevaisuuden työelämää koskevia pohdintoja (ks. esim. Alasoini 2010 ja 2012; Gratton 2011; Jakonen ym. 2006; Julkunen 2009; Sennett 2002; Vähämäki 2003 ja 2009).

Oppilaitokset tekevät koulutustyytyväisyys- ja sijoittumisselvityksiä säännöllisesti tai ad hoc -pohjalta. Opiskelijoiden tutkimussäätiö otus tuottaa monenlaisia opiskelua ja työhönsijoittumista koskevia tutkimuksia (ks. esim. Lavikainen 2010; Markkula 2006). Opetus- ja kulttuuriministeriöllä ja ammattikorkeakouluilla on yhteinen OPALA-opiskelijapalautejärjestelmä, jolla kerätään säännöllisesti tietoa opiskelijoiden työllistymisestä ja siitä, miten koulutus ja harjoittelu ovat heidän mielestään onnistuneet. Lahden ammattikorkeakoulussa on vuosina 2001 ja 2010 tehty kuvataiteilijaksi valmistuneille koulutuksen sisältöjen ja ammatissa toimimisen vastaavuutta koskeva haastattelututkimus. Tuloksia ei ole julkistettu, mutta haastattelujen teemarunko on ollut tutkijaryhmän käytettävissä. Satakunnan ammattikorkeakoulu tekee toistuvasti kyselyitä eri aloilta valmistuneille, ja selvitysten tulokset myös raportoidaan julkisesti (ks. esim. Kuurila 2011). Kuvataideakatemia (2010) ja Taideteollinen korkeakoulu (nyk. Aalto-yliopiston taiteen ja suunnittelun korkeakoulu) (2011) ovat selvittäneet valmistuneidensa tilannetta ja näkemyksiä aivan äskettäin. Jälkimmäisessä on tehty Taiteen maisterit työelämässä -tutkimusta parin vuoden välein, minkä lisäksi kaikille valmistuneille on tehty vuosittain lähtökysely.¹²

12 Taideteollisesta korkeakoulusta (nyk. Aalto-yliopiston taiteen ja suunnittelun korkeakoulu) valmistuneille tehtyjen työelämäkyselyjen lomakkeita ja tiivistelmiä löytyy internetistä osoitteesta <https://into.aalto.fi/display/fmasterarts/Palautte>. Tuorein niistä koskee vuosina 2008–2009 valmistuneita. Kuvataideakatemia Innolink Research Oy:llä vuonna 2010 teettämän kyselyn tulosten tiivistelmä on saatavilla julkisesti osoitteesta <http://www.slideshare.net/MutzHarry/kuvataideakatemia-tutkimusvalmistuneilleopiskelijoille2010opptx>. Tutkijaryhmä sai lisäksi käyttöönsä Kuvataideakatemia sisäiseen käyttöön tarkoitetun laajemman raportin.

Työhönsijoittumis- ja koulutustyytyväisyysosion muotoilussa keskeinen lähtökohta on ollut lomake, jota käytettiin Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikön ammattikorkeakoulusta kuvataiteilijaksi valmistuneille vuonna 2003 tekemässä kyselyssä (Karhunen 2004). Sen laati Paula Karhunen osana laajaa taidealojen koulutusta koskenutta tutkimusprojektia (Karhunen ja Rensujeff 2006). Karhunen teki lisäksi samaa lomaketta käyttäen Tampereen ammattikorkeakoulusta kuvataiteilijaksi valmistuneista tilauksesta erillisselvityksen, joka on ollut vain oppilaitoksen sisäisessä käytössä.

Toimeentulo-osion laadinnassa keskeisenä pohjana ovat olleet Kaija Rensujeffin Taiteen keskustoimikunnassa vuosina 2001 ja 2011 tekemät kaikki taiteenalat kattavat Taiteilijan asema -kyselyt. Näistä edellinen koski tulotiedoiltaan vuotta 2000, ja se raportoitiin vuonna 2003 (Rensujeff 2003). Tuoreemman vuotta 2010 koskevan kyselyn, jossa käytettiin monin paikoin uusiksi muokattua lomaketta, tulokset raportoidaan vuoden 2013 aikana. Vertailupohjaa on saatu myös Elisa Akolan (ym.) (2007) työministeriölle tekemän tutkimuksen lomakkeesta. Kysymysten kohdentamisessa nimenomaan kuvataiteilijoiden tulonmuodostukseen on hyödynnetty Pauli Rautiaisen (2012) väitöskirjatutkimukseen liittyneen kyselyn lomaketta.

Työssä jaksamista ja työoloja koskevaa osiota on muotoiltu rinnan Työterveyslaitoksessa samaan aikaan meneillään olleen Taiteilijan hyvinvointi -tutkimuksen kanssa. Vertailukelpoisuuden edistämiseksi lomakkeisiin sisältyy samoja kysymyksiä. Osa niistä juontaa juurensa Työterveyslaitoksen Työ ja terveys -kyselyyn, mutta niitä on muokattu soveltumaan paremmin taiteilijoiden epätyypilliseen työhön¹³. Taiteilijoiden työelämän laatua koskevia kysymyksiä on siroteltu jossain määrin myös lomakkeen muihin osiin. Teema on ollut hankkeen tutkijoiden erityiskiinnostuksen kohde liittyen heidän omiin aikaisempiin ja vireillä oleviin tutkimuksiinsa (ks. esim. Pirttilä ja Houni 2012; Karttunen 2006a, 2009). Viimeaikaisissa ”uutta työtä” koskevissa tutkimuksissa ja kirjoituksissa taidealoihin viitataan usein siksi, että muut alat näyttävät olevan muuttumassa monilta piirteiltään niiden kaltaisiksi. Taidealat ovat olleet monen työelämän muutoksen koelaboratorioita, esimerkkeinä itsensä työllistäminen, työn kasvava subjektivoituminen ja koko elämänajan muuttuminen työksi tai siihen valmistautumiseksi (ks. Karttunen 2006b). Taiteilijan ammattia on toisaalta pidetty ihanteellisen ”vieraantumattomana” sen vuoksi, että siinä voi pitkälle itse määrätä työn tekemisen sisällöstä, ajankohdasta, rytmistä ja paikasta (ks. esim. Rosenblum 1986). Käsiällä olevan tutkimuksen ydinkysymyksiin kuuluu se, missä määrin ja mihin suuntaan itse taidetyö on muuttamassa luonnettaan ja sisältöään.

Eri puolille lomaketta upotettuja teemoja ovat myös yrittäjäyys, kansainvälistyminen, taiteen soveltavat käytöt sekä kulttuurin yhteydet kestävään kehitykseen, jotka ovat kaikki paitsi koulutuspoliittisesti myös kulttuuri-poliittisesti ajankohtaisia. Yrittäjäydestä ja kansainvälisestä toiminnasta kysytään saadun koulutuksen, ammatillisen toiminnan ja toimeentulon yhteydessä sekä tulevaisuusosiossa koskien niin vastaajien omaa tilannetta kuin koko ammattikuntaa. Pia Feinik (2011) kartoitti kyselypohjaisesti kuvataiteilijoiden asenteita yrittäjäyteen ja liiketoimintaan ART360-hankkeen osana tekemässään tutkimuksessa. Kulttuuriyrittäjäyys-teema oli keskeinen myös Honkasen ja Aholan (2003) tutkimuksessa. Taiteen soveltavista käytöistä sekä julkisen taiteen hankkeista on lomakkeessa myös erilliset kysymykset. Toiminnasta taiteen soveltavasta käytön parissa kysyttiin erikseen myös Rensujeffin Taiteilijan asema -kyselyssä (2013, tulossa).

13 Esimerkiksi kuvataiteelliseen työhön huonosti istuvista kysymyksistä voidaan ottaa ”Millä tavoin osallistut työpaikan yhteisiin asioihin?”, jonka taustalla on selkeästi palkansaajanormi. Tämä kysymys voi toki olla mielekäs vaikkapa työ(huone)osuuskunnassa toimivalle kuvataiteilijalle tai palkansaajana työtään tekeväälle pelikonseptiartistille.

Sukupuolen vaikutus kuvataiteilijan ammatin harjoittamiseen on myös kyselyn läpikäyviä teemoja. Sukupuoli kuuluu niihin muuttujiin, joihin kiinnitetään yleisesti huomiota koulutussuunnittelun ja tutkimuksen kentällä. Ammatinvalinta, koulutus, työnjako ja tulotaso ovat Suomessa yhä sukupuolittuneita. Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama työryhmä pohti vastikään keinoja lieventää segregatiota (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010). Kuvataidealaa koskevassa tutkimuksessa sukupuoli on relevantti muuttuja jo siitä syystä, että ammattikunta on naisistunut viime vuosikymmenten aikana varsin nopeasti. Ilmiö on kytketty koulutuksen muuttumiseen keskeiseksi rekrytointikanavaksi. Kehityksessä on huolestuttavaa se, että naisistuminen on tapahtunut samaan aikaan ammattikunnan kasvun ja toimeentulon heikentymisen kanssa. Ammattikunnan yleinen arvostus on myös viime vuosina kyselytutkimusten mukaan pudonnut. (Ks. Karttunen 2004, 33–34.)

Tulevaisuusosion kehittämissä pohjana toimi edellä esitelty ennakointiaineistoso selvitys (Herranen ja Karttunen 2012), jossa käytiin läpi koko joukko taide- ja kulttuurialan osaamistarvekartoituksia ja tutustuttiin samalla jo pintapuolisesti niissä käytettyihin menetelmiin. Lomakkeen laadinnassa kyselypohjaisista osaamistarvekartoituksista keskeisimpiä ovat olleet musiikkialaa koskenut Toive-hanke (esim. Tolvanen ja Pesonen 2010) ja kulttuurituottajia koskenut Tuottaja2020-hanke (mm. Mitchell ja Oinaala 2011; Halonen ja Teye 2011; Halonen 2012). Lisäksi tutustuttiin Halosen (2005) aiempaan tutkimukseen tapahtumatuotannon tulevaisuudesta. Kahden muun hankkeen tapauksessa ideoita haettiin haastatteluiden teemarungosta. Nämä olivat Viestintä2020-hanke, jossa ennakointia tehtiin audiovisuaalisen viestinnän ja kuvallisen ilmaisun perustutkimusten kehittämistä varten (Leinonen ja Haikola 2008), sekä Cuporessa 2000-luvun alkupuolella toteutettu kulttuuri- ja liikunta-aloja koskenut KLEROT-hanke (Lagerström ja Mitchell 2005). Tässä yhteydessä voidaan lisäksi mainita Raittilan ym. (2006) kyselypohjainen tutkimus viestintäalan ammattien tulevaisuudesta, joka tehtiin osana Viestintäalan ammattikuvat ja koulutustarpeet -projektia. Joiltain osin hyödynnettiin myös Havaksen ja kumppanien (2005) matkailualan ennakointihankkeessa käyttämää lomaketta ja asiantuntijahaastattelurunkoa.

Koulutussuunnittelussa eri alojen ammattilaisten osaamistarpeet on tapana jakaa yleisiin (geneerisiin) ja erityisiin. Tätä jakoa on käytetty useissa edellä mainituissa koulutustyytyväisyys- ja ennakointitutkimuksissa, joiden pohjalta käsillä olevan tutkimuksen lomaketta on kehitelty (ks. myös Halonen 2006). Esimerkiksi Tolvasen ja Pesosen (2010) tutkimuksessa erotettiin ei-musiikilliset (tai ulkomusiikilliset) osaamisalueet musiikillisista, mikä vastaa jakoa geneerisiin ja erityisiin osaamisalueisiin. Kuvataidealan erityisten osaamistarpeiden tunnistamisessa voitiin nojata vuosina 2004–2006 ammattikorkeakoulukentällä toteutetun ECTS-projektin työhön. Bologna-prosessiin liittyneen projektin asetti Arene ry, ja sitä rahoitti opetusministeriö¹⁴. Projektin aikana tuotettiin kansalliset suositukset kaikille amk-tutkinnoille yhteisistä sekä koulutusohjelmakohtaisista osaamistavoitteista. Yleiset kompetenssit ymmärrettiin edellytyksiksi toimia ylipäätään työelämässä, kun taas koulutusohjelmakohtaiset kompetenssit ovat perusta opiskelijan valitseman erityisen ammatillisen asiantuntijuuden kehittymiselle. Vaikka yleiset kompetenssit ovat koulutusohjelmille yhteisiä, niiden erityispiirteet ja tärkeys voivat vaihdella eri ammateissa ja työtehtävissä. ECTS-projekti määritteli yleisiksi kompetenseiksi itsensä kehittämisoosaamisen, eettisen osaamisen, viestintä- ja vuorovaikutusosaamisen, kehittämistoiminnan osaamisen, organisaatio- ja yhteiskuntaosaamisen sekä kansainvälisyysosaamisen.

¹⁴ Kyse oli ammattikorkeakoulujen integroitumisesta osaksi eurooppalaista korkeakoulutusalueetta. ECTS tulee sanoista European Credit Transfer and Accumulation System.

ECTS-projektissa kuvataiteen koulutusohjelmakohtaisten osaamistavoitteiden määrittelyn vastuuhenkilönä toimi Anu Tuomi Turun ammattikorkeakoulusta. Alan keskeisiksi kompetenssialueiksi määriteltiin neljä laajaa kokonaisuutta: kuvataiteen tradition osaaminen, kuvallinen osaaminen, kuvataiteilijan identiteetin rakentaminen sekä kuvataiteilijan yhteiskuntaosaaminen (liite 2). Näiden laajojen osaamisalueiden merkitystä tarkennettiin kompetenssimatriiseissa, joita muokattiin oppilaitoksissa edelleen niiden omien erityispainotusten ja profiilintarpeiden pohjalta. Matriisit konkretisoituivat lopulta kurssien ja muiden opintosuoritusten tasolle. Arene ry on parhaillaan päivittämässä kompetenssimatriisia, missä voidaan hyödyntää käsillä olevan tutkimuksen tuloksia. Koulutusohjelmaudistus on ajankohtainen useassa hankkeessa mukana olevassa oppilaitoksessa.

Osaamistarveluetteloihin on upotettu soveltuvin osin nk. elinikäisen oppimisen avaintaitoja, jotka kuuluvat yleisten kompetenssien luokkaan. Elinikäisen oppimisen avaintaidoilla tarkoitetaan tietoja, taitoja ja asenteita, joita tarvitaan uusien tilanteiden ja tulevaisuuden haltuun ottamisessa ja työelämän muutoksissa selviytymisessä. Ne katsotaan osaksi kaikilla aloilla tarvittavaa ammattisivistystä ja kansalaisvalmiuksia. Opetushallitus erottaa 11 elinikäisen oppimisen avaintaitoa: elinikäinen oppiminen ja ongelmanratkaisu, vuorovaikutus ja yhteistyö, ammattietiikka, terveys, turvallisuus ja toimintakyky, aloitekyky ja yrittäjyys, kestävä kehitys, estetiikka, viestintä- ja mediaosaaminen, matematiikka ja luonnontieteet, teknologia ja tietotekniikka sekä aktiivinen kansalaisuus ja eri kulttuurit¹⁵. Huomattakoon, että Opetushallituksen luettelossa on neljäntenä mainittu ”terveys, turvallisuus ja toimintakyky”, joten lomakkeen työssä jaksamista ja hyvinvointia koskevan osion voidaan ymmärtää liittyvän myös elinikäisen oppimisen avaintaitoihin.¹⁶

Lomaketta ovat kommentoineet sen eri vaiheissa Kuvataiteen koulustoitimikunnan, Opetushallituksen ja hankkeen yhteistyökumppaneiden edustajien lisäksi HT Pauli Rautiainen Tampereen yliopistosta sekä PhD Kai Lehikoinen Taideyliopiston Teatterikorkeakoulusta. Rautiainen on vastikään väitellyt kuvataiteilijan oikeudellisen aseman säätelystä ja tehnyt aiemmin useita empiirisiä tutkimuksia taiteilijoiden sosiaalisesta ja taloudellisesta tilanteesta (Rautiainen 2006, 2008a, 2008b ja 2012). Lehikoinen puolestaan on ollut viime aikoina mukana useissa taiteiden soveltavan käytön mahdollisuuksia ja niihin liittyviä koulutustarpeita karvoittavissa hankkeissa, muun muassa TAFI-, TAIKA- ja Taidealojen erityispätevyyspaletti¹⁷ -nimisissä hankkeissa (ks. Lehikoinen 2013).

Lomaketta on kommentoinut myös joukko kuvataiteilijainformantteja, joiden kanssa on samalla keskusteltu tutkimuksen aihepiiristä laajemminkin. Informantteja olivat Pia Feinik, joka on valmistunut kuvataiteilijaksi Satakunnan ammattikorkeakoulusta, suorittanut myöhemmin kulttuuripolitiikan maisterintutkinnon Jyväskylän yliopistossa ja tekee parhaillaan väitöskirjaa Aalto-yliopistossa, sekä Riikka Kuoppala, joka on valmistu-

15 Luettelo elinikäisen oppimisen avaintaidoista sekä tarkempia kuvauksia niiden sisällöistä löytyy osoitteesta http://www.edu.fi/ammattikoulutus/elinikaisen_oppimisen_avaintaidot.

16 Vrt. Euroopan parlamentin ja neuvoston suosituksessa (2006/962/EY) erotetaan kahdeksan elinikäisen oppimisen avaintaitoa: viestintä äidinkielellä, viestintä vierailta kielillä, matemaattinen osaaminen ja perusosaaminen luonnontieteiden ja tekniikan aloilla, digitaaliset taidot, oppimistaidot, sosiaalisuuteen ja kansalaisuuteen liittyvät taidot, aloitekyky ja yrittäjyys sekä tietoisuus kulttuurista ja kulttuurin ilmaisuodot.

17 Sibelius-Akatemian hallinnoimassa Taidealojen erityispätevyyspaletti -hankkeessa ennakoitiin taidealan työelämälähtöisiä erikoistumistarpeita täydennyskoulutuksen näkökulmasta seuraaville kymmenelle vuodelle. Hankkeessa ovat olleet mukana kaikki taiteenalat. Tunnistetuista ammatillisista osaamistarpeista muodostetaan taideyliopistojen yhteinen koulutuspaletti, jolta tuotetaan valittuja erityispätevyyskoulutuksia tietyin väliajoin. Lopputuloksena syntyy valtakunnallinen oppisopimuskoulutusformaatti, jonka puitteissa taide- ja kulttuurikoulutusta antavat täydennyskoulutuskeskukset voivat organisoida oman alueensa erityispätevyyskoulutusta. Hankkeen loppuraportti valmistui huhtikuussa 2013 (http://www.siba.fi/documents/10157/14855/Erityispaletti_Loppuraportti.pdf/1f454965-acbd-4e0d-ao4e-1e4da43bdb52).

nut kuvataiteilijaksi Tampereen ammattikorkeakoulusta, opiskellut sittemmin Carnegie Mellon -yliopistossa Pittsburghissa ja suorittanut maisterintutkinnon Kuvataideakatemiassa. Lisäksi lomaketta testasivat ja kommentoivat Saimaan ammattikorkeakoulusta valmistunut kuvataiteilija Kaija Hinkula sekä 1.9.2012 Lappeenrannassa pidetyn Hyvinvointia taiteilijalle -seminaarin yhteydessä joukko Saimaan ammattikorkeakoulun opiskelijoita.

Kyselyn kohdentaminen ammattikorkeakoulutasoon

Tutkimushankkeessa tehtävä kysely on kohdistettu ammattikorkeakouluista kuvataiteilijaksi valmistuneille. Rajauksesta huolimatta työkalu on tarkoitettu käytettäväksi soveltuvin osin kaikilla koulutusasteilla. Kyselyn tuloksia pyritään myös tulkitsemaan raportissa koko koulutussektorin näkökulmasta. Rajoittuminen ammattikorkeakouluihin johtuu siitä, että Kuvataideakatemiassa (nyk. Taideyliopiston Kuvataideakatemia), kuvataidealan ainoassa yliopistossa, on tehty kysely valmistuneille vuonna 2010. Siinä selvitettiin muun muassa opiskelun antamia valmiuksia, nykyistä työtilannetta sekä lisäkouluttautumisen tarvetta. Kyselyn tavoitteena oli saada tietoa valmistuneiden tulevaisuudennäkymistä, mutta se ei kuitenkaan sisältänyt varsinaista ennakointiosiota. Kuvataiteen ammatillista toista astetta on puolestaan tarkasteltu useassa raportissa osana viestintäalaa; se oli esimerkiksi muutama vuosi sitten mukana viestintäalaa koskevassa ennakointihankkeessa (Leinonen ja Haikola 2008). Lisäksi kuvallisen ilmaisun perustutkinnon perusteet uudistettiin vuonna 2010 (Opetushallitus, Määräys 13/011/2010).¹⁸

Ammattikorkeakoulutason tutkiminen kuvataiteilijakoulutuksessa on erityisen kiinnostavaa sen vuoksi, että amk-tutkintoon on kohdistettu viime vuosina paljon kritiikkiä ja koulutuspaikkojen määriä on ehdotettu merkittävästi supistettavaksi. Amk-tutkinnot ovat kuitenkin kuvataiteessa verraten uusia, ensimmäiset suoritettiin vasta 1990-luvun lopussa, eikä niiden merkitystä kuvataiteen koulutusalan kokonaisuudessa ja kuvataiteilijoiden työelämäkentällä ole riittävästi arvioitu. Erona muuhun korkea-asteeseen ammattikorkeakouluissa korostetaan nimenomaan työelämälähtöisyyttä ja läheisyyttä. Kuinka tämä toteutuu kuvataiteen tapauksessa? Ovatko amk-tutkinnot parantaneet kuvataiteilijoiden työelämätaitoja ja helpottaneet heidän sijoittumistaan työelämään?

Tutkimusjoukko

Kyselyn kohdejoukoksi tarkennettiin ammattikorkeakouluista nuorten koulutuksesta kuvataiteilijaksi vuosina 2001–2010 valmistuneet. Tänä aikana kuvataiteilijan amk-tutkinto oli mahdollista suorittaa seuraavissa kahdeksassa oppilaitoksessa: Karelia-ammattikorkeakoulu (entinen Pohjois-Karjalan AMK), Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, Lahden ammattikorkeakoulu, Saimaan ammattikorkeakoulu (ent. Etelä-Karjalan AMK), Satakunnan ammattikorkeakoulu, Tampereen ammattikorkeakoulu, Turun ammattikorkeakoulu sekä Yrkeshögskolan Novia (ent. Svenska YH). Kustakin ammattikorkeakoulusta valmistui kuvataiteilijoita tarkastelujakson jokai-

¹⁸ Kuvallisen ilmaisun perustutkinto sisältyi myös vuonna 2013 päättyneeseen viestintäalojen toisen asteen tutkinnon kehittämishankkeeseen (VAK) (<http://www.viestinnanala.wordpress.com>). Kuva- ja mediataide on yksi kuvallisen ilmaisun tutkinnon koulutusohjelmista, mutta tutkinto kokonaisuudessaan kuuluu viestinnän ja informaatiotieteiden koulutusalaan.

sena vuotena. Tutkimusjoukkoon kertyi runsaat 1 100 henkilöä. Taulukossa 1 se näkyy nuorisokoulutusrivillä. Ammattikorkeakouluittain heidän yhteenlaskettu lukumääränsä tarkastelujakson aikana vaihteli Novian 89:stä Tampereen 202:een.

Vuosina 2011 ja 2012 valmistuneet jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle sillä perusteella, että heidän työelämäkokemuksensa on vielä lyhyt tutkinnon merkityksen arviointiin ja tulevaisuuden koulutustarpeiden tunnistamiseen. Nuorisokoulutukseen kysely rajoitettiin siitä syystä, että aikuiskoulutettujen mukaan ottaminen olisi johtanut siihen, että tutkimusjoukossa olisi ollut sekä äskettäin uransa aloittaneita että jo pitkään alalla toimineita. Tällä olisi ollut merkitystä etenkin toimeentuloa ja ammatillista toimintaa koskevien kohtien tulokinnassa. Käytännössä kyselyyn on kuitenkin tullut jonkin verran vastauksia aikuiskoulutuksen puolelta valmistuneilta kuvataiteilijoilta. Aikuiskoulutuksesta valmistui tarkastelujakson aikana yhteensä noin 230 henkilöä.

Taulukko 1. Kuvataiteilijan amk-tutkinnon vuosina 2001–2010 suorittaneet ammattikorkeakoulun, koulutustyyppin ja valmistumisvuoden mukaan.

Amk	Koulutus- tyyppi	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Yhteensä
Kemi-Tornio	Nuoriso	1	15	21	18	9	19	13	14	24	8	142
	Aikuis	2	5	2	–	1	–	–	–	–	–	10
	Kaikki	3	20	23	18	10	19	13	14	24	8	152
Lahti	Nuoriso	12	13	8	11	8	12	17	15	13	14	123
	Aikuis	–	–	–	1	–	10	10	5	9	8	43
	Kaikki	12	13	8	12	8	22	27	20	22	22	166
Karelia	Nuoriso	10	10	12	10	10	8	13	10	7	9	99
	Aikuis	3	2	5	2	2	6	10	4	2	5	41
	Kaikki	13	12	17	12	12	14	23	14	9	14	140
Saimaa	Nuoriso	14	13	16	15	23	15	21	18	15	15	165
	Aikuis	6	–	–	–	1	1	2	1	4	6	21
	Kaikki	20	13	16	15	24	16	23	19	19	21	186
Satakunta	Nuoriso	9	15	9	19	22	22	13	20	22	18	169
	Aikuis	–	–	–	–	–	–	–	–	7	2	9
	Kaikki	9	15	9	19	22	22	13	20	29	20	178
Novia	Nuoriso	8	8	15	12	11	7	9	5	9	5	89
	Aikuis	–	–	–	–	–	–	–	1	2	5	8
	Kaikki	8	8	15	12	11	7	9	6	11	10	97
Tampere	Nuoriso	27	22	17	23	15	16	22	22	20	18	202
	Aikuis	4	14	2	15	1	13	3	10	2	–	64
	Kaikki	31	36	19	38	16	29	25	32	22	18	266
Turku	Nuoriso	11	11	12	17	12	15	12	13	12	10	125
	Aikuis	4	6	1	3	4	1	5	5	1	3	33
	Kaikki	15	17	13	20	16	16	17	18	13	13	158
Yhteensä	Nuoriso	92	107	110	125	110	114	120	117	122	97	1 114
	Aikuis	19	27	10	21	9	31	30	26	27	29	229
	Kaikki	111	134	120	146	119	145	150	143	149	126	1 343

Lähteet: Vuosien 2002–2010 tiedot Vipunen; vuoden 2001 tiedot Tilastokeskus.

Tutkintonimikkeellä kuvataiteilija (AMK) oli vuosien 2001–2010 välillä mahdollista valmistua kolmella eri tutkinnolla: kuvataiteen ammattikorkeakoulututkinto, viestintä- ja kuvataidealan ammattikorkeakoulututkinto tai kulttuurialan ammattikorkeakoulututkinto. Koulutusohjelmia on tänä aikana ollut suomenkielisellä puolella viisi: kuvataiteen ja muotoilun, ympäristö-, media- ja kuvataiteen, taiteen ja viestinnän, kuvataiteilijan sekä kuvataiteen koulutusohjelmat. Ruotsiksi nimiä on ollut käytössä kaksi: utbildningsprogram för bildkonst och visuell kommunikation ja utbildningsprogram för bildkonst. Vuodesta 2006 lähtien kuvataiteilijoita on valmistunut vain kahdesta koulutusohjelmasta: suomenkielisestä kuvataiteen koulutusohjelmasta ja ruotsinkielisestä utbildningsprogram för bildkonstista. Tutkinto on nykyisin kulttuurialan ammattikorkeakoulututkinto.

Kyselyn toteuttaminen ja vastausprosentti

Alkuperäisen suunnitelman mukaan oli tarkoitus tehdä otantatutkimus. Ajatuksesta luovuttiin, kun selvisi, että Saimaan ammattikorkeakoulu ei voinut tiukkojen tietosuojakäytäntöjensä takia luovuttaa tutkinnon suorittaneiden nimiä. Muissa oppilaitoksissa nimilistat saatiin rehtorille tai hallintojohtajalle tehdyn hakemuksen perusteella. Tietojen käytölle määriteltiin tarkat ehdot ja tietolähteykset olivat suojattuja. Pyydetty tiedot olivat valmistuneen nimi ja syntymävuosi sekä opintojen aloitus- ja valmistumisvuodet. Lisäksi toivottiin henkilöiden yhteystietoja, etenkin sähköpostiosoitetta, koska tarkoitus oli tehdä internetkysely. Muidenkin oppilaitosten tapauksessa otanta olisi ollut mahdotonta sen vuoksi, että vaikka nimiluettelot saatiin, sähköpostiosoitetta ei löydetty kaikille, jolloin vastaajia jouduttiin hakemaan yleisten, anonyymien tiedotusten avulla.

Sähköpostiosoitteita etsittiin henkilön nimellä internetistä käyttäen useita hakukoneita. Osumia tuli etenkin taiteilijoiden omilta kotisivuilta, Suomen Taiteilijaseuran verkkomatrikkelista, taiteilijajärjestöjen sivuilta ja erilaisista taiteilijapankeista. Merkittävä joukko voitiin identifioida Facebookista, jonka viestitoiminnon kautta useita lähestyttiin; myös LinkedIn-verkkoyhteisöpalvelua käytettiin hyväksi. Etsintää haistasi se, että oppilaitosten toimittamissa luetteloissa olivat opiskelijoiden viralliset nimet mutta he saattoivat esiintyä taiteilija- tai lempinimillään taidejulkisuudessa ja nettiavaruudessa. Avioliiton myötä tapahtuneista nimenmuutokset ei myöskään ollut tietoa. Eräissä tapauksissa löytyi useita samannimisiä, mutta heistä ketään ei nettitietojen perusteella voitu päätellä etsityksi henkilöksi. Koulujen edustajilta saatiin apua valmistuneiden tunnistamisessa.

Työläyden vastineeksi sähköpostiosoitteiden etsintä antoi käsitystä siitä, kuinka yleisesti kuvataiteilijat esiintyvät internetissä nimenomaan ammatillisessa roolissaan tarjoten ajantasaisen portfolion kuvineen ja ansio-luetteloineen. Kemi-Torniosta ja Noviasta valmistuneilta jäi puuttumaan runsaasti sähköpostiosoitteita, mikä saattoi heijastaa sitä, että sieltä valmistuvat eivät toimi yhtä usein kuvataiteilijoina tai harjoittavat ammattia toisilla areenoilla kuin muista oppilaitoksista valmistuneet. Vastaajien joukko lienee joka tapauksessa vinoutunut taiteilijoina toimiviin ja etenkin taidemailman verkostoissa toimiviin taiteilijoihin, sillä oppilaitoksissa tällaisten henkilöiden vaiheet tiedettiin oletettavasti paremmin ja heidät oli mahdollista löytää heidän omien nettisivujensa, taiteilijajärjestöjen tai taiteilijapankkien kautta.

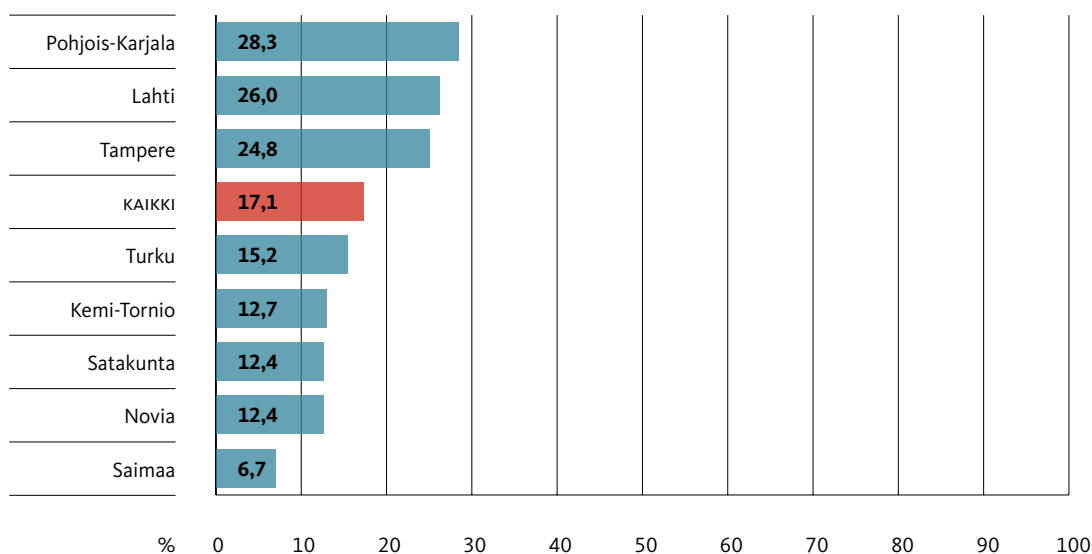
Kyselylomake laadittiin ja julkaistiin Surveypal-ohjelman avulla. Teknisesti julkaistiin yhtä aikaa kaksi identtistä kyselyä, joista toisessa linkit lomakkeeseen olivat henkilökohtaisia ja toisessa yleisiä ja anonyymejä. Kysely lähetettiin henkilökohtaisesti kaikille, joille oli saatu tai löydetty sähköpostiosoite. Kaikki näistä osoitteista

eivät kuitenkaan olleet toimivia, ja jos viesti palautui¹⁹, etsittiin uutta osoitetta. Kaikkiaan henkilökohtaisia viestejä oletettavasti toimiviin osoitteisiin meni noin kahdelle kolmasosalle tutkimusjoukosta. Lähes 150 henkilön tapauksessa kyseessä oli Facebook-osoite. Henkilökohtaisen kyselyn lähetekirjeessä kerrottiin, että vastaajalla oli mahdollisuus valita, täyttääkö hän henkilökohtaisen vai yleisen lomakkeen. Henkilökohtaiseen lomakkeeseen vastanneet olivat tutkijoiden tunnistettavissa, mutta sen etuna oli mahdollisuus keskeyttää vastaaminen ja palata lomakkeeseen myöhemmin. Myös kyselylomakkeen yleisen tiedotuksen kautta saaneilla oli mahdollisuus pyytää henkilökohtaista lomaketta.

Tiedonkeruu tapahtui loka-marraskuussa 2012. Ensimmäiset sähköpostit lähetettiin lokakuun alussa, jolloin vastausaikaa annettiin noin viikko. Viestejä lähetettiin henkilökohtaisesti 2–3 kertaa sekä valtakunnallisten ja eräiden alueellisten järjestöjen samoin kuin hankkeessa mukana olevien ammattikorkeakoulujen kautta yleisenä tiedotuksena kaksi kertaa. Facebook-viestitoiminnossa havaittujen ongelmien vuoksi muutamille vastaajille lähetettiin marraskuun alussa vielä uusi muistutus.

Osin puuttuvista tai vääristä yhteystiedoista johtuen kyselyn vastausprosentti jäi yleisesti ottaen matalaksi, vain 17 prosentiksi perusjoukosta. Katoa on vaikea tarkalleen arvioida, koska ei ole tiedossa, kuinka suuri osa perusjoukosta jäi kokonaan tavoittamatta. Koulujen välinen vaihtelu vastausprosentissa oli suurta: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun 28 prosentista Saimaan seitsemään prosenttiin (kuvio 1). Pohjois-Karjalan korkea vastausprosenttia selittää pitkälti se, että oppilaitos oli päivittänyt alumniensa yhteystiedot Väestörekisterikeskuksen kautta syksyllä 2012. Lahdesta (26 %) ja Tampereelta (25 %) valmistuneiden suhteellinen into vastata oli kutakuinkin samaa luokkaa kuin Pohjois-Karjalan. Saimaan tapauksessa vastausprosenttia laski se, että oppilaitoksesta ei saatu lainkaan valmistuneiden nimiluetteloa. Novian (12 %) tapauksessa vastaajien määrää verotti väistämättä se, että lomake oli kustannussyistä tarjolla ainoastaan suomeksi. Avokysymyksiin oli mahdollista vastata myös ruotsiksi. Itse kysymykset olivat kuitenkin pelkästään suomeksi, ja Novian palautteessa ne todettiin ruotsinkielisille melko vaativiksi. Novian samoin kuin Kemi-Tornion tapauksessa vastausprosenttia laskivat puuttumaan jääneet yhteystiedot.

Kuvio 1. Kyselyn vastausprosentti ammattikorkeakouluittain. (N=190)

19 Kaikki sähköpostipalvelut eivät lähetä ilmoitusta, jos tietynnimistä henkilöä tai käyttäjätunnusta ei löydy.

Vastausprosentin mataluuteen vaikutti epäilemättä myös lomakkeen pituus ja useiden kysymysten pakollisuus. Kenties olisi ollut viisasta luvata arpoa jokin palkinto vastanneiden kesken, kuten yksi vastaaja ehdotti. Näihin kysymyksiin palataan vielä raportin lopussa arvioitaessa hankkeessa kehitetyn menetelmäpaketin toimivuutta.

Olis kyllä jonkun lahjakortin lahjonnan voinu tähän liittää, kun oli näin HELVETIN pitkä kysely.– –.(V41.)

Vastausintoon on voinut vaikuttaa jo se, että kyselylomakkeen otsikkona oli tutkimuksen virallinen nimi. ”Kuvataiteilijan ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä” on kelpo otsikko opetushallinnon viitekehityksessä, mutta sen kapulakielisyys saattaa karkottaa kuvataiteen harjoittajia. Heistä osa on myös voinut tulkita otsikon viittaavan yritykseen keksiä kuvataiteelle ja kuvataiteilijan kompetenssille yhä vain uusia soveltavia käyttöjä ja heikentää entisestään kuvataiteen itseisarvoisen tekemisen arvostusta ja sijaa yhteiskunnassa. Hallintokoneiston termejä päätyi jonkin verran myös lomakkeeseen, vaikka tutkijat yrittivät mahdollisuuksiensa mukaan muuntaa niitä normaalikielille. Osaamistarve esimerkiksi käännettiin useissa kohdin yksinkertaisesti tiedoiksi ja taidoiksi.

Kysely on liian pitkä ja kapulakielinen: osaamisalue, osaamistarve, osaaminen.(V117.)

Etenkin työhön sijoittumista ja toimeentuloa koskevissa tarkasteluissa matala vastausprosentti tulee pitää mielessä, koska aineistoa ei voi pitää tilastollisesti edustavana. Analyysi tapahtuu tämän takia karkealla tasolla ja tuloksia peilataan muun muassa Tilastokeskuksen tietoja vasten. Oppilaitoskohtaisiin vertailuihin työhön-sijoittumista tai koulutustyytyväisyyttä tarkasteltaessa ei voida missään tapauksessa ryhtyä. Tulevaisuusosiossa iso vastausprosentti ja kattavuus eivät ole samalla tavoin välttämättömiä, koska siinä kohtaa tavoitellaan pikemmin yksittäisiä oivalluksia kuin tilastollista yleistettävyyttä. Avokysymysten osalta aineistoa voidaan pitää runsaana alhaisesta vastausprosentista huolimatta. Monet vastaajat olivat antautuneet pohtimaan tutkimuksen teemoja pitkään ja syvällisesti, mistä heille suuret kiitokset.

Nimelistojen sekä sähköpostiosoitteiden hankinta olivat tässä tutkimuksessa vastausprosentin kannalta kriittisiä vaiheita. Silloin kun nimiä ei saatu, oltiin sen varassa, sattuivatko tietystä oppilaitoksesta tietynä ajanjaksona valmistuneet käymään vanhan opinahjonsa internetsivuilla tai olivatko he sellaisten taiteilijajärjestöjen jäseniä, jotka tiedottivat kyselystä. Valtaosasta oppilaitoksia saatiin valmistuneiden nimiluettelot, mutta yhteystiedot eivät useinkaan olleet ajan tasalla. Kun kysely tehdään seuraavan kerran, nämä ongelmat on syytä pitää mielessä. Ammattikorkeakoulujen alumnitoiminta näyttää olevan kehittymässä, mikä voi osaltaan helpottaa ongelmaa muutaman vuoden kuluttua. Jatkossa postikysely on pohdinnan arvoinen vaihtoehto, jos tutkimuksen budjetti sen vain sallii. Käsillä olevassa tutkimuksessa ei ollut varaa perinteisen postikyselyn tekemiseen; postimaksujen lisäksi postikyselyn hintaan vaikuttaa se, että jonkun täytyy kirjoittaa paperilomakkeen vastaukset tietokoneelle. Paperilomakkeen lähetekirjeessä voidaan antaa lomakkeen sähköisen version osoite, jolloin vastaaja voi valita kumman täyttää. Taiteen keskustoimikunnan vuonna 2010 toteutetussa Taiteilijan asema -kyselyssä tehtiin näin, mutta vain harvat vastaajat valitsivat sähköisen lomakkeen. Viimeksi kuluneiden vuosien aikana valmistuneille osoitetussa kyselyssä kohdejoukko on kuitenkin keskimäärin paljon nuorempi ja internetin käyttötottumus toista tasoa kuin koko ammattikuntaa koskevassa tutkimuksessa.

Tulevaisuustyöpajat

Opetushallituksessa toteutetun vose-hankkeen (Valtakunnallinen ammatillisten osaamistarpeiden ennakointi-projekti) mallia seuraten tutkimushankkeen osana järjestettiin kaksi tulevaisuustyöpajaa: ensimmäinen maaliskuussa ja jälkimmäinen joulukuussa 2012. Työpajojen tarkoituksena oli auttaa ensin kyselylomakkeen tulevaisuusosion suunnittelussa ja myöhemmin kyselyn tulosten tulkinnassa erityisesti koulutussuunnittelun näkökulmasta. Työpajoilla oli samalla olennainen rooli kuvataiteen kentän sitouttamisessa tutkimushankkeeseen ja sen tulosten jalkauttamisessa.

Ensimmäinen tulevaisuustyöpaja pidettiin Teatterimuseolla Helsingissä 22. maaliskuuta 2012. Sen veti tulevaisuudentutkija, КТТ, Д1 Elina Hiltunen (What's Next Consulting Oy). Paikalle kutsuttiin Kuvataiteen koulutustoimikunnan ohella edustajat niistä kuvataiteilijoita kouluttavista ammattikorkeakouluista, joilla ei ole edustusta koulutustoimikunnassa. Kutsu jälkimmäisille lähti Arenen kulttuurialan kehittämissuunnitelman kuvataidejaoksen kautta. Työpajaan osallistui myös Opetushallituksen edustajia.

Ensimmäisen työpajan tavoitteeksi oli asetettu nostaa esiin rohkeita näkökulmia ja teemoja, joiden pohjalta tutkijat voisivat työstää kyselylomakkeen tulevaisuusosiota. Työpaja oli vajaan työpäivän mittainen. Sen ohjelmaan kuului aluksi tunnin luento ennakoinnista ja heikoista signaaleista. Tämän jälkeen Hiltunen veti työpajan aiheena kuvataiteilijoiden ja kuvataiteilijakoulutuksen tulevaisuudenhaasteet ja mahdollisuudet. Työpajan menetelmänä hän käytti skenaarioita. Osallistujat pantiin pohtimaan pienryhmissä vaihtoehtoisia koulutusskenaarioita vuodelle 2025. Taustaolettamukset oli valittava kahdella ulottuvuudella: kansainvälistynyt Suomi – eristynyt Suomi ja kuka tahansa on taiteen ammattilainen – taiteilijat ovat arvostettu ammattiryhmä. Työpajassa käytiin paljon keskustelua yhtäältä siitä, mikä on kuvataiteen ja kuvataiteilijan rooli ekologisessa tai poliittisessä kriisitilanteessa, ja toisaalta siitä, kuinka suljettu ammattikunta on ja millä kriteereillä sitä suljetaan (esim. koulutus).

Toinen työpaja järjestettiin 4. joulukuuta 2012 Tieteen talolla Helsingissä. Se kesti puoli päivää, ja sen tavoitteena oli yhdessä koulutus- ja ammattikentän kanssa tulkita aineistoanalyysin tuloksia erityisesti koulutussuunnittelun näkökulmasta. Työpaja järjestettiin vaiheessa, jossa pohdintoja oli vielä mahdollista ottaa huomioon tutkimusraporttia viimeisteltäessä. Työpajaan kutsuttiin kuvataiteen koulutus- ja ammattikentältä samat tahot kuin ensimmäiseen. Paikalla oli myös Opetushallituksen edustajia, minkä lisäksi näkemyksiään oli esittämässä Riitta Helevä (Heltech) Viestintäalojen tutkimuksen kehittämishankkeen edustajana. Tämä hanke sivuaa kuvataidealaa kuvallisen ilmaisun perustutkimuksen osalta (ks. edellä s. 25).

Analyysimenetelmät ja tutkimuksen luonne

Tutkimuksessa yhdistetään kvantitatiivista ja kvalitatiivista otetta. Lomakkeen kysymykset vaihtelevat numeerista tietoa koskevista (toimeentulo) ja vastausvaihtoehtoja Likert-asteikolla tarjoavista (tulevaisuuden osaamistarpeet ja henkilökohtaiset tulevaisuusnäkökulmat) laajoihin avokysymyksiin (esimerkiksi visiot

kuvataiteilijoiden roolista tulevaisuuden yhteiskunnassa)²⁰. Lomakkeelle sijoitettiin suhteellisen paljon avokysymyksiä, jotta vastaajilla olisi mahdollisuus nostaa esiin tutkijoiden käsityksistä ja oletuksista poikkeavia näkemyksiä. Vaikka kaikki vastaukset eivät olleet sidottuja valmiiksi annettuihin vaihtoehtoihin, lomakkeen kysymykset kuitenkin suuntasivat ja rajasivat teemojen tarkastelua merkittävästi.

Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena on ollut kuvataidealan tulevaisuuden ennakointi. Varsinaisia tulevaisuuden tutkimuksen menetelmiä on käytetty ainoastaan ensimmäisessä tulevaisuustyöpajassa, jota veti tutkimushankkeen ulkopuolinen henkilö, futuristi Elina Hiltunen, kuten edellä kerrottiin. Kyselyn tulevaisuusosion mallina ovat toimineet aikaisemmat osaamistarve-ennakoinnit, joita luonnehdittiin edellä. Opetushallituksen VOSE-hankkeen tulevaisuustyöpajojen mallia yhdistettiin edellä mainittujen kyselyjen kanssa.

Kyselyaineiston analyysi aloitettiin lomakkeiden läpiluvulla ja muistiinpanojen teolla. Näin pyrittiin hahmotamaan vastaajien profileja, jotka helposti katoavat näkyvistä tilastollisessa tarkastelussa. Lomakevastauksia tarkistettiin samalla niiden sisäisen logiikan näkökulmasta; jotkut vastaajat olivat esimerkiksi jättäneet koulutuskohdassa merkitsemättä meneillään olevat maisteriopinnot, jotka kävivät ilmi toisesta kohtaa lomaketta. Lomakkeiden lukuvaiheessa tehtiin myös vastaajien tyypittelyä työtilanteen, taiteellisen toiminnan muotojen ja toimeentulolähteiden perusteella.

Numeerisessa muodossa annettuja tai sellaiseksi muunnettuja vastauksia on käsitelty yksinkertaisin tilastollisin menetelmin. Tässä kyselyn alhainen vastausprosentti on asettanut analyysille ja tulkinnalle rajoituksia. Aineisto ei esimerkiksi salli oppilaitoskohtaisten tietojen esittämistä. Vaikka eri ammattikorkeakoulujen tarjoamat kuvataiteilijakoulutukset poikkeavat toisistaan, tutkimuksen tavoitteena ei kuitenkaan alun perinkään ollut vertailla oppilaitoksia keskenään. Tärkeintä on ollut hankkia koko kuvataiteen koulutuskenttää palvelevaa tietoa. Kysymys ei ole ollut niinkään aiemman toiminnan tulosten arvioinnista kuin tulevaisuuden painopistealueiden ja profloinnin hakemisesta.

Avovastausten tapauksessa käsittely on ollut laadullista lähilukua. Avovastausaineisto on rikas, ja sen analyysiin on panostettu erityisesti tulevaisuutta koskevien signaalien tunnistamiseksi, mikä on ollut keskeinen tutkimustehtävä. Tällöin sillä, että aineisto ei ole tilastollisesti edustava, ei ole ratkaisevaa merkitystä, koska yksikin uusi näkemys tai ehdotus voi olla koulutussuunnittelun kannalta kullannarvoinen. Tulevaisuutta koskien tutkimuksella on eksploratiivinen luonne uusien avauksien etsijänä. Niiden tunnistamisessa on pikemmin riskinä, että ne hukkuvat usein toistuvien lausumien alle.

Kuvataiteilijoiden autenttisen äänen esiin tuomiseksi ja tutkijoiden tulkintojen perustan osoittamiseksi raporttiin on tuotu runsaasti suoria sitaatteja²¹. Vastaajat on numeroitu (lomakkeiden saapumisjärjestyksessä, V1–V190), jotta ilmeni, että kaikki vastaukset eivät ole peräisin vain muutamalta tutkijoita miellyttäneeltä sananiekalta. Eräissä kohdin vastaajista annetaan muutakin tulkinnassa hyödyllistä tietoa, kuten heidän sukupuolensa kohdassa, jossa aiheena ovat alan naisvaltaistumisen vaikutukset ammattikuvaan.

20 Lomakekyselymme on ollut myös siinä mielessä antoisa, että olemme käyneet sähköpostikirjeenvaihtoa usean vastaajan kanssa. Aiheena ovat olleet mm. sukupuolikysymyksen dikotomiset vaihtoehdot ja taiteellisen työn aiheuttamien kulujen puuttuminen toimeentuloa koskevasta kysymyspatterista. Vuorovaikutusta tutkittavien ja tutkimuskohteiden välillä ei yleensä lueta postikyselyn piirteisiin. Oli myös mielenkiintoista havaita, että lomakkeen avovastauksissa tutkijoille kirjoitettiin henkilökohtaisesti. Monesti tutkimuksen koulutus- ja kulttuuripoliittinen konteksti otettiin selkeästi huomioon eli tutkijoiden kautta lähetettiin viestiä eteenpäin.

21 Silloin kun vastauksesta on poistettu osia, tämä on merkitty kahdella ajatusviivalla (– –).

Tulkinnan apuna on käytetty aikaisempia tutkimuksia, selvityksiä ja kirjoituksia, tutkijaryhmän ja Kuvataiteen koulutustoimikunnan tapaamisia ja ajankohtaista taidealan keskustelua. Selkeästi empiiriseen mittaukseen pyrkivien kysymysten tapauksessa, kuten toimeentulokohdassa, kyselyn tuloksia on suhteutettu aikaisempiin tutkimuksiin ja tilastotietoihin johtuen jo matalasta vastausprosentista. Muutoin tutkimuksen analyysi ja raportointi ovat siinä mielessä aineistopainotteisia, että viittauksia aikaisempiin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen on tehty vain valikoidusti.

Tutkimuksen kolmella kirjoittajalla on taustanaan useiden vuosien kokemus taide- ja kulttuurialan tutkimuksessa ja olennainen analyysiväline on heihin sisään rakentuneena. Aineistoa on analysoitu ja raporttia on kirjoitettu yhteistyössä keskustellen, toinen toistaan kommentoiden ja toisen työtä jatkaen. Tutkijoiden tieteenalatausta ulottuu taiteentutkimuksesta kasvatustieteen ja politiikantutkimuksen kautta kulttuurimaantieteeseen. Paitsi että tutkijat ovat tehneet aiemmin useaan otteeseen tutkimusta taiteilijoista ja taiteen kentästä (ks. esim. Houni 2000; Karttunen 1988 ja 2009), heillä on myös käytännön tuntumaa ammattikorkeakoulukenttään. Houni on toiminut lehtorina Metropolia Ammattikorkeakoulussa ja osallistunut osaamistavoitteiden määrittelyyn, minkä lisäksi hän on ollut kulttuurialojen opinnäytetyökilpailun (Thesis) arviointiryhmän puheenjohtajana. Tutkijoilla on myös parhaillaan menossa taidealaan liittyviä tutkimushankkeita; edellä jo mainittujen Työterveyslaitoksen hankkeiden lisäksi voidaan mainita Cuporessa vastikään valmistunut kartoitus suurimpien kaupunkien taidehankinnoista (Karttunen ja Herranen 2013) ja tekeillä oleva tutkimus kuraattoreista (Karttunen). Kaikista näistä lähteistä on tullut analyysiin aineksia, joita kaikkia emme edes kykene tunnistamaan.

Emme ajattele tutkimuksen niinkään heijastelevan todellisuutta kuin antavan yhden tulkinnan monista eri lähteistä – sekä itse tuotetuista että sekundaarisista – peräisin olevasta aineistosta, joka käsityksemme mukaan liittyy kuvataiteilijan ammattirooliin ja sen tulevaan kehitykseen. Pikemmin kuin kvantitatiivisen tutkimuksen luotettavuudesta tässä voidaan puhua argumenttiemme vakuuttavuudesta ohi tilastollisesti ei-edustavan aineiston. Ensisijaisena tarkoituksenamme on tarjota edellä mainittujen lähteiden pohjalta syntyneitä pohdintojamme ainekseksi kuvataiteilijan roolia koskevaan koulutus- ja kulttuuripoliittiseen keskusteluun.

Tutkimus on luonteeltaan metodologista tai tutkimusteknologista siitä näkökulmasta, että siinä on kehitetty ennakoitavilaineistoa tulevaa käyttöä varten. Kysely on tässä mielessä toiminut lomakkeesta ja työpajoista koostuvan menetelmäpaketin testauksena. Tämän takia analyysissä on kiinnitetty erityistä huomiota lomakkeen toimivuuteen. Lomakekysymyksiä esitellään ja arvioidaan aina asianomaisia kohtia raportoitaessa, minkä lisäksi koko menetelmäpaketin toimivuudesta on koottu erillinen selvitys liitteeseen 4.

Käsikirjoituksen kommenttikierros on toiminut viimeisenä tutkimusvälineenä, sillä kaikki lukijat ovat olleet kuvataidekentän toimijoita joko taiteilijan, tutkijan tai opettajan roolissa tai useissa niistä. Kuvataiteen koulutustoimikunnan jäsenten, kuvataidekoulutusta antavien oppilaitosten ja Arenen kuvataidejaoksen edustajien ohella käsikirjoitus on ollut kommentoitavana FM, kuvataiteilija AMK Pia Feinikillä, Taiteen edistämiskeskuksen erityissuunnittelija, VTM Kaija Rensujeffillä, Satakunnan ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehittämistoiminnan koordinaattori Tomi Kuusimäellä sekä HT Pauli Rautiaisella, joka opettaa muun muassa Kuvataideakatemiassa. Kuusimäki toimii parhaillaan projektipäällikkönä Kolmio-hankkeessa, jossa tavoitteena on edistää taiteen ja taidelähtöisten menetelmien käyttöä hyvinvointipalveluissa. Aiemmin hän on osallistunut mm. kuvataiteen uusia liiketoimintamalleja ja managerointia kehittäneeseen ART360-hankkeeseen (Kuusimäki 2011).

Rensujeff on tehnyt Taiteen keskustoimikunnassa (nyk. Taiteen edistämiskeskuksessa) taiteilijoiden asemaa ja taidealan koulutusta käsitteleviä tutkimuksia (Rensujeff 2003; 2013, tulossa; Karhunen ja Rensujeff 2006). Rensujeff antoi ystävällisesti käyttöömme vuonna 2011 tekemänsä Taiteilijan asema -kyselyn ennakkotietoja.

Kuvataiteen ammattikorkeakoulutus Suomessa

Kuvataide eri koulutusasteilla

Ammatillista ja korkeakoulutusta antavat oppilaitokset ja suoritettut tutkinnot

Tutkintoon johtavaa koulutusta kuvataidealalla annetaan Suomessa yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa. Kuvataidekoulutusta on lisäksi tarjolla muutamissa tutkintojärjestelmän ulkopuolisissa taidekouluissa (kuten Vapaa Taidekoulu ja Taidekoulu Maa) sekä kansanopistoissa (mm. Liminka, Orivesi ja Pekka Halosen akatemia). Korkeakoulutasolla alan koulutusta tarjoavat Taideyliopiston Kuvataideakatemia sekä ammattikorkeakoulujen kuvataiteen koulutusohjelmat, joita on tällä hetkellä Kemi-Tornion, Lahden, Saimaan, Satakunnan, Tampereen ja Turun ammattikorkeakouluissa sekä Yrkeshögskolan Noviassa. Saimaan ammattikorkeakoulussa Imatralla voi suorittaa kuvataiteessa myös ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon. Lisäksi voidaan mainita Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan soveltavan kuvataiteen maisteriohjelma sekä Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulun (aik. Taideteollinen korkeakoulu) kuvataiteiden maisteriohjelma, englanninkielinen ympäristötaiteen maisteriohjelma sekä visuaalisen kulttuurin maisteriohjelma, jonka opetus järjestetään Porin yksikössä²².

Suomen ylin kuvataiteen oppilaitos, Taideyliopiston Kuvataideakatemia, juontaa juurensa yli 160 vuoden taa. Sen varhaisin edeltäjä oli Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulu, joka aloitti toimintansa vuonna 1848. Vuodesta 1939 oppilaitos toimi Suomen Taideakatemian säätiön alaisuudessa nimellä Suomen Taideakatemian koulu. Vuonna 1985 oppilaitos valtiollistettiin ja sen nimi muutettiin Kuvataideakatemiaksi. Vuonna 1993 Kuvataideakatemia muuttui korkeakouluksi, ja vuonna 1998 siitä tuli yliopisto. Vuoden 2013 alussa Kuvataideakatemia yhdistyi Sibeliuksen Akatemian ja Teatterikorkeakoulun kanssa Taideyliopistoksi. Siellä voi suorittaa kuvataiteen kandidaatin, maisterin ja tohtorin tutkinnot. Peruskoulutuksen koulutusohjelmia on neljä: kuvanveisto, maalaustaide, taidegraafikka ja tila-aikataiteet.

Kuvataiteen ammattikorkeakoulutusta on tarjottu Suomessa 1990-luvulta lähtien. Ammattikorkeakoulukokeilu alkoi vuonna 1992, ja ensimmäiset vakinaistetut ammattikorkeakoulut aloittivat toimintansa syksyllä 1996. Monilla kuvataiteen ammattikorkeakoulutusta tarjoavista oppilaitoksista on kuitenkin takanaan paljon pidempi historia taidekouluina. Esimerkiksi Lahden ammattikorkeakoulussa kuvataiteilijakoulutusta antavan Muotoilu- ja taideinstituutin taustalta löytyy vuonna 1971 perustettu Lahden taideoppilaitos ("Lahden taidekoulu") ja Satakunnan ammattikorkeakoulun kuvataiteilijakoulutuksen taustalla on vuonna 1965 perustettu Kankaanpään taidekoulu. Turun ammattikorkeakoulussa kuvataiteilijakoulutusta antavan Turun taideakatemian historia ulottuu peräti vuoteen 1830, jolloin Turun piirustuskoulun toiminta alkoi Turun maalariammattikunnan alaisena.²³

²² Aalto-yliopistossa on muitakin kuvataidealaan liittyviä koulutusohjelmia, kuten kuvataidekasvatuksen sekä kuratoinnin ja näyttelypedagogiikan maisteriohjelmat.

²³ Antti Salokannel tarkastelee vuonna 2011 Tampereen yliopistoon tekemässään kasvatustieteen pro gradu -tutkielmassa Lahden tapauksen pohjalta kuvataidekoulutuksessa tapahtunutta siirtymää opistoasteen koulutuksesta ammattikorkeakoulujärjestelmään. Salokannel on taidegraafikko ja toimii Lahden ammattikorkeakoulun kuvataiteen koulutusohjelman yliopettajana.

Kuvataidetta voi opiskella myös toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Tutkinto on tällöin viestinnän ja informaatiotieteiden alaan kuuluva kuvallisen ilmaisun perustutkinto ja tutkintonimikkeenä on kuva-arte- saani. Koulutus tähtää laajaan perusosaamiseen visuaalisen ilmaisun ja suunnittelun eri osa-alueilla. Kuvallisen ilmaisun perustutkinnossa on kolme koulutusohjelmaa (osaamisalaa): graafinen suunnittelu, kuva- ja mediataide sekä valokuvaus. Kuvallisen ilmaisun perustutkintoon johtavaa koulutusta annetaan tällä hetkellä vajaassa kahdessakymmenessä oppilaitoksessa. Niistä yhdeksässä otetaan vuonna 2013 opiskelijoita kuva- ja mediataiteen koulutusohjelmaan. Näihin kuuluvat mm. Keudan ammattiopiston Pekka Halosen akatemia, Lybeckerin käsi- ja taideteollisuusopisto ja Ammattiopisto Lappia. Tutkinto voidaan suorittaa myös näyttö- tutkintona, joiden järjestämisestä tutkintotoimikunnat sopivat oppilaitosten kanssa.

Tilastokeskuksen oppilaitostilastojen mukaan Suomessa oli vuonna 2011 kuvataidealan koulutuksessa korkeakoulutasolla yhteensä toista tuhatta opiskelijaa (1008) ja niissä suoritettiin vajaat 250 tutkintoa (243). Ammattikorkeakoulujen kuvataiteen koulutusohjelmissa oli yhteensä 720 opiskelijaa ja niissä suoritettiin 160 kuvataiteilijan amk-tutkintoa. Ylempien amk-tutkintojen opiskelijoita oli yhdeksän, ja näitä tutkintoja suoritettiin samoin yhdeksän kappaletta. Kuvataideakatemiassa oli vuonna 2011 kandidaatin- ja maisterin- tutkinnon opiskelijoita yhteensä 247 sekä tohtoriopiskelijoita 32. Kuvataiteen kandidaatin tutkintoja suori- tettiin 25 ja kuvataiteen maisterin tutkintoja 47, minkä lisäksi kaksi henkilöä valmistui kuvataiteen tohtoriksi. (Tilastokeskus, Oppilaitostilastot.)

Tilastokeskuksen koulutustilastoista kuvataidealaa ei löydy toisen asteen ammatillisesta koulutuksesta, koska opetushallinnon koulutuslaluokituksessa (2002) kuvallisen ilmaisun perustutkinto lasketaan viestinnän ja informaatiotieteiden opintoalaan, kuten edellä todettiin. Vuonna 2011 suoritettiin yhteensä 289 kuvallisen ilmaisun perustutkintoa. Opiskelijoita oli 1 275, joista uusien osuus oli 447. (Tilastokeskus, Oppilaitostilastot.) Opiskelijoiden ja valmistuneiden jakautumisesta yllä mainittujen kolmen koulutusohjelman kesken ei ole saatavilla tilastoja. Opetushallituksen kokoamien koulutusoppaiden mukaan kuva- ja mediataiteen koulu- tusohjelmaan oli syksyksi 2013 haussa 157 paikkaa, mikä oli 44 prosenttia kaikista kuvallisen ilmaisun perus- tutkintoon johtavan koulutuksen aloituspaikoista (Opetushallitus 2012a; 2012b).

Kuvataidealan tutkinnon suorittanut työvoima

Vuonna 2011 tutkinnon suorittaneessa työvoimassa oli Tilastokeskuksen tietojen mukaan 2 340 henkilöä, joiden korkein suoritettu tutkinto oli kuvataidealalla²⁴ (taulukko 2). Työvoimaan luetaan 15–74-vuotiaat hen- kilöt, jotka olivat vuoden viimeisellä viikolla työllisiä tai työttömiä²⁵. Kuvataidealan tutkinnon suorittaneiden osuus tutkinnon suorittaneesta työvoimasta oli pieni, ainoastaan 0,1 prosenttia. Yliopistokoulutuksesta val- mistuneita heistä oli 440, ammattikorkeakoulusta valmistuneita 1 070 ja ammatillisesta koulutuksesta 830. Kuvataidealan tutkinnon suorittaneiden määrä työvoimassa kasvoi 1,6-kertaiseksi vuosien 2000 ja 2011 välillä. Kasvu oli selkeästi voimakkaampaa kuvataidealalla (59 %) kuin tutkinnon suorittaneiden joukossa keskimää- rin (15 %). Kuvataidealalla kasvu johtui pääosin ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista, joiden määrä kasvoi jakson aikana runsaat 600 prosenttia. Ammatillisen koulutuksen saaneiden määrä on sen sijaan supis- tunut koko 2000-luvun ajan. Tähän luokkaan sisältyy pääasiassa jo markkinoilta poistuneita tutkintoja, kuten

24 Näissä tilastoissa luokitteluperusteena on korkein suoritettu tutkinto.

25 Työllisyys ja työttömyys päätellään erinäisten virallisten rekisterien perusteella.

opistotason tutkinnot; myös Kuvataidetaideakatemiassa (edeltäjissä) ennen sen muuttumista yliopistoksi suoritettut tutkinnot on sijoitettu tähän. Kuten edellä todettiin, kuvallisen ilmaisun perustutkinnot lasketaan opetushallinnon luokituksessa viestintäalaan, joten ne eivät sisälly tähän laskelmaan.

Taulukko 2. Kuvataidealan tutkinnon suorittaneiden määrä työvoimassa vuosina 2000–2011.

Tutkinnon suorittaneiden lukumäärä työvoimassa	2000	2005	2010	2011	Muutos 2000–2011 (%)
Kuvataidealan tutkinnon suorittaneet	1 470	1 820	2 240	2 340	+59,2
• ammatilliset tutkinnot*	1 190	1 010	860	830	-30,3
• ammattikorkeakoulututkinnot	150	570	980	1 070	+613,3
• yliopistotutkinnot	130	240	400	440	+238,5
Kaikki tutkinnon suorittaneet (1 000)	1 907	2 040	2 168	2 196	+15,2

*Ei korkeakoulutus. Tähän eivät sisälly toisen asteen kuvallisen ilmaisun perustutkinnot, jotka lasketaan opetushallinnon vuoden 2002 luokituksessa viestinnän ja informaatiotieteiden ala.

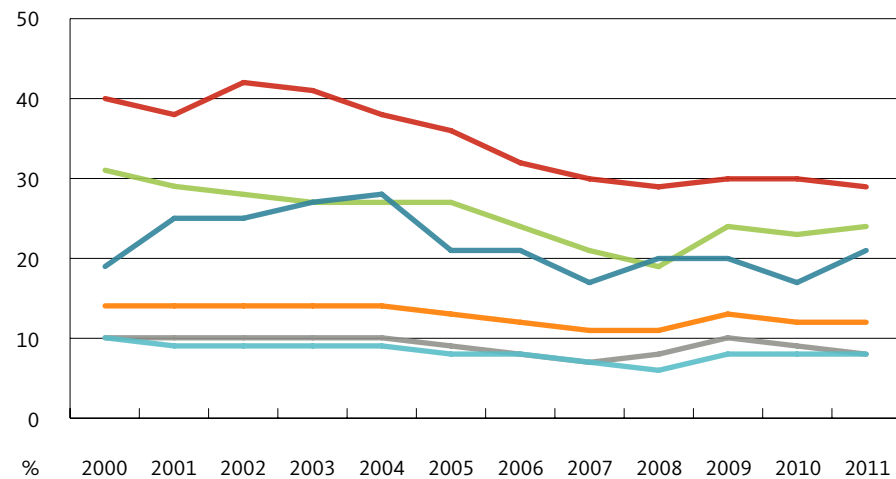
Lähde: Tilastokeskus (kulttuuritilastot; henkilöstötilastot/koulutus).

Taulukkoa 2 tarkasteltaessa on syytä pitää mielessä, että siinä ei ole tarkasteluyksikkönä tutkinto vaan henkilö. Taulukon pohjana olevassa aineistossa kukin työvoimaan kuuluva henkilö esiintyy vain yhden kerran ja hänet on luokiteltu korkeimman suoritettun tutkinnon perusteella. Tässä kuvataidealalla tyypillinen monenkertainen koulutus ei vääristä samalla tavalla käsitystä alalle valmistuneiden kokonaismäärästä kuin tutkintopohjainen tilasto. Toinen taulukkoa 2 ja kuviota 2 koskeva tilastotekninen huomio on, että niissä nojataan virallisten tilastojen työvoiman käsitteeseen. Työvoima jaetaan tällöin kahteen osaan: työlliseen ja työttömään. Tiedot ovat rekisteripohjaisia. Toisen asteen koulutusta kuvataidealalla koskevat kuviossa 2 samat huomautukset kuin edellä.

Vuonna 2011 työttömyysaste oli kuvataidealalla tutkinnon suorittaneiden keskuudessa keskimääräistä korkeampi: yliopistoasteella 21, amk-asteella 29 ja ammatillisen koulutuksen asteella 24 prosenttia (kuvio 2). Kaikkien tutkinnon suorittaneiden työttömyysaste oli näitä huomattavasti matalampi, kahdeksan prosenttia, ja kulttuurialan tutkinnon suorittaneiden keskuudessakin ”vain” 12 prosenttia. Kaikkina tarkasteluaikoina kulttuurialan työttömyys on 3–4 prosenttiyksikköä korkeampi kuin kaikkien tutkinnon suorittaneiden. Näiden käyrien – samoin kuin koko työvoimaa koskevan – muodot ovat osapuilleen yhteneväiset. Tämän voi karkeasti tulkita tarkoittavan, että kulttuurialan koulutettujen työttömyys noudattaa talouden yleisiä trendejä. Kuvataidealan työttömyyskäyrät näyttävät kuitenkin erilaisilta. Kaikilla koulutusasteilla kuvataideturkinnon suorittaneiden työttömyys on ensinnäkin jatkuvasti merkittävästi korkeammalla tasolla kuin yleinen tai kulttuurialan koulutettujen työttömyysaste. Millään koulutusasteella tilanne ei kuitenkaan kuvataiteessa enää näytä yhtä pahalta kuin 2000-luvun kriisivuosina, jolloin ammatillisen tutkinnon suorittaneiden työttömyys nousi 31:een (vuonna 2000), amk-asteen peräti 42:een (2002) ja yliopistoasteen 28 prosenttiin (2004). Amk-tutkinnon suorittaneiden työttömyysaste on viime vuosina madaltanut ja käyrä on alkanut noudattaa yleistä kehitystä. Työttömyysaste näyttää vakiintuneen 30 prosentin tienoille, mikä on yhä kiistatta korkea lukema. Kun kuitenkin muistaa, että amk-tutkinnon suorittaneiden absoluuttinen lukumäärä on kasvanut

viime vuosina huimasti, kuten taulukko 2 osoitti, kuviosta voi lukea, että työelämä imaisee heitä vähintään samassa mitassa. On sitten kokonaan toinen asia, mille toimialoille he sijoittuvat, liittykö työ millään tavoin heidän koulutukseensa tai kuinka paljon he ansaitsevat.

Kuvio 2. Kuvataidealan tutkinnon suorittaneen työvoiman työttömyysaste vuosina 2000–2011.

10	9	9	9	9	8	8	7	6	8	8	8	8	● Koko työvoima
10	10	10	10	10	9	8	7	8	10	9	8	8	● Kaikki koulutusalat, kaikki tutkinnot
14	14	14	14	14	13	12	11	11	13	12	12	12	● Kulttuuriala, kaikki tutkinnot
19	25	25	27	28	21	21	17	20	20	17	21	21	● Kuvataideala, yliopistotutkinnot
40	38	42	41	38	36	32	30	29	30	30	29	29	● Kuvataideala, amk-tutkinnot
31	29	28	27	27	27	24	21	19	24	23	24	24	● Kuvataideala, ammatilliset tutkinnot

Lähde: Tilastokeskus (kulttuuritilastot, henkilötalastot/koulutus, työvoimatutkimus).

Kuvataiteen koulutusohjelmat ammattikorkeakouluissa

Nykyiset kuvataiteen ammattikorkeakoulutusta tarjoavat oppilaitokset ovat Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, Lahden ammattikorkeakoulu, Saimaan ammattikorkeakoulu (ent. Etelä-Karjalan AMK), Satakunnan ammattikorkeakoulu, Tampereen ammattikorkeakoulu, Turun ammattikorkeakoulu sekä Yrkehögskolan Novia (ent. Svenska YH). Kuvataiteen opetus tapahtuu seuraavilla paikkakunnilla: Tornio, Lahti, Imatra, Kankaanpää, Tampere, Turku ja Pietarsaari. Opetusta tarjosi aiemmin myös Karelia-ammattikorkeakoulu (ent. Pohjois-Karjalan AMK) Joensuussa, mutta kuvataiteen koulutuksen aloituspaikat siirrettiin sieltä vuonna 2007 Saimaan ammattikorkeakouluun, jossa kuvataiteen koulutusta oli jo entuudestaan.²⁶

Kukin ammattikorkeakouluista tarjoaa tai on aiemmin tarjonnut kuvataiteessa nuorten koulutuksen ohella myös aikuisopiskelijoita. Nuorten koulutukseen opiskelijoita on otettu kussakin ammattikorkeakoulussa vuosittain, aikuisopiskelijoita vaihtelevasti. Lahden ammattikorkeakoulussa on aikuisopiskelijoiden aloituspaikkoja ollut joka vuosi; Saimaan, Satakunnan ja Turun ammattikorkeakouluissa viime vuosina joka toinen vuosi. Tampereella, Noviasa ja Kemi-Torniossa ei aikuisopiskelijoita ole aloittanut useisiin vuosiin.

²⁶ Kyseessä oli koulutusvastuiden vaihto, jossa Saimaa luopui muotoilusta ja Karelia kuvataiteesta. Joensuussa aloitti kuvataiteen aikuisopiskelijoita vielä vuosina 2007 ja 2009. Myös nuorisopuolelta on valmistunut kuvataiteilijoita vaihdon jälkeen, sillä opintonsa Kareliassa aloittaneet ovat voineet suorittaa ne siellä myös loppuun saakka.

Vuosi 2013 tuo mukanaan muutoksia kuvataiteen ammattikorkeakoulutuksen kenttään. Lahden ammattikorkeakoulun kuvataiteen nuorten tai aikuisten koulutukseen ei enää oteta uusia opiskelijoita, sillä kuvataiteen koulutusohjelma on päätetty lakkauttaa. Myöskään Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun kuvataiteen nuorten koulutukseen ei oteta uusia opiskelijoita syksyllä 2013. Aloituspaikat on kuitenkin käytännössä siirretty aikuiskoulutuksen puolelle eikä koulutusohjelmaa olla ainakaan tässä vaiheessa lakkauttamassa.²⁷

Kuvataiteilijan (AMK) tutkinto on kulttuurialan ammattikorkeakoulututkinto. Kuvataiteilijaksi voi valmistua joko suomenkielisestä kuvataiteen koulutusohjelmasta tai ruotsinkielisestä koulutusohjelmasta utbildningsprogram för bildkonst. Kuvataiteilijan amk-tutkinnon laajuus on 240 opintopistettä ja ohjeellinen opintojen kesto nuorten koulutuksessa neljä vuotta²⁸. Ammattikorkeakoulututkintoon johtavien opintojen rakenteesta on säädetty valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakouluista (15.5.2003/352). Opintoihin kuuluu 1) perus- ja ammattiopintoja, 2) vapaasti valittavia opintoja, 3) ammattitaitoa edistävää harjoittelua sekä 4) opinnäyte-työ. Kuvataiteen koulutusohjelmat noudattelevat tätä rakennetta, mutta eri kokonaisuuksien painotukset ja sisällöt vaihtelevat (ks. liite 3). Tarkempia määrittelyitä tehdään ammattikorkeakoulujen tutkintosäännöissä.

Ammattiopinnot on koulutusohjelmissa pääsääntöisesti jaettu yhteisiin (pakollisiin) ja suuntaaviin/syventäviin (valinnaisiin) ammattiopintoihin, joista jälkimmäisten laajuus vaihtelee 50 opintopisteestä 75 opintopisteeseen (op). Satakunnan ammattikorkeakoulussa noudatetaan moduulirakennetta, jossa opiskelija voi valita kussakin moduulissa 2–3 vaihtoehtoisesta kurssista. Valinnaisissa opinnoissa voi oppilaitoksesta riippuen valita yhden tai useamman pääaineen tai koostaa tarjotuista opinnoista oman kokonaisuutensa. Lahden, Saimaan, Satakunnan ja Turun ammattikorkeakouluissa on mahdollista valita jokin pääaine eri suuntautumisaloista, joita kaikilla ovat taidemaalaus, taidegrafikka ja kuvanveisto. Lahdessa vaihtoehtona on lisäksi muu-taide, Imatralla koru- tai valokuvataide, Kankaanpäässä esitystaide ja Turussa piirustus tai valokuva²⁹. Mahdollista on myös valita useampi pääaine tai koostaa eri suuntautumisalojen opinnoista oma kokonaisuutensa. Kemi-Tornion ja Tampereen ammattikorkeakouluissa ei nimetä tiettyä pääainetta tai -aineita. Kemi-Torniossa suuntaavissa opinnoissa valitaan erilaisia syventäviä opintoja koulun painotusalalta, joka on digitaalinen kuva. Tampereella valittavat ammattiopinnot ovat perinteisten maalaustaiteen, grafiikan ja piirtämisen lisäksi mm. video-, elokuva-, animaatio-, valokuva-, ääni- ja yhteisötaiteen sekä tilataiteen aloilta. Novia-ammattikorkeakoululla on kolme erityisosaamisalaa: taidemaalaus, kuvanveisto ja liikkuva kuva.

Kuvataidealan erikoistumisopintoja on mahdollista suorittaa tällä hetkellä vain Turun ammattikorkeakoulussa³⁰. Kuvataiteen erikoistumisopinnoissa (30 op) ”Omakuvalliset menetelmät” perehdytään ”taidelähtöisesti oma-kuvallisiin ja omaelämäkerrallisiin työmenetelmiin ja niiden soveltamiseen erilaisissa yhteyksissä”. Kuvataidealan erikoistumisopintoja on voinut suorittaa useassa muussakin ammattikorkeakoulussa: Lahden, Satakunnan,

27 Kaikkien Suomen ammattikorkeakoulujen toimiluvista ja tutkinnonanto-oikeuksista/koulutusvastuista neuvotellaan opetus- ja kulttuuri-ministeriön kanssa vuoden 2013 aikana. Tampereen ammattikorkeakoulun hallitus teki huhtikuussa 2013 päätöksen, ettei se aio hakea kuvataiteen koulutusvastuuta Opetushallitukselta seuraavana syksynä. Toteutuessaan tämä tarkoittaisi kuvataiteen koulutuksen lakkauttamista Tampereella jo ensi vuonna. Satakunnan ja Turun ammattikorkeakoulujen ylläpitäjien tilaamassa yhteistyöselvityksessä puolestaan esitettiin, että kuvataiteen koulutus lakkautettaisiin Kankaanpäässä ja koulutusvastuu siirtyisi Turkuun.

28 Aikuisopiskelijat saavat aikaisemmasta koulutuksesta ja työkokemuksesta riippuen luettua hyväksi enintään 170 opintopistettä, jolloin suoritettavaksi jää vähintään 70 opintopistettä. Ne sisältävät yhteisiä teoria- ja kieliopintoja, ammatillisia täydennysopintoja sekä opinnäyte-työn. Pääsääntöisesti opinnot tulee suorittaa kahden vuoden kuluessa.

29 Valokuva-alan koulutus kuuluu vain osin kuvataiteen koulutusalaan. Toisen asteen ammatillisen koulutuksen ja ammattikorkeakoulutuksen osalta se kuuluu pääosin viestinnän- ja informaatiotieteiden alaan ja yliopistojen osalta pääosin taideteolliseen alaan.

30 Erikoistumisopinnot nykyisessä muodossa ovat poistumassa ammattikorkeakouluista. Niiden tilalle on esitetty perustettavaksi erikoistumis-koulutuksia, joiden tarkemmasta sisällöstä ja toteuttamismuodosta ei ole vielä päätetty.

Tampereen ja Saimaan ammattikorkeakouluissa sekä Noviasa. Esimerkiksi Lahdessa on ollut tarjolla ainakin kuvataidealan erikoistumisopinnot (30 op), minkä lisäksi siellä on ollut mahdollista suorittaa monien kuvataiteilijoiden suosimat taiteen perusopettajan pedagogiset erikoistumisopinnot (60 op). Erikoistumisopintojen tavoitteena on ollut tarjota taiteilijoille mahdollisuus syventää tai laajentaa aiempaa ammattiosaamistaan. Monet oppilaitokset ovat myös pyrkineet kehittämään tätä kautta valmiuksiaan kuvataidealan ylempään ammattikorkeakoulututkintoon.

Kuvataiteilijan ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavaa opetusta tarjoaa ainoastaan Saimaan ammattikorkeakoulu. Tutkinnon laajuus on 60 opintopistettä ja kesto työn ohessa puolitoista vuotta. Tutkinto suoritetaan kulttuuriyrittäjyyden koulutusohjelmassa, jonka tavoitteena on laajentaa taiteilijan ammatillista osaamista ja parantaa ammatinharjoittamisen valmiuksia. Koulutukseen voivat hakea kuvataiteilijan amk-tutkinnon suorittaneet tai muun vastaavan korkeakoulututkinnon suorittaneet. Lisäksi vaaditaan vähintään kolmen vuoden käytännön työkokemus alalta. Ensimmäiset kuvataidealan ylempään amk-tutkinnon opiskelijat aloittivat vuonna 2008 ja valmistuivat 2010.

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu (Tornio)³¹

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun kuvataiteen koulutusta annetaan Torniossa. Kuvataiteen koulutus sijaitsee hallinnollisesti kaupan ja kulttuurin toimialalla³². Kuvataidekoulutuksen historia Torniossa ulottuu jo 1970-luvun alkupuolelle, jolloin Peräpohjolan opistoon tuli 1–2-vuotinen kuvataidelinja. Vuonna 1977 Peräpohjolan opistossa aloitti Lapin taidekoulu, jonka opetus laajeni parin vuoden päästä kolmivuotiseksi. Vuonna 1989 Lapin taidekoulu muutettiin keskiasteen kuvataidekouluksi. 1990-luvun alussa perustettiin kuvataidelinja Tornion uuteen taide- ja viestintäkulttuurioppilaitokseen. Lopulta vuonna 1998 kuvataiteen opistotasoinen koulutus siirtyi kuusi vuotta aiemmin perustettuun Kemi-Tornion ammattikorkeakouluun. Vuonna 2011 perustettiin ja 2012 aloitti toimintansa Pohjoisen kulttuuri-instituutti, joka yhdistää kulttuuri- ja taideteollisen alan opinnot kolmelta asteelta: Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan (Rovaniemi), Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun kulttuurialan ja Ammattiopisto Lappian kulttuurialan koulutuksen (Tornio). Instituutti kuuluu Lapin korkeakoulukonserniin. Kemi-Tornion ja Rovaniemen ammattikorkeakoulut yhdistyivät vuoden 2014 alusta, jolloin aloittaa toimintansa Lapin ammattikorkeakoulu.

Opetus- ja kulttuuriministeriö esitti vuonna 2011 Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun koulutuspaikkojen leikkaamista tekniikan, liikelähdön ja kulttuurin aloilla. Alkuperäisen esityksen mukaan kulttuurin ja liikelähdön koulutus olisi lakkautettu, mutta ministeriö antoi ammattikorkeakoululle mahdollisuuden itse tehdä ehdotuksen leikkausten kohdentamisesta. Ammattikorkeakoulun hallitus päätti suunnata kulttuurialan nuorten koulutuksen aloituspaikat vuonna 2013 kuvataiteeseen, mutta yhtymähallitus teki asiasta uuden päätöksen, jonka mukaan paikat suunnataan viestinnän koulutusohjelmaan. Kemi-Tornion ammattikorkeakouluun otetaan syksyllä 2013 alkavaan kuvataiteen koulutukseen vain aikuiskoulutettavia tai siirto-opiskelijoita muista ammattikorkeakouluista. Kuvataiteen nuorten koulutuksen vuosittaiset aloituspaikat siirretään siten käytännössä aikuiskoulutuksen puolelle. Opinnot tullaan tarjoamaan verkko-opintoina. Kuvataiteen aikuisopiskelijoita ei ole aloittanut Kemi-Torniossa tätä aiemmin useisiin vuosiin.

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun kuvataiteen koulutusohjelmassa painotetaan digitaalista kuvaa, sen luomista ja sovellutuksia erilaisissa käyttöyhteyksissä. Tavoitteena on, että opiskelija oppii nykyajan kuvantekokeinojen perusteet ja nykyaikaisen monimuotoiset ilmiöt. Käytettyjä välineitä ja menetelmiä on useita: piirustus ja maalaus, valokuvaus ja kuvankäsittely, multimedia ja mediataide, verkkotaide, animaatio (2D ja 3D), veisto ja 3D-mallinnus, painojulkaisu ja sähköinen julkaisu sekä taidegrafikka. Varsinaisia pääaineita ei Kemi-Torniossa ole.

31 Ammattikorkeakoulujen kuvataideohjelmien esittelyt on laadittu yhteistyössä oppilaitosten kanssa kevään 2013 aikana. Pohjatiedot saatiin oppilaitosten internetsivuilta, minkä lisäksi ammattikorkeakoulut toimittivat taustaksi opetussuunnitelmiaan tarkastelujakson ajalta. Oppilaitosten edustajia pyydettiin sen jälkeen tarkistamaan ja täydentämään tietoja niin, että esittelyt sisältäisivät seuraavat seikat: 1) yleiskuvaus (koulutusohjelman/yksikön nimi; historiaa; tulevaisuudennäkymät; vuoden 2012 koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman aiheuttamat muutokset); 2) opetustarjonta (nuoriso- ja aikuiskoulutus; pääaineet/ suuntautumisvaihtoehdot, profiloituminen; opintojen rakenne ja sisältö; opetussuunnitelmien uudistukset; erikoistumisopinnot; avoin ammattikorkeakoulu; muu täydennyskoulutus) sekä 3) mahdollista muuta tietoa (kuten tutkimus- ja kehittämistoiminta (TKI); monialaiset/amatilliset tutkinnot, opinnäyteyhteistyö).

32 Koulutusaloja on kolme: liiketalous (tradenomikoulutus), luonnontieteet (tietojen käsittelyn tradenomikoulutus) sekä kulttuuriala. Viimeksi mainittu sisältää viestinnän (medianomi AMK) ja kuvataiteen (kuvataiteilija AMK) koulutusohjelmat.

Viimeisin kuvataiteen koulutusohjelman opetussuunnitelma on vuodelta 2008. Sen jälkeen opetussuunnitelmaa on päivitetty laajuuksien ja sisältöjen osalta vuonna 2011 aloittaville. Päivityksessä täsmennettiin kurssien laajuuksia, sisältöjä ja ajoitusta mm. animaation osalta. Vuonna 2013 aloittaville aikuisopiskelijoille laaditaan uusi opetussuunnitelma, joka tulee painottamaan digitaalisen kuvan hyödyntämiseen erilaisissa käyttöympäristöissä. Lisäksi siihen tulee yrittäjämäiseen toimintaan sekä toisaalta apurahajärjestelmiin ja yhteiskunnassa toimimiseen liittyviä opintoja.

Ensimmäisenä ja toisena vuonna opiskellaan kaikille pakolliset perusopinnot (28 op) ja ammattiopinnot (92 op) ja kolmantena vuonna valinnaiset suuntaavat ammattiopinnot (60 op). Vapaasti valittavat opinnot (15 op) suoritetaan kolmen ensimmäisen vuoden aikana. Neljäntenä vuonna vuorossa ovat harjoittelu (30 op) ja opinnäytetyö (15 op). Suuntaavissa ammattiopinnoissa on valittavana useita erilaisia kokonaisuuksia. Tarjolla olevat 15 opintopisteen kokonaisuudet ovat animaatio, 3D-animaatio, multimedia, verkkotaide, valokuvaus ja kuvankäsittely sekä monikanavajulkaisu. Osa suuntaavista ammattiopinnoista on mahdollista suorittaa myös yrittäjämäisesti LIKEakatemiassa³³ (30–60 op) tai kansainvälisinä opintoina (15–30 op). Vapaasti valittavissa (syventävissä) opinnoissa (15 op) on mahdollista suorittaa 5–15 opintopisteen kokonaisuuksia esimerkiksi mediataiteesta, valokuvauksesta tai taiteilijan yrittäjyystaidoista tai valita opintoja mistä tahansa muista koulutusohjelmista (esim. ohjelmointia, markkinointia tai yrittäjyysopintoja).

Kuvataidealan erikoistumisopintoja ei Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa ole tarjolla. Avoimina amk-opintoina voi suorittaa yksittäisiä kursseja tutkintoon johtavista opinnoista, mutta erillisiä avoimen ammattikorkeakoulun kursseja ei Kemi-Torniossa järjestetä. Kaupan ja kulttuurin alan LIKEpalvelussa voi suorittaa lyhytkestoista täydennys- ja tilauskoulutusta.

Lahden ammattikorkeakoulu

Lahden ammattikorkeakoulussa kuvataiteen koulutusta antaa Muotoilu- ja taideinstituutti. Instituutin taustalta löytyy vuonna 1971 perustettu Lahden taideoppilaitos. Oppilaitosta on kutsuttu myös nimillä Lahden taidekoulu ja Lahden taideinstituutti. Oppilaitos oli aluksi Lahden kaupungin alainen, josta se siirtyi vuonna 1996 ammattikorkeakoulun vakinaistamisen myötä Päijät-Hämeen koulutus konsernin omistukseen.

Opetus- ja kulttuuriministeriö esitti vuonna 2011 Lahden ammattikorkeakoulun koulutuspaikkojen vähentämistä muun muassa kulttuurin alalta. Ammattikorkeakoulu teki joitakin muutosesityksiä, mutta ei lakkautettavaksi esitetyn kuvataiteen osalta. Koulutukseen ei oteta uusia opiskelijoita enää vuonna 2013, mutta aiemmin opintonsa aloittaneet voivat suorittaa ne loppuun Lahdessa. Tähän saakka Lahteen on otettu sekä nuoris- että aikuisopiskelijoita vuosittain. Vaikka kuvataiteen koulutus LAMkissa loppuu, kuvataiteen koulutusta halutaan Lahdessa jatkaa. Vuoden 2012 lopulla Lahden kaupunginjohtajan asettama työryhmä julkisti esiselvityksen Taideyliopiston (erityisesti Kuvataideakatemia), Lahden yliopistokeskuksen ja Lahden kaupungin yhteistyömahdollisuuksista taideopetuksessa.

Taideinstituutille on ominaista runsaslukuisten sivutoimisten taiteilijaopettajien käyttö. Joustavan virkarakenteen ansiosta Taideinstituutissa on mahdollista vahvistaa ajankohtaisten ja jatkuvassa muutoksessa olevien taidesuuntausten osuutta opetuksessa ja osana opetussuunnitelmatyötä. LAMkin tuorein kuvataiteen opetussuunnitelma on vuodelta 2011. Ensimmäisenä ja toisena vuonna kuvataiteen opiskeluohjelma on kaikille yhteinen sisältäen perusopinnot (47 op) ja ammattiopintoihin kuuluvat suuntautumisalojen yhteiset ammattiopinnot (66 op). Kolmannesta vuodesta lähtien opiskellaan syventäviä ammattiopintoja (67 op), joita opiskelija voi valintansa mukaan suorittaa joko yhden tai useamman suuntautumisalan tarjonnasta. Tästä riippuen määrittäytyy opiskelijan pääaine tai pääaineet. Suuntautumisaloja on neljä: taidemaalaus, kuvanveisto, taidegraafikka ja taiteen muuttuva kenttä (muu-taide). Lisäksi opintoihin kuuluu vapaasti valittavat opinnot (15 op), harjoittelu (30 op) ja opinnäytetyö (15 op).

Vuodesta 1998 vuoteen 2008 Lahdessa oli mahdollista suorittaa kaksivuotiset (60 op) kuvataidealan erikoistumisopinnot. Opetusministeriö hyväksyi ne vuonna 2000 viralliseen erikoistumisopintojen rekisteriin (akkreditoidut erikoistumisopinnot), ensimmäisinä kuvataiteen alalla. Vuosina 2009–2012 Lahdessa oli mahdollista suorittaa yksivuotiset kuvataidealan erikoistumisopinnot (30 op). Tavoitteena oli kehittää erikoistumisopintojen pohjalta kuvataidealan ylempi ammattikorkeakoulututkinto.

Lahdessa on tarjolla avointa ammattikorkeakouluopetusta kuvataiteesta. Osa opetuksesta tapahtuu erillisinä avoimen ammattikorkeakoulun kursseina, osa integroituna opetuksena tutkintoon johtavassa tai erikoistumisopintojen kurssitarjonnassa. Vuonna 2013 tarjolla ovat olleet mm. kurssit aiheista taiteen sosiologia, taiteen estetiikka ja ikonimaalaus.

33 LIKE tarjoaa tutkimus-, kehittämis- ja koulutuspalveluja alueen elinkeino- ja kulttuurielämälle liiketalouden ja monialaisen median osaamisalueilta. LIKEakatemia palvelut tuotetaan ohjattuina opiskelijatöinä opiskelijoiden tiimiyritysten toimesta. (<http://www.tokem.fi/?DeptID=14945>.)

Saimaan ammattikorkeakoulu (Imatra)

Saimaan ammattikorkeakoulun (vuoteen 2008 saakka Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulu) kuvataiteen koulutusyksikkö sijaitsee Imatralla. Yksiköstä käytetään myös nimitystä Imatran taidekoulu. Vuonna 1948 perustettiin Imatran taideyhdistys, jonka iltakouluna Imatran taidekoulu alkoi vuonna 1952. Vuonna 1977 koulu liitettiin Imatran kulttuuritoimen yhteyteen ja se alkoi hahmottua ammattiin valmistavaksi oppilaitokseksi. Päiväkoulumuotoiseksi koulutus muuttui vuonna 1988. Vuonna 1991 koulu aloitti toimintansa Imatran koulutuspalvelukeskuksen alaisuudessa nimellä Imatran taideoppilaitos ja siitä tuli osa opistotasosta keskiasteen ammatillista koulutusta. Etelä-Karjalan koulutuskuntayhtymän alaisuuteen ja ammattikorkeakoulujärjestelmän osaksi oppilaitos siirtyi vuonna 1997.

Vuonna 2007 Saimaan ammattikorkeakoulu ja Karelia-ammattikorkeakoulu (ent. Pohjois-Karjalan AMK) tekivät vaihdon kuvataiteen ja muotoilun koulutuksesta. Karelia luopui kuvataiteesta ja Saimaa vastaavasti muotoilusta. Vaihdoksen jälkeen Saimaan ammattikorkeakoulun kuvataiteen yksikkö oli Suomen suurin 40 aloituspaikallaan. Vuonna 2012 valtioneuvoston koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman seurauksena aloituspaikkojen lukumäärä supistettiin 20:een. Nuorten koulutuksen lisäksi kuvataidetta voi Imatralla opiskella aikuisopiskelijana, joita on viime vuosina otettu joka toinen vuosi.

Kuvataiteen koulutusohjelman pääaineita Imatralla ovat taidemaalaus, kuvanveisto, taidegrafiikka ja valokuvataide sekä ainoana Suomessa korutaide. Painopistealueena on viime vuosiin saakka ollut grafiikka uusine sovelluksineen. Perinteisten menetelmien rinnalla koulutusohjelmassa halutaan painottaa uusia teknologioita, kuten videota ja tietoteknisiä mahdollisuuksia. Korutaiteen suuntautumisvaihtoehto on perua lopetetusta korumuotoilusta. Opetuksessa Imatralla on vahvasti hyödynnetty vierailevia taiteilijoita sekä kotimaasta että ulkomailta. Yhteistyö pietarilaisten taidekoulujen kanssa alkoi 1990-luvun puolessävälissä.

Kuvataiteen koulutusohjelman perusopinnot (83 op) ja ammattiopinnot (47 op) suoritetaan kolmen ensimmäisen vuoden aikana. Ensimmäisenä vuotena perehdytään taiteen perusteisiin: piirustus, sommittelu- ja värioppi, väri – viiva – pinta, digitaalinen ilmaus ja muoto. Toisena vuonna opiskelijat hakeutuvat pääaineeseen tai vaihtoehtoisesti kokoavat opintoja eri taiteenlajeista. Lisäksi opintoihin kuuluvat vapaasti valittavat opinnot (15 op), harjoittelu (30 op) ja opinnäytetyö (15 op). Opetussuunnitelmaa on kehitetty viime vuosina useastikin aloituspaikkojen pienenemisen vuoksi. Parhaillaan suunnitelmaa muokataan osaamisperusteiseksi.

Saimaan ammattikorkeakoulussa on ainoana Suomessa mahdollista suorittaa kuvataiteilijan ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Tutkintotutkimuksenä on kuvataiteilija (ylempi AMK). Tutkinto suoritetaan kulttuuriyrittäjyyden koulutusohjelmassa. Kuvataiteen avoimia AMK-opintoja on mahdollista opiskella täällä hetkellä sekä kuvataiteilijan amk-opinnoista että kulttuuriyrittäjyyden AMK-opinnoista. Kuvataiteen erikoistumisopintoja ei Imatralla ole tarjolla.

Satakunnan ammattikorkeakoulu (Kankaanpää)

Satakunnan ammattikorkeakoulun kuvataiteen koulutusyksikkö sijaitsee Kankaanpäässä. Yksikkö tunnetaan myös nimellä Kankaanpään taidekoulu. Kuvataiteen koulutusta on Kankaanpäässä annettu jo vuodesta 1965, jolloin perustettiin Kankaanpään taidekoulu kahden taiteilijan aloitteesta. 1980-luvun lopulla koulu kunnallistettiin. Satakunnan ammattikorkeakoulun osaksi se tuli vuonna 1997.

Opetus- ja kulttuuriministeriö esitti vuonna 2011 Satakunnan ammattikorkeakoulun koulutuspaikkojen leikkaamista muun muassa kulttuurin alalla. Alkuperäisen esityksen mukaan kuvataiteen koulutus olisi Kankaanpäässä lakkautettu, mutta ministeriö antoi ammattikorkeakoululle mahdollisuuden tehdä itse ehdotus leikkausten kohdentamisesta. Ammattikorkeakoulu esitti kuvataiteen aloituspaikkojen säilyttämistä ja leikkausten kohdentamista muille aloille. Opetus- ja kulttuuriministeriön päätöksessä 2012 kuvataiteen koulutus säilyi mutta aloituspaikkoja vähennettiin kahdella.

Satakunnan ammattikorkeakoulun kuvataiteen nuorten koulutusohjelmassa on neljä pääainetta: taidemaalaus, taidegrafiikka, kuvanveisto ja esitystaide. Muiden ammattikorkeakoulujen kuvataiteen koulutusohjelmissa ei ole esitystaidetta, joka on ollut SAMKissa suuntautumisvaihtoehtona syksystä 2010 lähtien. Toinen SAMKin erikoisuus on kalligrafia, joka on kuvataidetta opiskelevien aikuisopiskelijoiden pääaineena. Viime vuosina aikuisopiskelijoita on otettu joka toinen vuosi. Opetus on nuorisokoulutuksesta erillistä, mutta aikuiset voivat ottaa opintojaksoja nuorten koulutuksesta.

Kuvataiteen koulutusohjelman opetussuunnitelma uudistettiin vuonna 2012. Uudessa opetussuunnitelmassa noudatetaan koko SAMKia koskevaa periaatetta, jonka mukaan joka lukuvuonna vähintään viisi opintopistettä opetuksesta toteutetaan integroituna tutkimus-, kehittämis- ja innovaatio toiminnan hankkeisiin. Kaikille opiskelijoille pyritään saamaan tätä kautta aitoja yhteyksiä työelämään. Kuvataiteen koulutusohjelma on osallistunut jo useiden vuosien ajan hanketoiminnan kehittämiseen ja hallinnoimiseen.

Ensimmäisenä vuotena opiskelijat tutustuvat perusopinnoissa (70 op) erilaisiin kuvataiteen osa-alueisiin. Toisesta vuodesta lähtien valitaan ammattiopintoja (110 op) opiskelijan oman osaamistarpeen mukaisesti. Ammattiopinnot voidaan suorittaa moduuleina joko yhdistellen kuvataidealan eri osa-alueita tai keskittyen maalaukseen, kuvanveistoon, grafiikkaan tai esitystaiteeseen. Moduulirakenteessa ei ole eroteltu ammattiopintoja pakollisiin ja valinnaisiin. Neljäntenä vuotena toteutetaan opinnäytetyökokonaisuus (15 op).

SAMKissa ei tällä hetkellä ole tarjolla kuvataidealan erikoistumisopintoja. Aiemmin tarjolla on ollut muun muassa julkisen kuvanveiston, maisemamaalauksen ja taidegrafikan vaihtoehtoisten vedostusmenetelmien erikoistumisopintoja sekä kalligrafian erikoistumisopintoja, joista osa oli muunnettavissa tutkintoon johtavaksi aikuiskoulutukseksi. Kuvataiteen avoimia amk-opintoja on tarjolla kalligrafian alalta. Myös muiden kurssien suorittaminen avoimina ammattikorkeakouluopintoina on erikseen sovittaessa mahdollista.

Tampereen ammattikorkeakoulu

Tampereen ammattikorkeakoulussa kuvataiteen koulutusta tarjoaa taiteen, musiikin ja median koulutusyksikkö Finlaysonin kampuksella. Yksikkö tunnetaan edelleen nimellä TVO, joka viittaa vuonna 1991 perustettuun Taiteen ja viestinnän oppilaitokseen. Se siirtyi Tampereen ammattikorkeakoulun alaisuuteen syksyllä 1996. Tampereen ammattikorkeakoulu yhdistyi vuonna 2010 Pirkanmaan ammattikorkeakoulun kanssa Suomen kolmanneksi suurimmaksi ammattikorkeakouluksi.

TAMKin kuvataiteen koulutusohjelman erityisvahvuutena pidetään opetusta, joka yhdistää perinteistä kuvataidetta ja mediataidetta ja joka on vahvasti kansainvälisesti suuntautunutta. Koulutusohjelmassa ei ole varsinaisia suuntautumisvaihtoehtoja tai pääaineita, vaan kullekin opiskelijalle luodaan henkilökohtainen opintosuunnitelma. Opetusta on tarjolla myös englanniksi. Tampereella on kuvataiteen nuorten koulutuksen lisäksi aiemmin järjestetty myös aikuiskoulutusta (viimeksi aikuisopiskelijoita aloitti vuonna 2009).

Kuvataiteen koulutusohjelman opetussuunnitelma on uusittu vuonna 2013 alkavaan koulutukseen. Opetussuunnitelman mukaan tutkinto koostuu kaikille yhteisistä perus- ja ammattiopinnoista (175 op), harjoittelusta (30 op), vapaasti valittavista muista opinnoista (15 op) ja opinnäytetyöstä (20 op). Ensimmäisen vuoden ja toisen vuoden syksyn aikana suoritettavien perusopintojen aikana tutustutaan taidemaailman käytäntöihin, traditioihin, nykytaiteen ilmiöihin sekä erilaisiin esitystekniikoihin ja niiden avulla tapahtuvaan julkiseen esittämiseen. Toisen vuoden keväällä alkavissa ja kolmannen vuoden jatkuvissa ammattiopinnoissa opiskelija perehtyy valitsemiinsa kuvataiteen osa-alueisiin. Perinteisten maalauksen ja piirustuksen ohella näitä voivat olla esimerkiksi valokuva, liikkuva kuva, animaatio, äänitaide, tila- ja yhteisötaide tai esitystaide. Osa valinnaisista ammattiopinnoista järjestetään yhteistyössä muiden koulutusohjelmien kanssa, joista tärkeimpiä ovat elokuva ja televisio, media ja musiikki. Koulutusohjelmalla on myös yhteisiä opintojaksoja kanadalaisen Ontario College of Artsin ja eteläkorealaisen Chung-Ang Universityn kanssa. Neljäntenä vuotena opiskelija tekee opintojensa päätteeksi nykytaiteen kenttään sijoittuvan opinnäytetyön, joka muodostuu taiteellisesta näyttelykokonaisuudesta.

Uudistetussa opetussuunnitelmassa kuvataiteilijan identiteetin syntyä tuetaan taiteellisten prosessien hallinnan, itsenäisen ajattelun ja tekemisen kriittisen tarkastelun avulla. Yhteiskunnallinen aktiivisuus, ympäristöeettinen työskentely ja kansainvälisyys liitetään kiinteästi taiteilijan yhteiskuntaosaamisen kehittämiseen. Ammattiopinnoissa syvennetään kriittistä ajattelua kuvallisen osaamisen kehityksessä. Kuvataiteilijan identiteetin rakentumista tuetaan aktiivisen taiteellisen esitystoiminnan avulla oman ydinosaamisen löytämiseksi. Yhteiskunnallinen aktiivisuus, taiteellisten prosessien hallinta ja kulttuurin rajapintojen kriittinen koettelu nähdään kuuluviksi ammattiopinnoissa kehittyvään kuvataiteilijan ydinosaamiseen.

Koulutusohjelman tutkimus- ja kehittämistyön painopisteinä ovat kansainvälisten virtuaalisten oppimisympäristöjen kehittäminen, kulttuurivienti, kestävän kehityksen tuotantoympäristöjen luominen ja hyvinvointipalvelujen vahvistaminen. Nämä tavoitteet kytkeytyvät ammattikorkeakoulun yleisiin tavoitteisiin.

Tampereen ammattikorkeakoulussa ei ole tällä hetkellä mahdollisuutta opiskella kuvataidealan erikoistumisopintoja. Aiemmin useina vuosina on ollut tarjolla valokuvataiteen erikoistumisopintoja, viimeksi vuosina 2011–2012 Valokuvataide – Yhteisöllisyys ja kansainväliset verkostot -erikoistumisopinnot (30 op). Muita erikoistumisopintojen aiheita ovat olleet video, sosiaalinen media ja kansainvälinen verkostoituminen. Avoimen ammattikorkeakoulun puolella ei Tampereella ole kuvataiteen opetusta, mutta yksittäisiä paikkoja voi tiedustella miltä tahansa ammattikorkeakoulututkintoon johtavalta opintojaksolta.

Turun ammattikorkeakoulu

Turun ammattikorkeakoulussa kuvataiteen koulutusta antaa Linnankadun kampuksella sijaitseva Taideakatemia, joka tarjoaa myös elokuvan ja television sekä esittävän taiteen koulutusta. Kuvataiteen koulutusyksikkö tunnetaan edelleen Turun piirustuskouluna, mutta itse se käyttää nykyisin pääasiassa nimeä Turun AMK:n Taideakatemia kuvataiteen koulutusohjelma. Sen historia ulottuu 1800-luvun alkupuolelle, jolloin Turun piirustuskoulun toiminta alkoi Turun maalariammattikunnan alaisena. Vuodesta 1852 vuoteen 1905 se toimi Suomen taideyhdistyksen alaisena. Vuosina 1906–1981 piirustuskoulua ylläpiti paikallinen taideyhdistys. Myöhemmin piirustuskoulusta tuli osa Taideakatemiaa, josta puolestaan tuli osa Turun ammattikorkeakoulua vuonna 1996.

Kuvataiteen koulutusohjelma sisältää Turussa kaksi pääainetta, kuvataiteen ja valokuvan, joista ensimmäisessä on mahdollista suuntautua taidemaalaukseen, taidegrafiikkaan, kuvanveistoon tai piirustukseen. Koulutusohjelmassa voi opiskella kuvataidetta joko nuorisotai aikuiskoulutuksessa, joista jälkimmäiseen on otettu opiskelijoita joka toinen vuosi. Kuvataiteen koulutusohjelman opettajat toimivat ammattitaiteilijoina, ja heillä on kiinteä yhteys kuvataiteen työelämään. Opetus ja opiskelu voivat tapahtua myös englanniksi, mutta varsinaista englanninkielistä tutkintoon johtavaa koulutusta ei ole tarjolla.

Kuvataiteen opetussuunnitelma on Turussa äskettäin uudistettu. Tätä edellytti jo valokuvan siirto viestinnän koulutusohjelmasta kuvataiteeseen vuonna 2009. Ensimmäiset valokuvan opiskelijat kuvataiteilija AMK -tutkintonimikkeellä valmistuivat keväällä 2012. Koulutusohjelmalla on nykyisin yhteinen nuorten tutkintoon johtavan koulutuksen opetussuunnitelma. Yhteisiä ammattiopintoja uudessa opetussuunnitelmassa on 64 opintopisteen verran. Opetussuunnitelma on osaamislähtöinen ja nojaa moduulirakenteeseen. Opetus tapahtuu periodimallisesti.

Opetussuunnitelmatyötä on tehty Turussa yhteisöllisesti koulutusohjelman kaikkien taiteilijaopettajien kanssa, ja siinä on otettu huomioon mm. alumnien ja opiskelijoiden antama sekä kuvataiteen työelämästä saatu palaute (koskien etenkin harjoittelua, opinnäytetöitä ja muita yhteistyössä toteutettuja opintojaksoja). Kuvataiteen erityisasiantuntijoita ja kuvataiteen koulutusohjelman neuvottelukuntaa hyödynnetään opetussuunnitelmaa uudistettaessa. Koulutusohjelmalla on laaja alueellinen työelämäverkosto: Turun taidemuseot ja galleriat, taiteilijajärjestöt, Varsinais-Suomen taidetoimikunta, Turun yliopisto, julkiset yhteisöt jne. Vuonna 2010 tehdyn sidosryhmäanalyysin mukaan kuvataiteen koulutusohjelmalla oli yli sata työelämän kumppania.

Ensimmäisenä opiskeluvuonna opiskellaan ammatillisia ja teoreettisia perusopintoja, joista 25 opintopistettä on kuvataiteilijan tai valokuvaajan suuntaavia ammattiopintoja. Toisena ja kolmantena opintovuotenaan opiskelija valitsee ammatillisten perusopintojen lisäksi kuvataiteen suuntaavista ammattiopinnoista 50 opintopistettä. Neljäntenä vuotena suoritetaan loput ammattiopinnot sekä tehdään opinnäytetyö, joka muiden ammattikorkeakoulujen kuvataiteen koulutusohjelmista poiketen on Turussa 25 opintopistettä.

Uusi opetussuunnitelma pyrittiin rakentamaan mahdollisimman joustavaksi, jotta se mahdollistaa esim. opintojaksojen integroimisen TKI-toimintaan. Koulutusohjelmalla on jo pitkä kokemus TKI-hankkeista, ja sillä on nyt uusi Nykytaiteen TKI -tutkimusryhmä. Koulutusohjelman hanke ”2000 & 11 omakuva” valittiin Turun kulttuuripääkaupunkivuoden ohjelmahankkeeksi. Sen aikana opiskelijat osallistuivat osana opintojaan työpajoihin ja näyttelyihin sekä menetelmien kehittämiseen.³⁴ Omakuvallisten menetelmien kehittämistä jatketaan parhaillaan EU:n kulttuuriohjelman rahoitusta saavassa Contemporary Self Portraits -yhteisötaidehankkeessa. Sitä koordinoi Turun Taideakatemia, ja siinä on kumppaneita Tallinnasta, Dublinista, Uumajasta ja Riiasta. Vuonna 2012 kuvataiteen koulutusohjelma toteutti myös kaksi julkisen taiteen palveluimeksiantoa opintoihin integroituina: ”Roskigallerian” yhteistyössä Turun kiinteistöliikelaitoksen kanssa sekä seinämaalauksen Pietarin Suomi-instituutin Turun toimistoon.

Turussa on tällä hetkellä mahdollista opiskella kuvataidealan erikoistumisopinnot ”Omakuvalliset menetelmät” (30 op), jossa perehdytään taidelähtöisesti omakuvallisiin ja omaelämäkerrallisiin työmenetelmiin ja niiden soveltamiseen erilaisissa yhteyksissä. Aiemmin Turussa on ollut tarjolla kuvataiteen erikoistumisopintoja muun muassa teemoista ”Taiteilijan moninaiset roolit” ja ”Taide julkisissa tiloissa”. Turun ammattikorkeakoulussa on mahdollista opiskella lisäksi muuta kuvataiteilijoille soveltuvaa täydennyskoulutusta. Näistä voidaan mainita esimerkkeinä Taideakatemia toteuttama Taidelähtöiset menetelmät nuorten kanssa työskentelyssä³⁵ (10 op) ja pelinkehittäjäkoulutus peligraafiksi (tai peliohjelmoijaksi) (7 kk).

Avoimessa ammattikorkeakoulussa on ollut Turussa satunnaisesti tarjolla yksittäisiä kuvataiteen opintojaksoja. Joillekin muillekin opintojaksoille on voinut osallistua opiskelijan omasta aloitteesta. Tällä hetkellä ei Turussa ole tarjolla kuvataiteen avointa amk-koulutusta.

34 Hankkeen toimintaa ja menetelmiä esiteltiin ja arvioitiin Omakuva on jokaisen kuva -julkaisussa (Tanskanen 2011), joka ilmestyy syksyllä 2013 myös englanniksi. Hankkeen puitteissa järjestettiin 24 avointa yleisötapatumaa ja 107 työpajaa sekä 13 näyttelyä.

35 Tämä on osa Turun AMK:n koordinoimaa Central Balticin (INTERREG IV A 2007–2013) rahoittamaa kansainvälistä Mimo-hanketta (Moving in, Moving on).

Yrkeshögskolan Novia (Pietarsaari)

Yrkeshögskolan Novian kuvataiteen koulutus sijaitsee Pietarsaaren Allegro-kampuksella, jonne se siirtyi Uudestakaarlepystä syksyllä 2012. Kuvataidekoulutus Uudestakaarlepystä alkoi, kun kaupunginvaltuusto perusti vuonna 1983 Svenska Konstskolanin. Taidekoulu siirtyi vuonna 1985 Ammattikasvatushallituksen (nyk. Opetushallitus) alaisuuteen. Vuonna 1997 koulutus tuli osaksi juuri perustettua Svenska Yrkeshögskolanian. Tämä yhdistyi vuonna 2008 Yrkeshögskolan Sydvästin kanssa Yrkeshögskolan Noviaksi.

YH Novia tarjoaa ainoana Suomessa ruotsinkielistä ammattikorkeakoulutusoista kuvataiteen opetusta. Novian kuvataiteen koulutusohjelmassa on kolme erityisosaamisalaa: taidemaalaus, kuvanveisto ja liikkuva kuva. Kunkin osaamisalan sisällä painotetaan lisäksi julkista taidetta, yhteisötaidetta sekä yksilöllistä toimintaa. Myös kansainvälisyyttä korostetaan koulutusohjelmassa. Kuvataidetta on Noviassa tarjolla vain nuorisokoulutuksena, mutta aikuisopiskelijoita on aiemmin aloittanut joinakin vuosina, viimeksi 2005.

Noviassa tehtiin vuonna 2010 opetussuunnitelman uudistus vuonna 2011 opintonsa aloittaville. Opetussuunnitelmassa haluttiin painottaa aiempaa enemmän nykytaidetta ja modernia taidetta ja ottaa huomioon taiteilijan muuttunut rooli. Opetussuunnitelmaa oli uudistettava resurssien vähenemisen vuoksi myös vuonna 2012 opintonsa aloittaville. Perusopinnot (48 op) suoritetaan pääasiassa kahden ensimmäisen vuoden aikana. Ammattiopinnot (132 op) aloitetaan taiteellisilla perusopinnoilla jo ensimmäisen vuoden aikana. Ammattiopintoihin sisältyvät suuntaavat ammattiopinnot (69 op) suoritetaan pääasiassa kolmannen ja neljännen vuoden aikana. Valinnaisia opintoja tehdään jokaisena opiskeluvuotena, harjoittelu toisesta opiskeluvuodesta lähtien. Opinnäytetyö (15 op) tehdään viimeisenä opiskeluvuotena.

Kuvataiteen erikoistumisopintoja ei ole Noviassa tarjolla. Avoimen ammattikorkeakoulun puolella on mahdollista opiskella kursseja kuvataiteen koulutusohjelmasta, tällä hetkellä mm. Nutidskonst (3 op).

Kyselyvastaajien tausta

Ikä, sukupuoli, asuinpaikka ja perhesuhteet

Kyselyyn vastanneista 72 prosenttia on naisia ja 28 prosenttia miehiä³⁶. Tutkimusjoukossa jakauma on likimain sama: naisia 70 ja miehiä 30 prosenttia. Äidinkieleltään vastaajat ovat 94-prosenttisesti suomenkielisiä. Ruotsinkielisiä on vajaat kuusi prosenttia, muunkielisiä vain yksi henkilö. Vastaajat ovat pääasiassa 1970–1980-luvuilla syntyneitä (46 % ja 42 %). Tätä aiemmin syntyneitä on 13 prosenttia. Kaikkien vastaajien keski-ikä on 34,7 vuotta. Ikäjakauma vastaa suurin piirtein tutkimusjoukkoa, joskin muutamien aikuiskoulutettujen mukanaolo hieman pienentää nuorempien ja suurentaa vanhempien ikäluokkien osuutta³⁷.

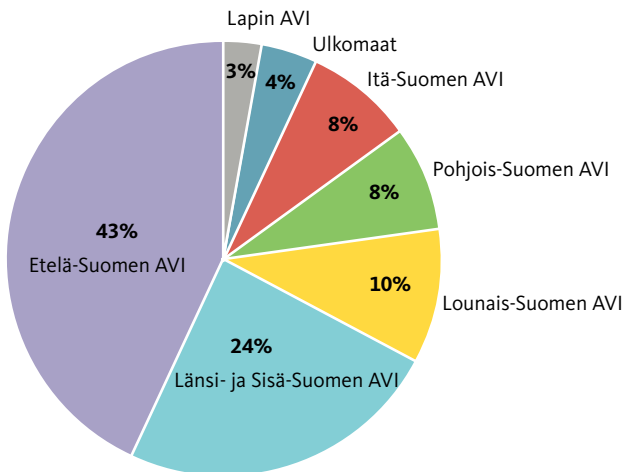
Lähes puolet (45 %) vastaajista elää avoliitossa ja vajaa kolmannes (29 %) avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. Noin viidesosa on naimattomia ja kuusi prosenttia eronneita. Avio- tai avoliitossa tai vastavassa elää kolme neljäsosaa vastaajista (74 %; naisista 73 % ja miehistä 76 %). Kolmasosalla (33 %) vastaajista on lapsia (lasten lukumäärän keskiarvo 1,7 ja mediaani 2), jotka ovat valtaosin alaikäisiä. Lapsia on naisista 35:llä ja miehistä 26 prosentilla; sukupuolten välinen ero on tässä niin huomattava, että sitä olisi kiinnostavaa tutkia tarkemmin.

Vastaajia asuu Suomen jokaisen aluehallintoviraston (AVI) toimialueella Ahvenanmaata lukuun ottamatta (kuvio 3). Painottuminen eteläiseen Suomeen on kuitenkin vahvaa. Noin 43 prosenttia vastaajista asuu Etelä-Suomen AVIn toimialueella, noin 24 prosenttia Länsi- ja Sisä-Suomen AVIn ja kymmenisen prosenttia Lounais-Suomen AVIn toimialueella. Pohjois-Suomen AVIn ja Itä-Suomen AVIn toimialueilla asuu vastaajista noin kahdeksan prosenttia kummassakin. Lapin AVIn alueella asuu vastaajista vain vajaa kolme prosenttia. Ulkomailla (Ruotsissa, Norjassa, Islannissa, Virossa ja Saksassa) asuu vastaajista vajaa neljä prosenttia.

³⁶ Lomakkeen vaihtoehdot olivat mies tai nainen. Palautteen perusteella vaihtoehtoihin on jatkossa syytä lisätä ”muu”.

³⁷ Kuten edellä kerrottiin, kysely lähetettiin henkilökohtaisesti niille nuorisokoulutuksesta valmistuneille, joille löydettiin sähköpostiosoite. Muita tutkimusjoukkoon kuuluvia peräänkuulutettiin eri kanavien, kuten oppilaitosten ja taiteilijajärjestöjen kautta. Vastauksia tuli jonkin verran myös tarkasteluajanjakson aikana aikuis- tai täydennyskoulutuksesta valmistuneilta (heidän osuutensa aineistosta oli 9 %). Heidät päätettiin pitää mukana, koska monessa kohtaa heidän vastauksensa eivät liiemmin poikenneet muusta joukosta. Vastaajia tarkastellaan ja analysoidaan raportissa pääasiassa yhtenä joukkona. Nuorisokoulutuksen saaneita on tarkasteltu erikseen sellaisissa kohdissa, joissa aikuiskoulutettujen mukanaolo vaikuttaa selvästi lopputulokseen. Aikuiskoulutuksesta valmistuneiden keski-ikä on korkeampi, mutta kaikki nuorisokoulutuksesta valmistuneet eivät ole aloittaneet opintojaan suoraan toisen asteen tutkinnon jälkeen.

Kuvio 3. Kyselyn vastaajat asuinpaikan mukaan. (N=189; yksi ei vastannut)

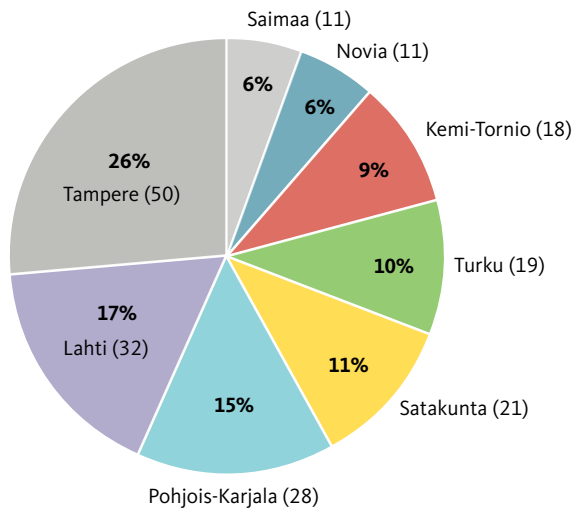
Pääosa vastaajista asuu kaupungeissa. Yli 100 000 asukkaan kaupungeissa asuu vastaajista hieman yli 60 prosenttia, joista pääkaupunkiseudun suurissa kaupungeissa (Helsinki, Espoo ja Vantaa) noin puolet. Muissa, pienemmissä kaupungeissa asuu vastaajista noin 30 prosenttia. Asuinpaikkaan näyttäisi vaikuttavan se, mistä ammattikorkeakoulusta vastaajat ovat valmistuneet. Noin puolet (51 %) vastaajista asui edelleen sen aluehallintoviraston toimialueella, jossa he olivat suorittaneet kuvataiteilijan ammattikorkeakouluopintonsa. Vaihtelu eri ammattikorkeakouluista valmistuneiden välillä on kuitenkin suurta, Lahden ammattikorkeakoulusta valmistuneiden 88 prosentista Satakunnan ammattikorkeakoulusta valmistuneiden 19 prosenttiin. Tässä kohtaa on kuitenkin syytä varoa pitkälle meneviä päätelmiä, koska kyselyn vastausprosentti on matala (ja vaihtelee suuresti ammattikorkeakoulujen välillä) ja vastaajien tavoittaminen riippui osin oppilaitosten ja paikallisten taiteilijajärjestöjen aktiivisuudesta. Tietoa tutkinnon suorittaneiden alueellisesta sijoittumisesta on saatavilla Tilastokeskuksesta³⁸.

Kuvataiteen amk-tutkinnon suorituspaikka ja suuntautumisvaihtoehto

Kysely suunnattiin kuvataiteilijaksi (AMK) nuorisokoulutuksesta vuosina 2001–2010 valmistuneille. Kuten edellä ilmeni, kyselyn vastausprosentti vaihteli ammattikorkeakouluittain seitsemästä prosentista 28 prosenttiin. Kaikkiaan vastaajia oli 190, joista 50 eli noin joka neljäs oli valmistunut Tampereen ammattikorkeakoulusta (kuvio 4). Tamperelaisten ääni kuuluu siis vahvasti kyselyn tuloksissa. Tampereelta valmistuneita oli määrällisesti eniten vuosina 2001–2010 valmistuneista ja myös vastausprosentti oli korkea heidän keskuudessaan. Saimaan ja Novian alumneja on vastaajien joukossa kumpiakin vain 11 (6 %). Muista kouluista valmistuneiden osuudet vastaajista vaihtelivat Kemi-Tornion 9 prosentista Lahden 17 prosenttiin. Vastaajien joukossa on eri vuosina (2001–2010) valmistuneita suhteellisen tasaisesti, seitsemästä prosentista 12 prosenttiin. Valmistuneiden opiskelu-aika vaihteli yhdestä kahdeksaan vuotta (nuorisokoulutuksesta valmistuneilla kolmesta kahdeksaan) ollen keskimäärin neljä vuotta.

³⁸ Tilastokeskuksen maksuttomasta internetpalvelusta on saatavilla taulukko, jossa esitetään vuonna 2010 toisen asteen ammatillisen tutkinnon, ammattikorkeakoulututkinnon, alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden toiminta asuinmaakunnan ja ikäryhmän mukaan vuoden 2011 lopussa (http://193.166.171.75/database/StatFin/kou/sijk/sijk_fi.asp). Tässä taulukossa ei kuitenkaan esitetä tietoja yksittäisten tutkintonimikkeiden tarkkuudella, vaan esimerkiksi kuvataiteilijan AMK-tutkinnon suorittaneiden sijoittumistieto on erikseen tilattava.

Kuvio 4. Kyselyn vastaajat ammattikorkeakoulututkinnon suorituspaikan mukaan. (N=190)

Suurimmalla osalla vastanneista on kuvataiteilijan amk-opinnoissaan ollut yksi tai useampi suuntautumisala tai pääaine. Noin viidesosalla ei ollut opinnoissaan mitään suuntautumista tai he eivät sitä ilmoittaneet (tähän ryhmään on laskettu myös ne, jotka vastasivat yleisesti ”kuvataide” tms.). Joka kymmenes mainitsi kaksi tai useampia suuntautumisaloja. Suosituin vaihtoehto vastaajien kuvataiteen opinnoissa oli taidemaalaus, jonka mainitsi noin kolmasosa. Toiseksi eniten mainintoja saivat taidegrafiikka ja kuvanveisto, joihin opinnoissaan suuntautui noin kuudesosa kumpaankin. Mediataide oli suuntautumisalana yhdeksällä prosentilla, valokuvaus kuudella prosentilla sekä ympäristö/tilataide tai tila-aikataide viidellä prosentilla. Lisäksi viitisen prosenttia vastaajista mainitsi jonkin muun suuntautumisalan (mm. animaatio, graafinen suunnittelu, piirustus, muutaide, sarjakuva ja tryckkonst).

Mediataiteen tai ympäristö/tilataiteen suuntautumisvaihtoehtonaan ilmoittaneet olivat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta valmistuneet Tampereen ammattikorkeakoulusta. Myös taidemaalaus ja valokuvaus saivat TAMKista valmistuneilta useita mainintoja. Toisaalta useampi kuin joka kolmas Tampereelta valmistunut ei ilmoittanut mitään suuntautumisalaa tai pääainetta. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulusta valmistuneista lähes puolet ei ilmoittanut mitään suuntautumisalaa, ja useita mainintoja saivat graafinen suunnittelu ja valokuvaus. Kaikista muista ammattikorkeakouluista valmistuneet ilmoittivat suuntautumisalakseen pääasiassa taidemaalauksen, kuvanveiston ja/tai taidegrafiikan muiden suuntautumisalojen saadessa lähinnä yksittäisiä mainintoja.

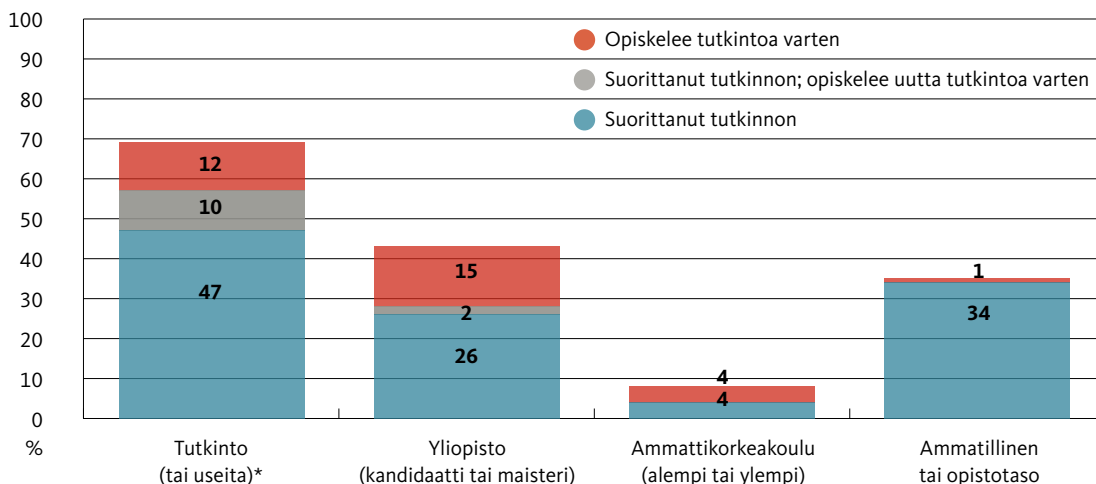
Muu koulutus

Tutkinto-opinnot

Enemmistö vastaajista, yli 80 prosenttia, oli pohjakoulutukseltaan ylioppilaita. Ammattikoulu taustanaan oli 12 prosentilla, lukio ammatillisen koulutuksen yhteydessä kahdella prosentilla ja peruskoulu tai vastaava neljällä prosentilla. Ammatillisen koulutuksen pohjakoulutuksena käyneistä 40 prosenttia oli suorittanut kuva-artsaanin tai artsaanin tutkinnon; koska kaikki vastaajat eivät tarkentaneet ammattikoulutustaan, osuus saattaa olla suurempikin.

Kuvataiteilijan ammattikorkeakoulututkinnon lisäksi yhden tai useamman ammatillisen tai korkeakoulututkinnon oli suorittanut 57 prosenttia kaikista vastaajista (nuorisokoulutetuista 53 %) (kuvio 5). Osa näistä tutkinnoista oli suoritettu ennen kuvataiteilijan amk-tutkintoa, osa sen jälkeen. Noin neljäsosa vastaajista (nuorisokoulutetuista 17 %) oli suorittanut kaksi tai useampia tutkintoja. Runsaat 20 prosenttia vastaajista opiskeli jotakin tutkintoa kyselyhetkellä. Heistä noin puolet (kaikista vastaajista 10 %) opiskeli jo toista tai kolmatta tutkintoa kuvataiteilijan amk-tutkinnon lisäksi. Yhteensä muita suoritettuja tutkintoja tai meneillään olevia tutkinto-opintoja oli vastaajista 69 prosentilla. Toisin sanoen vajaa kolmasosa vastaajista ei ollut suorittanut aiemmin eikä opiskellut kyselyhetkellä mitään muuta tutkintoa kuvataiteilija amk:n lisäksi.

Kuvio 5. Vastaajien muut tutkinto-opinnot koulutusasteen mukaan (suoritetut tai aloitetut).(N=190)

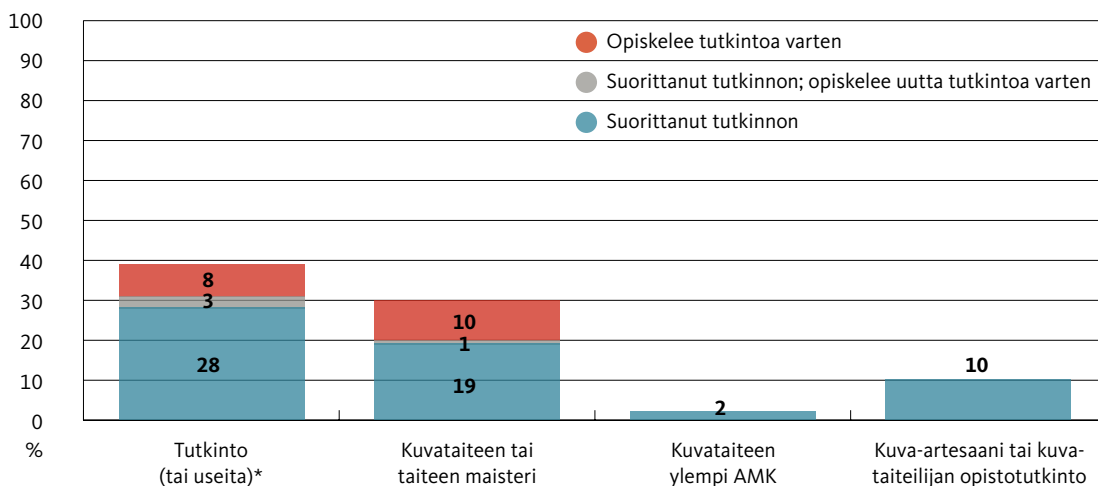
* Sisältää oikealla puolella olevat kategoriat.

Keskimäärin vastaajilla oli muita tutkintoja noin 0,7, enimmillään yhdellä vastaajalla kolme. Aikuiskoulutettuja lukuun ottamatta vastaajat olivat suorittaneet muut tutkintonsa pääasiassa kuvataiteilijan amk-tutkinnon jälkeen. Nuorisokoulutuksen käyneistä vastaajista noin viidesosa oli suorittanut jonkin tutkinnon tai tutkintoja ennen kuvataiteilijan amk-tutkintoa ja vajaa kolmannes kuvataiteilijan amk-tutkinnon jälkeen. Aikuiskoulutuksesta valmistuneista vain muutama oli suorittanut jonkin tutkinnon kuvataiteilijan amk-tutkinnon jälkeen.

Ammattikoulu- tai opistotason tutkintoja oli reilulla kolmasosalla vastaajista (nuorisokoulutetuista neljäsosalla). Muita ammattikorkeakoulututkintoja tai ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja oli vastaajista vain neljällä prosentilla, jotka olivat kaikki nuorisokoulutuksen puolelta valmistuneita. Yliopistotutkintoja eli kandidaatin tai maisterin tutkintoja oli huomattavasti useammalla, 28 prosentilla. Jotakin ammattikorkeakoulututkintoa (ylempää tai alempaa) opiskeli kyselyhetkellä neljä prosenttia ja jotakin yliopistotutkintoa 17 prosenttia vastaajista. Ammatillista tutkintoa opiskeli ainoastaan yksi vastaaja.

Vastaajien ammatilliset tutkinnot (ei korkeakoulutus) olivat useilta eri aloilta, pääasiassa kuitenkin kuvataiteen, viestinnän tai käsi- ja taideteollisuuden aloilta. Noin kolmasosa ammatillisista tutkinnoista oli kuva-artsaanin tutkintoja tai opistotason kuvataiteilijätutkintoja, joita oli suorittanut kymmenesosa vastaajista (kuvio 6). Kuva-artsaanin eli kuvallisen ilmaisun perustutkinnon suorittaneet vastaajat olivat suuntautuneet graafiseen suunnitteluun, valokuvaukseen tai kuvataiteeseen. Kuva-artsaanin tutkintoja löytyi vain nuorisokoulutuksesta valmistuneilta. Opistotason kuvataiteilijätutkinnon oli suorittanut lähes jokainen aikuiskoulutuksen puolelta kuvataiteilijaksi valmistunut (he olivat tutkinnon täydentäjiä) mutta ei yksikään nuorisopuolelta valmistunut (opistotutkinnot poistuivat runsaat 10 vuotta sitten³⁹). Myös artsaanin eli käsi- ja taideteollisuusalan perustutkinnon (tai vanhemman opistotason artsaanin tutkinnon) suorittaneita oli vastaajajoukossa useita. He olivat monilta eri aloilta, kuten tekstiili-, vaatetus-, puu-, metalli-, keramiikka- ja kiviala, muotoilu ja tarpeistonvalmistus. Artsaanin tutkintoja löytyi sekä nuorisopuolelta valmistuneilta. Muita mainittuja tutkintoja olivat esimerkiksi media-assistentti, somistaja, ompelija, ympäristöhoitaja, kosmetologi ja lähihoitaja.

Kuvio 6. Vastaajien muut kuvataidealan tutkinnot (suoritetut tai aloitetut). (N=190)

* Sisältää oikealla puolella olevat kategoriat.

³⁹ Koulutus rakenne muuttui vuoden 1997 tienoilla, jolloin opisto-asteen ja ammatillisen korkea-asteen tutkinnot jäivät pois ja tilalle syntyi ammatillisia perustutkintoja sekä ammattikorkeakoulututkintoja. Eri oppilaitoksista viimeiset näiden tutkintojen suorittajat ovat valmistuneet vuosina 1997–2001.

Muita (alempia) ammattikorkeakoulututkintoja oli viidellä vastaajalla (tutkintonimikkeinä insinööri, sairaanhoitaja, muotoilija, artonomi ja sosionomi), minkä lisäksi kahdeksan vastaajaa opiskeli ammattikorkeakoulussa parhaillaan: muotoilijaksi, nukketheateriohjaajaksi, konservaattoriksi, kulttuurituottajaksi, sosionomiksi, toimintaterapeutiksi, insinööriksi ja tradenomiksi. Kolme vastaajaa (2 %) oli suorittanut kuvataiteilijan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon, mikä on ollut mahdollista ainoastaan Saimaan ammattikorkeakoulussa.

Vastaajien suorittamat tai aloittamat yliopisto-opinnot olivat pääasiassa kuvataiteen tai taiteen maisteriopintoja. Muita mainittuja aloja olivat esimerkiksi taidekasvatus, arkkitehtuuri, kulttuuripolitiikka ja kasvatustieteet. Vastaajista joka viides (yliopistotutkintoja suorittaneista runsaat 70 %) oli suorittanut kuvataiteen maisteritutkinnon (KuM) tai taiteen maisteritutkinnon (TaM)⁴⁰; tähän on laskettu mukaan vastaavat ulkomaiset tutkinnot. Kyselyhetkellä reilu kymmenesosa vastaajista opiskeli kuvataiteen tai taiteen maisteriksi. Myös kuvataiteen tai taiteen tohtoritutkintoa suorittavia oli vastaajajoukossa muutamia. (Vastaajien koulutus-suunnitelmista ks. s. 157)

Vastaajien suorittamia tai aloittamia kuvataidealan tutkintoja kuvataiteilijan amk-tutkinnon lisäksi olivat siis kuvallisen ilmaisun perustutkinto (kuva-artsaani)⁴¹, kuvataiteilijan opistotason tutkinto, kuvataiteen ylempi ammattikorkeakoulututkinto, kuvataiteen maisteritutkinto sekä taiteen maisteritutkinto. Kaiken kaikkiaan 31 prosenttia vastaajista oli suorittanut kuvataiteilijan amk-tutkinnon lisäksi jonkin muun kuvataidealan tutkinnon ja 11 prosenttia opiskeli sellaista parhaillaan (nämä ryhmät menivät osin päällekkäin). Yhteensä muita kuvataidealan suoritettuja tutkintoja tai meneillään olevia tutkinto-opintoja oli vastaajista lähes 40 prosentilla. (Kuvio 6.)

Lisä- ja täydennyskoulutus

Erilaisia lisä- tai täydennyskoulutuskursseja tai -opintokokonaisuuksia kuvataiteilijan ammattikorkeakoulututkinnon jälkeen oli käynyt yhteensä runsaat 40 prosenttia vastaajista (ml. opintokokonaisuuksia aloittaneet). Kyselyhetkellä täydennysopintoja oli suorittamassa vastaajista seitsemän prosenttia. Lisä- tai täydennyskoulutusta hankkineista 63 prosenttia (26 % koko joukosta) oli suorittanut tai oli parhaillaan suorittamassa jotain ammattikorkeakoulun tai yliopiston tarjoamaa opintokokonaisuutta. Loput olivat suorittaneet tai olivat suorittamassa erilaisia yksittäisiä kursseja tai muita opintokokonaisuuksia. Lähes kolmasosa lisä- tai täydennyskoulutuskursseja käyneistä oli opiskellut (tai opiskeli kyselyhetkellä) kasvatustieteen tai aikuiskasvatustieteen perusopintoja yliopistossa (15 %) ja/tai opettajan pedagogisia opintoja (ammattillinen opettajakoulutus) ammattikorkeakoulussa (15 %)⁴². Lisäksi vastaajajoukossa oli muutamia taidekasvatuksen perusopintoja yliopistossa suorittaneita.

⁴⁰ Taiteen maisteritutkinnon suorittaneissa on tässä mukana myös pääaineenaan taidekasvatusta opiskelleita. Taidekasvatus on lisäksi ollut pääaineena muutamalla filosofian maisteriksi valmistuneella vastaajalla.

⁴¹ Kuten edellä todettiin, tämä tutkinto kuuluu opetushallinnon luokituksessa viestinnän ja informaatiotieteiden alaan.

⁴² Ammatillinen opettajakoulutus antaa yleisen pedagogisen kelpoisuuden kaikkiin oppilaitosmuotoihin. Sitä ei luokitella tutkinnoksi.

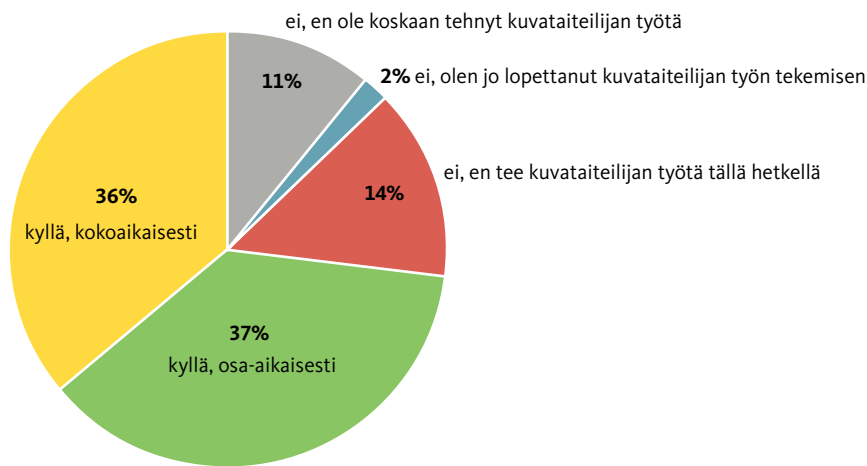
Erilaisia ammattikorkeakoulujen erikoistumisopintoja oli käynyt 36 prosenttia lisä- tai täydennyskoulutus-kursseja tai -opintokokonaisuuksia suorittaneista. Useiten mainittiin Lahden ammattikorkeakoulun tarjoamat taiteen perusopettajan pedagogiset erikoistumisopinnot, jotka oli suorittanut (tai aloittanut) 10 prosenttia lisäkoulutusta hankkineista. Muut vastaajien mainitsemat erikoistumisopinnot ovat olleet pääasiassa erilaisia kuvataiteilijan erikoistumisopintoja, minkä lisäksi mukana on myös valokuvauksen, kulttuurituotannon sekä www-julkaisun ja verkkomedian erikoistumisopintoja. Yksittäisiä vastaajien käymiä kursseja ovat olleet esimerkiksi erilaiset taiteen tekniikkakurssit sekä taidehistorian ja psykologian kurssit yliopistossa.

Työtilanne kyselyhetkellä

Kuvataiteilijan työ, kuvataiteeseen liittyvä työ ja muu työ

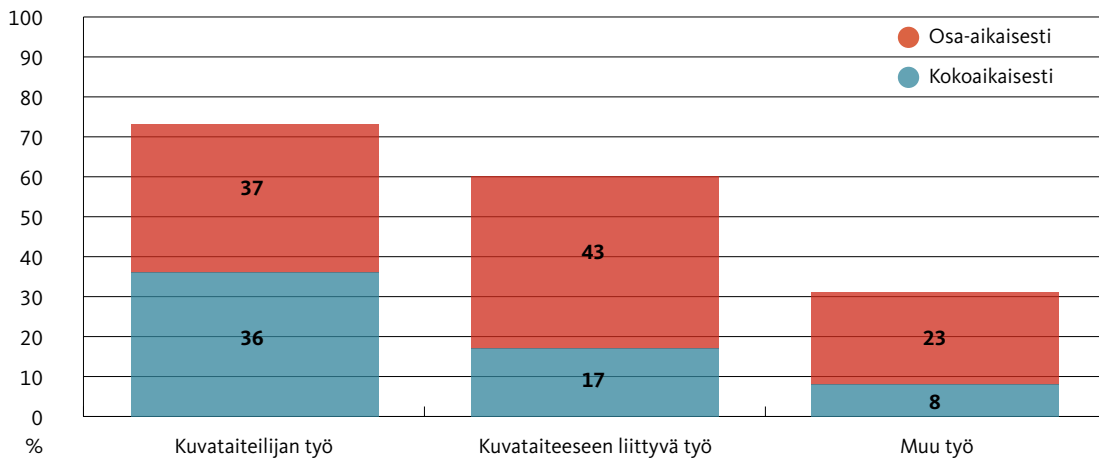
Vastaajista 95 prosenttia teki kyselyhetkellä jotain työtä; työtä tekemättömistä usea oli päätoiminen tutkinto-opiskelija. Suurin osa vastaajista, noin 73 prosenttia, teki kyselyhetkellä kuvataiteilijan työtä joko koko- tai osa-aikaisesti (kuvio 7). Lomakkeella kuvataiteilijan työtä luonnehdittiin kuvataiteen harjoittamiseksi ammatina. Vastaajista 14 prosenttia ei tehnyt kuvataiteilijan työtä kyselyhetkellä, kaksi prosenttia vastasi lopettaneensa kuvataiteilijan työn tekemisen ja 11 prosenttia ei ole koskaan tehnyt kuvataiteilijan työtä. Jaottelu kuvataiteilijan työhön, kuvataiteeseen liittyvään työhön ja muuhun työhön omaksuttiin aikaisemmista taiteilijan toimeentuloa koskevista tutkimuksista (ks. esim. Rensujeff 2003; Rautiainen 2012).

Kuvio 7. "Teetkö tällä hetkellä kuvataiteilijan työtä?" (N=190)

Kuvataiteeseen liittyvää työtä, jota lomakkeella luonnehdittiin alan erityistietoja ja -taitoja vaativaksi työksi, teki yhteensä 60 prosenttia vastaajista (kuvio 8). Muuta työtä, joka lomakkeen määritelmän mukaan tarkoitti työtä, joka ei vaadi kuvataiteen erityistuntemusta, teki lähes kolmasosa (31 %). Kuvataiteeseen liittyvää ja muuta työtä tehtiin pääasiassa osa-aikaisesti.

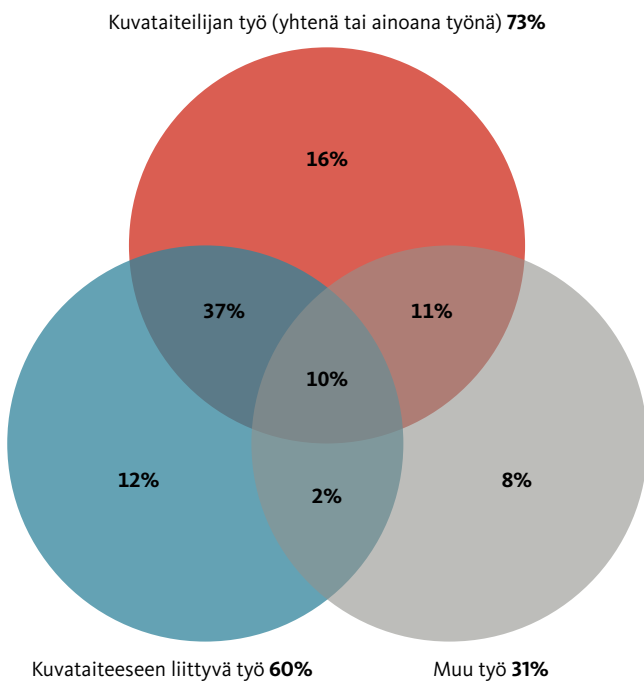
Kuvio 8. Vastaajien työtilanne kyselyhetkellä: kuvataiteilijan työn, kuvataiteeseen liittyvän työn ja muun työn tekeminen osa- tai kokoaikaisesti. (N=190)

Huom! Vaihtoehdot voivat olla päällekkäisiä.

Kyselyhetkellä 87 prosenttia vastaajista teki kuvataiteilijan työtä, kuvataiteeseen liittyvää työtä tai molempia (kuvio 9). Lähes puolet vastaajista (47 %) teki sekä kuvataiteilijan että kuvataiteeseen liittyvää työtä (jälkimmäistä useimmiten osa-aikaisesti). Osa tästä ryhmästä, noin joka kymmenes vastaajista, teki lisäksi muuta työtä. Sekä kuvataiteilijan työtä että muuta työtä tekeviä oli 21 prosenttia vastaajista. Kuvataiteilijan työtä ainoana työnä teki vain 16 prosenttia vastaajista. Kuvataiteeseen liittyvä työ oli ainoana työnä 12 prosentilla vastaajista ja jokin muu työ kahdeksalla prosentilla.

Kuvio 9. Vastaajien työtilanne kyselyhetkellä: kuvataiteilijan työn, kuvataiteeseen liittyvän työn ja muun työn tekeminen. (N=190)

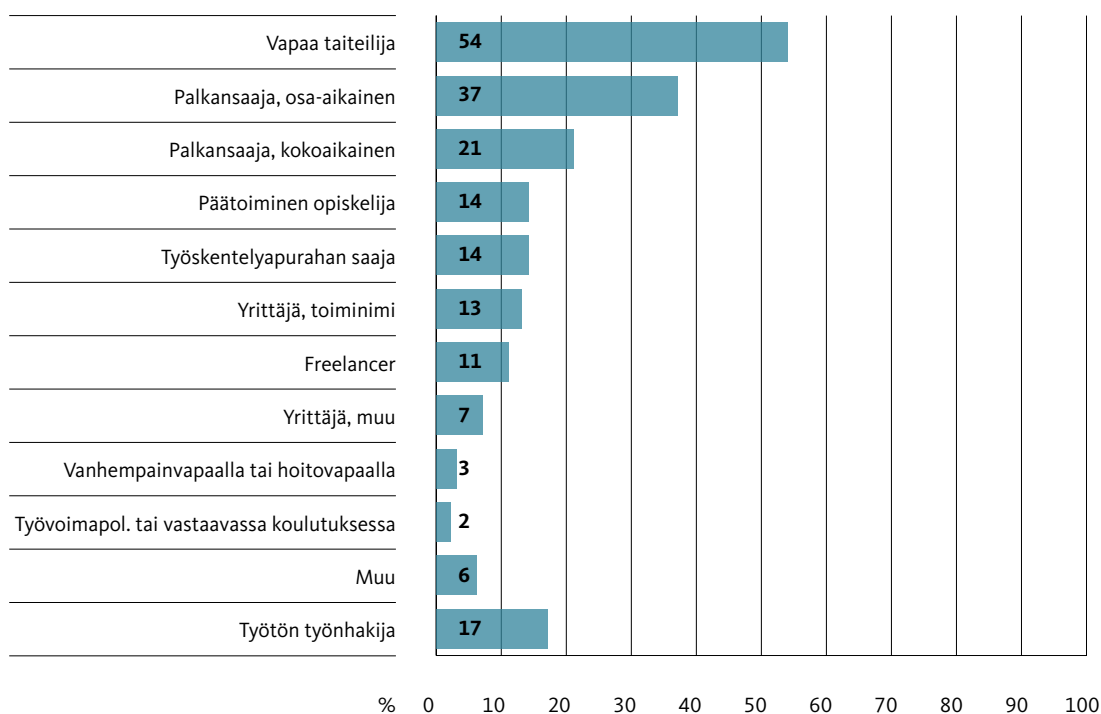
Huom! Yhdeksän vastaajaa ei tehnyt mitään työtä.

Työmarkkina-asema

Vastaajilta kysyttiin heidän työmarkkinatilannettaan kyselyhetkellä monivalintakysymyksellä, jossa oli 20 vaihtoehtoa. Kysymyksen muotoilu ja valintavaihtoehdot oli muokattu aiempien taiteilijoiden toimeentuloa koskevien tutkimusten pohjalta. Kysymys koski kaikkea vastaajan tekemää työtä. Edellisessä kohdassa selvisi, että useat vastaajat harjoittavat yhtä aikaa monia ammatteja, niinpä on odotuksenmukaista, että heillä on myös useita erilaisia työmarkkina-asemia yhtä aikaa. Vastaajat rastivat tästä kohdasta keskimäärin kaksi vaihtoehtoa. Ainoastaan yhden vaihtoehdon valitsi 32 prosenttia vastaajista. Enimmillään valintojen lukumäärä oli viisi.

Palkansaajia kaikista vastaajista oli 58 prosenttia. Kokoaikaisia palkansaajia oli vastaajista joka viides (21 %), joista suurin osa oli vakinaisessa työsuhteessa. Osa-aikaisia, jotka olivat pääosin määräaikaisia, oli runsas kolmasosa (37 %). Yrittäjänä toimi vastaajista joka viides (20 %), pääasiassa toiminimellä mutta joitakin myös osuuskunnassa, osakeyhtiönä tai avoimena yhtiönä. Freelancerina joko työsuhteessa tai toimeksiantosuhteessa toimi 11 prosenttia vastaajista. (Kuvio 10.)

Kuvio 10. Vastaajien työmarkkinatilanne kyselyhetkellä*. (N=190)

* Vakinaisessa ja määräaikaisessa työsuhteessa työskentelevät kokoaikaiset palkansaajat on yhdistetty luokkaan *palkansaaja, kokoaikainen* ja kaikki osa-aikaiset luokkaan *palkansaaja, osa-aikainen*. Yrittäjät on yksityisiä elinkeinonharjoittajia (toiminimi) lukuun ottamatta yhdistetty luokkaan *yrittäjä, muu*, jolloin se sisältää vaihtoehdot avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö ja osuuskunta. Luokasta *freelancer* löytyvät sekä työsuhteessa että toimeksiantosuhteessa olevat freelancerit.

Huom! Vastaaja on voinut rastia useita vaihtoehtoja.

Työttömiä työnhakijoita kaikista vastaajista oli kyselyhetkellä 17 prosenttia. Suurin osa heistä teki kuitenkin ainakin osa-aikaisesti töitä. Työvoimapolitiittisessa tai vastaavassa koulutuksessa⁴³ oli vastaajista muutamia. Päätoimisia opiskelijoita kaikista vastaajista oli 14 prosenttia, mutta kuten edellä tuli ilmi, yli 20 prosentilla vastaajista oli tutkintoon johtavat opinnot meneillään jossakin oppilaitoksessa. Vanhempainvapaalla tai koti-hoidontuella oli vastaajista kolmisen prosenttia, minkä lisäksi kaksi henkilöä (yksi äiti ja yksi isä) oli kotona lasten kanssa. Eläkeläisiä vastaajissa oli yksi, varusmies- tai siviilipalvelussa olevia ei yhtään. Ryhmässä ”muu” (6 %) oli esimerkiksi järjestöissä vapaaehtoistyötä tekeviä.

Yli puolet vastaajista (54 %) oli kyselyhetkellä vapaita taiteilijoita, mitä lomakkeella koski tarkennus ”ei työ-suhteessa eikä toimeksiantosuhteessa”. Vapaiksi taiteilijoiksi laskettiin niiden vastaajien lisäksi, jotka itse olivat valinneet tämän vaihtoehdon, myös sellaiset, jotka lomakkeen tietojen perusteella harjoittivat kuva-taiteilijan ammattia mutta jotka eivät olleet tässä kohtaa valinneet tälle toiminnalle mitään muotoa⁴⁴. Vapaiksi taiteilijoiksi ilmoittautui lisäksi moni kuvataiteilijana apurahalla, yrittäjänä tai freelancerina toimiva. Tältä osin vaihtoehdot menevät siis päällekkäin.

Kuvataiteilijan työtä harjoitettiin yrittäjänä toiminimellä, mutta myös osuuskunnassa tai avoimena yhtiönä. Muutama vastaaja oli rastinut edellisessä kysymyksessä tekevänsä kokoaikaisesti kuvataiteilijan työtä ja valin-nut tässä kysymyksessä kohdan ”kokoaikainen palkkatyö”. Kuvataiteilijana työskentelevistä apurahansaajia oli noin 20 prosenttia.

Työttömiä työnhakijoita kuvataidetta koko- tai osa-aikaisesti ammatikseen harjoittavista oli 18 prosenttia. Useat virallisesti työttömät vastaajat katsoivat yhä harjoittavansa kuvataidetta ammattina ja myös työsken-telivät säännöllisesti.⁴⁵

Olen viralliselta statukseltani työtön työnhakija, joka saa soviteltua työmarkkinatukea osa-aikaisen työn takia. Olen ollut kuluvan vuoden aikana 2 kuukautta apurahalla, muuten harjoitan kuvataiteilijan ammat-tiani "salaa" työttömänä. Olen päivittäin työhuoneella, jossa teen eri projekteja, joista suurin osa on täysin ilman rahoitusta ja osasta saattaa tulevaisuudessa saada jonkinlaista korvausta. (V115.)

Virallisesti olen työtön työnhakija, käytännössä teen taiteellista työtä. Tarvittaessa olen ottanut vastaan lyhytaikaista muun alan työtä.(V38.)

Olen työtön mutta käyn päivittäin työhuoneellani maalaamassa.(V105.)

Olen virallisesti työtön mutta työskentelen jatkuvasti taiteellis-tutkimuksellisesti ja kuratoin. En saa työstäni palkkaa. Vuoden 2013 alussa aloitan tohtoriopinnot.(V117.)

⁴³ Muutama vastaaja opiskeli omaehtoisesti työ- ja elinkeinotoimiston tukemana.

⁴⁴ Toisaalta vaihtoehdon olivat valinneet myös jotkut niistä, jotka eivät katsoneet harjoittavansa kyselyhetkellä kuvataidetta ammattina. Nämä vastaukset jätettiin ennalleen.

⁴⁵ Työttömistä työnhakijoista 76 prosenttia ilmoitti tekevänsä kuvataiteilijan työtä, 64 prosenttia kuvataiteeseen liittyvää työtä ja 27 prosenttia muuta työtä. Vain viisi työtöntä työnhakijaa 33:sta ei tehnyt kyselyhetkellä mitään työtä.

Päätoimisia opiskelijoita kuvataiteilijan työtä tekevistä oli 12 prosenttia, mutta tutkintoon johtavat opinnot oli meneillään 17 prosentilla. Lisäksi täydennysopintoja teki lähes kahdeksan prosenttia. Osa kuvataiteen alalla opintojaan jatkavista ajatteli opiskelun olevan samalla kuvataiteen harjoittamista ammattina. Tämä oli heidän tapauksessaan perusteltua jo siitä syystä, että opiskeluun sisältyi merkittävässä määrin kuvataiteen tekemistä ja he olivat jo suorittaneet vähintään yhden alan tutkinnon.

Huolimatta siitä, että opiskelen päätoimisesti, koen olevani ja toimivani yhtä aikaa päätoimisena kuvataiteilijana. Taiteen tekemiseen käyttämäni aika ei ole vähentynyt opiskeluiden alettua, eikä taiteilijana toimiminen ole yhtään pienemmässä roolissa kuin aiemminkaan. Opiskelu ja kuvataiteilijan työ tukevat toisiaan. (V45.)

Kuvataiteen opiskeluni on samalla kuvataiteen tekemistä ja kuvataiteilijan ammatin toteuttamista. (V69.)

Käsitykset työn luonteesta ja luokituksista

Vastajilla ei ollut yhtenäistä käsitystä siitä, mitä kuvataiteen harjoittamisella ammattina tarkoitetaan. Kuten edellä ilmeni, osa päätoimisesti kuvataiteen alalla opiskelevista katsoi samalla harjoittavansa kuvataidetta ammattina kokoaikaisesti, osa taas ei katsonut harjoittavansa ammattia lainkaan. Lisäksi, kuten mainittua, löytyi muutamia vastaajia, jotka eivät katsoneet harjoittavansa kuvataidetta ammattina tällä hetkellä mutta jotka määrittelivät silti itsensä kyselyhetken työmarkkinatilannetta kysyttäessä vapaiksi taiteilijoiksi, puhuivat taiteen tekemisestä ja ilmoittivat pitäneensä näyttelyitä. Myös tämä viittaa erilaisiin käsityksiin siitä, mitä tarkoitetaan kuvataiteen harjoittamisella nimenomaan ammattina. Toisille se tarkoittaa työn tekemistä elannon hankkimiseksi, kun taas toisen ääripään edustajat edellyttävät tinkimätöntä pyrkimystä kehittyä taiteentekijänä.

Koska se ei kannata taloudellisesti, sitä on vaikea pitää ammattina. (V62.)

Niiden joukossa, jotka katsoivat harjoittavansa kuvataidetta ammattina kokoaikaisessa palkkatyössä, oli muun muassa 3D-animaattori ja game artist peliyrityksessä. Perinteisemmän käsityksen mukaan nämä työtehtävät saatettaisiin määritellä kuvataiteeseen liittyväksi työksi, mutta tässä päätimme noudattaa vastaajien omaa näkemystä työnsä luonteesta. Jotkut pelialalla työskentelevistä vastaajista laskivat työnsä kuvataiteeseen liittyväksi työksi. Oletettavasti vastaukset heijastivat eroja työn sisällössä. Kuvataiteilijoiden toiminnasta pelialalla kaivataan lisää tutkimusta, jotta tämännäköisiin seikkoihin voitaisiin ottaa perustellusti kantaa.

Peliteollisuuden, 3D-mallinnuksen ja tietokonegrafikan alueilla toimivien vastaajien lomakkeen kategorisointeja kohtaan esittämää kritiikkiä on tähdellistä pohtia tutkimuksen pääteeman kannalta. Kuvataiteilijan käsitteen tai kuvataiteellisen työn rajaaminen pelkästään perinteiseen taidekontekstiin on epäilemättä kapea näkemys, eikä se vastanne enää tämänhetkistä tilannetta kentällä – tulevaisuuden näkymistä puhumattakaan.

Kyselylomake oli tehty lähinnä taulunmaalaajille. Vaikutti, että kaavakkeen tekijät eivät tunne oikeaa työelämää juuri ollenkaan ja ovat sulkeutuneita. Kuvataiteilijan nimike on nykyään liian suppea, jos on erikoistunut johonkin muuhun kuin apurahan hakemiseen. Lomakkeesta puuttuu 3D-grafikka digitaalinen taide, joka on olennainen osa kuvataidetta ainakin nykyään. Lomake on kuin tehty 80-luvulla ja päivitetty pienin muutoksin. Olen itse futuristi, ja lomake on jämähtänyt vielä viime vuosituhanneille. (V3.)

Kuvataiteeseen liittyvä työ tarkoitti useimmissa tapauksissa kuvataiteen opetusta ja/tai ohjausta tai graafista suunnittelua. Nämä ovat kuvataiteilijoiden perinteisiä sivuammatteja, joissa voi olennaisesti hyödyntää taiteellista kompetenssia. Mainintoja tässä kohtaa saivat myös kuvittaminen, kuosi- ja tuotesuunnittelu, tatuointi, valokuvaus, peliala, animaatio, museo/galleriatyö, kuratointi ja tuottaminen. Muuta, kokonaan kuvataiteeseen liittymätöntä työtä tekevät toimivat muun muassa erilaisissa asiakaspalvelu- ja myyntitehtävissä, hoitoalalla, koulutuslalla tai IT- tai muulla teknisellä alalla.

Myöskään kuvataiteeseen liittyvän työn kohdalla ei vastaajilla ollut aina yhtenäistä käsitystä siitä, mitä sillä tarkoitettiin. Esimerkiksi kulttuurituottamisen oli yksi vastaaja merkinnyt kuvataiteeseen liittyväksi työksi, toinen muuksi työksi. Jälleen saattaa olla kyse konkreettisen työn erilaisista sisällöistä. Vastaajissa oli myös useita, jotka olivat luokitelleet selkeästi kuvataiteeseen liittyvän työn muuksi työksi. Näissä tapauksissa vastaus korjattiin. Vastaaja oli myös saattanut merkitä saman työn sekä kuvataiteilijan että liittyväksi työksi tai sekä liittyväksi että muuksi työksi. Tällöin vastaus jätettiin vain toiseen kohtaan sen mukaan, miten vastaaja oli työtään kuvannut. Tarkennuksia löytyi avovastauksista useasta kohtaa lomaketta. Kirjoa lisäsi vielä se, että muutama vastaaja sovelsi jakoa taiteelliseen, taiteeseen liittyvään ja muuhun työhön kuvataiteilijan työnsä sisälle.

Jako kuvataiteilijan työhön, kuvataiteeseen liittyvään työhön ja muuhun työhön ei ole ongelmaton, vaikka se on yleisesti käytössä taiteilijoiden toimeentuloa koskevissa tutkimuksista⁴⁶. Taiteilijat eivät ensinnäkään ole keskenään samaa mieltä näistä rajanvedoista eivätkä kaikki edes halua niitä tehdä. Lisäksi tutkijoilla ja vastaajilla voi olla keskenään poikkeavia käsityksiä luokittelusta. Kyselylomakkeeseen vastaamisen ja vastausten analysoinnin helpottamiseksi jonkinlainen määrittely ja jako oli kuitenkin tehtävä jo valmiiksi. Tuloksia tarkasteltaessa on pyritty ottamaan mahdollisimman pitkälle huomioon vastaajien oma käsitys tekemästään työstä mutta tehty tiettyjä aineistoa yhtenäistäviä muokkauksia. On myös ilmeistä, että vastaajien moninaiset työ-, opiskelu- ja elämäntilanteet vaikeuttavat yksiselitteisten määrittelyjen ja luokittelujen tekoa.

Työtilanteen ja työmarkkinatilanteen lisäksi vastaajilta kysyttiin syytä siihen, miksi he tekevät kuvataiteeseen liittyvää tai muuta työtä. Useimmat ilmoittivat odotetusti syyksi taloudelliset syyt eli toimeentulon turvaamisen. Muita syitä olivat etenkin oma kiinnostus, työn tarjoama vuorovaikutus ja kontaktit, ammattitaidon ylläpitäminen ja itsensä kehittäminen. Tämä kysymys sai myös paljon kritiikkiä, sillä niin sanottu kuvataiteeseen liittyvä työ tai muut taiteeseen liittyvät tehtävät saatetaan katsoa omaa koulutusta vastaavaksi työksi tai osaksi kuvataiteilijan työtä. Muutama vastaaja huomautti tässäkin kohtaa, että tutkijoiden olisi syytä laajentaa käsitystään kuvataiteilijan työstä.

⁴⁶ Kulttuurin taloustieteilijät käyttävät jakoa taidetyön ja muun työn kesken tutkiessaan taiteilijoiden työntarjontaa eri markkinoilla. Heidän mukaansa taiteilijat tyypillisesti rahoittavat taiteen tekemistään taiteeseen liittyvän tai aivan muun työn avulla. Muuhun kuin taiteelliseen työhön käytettyä aikaa pyritään minimoimaan suhteessa siitä saatuun tuloon. Taiteellisessa työssä näin ei yleensä ole. Taidetyössä koulutus ei merkittävästi vaikuta tulotasoon, mutta muussa työssä koulutus korottaa palkkaa, jolloin taiteilija voi saada lisätulonsa vähemmällä tuntimäärällä. (Ks. esim. Throsby 1994.)

En ymmärrä kysymystä. Minulle kuvataiteeseen liittyvä työ ja kuvataiteenteko ovat samaa työtä: työllistyn kuvataiteilijan taitoni ja koulutukseni myötä näin: sekä opettamalla, mitä osaan, että tekemällä taidetta ja myymällä sitä. Monella muulla taidealalla, kuten musiikissa, ei erotella tuolla tavoin taiteilijan ja alalla olevan työllistymistä. Minusta kysymys on jo sinänsä johdatteleva ja sellaisena outo. (V48.)

Kuukausipalkka. Koen myös, että esimerkiksi taiteen opetus voi olla ymmärrettävissä taiteelliseksi työksi. Näkemys, että kuvataiteilijan työ olisi ainoastaan taidekentän käyttötarpeisiin suunnattujen taideprojektien parissa pyörimistä, on jokseenkin ahdas. (V143.)

Kuvataiteeseen liittyvä työ on osa ammattilaisuutta, osa ammatissa toimimista, ei millään tavalla pois omasta työskentelystä vaan antaa siihen näkökulmia ja on osa urakehitystäni ja omaa laaja-alaisuuttani. (V32.)

Yritykseni tarjoaa myös muita visuaalisen alan palveluja kuin vain kuvataidetta. Kuvataiteilijan ammatti mielestäni pitäisikin olla laajempialainen merkitykseltään kuin se nykyisin tulkitaan. Taiteilija voi työskennellä myös muilla visuaalisilla aloilla omien vahvuksiensa mukaan. Teen myös sisällöntuotantoa, sillä se yhdistettynä kuvantekemiseen antaa minulle mahdollisuuden työskennellä yrittäjänä. (V50.)

? En juuri erottele taiteilijana, kuraattorina ja tutkijana toimimista toisistaan. (V117.)

Työidentiteettini on monialainen ja vaihteleva, siksi en koe tärkeänä erotella kuvataidetyötä ja kuvataiteeseen liittyvää työtä. Teen kaiken työn taiteilijana, kuraattorina, tuottajana ja kirjoittajana yhtä aikaa. Alan medioiden jatkuvasti laajentuessa ei pystytä mielestäni erottelemaan kuvataidetyötä (onko tämä teoksien tekemistä?) ja alaan liittyvää työtä. (V164.)

Työhön käytetty aika

Kaikkien vastaajien kokonaistyöaika kyselyviikolla oli keskimäärin 32,8 tuntia. Eniten vastaajat käyttivät kyselyviikolla aikaa kuvataiteilijan työhön, 16,7 tuntia. Kuvataiteeseen liittyvää työtä vastaajat tekivät keskimäärin 10,3 tuntia ja muuta työtä 6,1 tuntia. Lisäksi vastaajat opiskelivat kyselyviikolla keskimäärin 4,6 tuntia. Kun tämä lisätään kokonaistyöaikaan, saadaan keskimääräiseksi työhön ja opiskeluun käytetyksi tuntimääräksi kyselyviikolla 37,4. Vastaajien työ- ja opiskeluun käyttämä aika vastaa siten normaalia viikkotyötuntimäärää, joskin eri vastaajien ilmoittamat tuntimäärät vaihtelevat runsaasti.⁴⁷

Lomakkeita tarkasteltaessa kävi ilmeiseksi, että vastaajien keskuudessa ei vallinnut yksimielisyyttä työn luonteen – jaottelun kuvataiteilijan työn, kuvataiteeseen liittyvän ja muun työn kesken – lisäksi siitä, kuinka työ ylipäättään määritellään ja sitä myötä siihen käytetty aika. Tämän vuoksi taiteilijoita on vaikea verrata toisiinsa, saati muihin ammattiryhmiin. Taiteilijan työ ei ole sidottu tiettyyn työaikaan tai tilaan vaan hän voi kehittää ideoitansa missä tahansa ja mihin aikaan tahansa. Lisäksi vastaajien joukossa oli sellaisia, jotka ovat

⁴⁷ Jos tarkastellaan tuntimääriä ottaen huomioon vain kyseistä työtä kyselyviikolla tehneet, tuntimäärät muuttuvat. Kuvataiteilijan työtä tehneet (N=130) käyttivät siihen keskimäärin 24,4 tuntia, kuvataiteeseen liittyvää työtä tehneet (104) 18,7 tuntia ja muuta työtä tehneet (52) 22,2 tuntia. Vastaajista 48 ilmoitti opiskelleensa kyselyviikolla, keskimäärin 18,3 tuntia.

tietoisesti kieltäytyneet omaksumasta työn ja vapaa-ajan kaltaisia erotteluja vaan katsovat kaiken olevan yhtä ja samaa kokonaisuutta. Sellaisia taiteilijoita, joille ”taide on elämää” tai ”koko elämä on taidetta”, Vappu Lepistö (1991) kutsui ”taide-eläjiksi”.

On hankala määritellä kuvataiteeseen tehtyä työn määrää. Totta kai teen joka päivä; jos maalari haluaa pitää pensselit märkinä, niin maalattava / piirrettävä on aina, kun siihen on mahdollisuus. Aika paljon nykyään työhön kuuluu myös digitaalista työtä, valokuvaamista, kuvankäsittelyä, nettisivujen päivitystä. Lisäksi kuvataiteilijan työhön kuuluu mm. paljon roudausta, pakkausta, pakkausmateriaalien hankintaa, työhuoneen siivousta, pensselien pesua, materiaalin hankintaa, tulostusliikkeessä asiointia sekä yleistä ihmetyä. Taiteilijan työ on käytännössä 24h/7 kutsumusammatti, ja on hyvin vaikea vetää rajaa vapaa-ajan ja työajan välille. Se tässä ammatissa onkin ehkä vaikeinta. Myös kontaktien hankinta ja ylläpito osallistamalla taidenäyttelyiden avajaisiin ja käymällä näyttelyissä on osa kuvataiteilijan työtä. Varsinaisesti kuitenkin määrittelin tässä työskentelyn ajaksi keskimääräisesti maalaustunnit viime viikolta, ja opiskeluksi toisaalta teoria-opiskeluihin kuluneen ajan.(V13.)

Opiskelun ja taiteen tekemisen erottaminen ei myöskään ollut aina yksinkertaista. Edellä olevassa lainauksessa vastaaja katsoi opiskeluksi ainoastaan teoriaopintoihin kuluneen ajan, muun hän kaikesta päätellen laski taiteen tekemiseksi. Kaksi kuvataiteen maisterin opinnäytettä laativaa vastaajaa puolestaan katsoi tekevänä samalla taidetta työnään. Niinpä he laittoivat saman tuntimäärän sekä opiskeluun että kuvataiteilijan työhön. Avovastauksen perusteella ainakin toinen heistä laski mukaan itse teoksen suunnittelun ja valmistamisen ohella kaikenlaiset ammatinharjoittamiseen liittyvät asiat, kuten näyttelyn ripustuksen, avajaiset ja valvonnan. Vastaajat perustelivat ratkaisujaan seuraavalla tavalla:

Kuluvan viikon työskentelin näyttelyä varten, joka on osa maisterin tutkintoa. Tein taiteellista työtä, joka samalla lukeutuu opiskeluksi. Työviikkoon on kuulunut teosten viimeistelyä, näyttelyn ripustus, avajaiset, kolme näyttelyn valvontapäivää ja yksi vapaapäivä. (V154.)

Työhön käytetystä ajasta sellainen tarkennus, että tällä hetkellä teen opinnäytetyötä, joka on yksityisnäyttely. Se on samanaikaisesti omaa taiteellista työtä, mutta kuuluu myös opintoihin, eli siitä saa opintopisteitä sitten, kun opinnäyte on valmis. Siksi 30 tuntia opiskeluaikaa sisältyy 40 tuntiin taiteellista työtä. Loput 10 tuntia taiteilijan työtä ei liity opiskeluun vaan tuleviin projekteihin. (V149.)

Näkemykset työn ja koulutuksen suhteesta

Tärkeimmät koulutuksen antamat valmiudet ja isoimmat puutteet

Kyselyyn ei sisällytetty varsinaista koulutustyytyväisyyttä koskevaa osiota, koska tarkoitus oli suuntautua tulevaisuuteen ja lomakkeeseen ei voitu mahdollistaa kaikkia työhönsijoittumisen tai ammatissa toimimisen näkökulmasta kiinnostavia asioita. Koulutustyytyväisyyteen liittyen kysyttiin vastaajien näkemyksiä tärkeimmistä kuvataiteilijan amk-koulutuksen antamista valmiuksista sekä suurimmista koulutuksen jättämistä aukoista ammatin harjoittamisen kannalta. Molemmista vastaajia pyydettiin mainitsemaan 1–3 keskeisintä asiaa. Kysymykset olivat pakollisia kaikille.

Vastaajat suhtautuivat yleisesti ottaen myönteisesti koulutuksen antamiin valmiuksiin siitä huolimatta, että koulutusammatti ei useinkaan taannut heidän elantoaan. Samat seikat mainittiin tyyppillisesti sekä koulutuksen antamina valmiuksina että sen puutteina. Tietty asia oli koulutuksessa hyvää mutta sitä olisi saanut olla vielä enemmän, tai toisen vastaajan koulutuksen ansioksi katsoma valmius oli toisen vastaajan puutelistalla. Kyselyn tulevaisuusosiossa samat teemat nousivat esille koulutuksen tulevaisuuden kehittämistarpeista puhuttaessa (ks. s. 147). Niitä voidaan pitää siis keskeisinä kuvataiteilijan ammatin harjoittamisessa.

Vastaajien tärkeimmiksi koulutuksen antamiksi valmiuksiksi – siis saamansa koulutuksen ansioksi – mainitsemat seikat voidaan jakaa kahteen pääryhmään:

1. Ammatinharjoittamisen konkreettiset tiedot ja taidot
 - taiteen tekemisen tiedot ja taidot (taidetekniikat, materiaalioppi jne.)
 - ammatinharjoittamisen tukipinnot (kielikurssit, atk-aidot, neuvottelutaidot, liiketoiminnan perusteet, verotustieto, yrittäjyys jne.) sekä
 - tutustuminen kotimaiseen ja kansainväliseen ammattikenttään, kuten näyttelyissä käyminen, opintomatkat ja kansainvälinen vaihto.
2. Ammatinharjoittamisen immateriaaliset voimavarat
 - oman taiteellisen laadun kehittyminen (kädenjälki),
 - taiteilijaidentiteetin vahvistuminen,
 - itsekuri ja työmoraali sekä
 - itseoppivuus ja itseluottamus.

Ammatinharjoittamisen konkreettiset tiedot ja taidot (ryhmä 1) ovat ammatin luomisen ja sen harjoittamisen perusedellytyksiä. Tekniikoiden opetteleminen edellyttää paitsi päteviä opettajia myös asianmukaisia tiloja ja välineitä. Useat ammattikorkeakoulut saivat kiitosta henkilöresursseistaan ja infrastruktuuristaan. Näiden lisäksi vastaajat ovat arvostaneet ammatinharjoittamisen tukipinnoiksi katsottavia opintojaksoja, jotka tuottavat lähinnä geneerisiä kompetensseja (ks. edellä s. 23). Sellaisena voidaan pitää opetussuunnitelmaan liittyviä yleissivistäviä opintoja, kuten kieliopintoja. Samaan ryhmään voidaan katsoa kuuluvaksi yrittäjyyteen liittyvät opintojaksot. Valmiuksina (tai niiden tuottajina) vastaajat nostavat esille myös näyttelyissä käynnit, työharjoittelun, opintomatkat ja kansainväliset vaihdot. Nämä oppilaitoksen ulkopuolella tapahtuvat toimin-

not ovat olleet vastaajille tärkeä osa ammattitaidon kehittämistä. Näiden kautta saadaan tietoa siitä, mitä omalla ammattialalla tapahtuu (ja on tapahtunut aiemmin). Opiskelijalle kyse on myös taidekentän toimintamekanismien ja -ympäristöjen hahmottamisesta.

Toiseen ryhmään on luokiteltu koulutuksen kehittämiä immateriaalisia voimavaroja, jotka ovat luonteeltaan selkeästi ensimmäistä ryhmää abstraktimpia. Vastaajat kuvaavat näillä voimavaroilla usein kokonaisvaltaisesti oman persoonansa valmiuksia suhteessa ammatilliseen kehittymiseen. Näitä seikkoja on usein kirjattu opintosuunnitelmaan yleistavoitteina, jotka eivät jalkaudu yksittäisiksi opintojaksoiksi ja opintopisteiksi. Nämä voimavarat kristallisoituvat kuvataiteilijan identiteetin käsitteeseen, joka määriteltiin ECTS-projektissa yhdeksi neljästä kuvataiteen koulutusohjelmakohtaisista osaamistavoitteista (ks. edellä s. 24). Muut ECTS-hankkeen erottamat kompetenssit – kuvallinen osaaminen, kuvataiteilijan yhteiskunnallinen osaaminen ja kuvataiteen tradition osaaminen – käyvät osapuilleen yksiin ryhmän 1 tietojen ja taitojen kanssa.

Immateriaalisten voimavarojen tarkastelu on tärkeää, sillä opintokuvauksissa esitetyt maininnat koulutuksen kehittävästä vaikutuksesta liittyvät juuri näihin valmiuksiin, joita vastaajat osaavat retrospektiivisesti arvostaa. Alla olevista lainauksista näkyy, että vastaajat eivät puhuneet pelkästään taiteilijaidentiteetin kehittymisestä tai oman taiteellisen ilmaisun löytymisestä vaan jopa ”ihmisenä kasvamisesta”. He arvostivat sitä, että koulutus oli suunnannut kohti itseohjautuvuutta ja kurinalaista työntekoa. Näillä kokemuksilla ja valmiuksilla on yhteys sekä yksilön kykyyn harjoittaa itsenäisesti kuvataiteilijan ammattia että hänen yleiseen hyvinvointiinsa.

- *Mahdollisuus oppia eri materiaaleista, ilmaisumuodoista ja tekniikoista*
- *Rakentava kritiikki*
- *Työharjoittelu taiteilijan assistenttina antoi parhaan valmiuden taiteilijana toimimiseen (V29.)*

- *Oman taiteellisen työskentelyn rytmin ja rutiinien löytäminen*
- *Käytännön paperityöt (verotus, apurahat, viestintä)*
- *Työharjoittelun kautta saatu kuva kuvataiteilijan arjesta (assistenttina toimiminen, näyttelytoiminta ym.) (V65.)*

- *Konkreettiset kuvanveistoon liittyvät seikat, kuten eri materiaalien käyttö, laitteiden ja tekniikoiden hallinta ym.*
- *Mahdollisuus ammattiin olennaisesti kuuluvien asioiden kokeilemiseen (esim. näyttelytoiminta, omien itsenäisten teosten tekeminen) jo opiskeluaikana*
- *Itseluottamus (V2.)*

- *Käytännöntason valmiudet toimia alalla, mm. apurahahakemusten täyttäminen ja galleria-aikojen hakeminen*
- *Materiaaleihin ja työstötapoihin perusteellisesti perehdyttävä koulutus*
- *Oman ajan ja (isokokoisen) tilan käyttöön saaminen työskentelyä varten (V51.)*

- *Monien eri tekniikoiden hyvin oppiminen (valokuvaus, videokuva, animaatio, äänitaide)*
- *Apurahojen, residenssitoiminnan, taiteilijaseurojen jne. oppiminen (miten ne käytännössä toimii ja miten pääsee mukaan/hakemaan)*
- *Verkostoituminen (myös ulkomaille hyvän vaihto-opiskelun avulla) (V189.)*

- *Omien vahvuuksien tunnistaminen ja kehittäminen kuvataiteilijana*
- *Taidekentän tuntemus ja kriittisyys*
- *Käytännön toimet ammatinharjoittamisessa (apurahatahot, hakemuksen tekeminen jne) (V75.)*
- *Opin toteuttamaan omia projekteja ja hankkeita.*
- *Ymmärrys taiteen kentän erityisyydestä; tietotaito taiteen alasta ja nykytaiteen käytännöistä.*
- *Ammatillinen yhteisö. (V108.)*
- *Tekniset valmiudet toteuttaa teoksia erilaisilla tekniikoilla*
- *Oman taiteellisen työn kehittymisen tukeminen, näyttelytoiminta, työharjoittelut*
- *Kieli ja viestintätaidot omaan ammattiin liittyen (V138.)*

Muutammat vastaajat kuvasivat saamaansa koulutusta ja opiskeluaikaansa suorastaan ihanteellisena. Oppilaitos oli tukenut heitä oman taidekäsityksen ja taiteilijaidentiteetin muodostamisessa ja vihkinyt heidät ammattikunnan saloihin. Muutamissa vastauksissa prosessia kuvataan eräänlaisena initiaatiוריittinä, jossa koko persoona ja elämäntapa mullistuvat. Tämä vastaa perinteistä käsitystä taide- ja humanistisen alan koulutuksen viimekätisestä tavoitteesta.

Kuvataidekoulun tarjoaman taideyhteisön kulttuurin omaksuminen taiteen harjoittamisesta elämäntapana, taidemaalauksen prosesseihin, arvoihin ja tekniikoihin liittyvä tieto sekä taito, ammatilliset verkostot. (V53.)

Opiskelu oli erittäin itsenäistä ja vapaata. Oli pakko oppia itsekuria työn suhteen. Oman taidekäsityksen kehittyminen ja kypsyminen oli mahdollista melko suvaitsevaisessa ympäristössä. (V159.)

1. *Ymmärrys taidekentästä ja siitä, mitä taide ehkä on ja voi olla.*
2. *Käytännön taidot tulevaisuudessa pärjäämiseen (artist statement, apurahahakemusten laatiminen, kyky puhua taiteesta jne.)*
3. *Koulutus onnistui luomaan käsityksen siitä, mitä kuvataiteilijana toimiminen on ja mitä "vaaditaan". Toisin sanoen koulun jälkeen oli helppoa aloittaa/jatkaa toimimista taiteilijana. (V45.)*

Koulutuksen puutteita vastaajat luettelivat hyvinkin konkreettisesti. Kokonaan puuttuviksi jääneet tai heikosti kehittyneet tiedot ja taidot voidaan jakaa pääpiirteissään seuraaviin kolmeen ryhmään:

1. taiteen tekemisen tekniset taidot
2. ammatissa selviytymisen taidot sekä
3. ajattelun taidot (filosofia, teosanalyysi ja kritiikki ja taideteoria jne.).

Kuten edellä todettiin, vastaajien antamat luettelot koulutuksen antamista valmiuksista ja sen jättämistä aukoista ovat pitkälti yhteneväiset. Teknisten valmiuksien tapauksessa useissa oppilaitoksissa näyttää olleen vaikeaa tehdä valinta monipuolisen tarjonnan ja keskittymisen välillä. Nykytaiteessa suositaan ajatusta, että tekemisessä ei ole tekniikka ensisijaista vaan sisältö ja sanoma. Taiteilijat yhdistävät teoksissaan monia eri

tekniikoita, joita kaikkia he eivät voi hallita syvällisesti mutta joista heillä olisi kuitenkin oltava jonkinasteiset perustiedot ja -taidot. Tämä johtaa kurssitarjonnassa helposti pintapuolisuuteen, josta kärsivät sitten ne, jotka halusivat keskittyä tiettyyn välineeseen.

Koulutus – – oli kaiken kaikkiaan varsinainen sillisalaatti. Koulutuksessa harjoittelimme vain pienen siivun useita tekniikoita ja materiaaleja (kivi, puu, metalli, keramiikka, lasi) perehtymättä kunnolla oikein mihinkään. Tästä syystä mikään materiaali ei alkanut tuntua niin omalta, että olisi ollut valmis/tarpeeksi osaava tekemään tietyn materiaalin parissa työtä ammatikseen (esim. jos olet tehnyt keramiikkatöitä vain 10 tuntia, et tunne materiaalia tarpeeksi hyvin, että voisit valmistuttuasi tehdä täysipäiväisesti töitä saven kanssa). (V119.)

Ei mahdollisuutta syventyä valitsemaansa tekniikkaan riittävästi, vaati melkoista itsenäistä perehtymistä ja siltikin jäi aika pintapuolinen osaaminen. (V12.)

Esimerkiksi kuvanveisto jäi puuttumaan koulutuksesta lähes kokonaan. Myös monia erityistekniikoita opettavia kursseja oli todella vähän. – –. (V89.)

Anatomian opetusta ja elävän mallin piirtämistä oli hyvin vähän. Maalaustekniikankin opetusta oli loppujen lopuksi aika vähän suhteessa siihen, miten tärkeää hyvän tekniikan osaaminen maalarille olisi. – –. (V95.)

– – [T]aiteen tekemisen tekniikkojen opetus oli hieman hajanaista, olisi ollut hyvä keskittyä enemmän tiettyihin tekniikoihin ja oppia niistä enemmän. – –. (V36.)

Koulutus niin laajaa, että tarkempi syventyminen mihinkään ei onnistunut. Eli osaan valokuvata ihan hyvin, mutta taito ja tieto ei riitä ammattilaisen työhön. Osaan myös taittaa hyvin, mutta osaaminen ei taaskaan riitä alan viimeisimpiin vaatimuksiin. (V18.)

Monet vastaajat olisivat kaivanneet koulutukselta selkeästi valmiuksia, joiden pohjalta ammattia voi käytännössä harjoittaa. Työelämään sijoittumisen ja siellä toimimisen taidot olivat monella jääneet oman arvion mukaan amk-koulutuksen jäljiltä täysin riittämättömiksi. Käsitys taiteen tekemisestä työnä ja elinkeinona oli kaiken kaikkiaan jäänyt hämäräksi; ei ollut ymmärrystä siitä, kuinka taiteilija hankkii elantonsa, kuinka hän rahoittaa työhuoneensa ja välineensä ja kuinka hän saa teoksiaan esille tai myyntiin tai mitä oikeuksia ja velvollisuuksia hänellä yhteiskunnan jäsenenä ja taloudellisena toimijana on. Moni vastaaja puhui tässä yhteydessä ”ammatin realiteeteista”, ”ammatin arjesta” ja ”ammattissa selviämisen taidoista”. Suppeammin mainittiin ”paperityöt” ja ”byrokrania”, joilla viitattiin erilaisiin hakemuksiin niin taidelaitosten ja hallinnon kuin työvoima- ja sosiaaliviranomaistenkin suuntaan. Monet kaipasivat enemmän yhteyksiä työelämään, minkä juuri pitäisi olla ammattikorkeakoulujen tunnuspiirre. Osa vastaajista tosin tunnusti, että opetusta näissä asioissa olisi ollut tarjolla mutta aihepiiri ei ollut opiskeluaikana kiinnostanut. Työharjoittelun arveltiin voivan kaventaa kuilua taidekoulun ja alan työkentän väliltä.

Koulutuksen aikana olisi syytä käydä avointa keskustelua kuvataiteilijan arkeen liittyen. Arki on rankkaa, epävarmaa, jatkuvaa taistelua rahasta ja apurahoista. Varsinkin suoraan lukiosta tuleville opiskelijoille saattaa olla hyvin epärealistinen kuva siitä, minkälaisista tekijöistä taiteellista työtä tekevän ihmisen arki

muodostuu. Opiskelijoita ei tarvitse lannistaa, mutta faktoista olisi syytä keskustella läpi koko koulutuksen. Lisäksi taiteilijaverotus, alv tulisi ehdottomasti olla osa pakollisia ammattiopintoja (– –). Myös apurahojen hakemisen käytäntöihin tulisi opinnoissa keskittyä huomattavasti enemmän. Tämäkin mielestäni pakolliseksi kurssiksi. Iso osa kuvataiteilijan työstä menee rahoituksen hankkimiseen. (V104.)

Valmiudet toimia itsenäisenä kuvataiteilijana jäivät käytännön puolelta puuttumaan. Teoksien tekeminen on helppoa mutta koulutusta pitäisi antaa apurahakuvioista, työllistymismahdollisuuksista, siitä miten kuvataiteilija "arki koostuu", miten rahoituksia projekteille haetaan ja esim. miten toimitaan verotuksen kanssa. – –. (V192.)

Kyllä se tosiasia jäi kertomatta, että työ on erittäin vaativaa sekä raskasta rahoituksen puutteen sekä kovan kilpailun vuoksi. Ei antanut oikeastaan minkäänlaisia valmiuksia hyödyntää kuvataidekoulutusta toimeentulon saamiseksi alalla. – –. (V159.)

Jäi puuttumaan liian paljon taitoja, joita todellisessa kuvataiteilijan elämässä tarvittaisiin. Esimerkiksi apurahahakemusten tekeminen, näyttelyhakemusten tekeminen ja muu tieto taidemaailmasta, jossa kuvataiteilijan tulisi selvitä. (V40.)

Missään vaiheessa ei kerrottu, mistä apurahoja haetaan ja miten niitä haetaan. Millä perusteilla niitä jaetaan ja minkälaiset työsuunnitelmat ja portfoliot ne vaativat. Kukaan ei myöskään koskaan kertonut, miten hankitaan työhuone, tai kukaan ei koskaan korostanut taiteilijayhteisöön kuulumista (ei esim. vinkkiä hakeutua paikalliseen taiteilijaseuraan), jotka voivat olla etenkin aloittelevalle tärkeitä keinoja vakiinnuttaa tilanne opintojen jälkeen ja näin helpottaa ammatin harjoittamisen aloittamista. Missään vaiheessa ei kerrottu osuuskunnista tai muista myös taiteilijan toimintaa helpottavista yhteisöistä. (V44.)

Olisi voinut konkreettisesti opetella esimerkiksi apurahahakemusten tekoa. Minulla ei ollut hajuakaan valmistumisen jälkeen, miten päin paperitöitä olisi pitänyt tehdä. En osannut tehdä edes näyttelyhakemusta. Tässä kohtaa en myöskään tiedä, olenko jäänyt ulalle enemmänkin elämäntilanteeni johdosta vai puutteellisen opiskelutarjonnan. Seuraavasta kysymyksestä mulla on siis vahva mielikuva, että mitään noita asioita ei sisällynyt opintoihin, mutta voi olla että olen väärässä. Ja vaikka olisikin ollut, en varmaan olisi jaksanut keskittyä esim. verotusasioihin, kun ei se tuntunut ajankohtaiselta silloin. (V170.)

Työttömyys-, sosiaali-, eläketurvan sekä verotuksen, tekijänoikeuksien ja muiden lainsäädäntöjen tuntemus jäi hyvin pintapuoliseksi, ja olisin kaivannut näiden asioiden monipuolisempaa käsittelyä. Myös taiteilijan verkostoitumista, markkinointia ja erilaisia sopimuksia olisi voitu käsitellä enemmän. Oppilaitoksen yhteistyö ammattia harjoittaviin kuvataiteilijoihin ja alan yrityksiin olisi voinut olla kattavampaa. (V8.)

Yrittäjäyys, projektin suunnittelu, taiteilijan työttömyys-, sosiaali- ja eläketurvan tuntemus. (V128.)

Itsensä monipuolinen määrittäminen ja markkinointi työelämään. Keinot ja mahdollisuudet päästä kontaktiin gallerioihin ja muihin näyttelymahdollisuuksiin. Markkinointi ja myyntitaidot. (V54.)

Jonkinlainen työharjoittelu taiteeseen liittyviin työpaikkoihin, ei pelkkää omaa työskentelyä. (V21.)

Osa vastaajista kritisoi sitä, että koulutuksessa keskityttiin liikaa yksilölliseen taiteen tekemiseen, ”suuren taiteilijan” tai ”minä-taiteilijan” rakentamiseen, kun kuvataiteilijat kuitenkin tosiasiasa joutuvat hankkimaan elantonsa monenlaisista sivuammateista. Nämä vastaajat eivät halunneet nähdä taidetta erityisalueena ja taiteilijaa poikkeusyksilönä. He katsoivat, että yksilökeskeinen käsitys kuvataiteilijasta on suppea ja vanhentunut. Heistä osa suuntautui kohti soveltavia alueita ja niihin kytkeytyviä rooleja, kuten sosiaalisen alan taiteilijan tai yritysvalmentajan roolia. Osa taas haki toisenlaista taiteilijuutta esimerkiksi yhteisötaiteen tai poliittisen aktivismin piiristä. Tämänäköisillä alueilla taiteilijan roolista on neuvoteltava. Tuotos ei ole itsessään selvästi taidetta eikä sen ”tekijää” voida välttämättä yksiselitteisesti määritellä.

Työmahdollisuuksien kartoittaminen laajemmin. Mielestäni koulutuksen aikana ei käyty kattavasti läpi erilaisia kuvataiteilijan työllistymismahdollisuuksia, vaan keskityttiin pääosin yksilölliseen taiteen tekemiseen. Kuvataiteilijat elättävät itsensä kuitenkin usein sivutoimisilla töillä, kuten esim. opetustyö tai muut alaan liittyvät työt. Taidealan töitä on vaikea löytää yleisiltä työnhakupalstoilta, joten kouluissa voitaisiin mielestäni käydä avoimesti ja eri mahdollisuuksia läpi. Kuvataiteilijan koulutuksessa voitaisiin mielestäni nyky-päivänä muutenkin keskittyä enemmän taiteilijan rooliin yhteisössä ja osana ”normaaliala työlämää” kuin yksilöllisellä ”suuri taiteilija” tasolla. – –. (V87.)

– –. Soveltaminen (yhteisöllistäminen) ja etenkin ammatti-identiteetti, jossa arvostus rinnastuisi myös sosiaalisiin tapoihin olla kuvataiteilijana yhteiskunnassa eikä pelkkä ”minun maalaukseni, minun näyttelyni”, sellainen vanhankoulukunnan Henkilökohtainen Minä-taiteilijuus. (V32.)

Kuinka harjoittaa kuvataiteilijan ammattia perinteisten roolien ulkopuolella? – –. (V4.)

Laajempi verkostoituminen, parempi opastus ammattikäytäntöihin, mm. apurahahakeminen ja sähköinen portfolio. Työnkuvien muodot ja taiteen uudet tilat ja mahdollisuudet mm. julkisella sektorilla. (V19.)

Moni vastaaja toivoi, että ammattikorkeakoulutuksen aikana olisi avoimesti kerrottu sivuammateista ja tehtävistä, joissa kuvataiteilijat voivat kompetenssiaan soveltamalla hankkia elantoaan. He olisivat kaivanneet myös mahdollisuutta suorittaa sivuavia opintoja esimerkiksi graafisen suunnittelun tai pedagogian alueella.

– –. Olisiko vaarallista, jos esittelisi ei-kuvataidetyötehtäviä, joissa ammattitaitoa voisi hyödyntää? Opetuksessa oletus on, että kaikki toimivat 100 % kuvataiteilijoina opintojen jälkeen, mikä ei tietenkään vastaa todellisuutta. Tosin ei muillakaan aloilla valmenneta ammatin sivuun, joten miksi tässä pitäisi? (V86.)

Opinnoissa olisi hyvä myös tutustua sivuaviin opintoihin, kuten mm. graafinen suunnittelu, teollinen muotoilu ja käsi- ja taideteollisuus. Näillä aloilla voi hyödyntää oppimaansa ja saada mahdollisesti paremmin töitä. (V30.)

– –. Soveltuvien alojen/ sivuaineiden mahdollisuus parantaisi työllistymistä (graafinen suunnittelu, pedagogia, multimedia). (V123.)

Koulutuksessa olisi voinut olla graafisen alan opetusta. Mahdollisuus pedagogisiin opintoihin olisi ollut hyvä. (V77.)

Kolmas suuri teema puutelistalla oli erilaisten teoreettisten valmiuksien ja ajattelutaitojen lisääminen. Niitä tarvitaan vahvistamaan tekijöiden identiteettiä ja tukemaan oman toiminnan teoretisointia ja sijoittamista taidehistorian jatkumoon, nykytaiteen kenttään ja yhteiskunnalliseen kontekstiin. Kyse oli myös kyvystä puhua ja kirjoittaa omasta taiteesta, mitä taiteilijoilta nykyisin vaaditaan enenevässä määrin, etenkin kansainvälisellä kentällä. Nimenomaan halu kehittää ajattelutaitoja oli ajanut monia vastaajista jatkamaan opintojaan yliopistotasolla.

Kuvataiteen sisältöön liittyvät teemat jäivät ohuiksi. Taiteen teoriaa ja taiteen filosofiaa ei juuri käsitelty. Keskustelukulttuuria ei juuri ollut. (V183.)

Olisin kaivannut syvempää teoreettista opetusta (tosin maisteriopinnot Kuvataideakatemiassa paikkasivat tätä ongelmaa). – –. Olisin kaivannut myös parempaa opastusta siinä, – – kuinka tärkeää on osata verbaalisesti puhua ja kirjoittaa omasta taiteesta. (V20.)

Teoriaopinnot ja nykytaiteen diskurssien käsittely jäivät vähälle. – –. (V51.)

Taideteorian ja taiteen filosofian kautta tapahtuva oman tekemisen hahmottaminen. Kirjoittamisen ohjausta olisi voinut olla paljon enemmän. (V65.)

– –. Taiteen filosofinen puoli ja aikaistaide. Taidehistorian avaaminen taiteen jatkumon kautta. (V78.)

Kaipasin enemmän vierailevia kuvataiteilijoita opettajiksi. Kriitikki ilman niitä voi jäädä yksipuoliseksi. Taiteessa on kyse myös ajattelusta. (V124.)

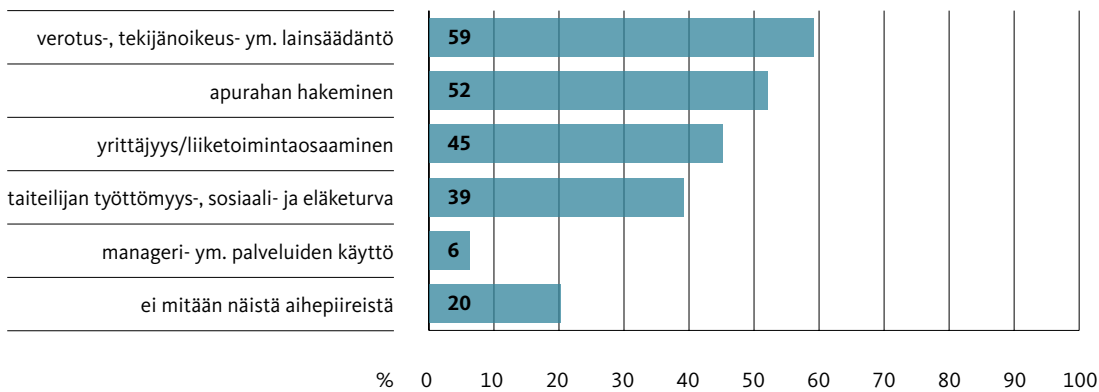
Syvällinen tieto kuvataiteen historiallisesta ja yhteiskunnallisesta asemasta – –. (V164.)

Ammatissa selviytymistaitojen sisältyminen koulutukseen

Apurahan hakemisesta liiketoiminnan harjoittamiseen

Lomakkeeseen sisällytettiin erillinen kysymys siitä, oliko vastaajan ammattikorkeakouluopintoihin kuulunut sellaisia kuvataiteilijan ammatinharjoittamiseen liittyviä tukiopintoja kuin yrittäjäyys, liiketoimintaosaaminen, lainsäädäntö, apurahan hakeminen ja sosiaaliturva-asiat. Kuvioista näkyy, että vastaajista 80 prosenttia oli saanut opetusta ainakin joistain lomakkeella tässä kohtaa mainituista tiedoista ja taidoista. Vaikka osuus on korkea, voidaan silti hämmästellä sitä, että joka viides vastaaja ei katsonut saaneensa lainkaan opetusta näissä asioissa. Tämä selittänee osaltaan sitä, miksi niin monet vastaajat katsoivat olleensa vailla tietoa ammatin realiteeteista, kuten edellä koulutuksen puutteita tarkasteltaessa kävi ilmi.

Kuvio 11. Sisältyikö kuvataiteilijan amk-opintoihisi seuraavia aihepiirejä? (N=190)

Yleisimmin opetusta oli vastaajien mukaan annettu verotus-, tekijänoikeus- ym. lainsäädännössä (59 %) sekä apurahan hakemisessa (52 %). Seuraavina tulivat yrittäjyys- ja liiketoimintaosaaminen (45 %) sekä työttömyys-, sosiaali- ja eläketurva (39 %). Manageri- ym. välittäjäportaan palveluiden käyttämistä oli sen sijaan opetettu vai ani harvalle vastaajista (6 %). Keskustelu välittäjäportaan kehittämisestä ei kenties vielä ollut kaikkien vastaajien opiskeluaikana ollut saavuttanut sitä asemaa kuvataiteen kentällä, mikä sillä tänä päivänä näyttää olevan erilaisten kehittämishankkeiden ansiosta.

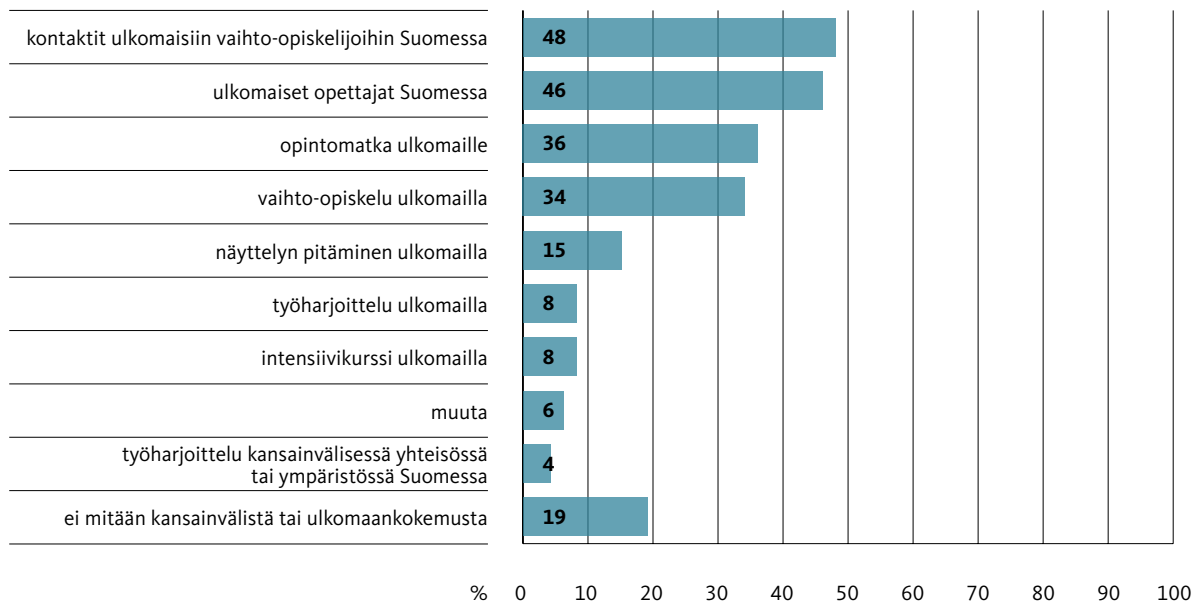
Kuviossa 11 mainituista asioista on viime vuosina puhuttu paljon kuvataiteilijan ammatissa selviytymisen näkökulmasta. Eri oppilaitosten kurssisisällöissä voidaan olettaa olevan painotuseroja siinä, annetaanko opetusta apurahan hakemisessa ja työttömyys- ja sosiaaliturvakysymyksissä vai yrittäjyys- ja liiketoimintaosaamisessa. Edelliset teemat kytkeytyvät hyvinvointivalttiolliseen kulttuuri- ja sosiaalipolitiikkaan, jälkimmäiset suuntautuvat pikemmin kohti uusliberalistista kilpailuyhteiskuntaa. Lomakkeen muiden kohtien avovastauksista ilmenee, että vastaajien keskuudesta löytyy yhtä lailla niitä, jotka hakevat työskentelyedellytyksilleen turvaa ennen muuta julkiselta sektorilta, kuin niitä, jotka pitävät kunnia-asianaan selviytyä markkinoiden varassa. Lisäksi tulevat erilaisten toimeentulo- ja rahoitusmuotojen sekoittajat, joiden mukaan taiteilija säilyttää itsenäisyytensä parhaiten, kun ei tukeudu yhteen lähteeseen. Koulutussuunnittelun näkökulmasta tämä edellyttää erilaisten toimintamallien tasapuolista esittelyä.

Kansainvälinen toiminta

Kyselyn vastaajista noin neljä viidesosaa (81 %) katsoi saaneensa ammattikorkeakouluopintojensa aikana ainakin jotain kokemusta kansainvälisessä toiminnassa (kuviot 12). Yleisimmin tämä oli tapahtunut Suomessa: vastaajista 66 prosentilla oli ollut kontakteja ulkomaisiin vaihto-opiskelijoihin, ulkomaisia opettajia tai he olivat olleet työharjoittelussa kansainvälisessä yhteisössä tai ympäristössä Suomessa. Myös jotakin ulkomaan-kokemusta oli suurimmalla osalla: 61 prosenttia vastaajista oli ollut ulkomailla opintomatalla, intensiivikurssilla, vaihto-opiskelijana, työharjoittelussa tai pitänyt näyttelyn ulkomailla. Kansainvälistä kokemusta sekä Suomesta että ulkomailta oli vastaajista lähes puolella (46 %:lla). Erilaiset kansainväliset kokemukset näyttävät jossain määrin kasaantuvan samoille henkilöille.

Yksittäisistä kokemuksista yleisimpiä olivat kontaktit ulkomaisiin vaihto-opiskelijoihin Suomessa (48 %) ja ulkomaiset opettajat Suomessa (46 %) (kuvio 12). Opintomatkan ulkomaille oli tehnyt vastaajista 36 prosenttia, ja vaihto-opiskelussa ulkomailla oli ollut peräti joka kolmas. Rensujeffin (2013, ennakkotieto) tutkimuksen mukaan ulkomailla koulutusta saaneiden osuus on noussut kuvataiteilijoiden keskuudessa neljästä prosentista jopa 21 prosenttiin vuosien 2000 ja 2010 välillä. Tähän on oletettavasti vaikuttanut merkittävästi kansainvälisen vaihdon lisääntyminen opintojen aikana Suomen liittyttyä Euroopan unioniin.

Kuvio 12. Millaista kansainvälistä tai ulkomaankokemusta sait kuvataiteilijan amk-opintojesi aikana? (N=190)

Viidesosa vastaajista ei oman näkemyksensä mukaan ollut saanut koulutuksensa aikana mitään kysymyksessä lueteltua kansainvälistä tai ulkomaankokemusta. Nämä vastaajat näyttivät keskittyvän tiettyihin oppilaitoksiin, mutta kyselyn pienen vastausprosentin takia ei voida tehdä luotettavia päätelmiä. On huomattava, että tässä kohtaa ei kysytty, oliko aiheesta pidetty kursseja tai järjestetty yksittäisiä luentoja. Lomakkeella luetellut vaihtoehdot edellyttivät fyysisiä kohtaamisia tai liikkumista. Muu-kohdassa vastaajat saivat ilmoittaa mahdollisia muita kansainvälistymiskokemuksiaan opiskeluajalta. Muutamat vastaajat ilmoittivat osallistuneensa johonkin projektiin (tai useampaan) ulkomailla tai olleensa mukana kansainvälisessä taidetoiminnassa. Parilla vastaajalla oli ollut kontakteja ulkomaisiin taiteilijoihin tai kuraattoreihin Suomessa. Lisäksi yksi vastaaja oli tehnyt opinnäytetyönsä ulkomailla.

Yrittäjyyden ohella kansainvälisyys on ollut viime vuosina näkyvästi esillä taide- ja kulttuurialojen keskustelussa. Näkökulmat vaihtelevat kulttuuriviennin taloudellisista näkymistä kulttuurivaihtoon yhteyksien rakentajana ja ymmärryksen lisääjänä (kuvataidealaa koskien ks. esim. Karo 2007). Kansainvälistyminen kuuluu myös korkeakoulupolitiikan keskeisiin tavoitteisiin, ja kansainvälisyysosaaminen on määritelty yhdeksi ammatti-korkeakoulujen yhteisistä osaamistavoitteista, kuten edellä todettiin. Vastausten perusteella ammattikorkea-

koulujen kuvataideohjelmissa kansainvälistymiseen liittyvää koulutusta on ollut keskimäärin runsaasti. Jossain määrin se kuitenkin näyttää keskittyneen tiettyihin oppilaitoksiin ja tietyille henkilöille. Sitä, että vastaajista joka kolmas on suorittanut osan opinnoistaan vaihto-opiskeluna ulkomailla, voidaan pitää merkittävänä⁴⁸.

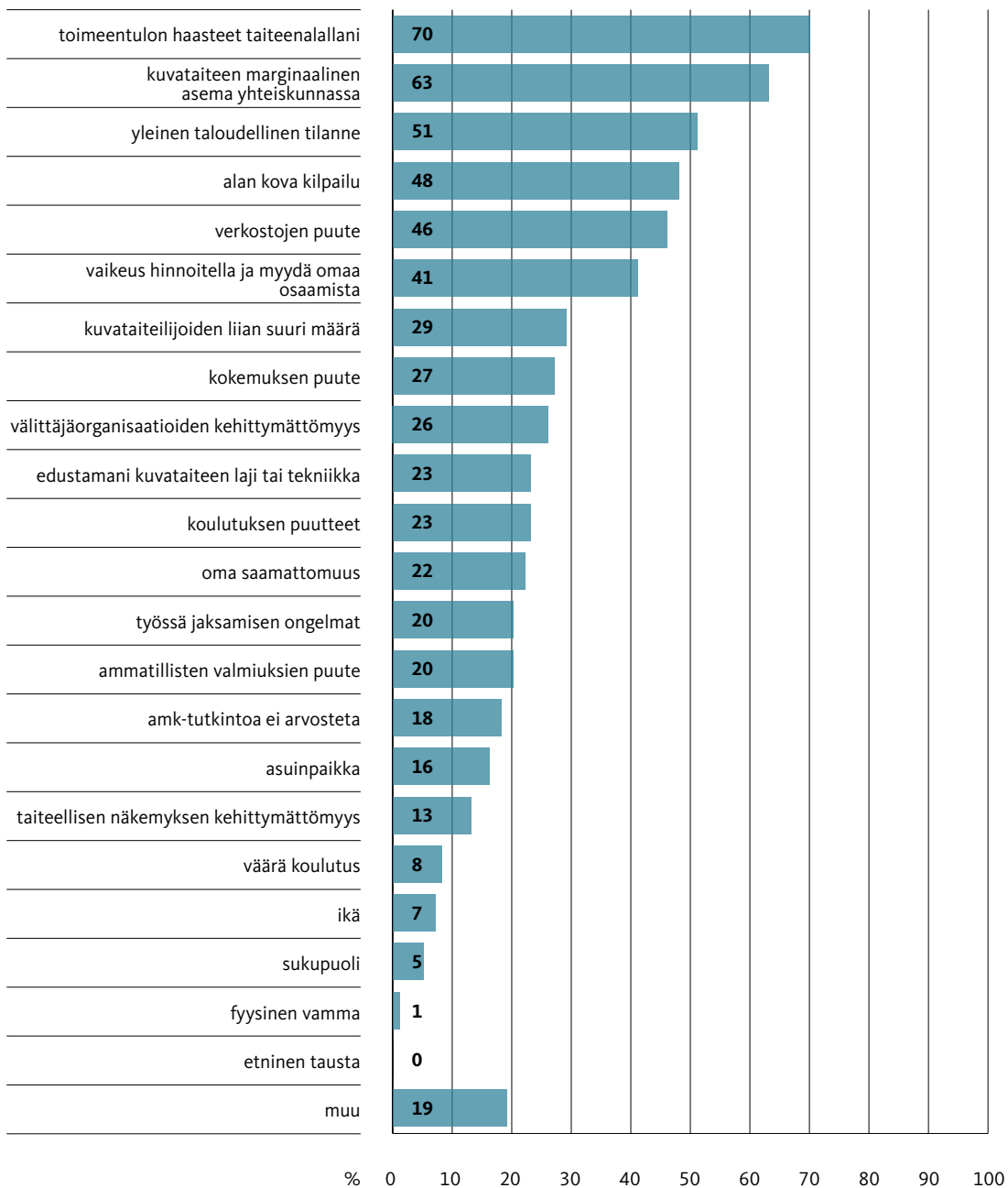
Ammatinharjoittamisen vaikeudet

Mahdollisia kuvataiteilijan ammatinharjoittamiseen liittyviä vaikeuksia ja niiden syytä tiedusteltiin lomakkeella monivalintakysymyksellä (kuviokuva 13). Kysymyksessä oli lueteltu 22 vaihtoehtoa sekä kohta ”muu, mikä?”. Vastaaja sai valita vaihtoehtoista niin monta kuin halusi. Kysymys ei ollut pakollinen mutta siihen vastasi 181 vastaajaa, eli lähes jokainen katsoi kokeneensa vaikeuksia kuvataiteilijan ammatin harjoittamisessa. Pieni osa tähän kysymykseen vastanneista ei ollut itse asiassa koskaan edes aloittanut ammatissa. Yleisin vaikeuksien aiheuttaja on toimeentulo, jonka valitsi 70 prosenttia vastaajista. Seuraavaksi eniten vaikeuksia on vastaajien näkemyksen mukaan aiheuttanut kuvataiteen marginaalinen asema yhteiskunnassa (63 %). Yleinen taloudellinen tilanne (51 %), alan kovan kilpailu (48 %) sekä verkostojen puute (46 %) ovat kukin hankaloittaneet noin joka toisen vastaajan ammatillista toimintaa.

Kaikki tässä kohtaa vahvasti esiin nousseet teemat liittyivät ammatin taloudellisiin ja sosiaalisiin reuna-ehtoihin. Koulutuksen haasteena on yrittää valmentaa opiskelijoita kohtaamaan näitä ongelmia työelämässä. Jos toimeentulo on heikko, taiteilija ei kykene hankkimaan asianmukaisia työtiloja ja välineitä eikä huolehtimaan työhyvinvoinnistaan ja terveydestään. Elannon takaamiseksi on tehtävä toista työtä, jolloin muusta elämäntilanteesta riippuen aika ja energia eivät välttämättä riitä taidetyön eteenpäin viemiseen. Tämä on monessa merkityksessä riski ammatinharjoittamisen kannalta.

⁴⁸ Vastaajat ovat olleet opiskelijavaihdossa keskimääräistä useammin. Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskuksen (CIMO) mukaan vuonna 2011 kulttuurialalta vaihtoon lähteneiden määrä suhteutettuna suoritettujen tutkintojen määrään oli 27 prosenttia. Kaikilla aloilla vastaava osuus oli 22 prosenttia. CIMO ei kerää opiskeluvaihtoa koskevia tietoja koulutusalaan tarkemmalla tasolla. (Garam 2013.)

Kuvio 13. Jos olet kokenut vaikeuksia kuvataiteilijan ammatissa, mistä arvelet tämän johtuneen? (N=181/190; kysymys vapaaehtoinen)

Huom! Vastaaja on voinut rastia useita vaihtoehtoja.

Useat vastaajat katsoivat, että myös heidän oman osaamisensa ja jaksamisensa puutteet ovat aiheuttaneet vaikeuksia kuvataiteilijan ammatin harjoittamisen kannalta. Vaikeus hinnoitella ja myydä omaa osaamista oli tuottanut ongelmia 41 prosentille vastaajista ja kokemuksen puute 27 prosentille. Amatillisten valmiuksien puute, oma saamattomuus ja työssä jaksaminen aiheuttivat vaikeuksia noin viidennekselle kukin. Näiden seikkojen voidaan olettaa korostuvan aineistossa sen takia, että vastaajat ovat toimineet ammatissa vasta muutaman vuoden. Ajan myötä heidän suhtautumisensa omiin amatillisiin valmiuksiin todennäköisesti muuttuu, sillä kuvataiteen tekemistä ei viime kädessä opi kuin tekemällä.

Vastaajat eivät juuri kokeneet sellaisten henkilökohtaisten ominaisuuksien kuin iän, sukupuolen, etnisen taustan tai fyysisen vamman aiheuttavan vaikeuksia kuvataiteilijan ammatin harjoittamisessa. Tämä on myönteinen havainto verrattuna siihen, kuinka suuria esteitä nämä tekijät voivat joillain muilla aloilla olla. Ikä oli näistä merkittävin, sen valitsi seitsemän prosenttia vastaajista. Heistä osa oli nuoria, osa taas kuului joukon iäkkäämpään päähän. Vastaajien etnistä taustaa ei lomakkeessa kysytty, mutta oppilaitosten antamien nimilistojen ja vastaajien äidinkielen perusteella valtaosa heistä oli etnisiä suomalaisia.

Vain viisi prosenttia vastaajista katsoi sukupuolen aiheuttaneen ongelmia kuvataiteilijan ammatin harjoittamisessa. Tämä prosenttiluku on kiinnostava suhteessa lomakkeen myöhempään kohtaan, jossa tarkasteltiin kuvataiteilija-ammatin naisvaltaistumista ja joka nosti esiin monenlaisia kytkentöjä sukupuolen ja ammatinharjoittamisen välillä (ks. jäljempänä s. 124). Kysymysmuodot olivat eri tavoin aikaan, paikkaan ja henkilöön sidottuja ja saattoivat sen vuoksi vaikuttaa tapaan, jolla etenkin naiset vastaavat sukupuoleen liittyviin kysymyksiin (vrt. Liljeström 2004, 11). Oman ammatinharjoittamisensa ongelmia paikantaessaan naiset eivät nostaneet sukupuolta keskeiseksi tekijäksi, mutta naisvaltaistumista koskeva kysymys johdatti heitä pohtimaan sukupuolen yleistä merkitystä kuvataiteessa – tässä kohtaa osa heistä katsoi, että valta määritellä taide ja taiteilija on yhä miehillä.

Muu-vaihtoehtoon kuvataiteilijan ammatin harjoittamisen vaikeuksia koskevassa kysymyksessä oli valinnut 19 prosenttia vastaajista. Osa heistä täsmensi jotakin luettelosta valitsemaansa valmista vaihtoehtoa, useimmiten toimeentulon haasteita.

TE-toimiston, Kelan ja taiteilijoilla eri näkemykset työskentelemisestä – stressi toimeentulon loppumisesta. (V25.)

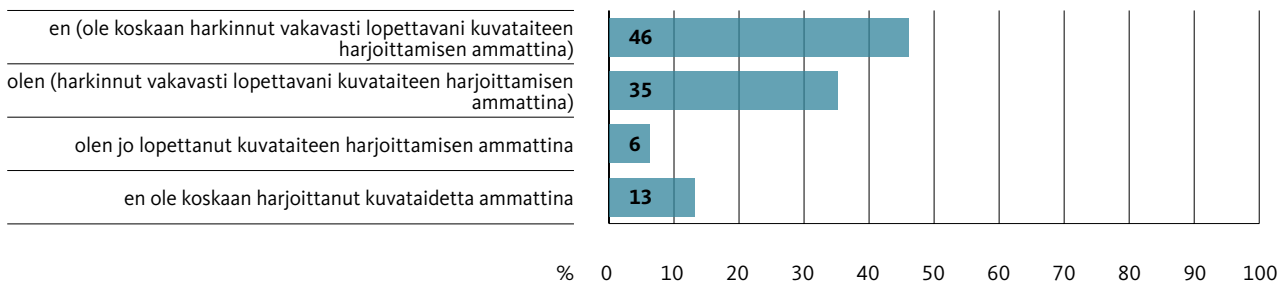
Osa taas kuvaili sellaisia vaikeuksia aiheuttavia tekijöitä, joita ei löytynyt valmiiden vaihtoehtojen joukosta. Useita mainintoja saivat etenkin perhesyyt (kuten työn ja perheen yhdistäminen) sekä jokin sairaus (kuten mielenterveyden ongelmat). Muutamia mainintoja saivat myös tietotekniset haasteet, itsetunnon tai uskaluksen puute sekä se, että kuvataiteilijan ammatin piirteitä ei tunneta yhteiskunnassa ja erityisesti verotus-, työttömyys- ja sosiaaliturva-asioita hoitavissa virastoissa. Taiteilijan kokemat vastoinkäymiset yhteiskunnassa saattoivat olla luonteeltaan myös ideologisia; tällöin hän oli tyypillisesti itse asettunut vastarintaan valtavirran tai yleisen kehityksen kanssa.

Edustamani taiteenfilosofia ei ole yhteensopiva uusliberalistisen talouspolitiikan kanssa. (V150.)

Alan vaihtoaikheet

Vastaajilta tiedusteltiin myös mahdollisista aikomuksista lopettaa kuvataiteilijan ammatin harjoittaminen. Kysymys oli pakollinen kaikille. Lähes puolet (46 %) vastaajista ei ollut koskaan harkinnut vakavasti lopettavansa kuvataiteen harjoittamista ammattina (kuvio 14). Toisaalta niinkin suuri osuus kuin runsas kolmannes (35 %) oli harkinnut lopettamista. Kuusi prosenttia vastaajista oli jo lopettanut kuvataiteen harjoittamisen ammattina ja 13 prosenttia ei ollut koskaan aloittanutkaan⁴⁹. Nämä luvut kertovat, että koulutuksen ja työelämän välisessä suhteessa on kuvataiteessa ongelmia. Koulutettujen suuret määrät viime vuosina selittävät pitkälti näitä lukuja, mutta myös koulutuksen sisältöjä lienee syytä arvioida kriittisesti.

Kuvio 14. Oletko missään vaiheessa harkinnut vakavasti, että lopettaisit kuvataiteen harjoittamisen ammattina? (N=190)

Jos vastaaja valitsi vaihtoehdon, että hän on harkinnut vakavasti lopettavansa kuvataiteen harjoittamisen ammattina, häneltä kysyttiin myös ajankohtaa ja syitä tähän. Vastaava kysymys tehtiin niille, jotka olivat jo lopettaneet kuvataiteilijan ammatin harjoittamisen. Tällaisten henkilöiden lukumäärä oli yhteensä 78. Lopettamispäätöksen tai sen harkitsemisen taustalla olivat toimeentulon ja työllistymisen ongelmat ja jatkuva epävarmuus. Alan vaihtamiseen liittyviä kommentteja oli tehty runsaasti myös lomakkeella aiemmin esitettyyn työtilannetta koskevaan kysymykseen (ks. s. 52).

Liian vaikea saada elantoa. (V131.)

Silloin tällöin, koska se ei tuota taloudellisesti mitään vaan aiheuttaa kuluja. (V37.)

Vähän väliä, taloudellisesti ihan hullun hommaa. Turhauttavaa myös on, että kukaan ei osta töitä. (V136.)

Aiemmin lähes vuosittain, taloudellisista syistä johtuen työhön keskittyminen ollut vaikeaa. (V177.)

Rahaa saa helpommalla ja varmemmallakin tavalla. – –. (V1.)

Turhautuminen ja väsymys jatkuvaan pätkätyöläisyyteen. Edes kiinteinä pidettyihin instituutioihin (yliopistot) ei voi työnantajana enää luottaa. (V150.)

Helpomminkin voisi elantonsa ansaita muulla alalla ja tehdä kuvataideprojekteja harrastukseksi. (V135.)

⁴⁹ Samaa teemaa kysyttiin kahdessa kohtaa lomaketta hieman erilaisin termein. Vastaukset poikkesivat jonkin verran toisistaan. Tämänhetkistä työtilannetta kysyttäessä kaksi prosenttia vastaajista ilmoitti lopettaneensa "kuvataiteilijan työn tekemisen" ja 11 prosenttia vastasi, ettei ole "koskaan tehnyt kuvataiteilijan töitä". Tämä kertoo siitä, kuinka pienetkin sanamuodon vaihdokset voivat muuttaa kysymyksen merkitystä kuvataiteilijoiden kaltaisen ryhmän tapauksessa.

Satunnaisesti käy mielessä – jatkuva taloudellisen ahdingon kanssa painiminen ja kilpailu on ahdistavaa. (V102.)

Monet kuvataiteen harjoittamisen ammattina lopettaneista olivat kouluttautuneet toiselle alalle. Etenkin jos uusi ala tuntuu luontuvan itselle hyvin, taiteen tekemistä ei välttämättä enää haluta jatkaa täysipäiväisen työn ohessa.

Valitsin tämän nyt, koska olen kouluttautunut uudestaan, vaikka en nyt ihan 100 % osaa sanoa. Minua rupesi kiinnostamaan laajempi näkökulma, ja kun opetin kuvataidetta, kasvatustiede vei mennessään. Paras valinta, mitä olen ikinä tehnyt, oli lähteä opiskelemaan yliopistoon. (V56.)

Saatuani täysipäiväisen palkkatyön en halunnut jatkaa enää iltapuhteina taiteilijan uraa. (V12.)

Osa kuvataideammattin harjoittamisen lopettaneista oli siirtynyt muille taidealoille tai kulttuurin kentälle. Usein tähän oli vaadittu lisäkoulutusta. Joukosta löytyi mm. muotoilijoita, arkkitehteja, kulttuurituottajia ja taiteentutkijoita.

Olin ehkä liian nuori valitessani ammatin. Mielekkäämpi ammatti on löytynyt muulta taiteen alalta. (V38.)

Vakinainen työ kulttuurialalla. (V60.)

Aloitin muotoilun opinnot 2008 syksyllä ja nyt olen jo todella hyvässä asemassa työelämässä. (V57.)

Tulevaisuudessa uskon toimivani enemmän arkkitehtina kuin kuvataiteilijana. (V58.)

Valmistun pian – – yliopistosta ja tulen luultavasti siirtymään taiteentutkimuksen puolelle tai muuhun taidealan ammattiin. Kirjoitan jo nyt jonkun verran taiteesta taidealan lehtiin. (V68.)

Kuvataiteilijan ammatin harjoittamisen lopettamista harkinneet olivat kärsineet toimeentulo-ongelmien ohella motivaation ja tekemisen innon puutteesta. Taloudelliset ja henkiset ongelmat kietoutuivat usein toisiinsa. Vallitsevissa reunaehdoissa taideala jatkuvan uusiutumisen vaatimuksineen näyttäytyi monelle rankkana ja stressaavana.

Toiminnan mahdollisuuksien puutteesta, ammatinharjoittamisen vaikeudesta, taloudellisista syistä ja oman motivaation kyseenalaistamisesta. (V108.)

Tänä vuonna (2012), taloudelliset ja henkiset ongelmat, jotka toivottavasti väliaikaisia. Ongelmat omassa taiteellisessa työskentelyssä, tekemisen innon puute, turhautuminen. (V138.)

– –[M]ielekkyyden puute. (V4.)

Noin neljä vuotta sitten, epäusko omaan tekemiseen ja ahdistuminen taidemaailman kilpailusta. (V36.)

Koska tuntuu, ettei henkiset rahkeeni riitä kovalla taidekentällä. (V170.)

Noin kerran vuodessa. Stressi ja taloudellinen turvattomuus. Stressin vaikutus motivaatioon ja luovuuteen. (V104.)

Välillä liian stressaavaa työtä, olla aina luova... (V14.)

Tuntui kuin kehitystä ei olisi tapahtunut, jämähdin, ei ollut ideoita j.n.e 2003. Liian isot projektit alla. (V127.)

Huono, epäkiitollinen ja kannattamaton ala, joka vaatii lahjakkuutta, yritteliäisyyttä, luovuutta ja varallisuutta tullakseen toimeen. (V70.)

– –. Kuvataiteilijoita koulutetaan, mutta eivät he sijoitu työelämään taidekoulutuksensa kautta. Jokainen joutuu hakemaan oman eloonjäämisstrategiansa, suuri osa haihtuu alalta tai jää kitumaan harrastuspohjalle. Tämä on raadollinen ja rankka ala, ja tässä ei pärjää, jos ei ole valmis tekemään työtä onnistumisen eteen. (V118.)

Myös vapaa-ajan puute ja uupuminen olivat saaneet osan vastaajista pohtimaan lopettamista. Etenkin perheellisille taiteilijan monesti epätasainen työmäärä ja -rytmi voivat aiheuttaa ongelmia.

Vähän väliä. Taiteen tekeminen on enimmäkseen kuluttavaa, raskasta, kallista ja hankalaa ja on painolasti ihmissuhteissa ja perheen kanssa. (V126.)

Deadlinejen alla viikkojen ajan ajanpuute, joka on pois perheen vapaa-ajasta. (V124.)

Työn määrä ja oman vapaa-ajan puute. (V153.)

Muutaman vastaajan tapauksessa lopettamisajatusten taustalla oli vallitsevan taiteilijamallin ja taidekentän toimintatapojen vieraus itselle.

Valmistuttuani taiteen maisteriksi Taikista. Kolme vuotta kyseisessä koulussa oli hyvin masentava ja turhauttava kokemus. Koin, ettei taiteen tekemisessä (ainakaan järjestelmän asettamissa puitteissa) ole mitään järkeä. Koin myös, ettei käsityöläismäisiä lähtökohtiani ja teknistä taitavuuttani arvosteta. (V95.)

En jaksakaan itsekkeskeisyyttä. (V176.)

Vähintään kerran vuodessa koen kuvataidekentän toimintatavat hyvin vieraksi itselleni. (V165.)

Vastauksissa tulee esiin myös kuvataiteen – ja yleensäkin taiteen – vähäiseksi koettu arvostus yhteiskunnassa. Edellä todettiin, että liki kaksi kolmesta vastaajasta katsoi kuvataiteen marginaalisen aseman yhteiskunnassa yhdeksi merkittävimmistä ammatin harjoittamisen vaikeuksista (s. 69). Monet taiteilijat kokevat, että heidän täytyy jatkuvasti oikeuttaa tekemistään ja olemassaoloaan. Paine voi paradoksaalisesti kasvaa silloin, kun taiteilija saa yhteiskunnalta apurahaa, joka on taiteellisen tunnustuksen merkki. Yleisen ilmapiirin muutos ja taiteen välinearvon korostus kulttuuripolitiikassa aiheuttivat vastaajille huolta tulevaisuudesta. Tämä nousee esiin kyselyssä monessa muussakin kohtaa, etenkin lomakkeen lopun tulevaisuusosiossa.

Viime aikoina. Ilmapiiirin muutos yhteiskunnassa. Taidetta sinällään ei arvosteta, puhutaan koko ajan vain sen välillisistä ominaisuuksista, esim. hyvinvointipalvelujen tuottamisesta tai merkityksestä ulkomaan viennille yms. (V180.)

Saatuani työskentelyapurahan! Syynä kuvataiteen syrjäinen asema yhteiskunnassa ja sen tekemisen oikeutus. Jatkuva selittely "oikeasti" työssäkäyville. Nyt epäilykset ovat onneksi jo takana. (V86.)

Marginaalisuudella tarkoitettiin myös sitä, että ihmiset eivät ymmärtäneet taiteilijan tuotoksia eivätkä olleet niistä kiinnostuneita. Itselle tekeminen ei loputtomasti riitä motivoimaan taiteilijaa, ei varsinkaan sellaista, joka näkee taiteen nimenomaan kommunikaationa ja vuoropuheluna.

Tuntuu että osaamistani ei yhteiskunnassamme osata arvostaa tai hyödyntää. Syy on kuvataiteen ymmärtämisen vaikeus sekä kansalaisten totaalinen ymmärtämättömyys nykytaidetta kohtaan. Jatkuvat kovat kustannukset taiteen tekemisestä, ilman tuloja. (V159.)

Välillä kyllästyttää tehdä taidetta vain itselleen. (V160.)

Alaa vaihtaneiden näkemykset kuvataiteilijan amk-koulutuksen hyödystä

Niille vastaajille, jotka eivät katsoneet harjoittavansa kuvataidetta ammattina (N=35), tehtiin kaksi lisäkysymystä. Toinen koski kuvataiteilijan amk-koulutuksesta saatua hyötyä ja toisessa tiedusteltiin sitä, tekikö vastaaja silti kuvataidetta muussa tarkoituksessa. Valtaosa heistä (83 %) vastasi tähän kysymykseen myönteisesti. Tämä on merkki kuvataiteilijan ammatin päätoimisen harjoittamisen haasteista, samalla kun se kertoo alan opinnot alun perin valinneiden intohimosta sitä kohtaan. Monet vastaajista näyttävät tekevän jonkun muun työn rinnalla ammattialansa sisältöjä; toisille tämä näyttäytyi harrastuksena, toisille ammattitaidon ylläpitämisenä. Monia kuvataiteilijan ammatin lopettaneista voidaan pitää potentiaalisina ammatinharjoittajina, sillä he jatkavat kuvataiteen tekemistä ja saattavat olla valmiita siirtymään alalle taloudellisten suhdanteiden tai elämäntilanteen muuttuessa.

– –.Tiedän kuitenkin että vaikka hankkisin toimeentulositystä päätoimisen rahakkaamman ammatin, en tule ikinä lopettamaan kuvataiteen tekemistä. (V41.)

Kuvataiteen ammattikorkeakoulutuksesta on ollut vastaajille hyötyä ensinnäkin jatko- tai muuhun koulutukseen hakeutumisessa.

AMK-tutkinto edesauttoi pääsyäni Taideteolliseen korkeakouluun. (V82.)

Hyvä pohja visuaalisen median opintoihin. (V123.)

Sain töitä taiteilijatarvikkeesta myyjänä ja pääsin opiskelemaan konservointia osittain aiemman tutkinnon vuoksi. (V131.)

Kuvataiteilijan amk-koulutus oli antanut visuaalista näkemystä, erilaisia teknisiä taitoja ja materiaalien tunte-
musta, jotka olivat hyödyllisiä myös muissa ammateissa toimiessa. Osa näistä ammateista oli likeisillä taide-
ja kulttuurialoilla, kuten graafikko, arkkitehti tai suunnittelija. Tällöin hyödyksi ovat olleet mm. kuvataiteilija-
koulutukseen sisältyneet visuaalisen ja tilallisen hahmottamisen sekä väriopin opinnot. Osa vastaajista oli
alun perin ammattia valitessaan häilynyt useiden eri taide- ja kulttuurialojen välillä.

*Ammattini arkkitehtina on myös luova ja taiteellinen ala ja koen kuvataiteilijan pohjakoulutuksesta olleen
apua erityisesti sommittelussa ja värisuunnittelussa sekä kolmiulotteisessa hahmotuskyvyssä. Minun oli
myös helpompi päästä arkkitehtiosastolle. (V24.)*

*Kuvataiteen osaamisesta on suunnattomasti hyötyä suunnittelijan ammatissa. Sommitelma, piirtäminen,
värisuunnittelu, tietokonepiirto-ohjelma-työkalut ovat jokapäiväisessä käytössä. (V57.)*

*Toimin visuaalisella alalla. Aikaisemmin freelancerilavastajana ja -graafikkona, nykyään vakituudessa työ-
suhteessa näyttelygraafikkona. Pelkät graafisen suunnittelun opinnot eivät tarjoaisi niin laajaa visuaalista
kuvaa tekemiseen. (V55.)*

*Olen aina halunnut olla visuaalisen ilmaisun kanssa tekemisissä työelämässä. Joten olen saanut vahvan
pohjan soveltaa kuvataidetaustaani eri asioissa. Kuten olen päässyt töihin taidekoululle animaatio-opetta-
jaksi, pelifirmaan graafikoksi. Olen siirtänyt voimavarat graafiseen suunnitteluun ja opiskelen tätä lisää,
jotta voisin työllistyä siihen ammattiin.– –.(V16.)*

Konstnärligt uttryck. Kunskap om material och utformning. Har använt kunskapen i mina andra jobb.(V171.)

*– –. Suunnittelijan työssä luonnosten piirtäminen on erittäin tärkeää, kuten myös tilan hahmottaminen ja
ihmisen mittasuhteet. Värien ja väriopin hallinta auttaa huomattavasti nykyisessä ammatissani. (V82.)*

*– Siirryin pian kuvataiteilijaksi valmistuttuani jatkamaan opiskeluita Taikissa tekstiilisuunnittelun parissa.
Olen kokenut taideopinnot suurena hyötynä tuotesuunnittelussa, koska alat ovat lähellä toisiaan, ja
lähestymistapani suunnitteluun saa tukea kuvataiteesta. Kokemus taiteesta auttaa erottumaan muista
suunnittelijoista monipuolisempänä tekijänä.*

*– Olen edelleen opiskelijana suunnittelupuolella, mutta uskon tulevaisuudessa vielä hyödyntäväni
kuvataideopintoja konkreettisesti, tekemällä myös puhtaasti taiteellisia töitä. Jo ennen taidekouluun menoa
haaveissani oli kouluttautua molemmille puolille. – –. (V87.)*

Ei-kulttuurisina ammatteina, joissa kuvataiteilijakoulutuksesta on apua, mainittiin mm. teknisen alan ja hoiva-
työn ammatteja. Jotkut olivat tällöin hyötynet koulutuksen antamista tietoteknisistä valmiuksista, toiset
mainostamiseen ja brändäykseen liittyvistä taidoista. Näihin vastauksiin vaikuttavat epäilemättä opiskelijan
pääaine ja suuntautumisvaihtoehto sekä oppilaitosten painopistealueet.

*Tulevassa hierojan ammatissakin kuvataiteilijan koulutus on huippujuttu, sillä osaan brändätä itseni ja
tehdä loistavat mainosmateriaalit nettisivuista käyntikortteihin. Niillä saa jo paljon asiakkaita. (V18.)*

Koulu antoi erittäin hyvät perustaidot tietotekniikkaan ja ymmärryksen konekieliseen maailmaan, sen ansiosta olen päässyt näin pitkälle kuin nyt olen. – –. (V31.)

Koulutuksen antamia voimavaroja arvostetaan silloinkin, kun tehdään aivan muuta työtä. Nelivuotista kuvataidekoulutusta pidettiin henkisesti avartavana ja rikastavana kokemuksena, vaikka sillä ei olisi nykyisessä työtilanteessa ollut suoraa käyttöarvoa.

Halu tehdä taidetta on edelleen olemassa, ja vaikka leipätyöni onkin muulla alalla, koen olevani äärimmäisen suurella rikkaudella varustettu, kun olen taidealan koulutuksen itselleni hankkinut ja saanut osakseni erilaista henkistä voimavaraa mitä esim. hoitotyössäni kohtaamalla asiakkaila ei ole. Haave on yhdistää hoitoala ja kuvataideala tulevaisuudessa esim. kuvataideterapiakoulutuksessa ja työssä. (V43.)

Hieno elämää rikastava ja avartava kokemus, jota en vaihtaisi pois! (V179.)

Taiteilijakoulutuksen koetaan antaneen myös erilaisia henkisiä voimavaroja tai taitoja, kuten ennakkoluuloton asenne tai luova ajattelu, joista on hyötyä miltei millä tahansa alalla. Vastajaat katsoivat koulutuksen muokanneen heitä persoonina myönteiseen suuntaan.

Tosi tosi paljon. Jonkinlainen luova ajattelu, erilaisuuden ymmärtäminen, riskien ottaminen, itsenäinen työskentely ja erilaiset ideat. (V56.)

Oppinut itsestäni uusia puolia taiteen tekemisen kautta, tavannut kiinnostavia taiteilijoita, tutustunut erilaisiin materiaaleihin. (V46.)

Koen hyötyneni opinnoista moninkin tavoin. Taidemaailman "tapa toimia" on tullut tutuksi, työskentely taideopetus, ennakkoluuloton asenne vastata erilaisiin elämän haasteisiin. (V192.)

Taidekentän tuntemus ja opiskeluaikana hankitut verkostot ovat olleet alaa vaihtaneille vastaajille hyödyllisiä. Tällöin kyse on yleensä kuvataiteen soveltavilla alueilla ja rajapinnoilla työskentelevistä henkilöistä, kuten kulttuurituottajista, museotyöntekijöistä tai vaikkapa mainosalan ammattilaisista.

Koen harjoittavani kuvataidetta ammatikseni, vaikken ole itsenäinen kuvataiteilija vaan tuotantopuolella. Työskentelen tiiviisti taiteilijoiden kanssa yhteistyössä luoden mahdollisuuksia näkyvyyteen ym. – –. Toisaalta taidekentän tuntemus, kontaktit ja tuottamiskokemus koulusta auttavat päivittäin työssäni mm. näyttelyä kootessa. Taiteilijan työnkuvan, arjen ja todellisuuden tunteminen on minulle elintärkeätä, jotta yhteistyö ja vuoropuhelu taiteilijoiden kanssa onnistuu. Osaan myös yhdistää yleistyön ja taiteilijan näkökulmia. Työskentelen mielenkiintoisessa rajapinnassa, jossa on tunnettava molemmat osapuolet. (V12.)

Kouluaikeiset suhteet ovat poikineet lähes kaikki työkeikkani tähän asti! Jo yli 10v.(V137.)

Taideaineiden tuntemus, yleissivistys, kuvankäsittelytaidot, valo- ja videokuvaustaidot, taidehistorian tuntemus. (V6.)

Kuten edellä kävi ilmi, suurin osa niistä, jotka eivät harjoita kuvataidetta ammattina, harjoittaa sitä muussa tarkoituksessa. Yhdeksi koulutuksesta saaduksi hyödyksi katsotaankin se, että kuvataidetta on mahdollista harjoittaa varsinaisen työn ohessa, harrastuksena. Tällainen lausuma saattoi merkitä myös saadun koulutuksen kritisointia siitä, että se ei riittänyt ammatillisen toiminnan takaajaksi.

Olen kuvataiteilija työni ohessa, niin paljon kun vain voin! Olen hyötynyt kaikista opeista ja haluan kehittyä omien mahdollisuuksieni mukaan! Sain todella paljon rohkeutta ja näköaloja, ammattitaitoa taiteilijana, ammattitaitoa ja tietoa käsialaanikin! – –.(V22.)

Sain perustiedot ja taidot kuvallisesta ilmaisusta. – –. Koen enemmänkin saaneeni perustiedot siihen, että voin harrastaa kuvataidetta. Olen nykyisin kiinnostunut valokuvauksesta, johon en kyllä saanut valmiuksia kuvataiteilijan koulutuksessa vaan olen saanut valmiudet valokuvaamiseen kuvataiteilijan koulutuksen jälkeen suorittamastani koulutuksesta. Suurin hyöty oli varmaankin siitä, että tutustuin taiteeseen ja en pelkää soveltaa kuvataiteen keinoja työssäni ja tekemisissäni. (V119.)

Kuten edellisistä lainauksista on ilmennyt, alaa vaihtaneet löysivät monenlaista sivistyksellistä tai suoraan elinkeinotoiminnassa sovellettavaa hyötyä kuvataiteilijan amk-koulutuksestaan. Ainoastaan yksi vastaaja suhtautui jyrkän kielteisesti saamaansa kuvataiteilijakoulutuksen hyödyllisyyteen.

Sain valtavan opintovelan. Ai niin, se ei olekaan hyöty. No en mitään. (V187.)

Taiteellinen toiminta ja ammattikuva

Taiteellinen toiminta ja ammattikuva -osio tuli täytettäväksi vain osalle vastaajista. Se ei näkynyt sellaisilla vastaajilla, jotka valitsivat Työn ja koulutuksen suhde -osion kysymyksessä ”Oletko missään vaiheessa harkinnut vakavasti, että lopettaisit kuvataiteen harjoittamisen ammattina?” joko vaihtoehdon, että oli jo lopettanut kuvataiteen harjoittamisen ammattina tai että ei ollut koskaan harjoittanutkaan kuvataidetta ammattina. Näitä henkilöitä oli yhteensä 35, joten tämän osion vastaajiksi jäi 155. Tämä oli 82 prosenttia kaikista vastaajista (naispuolisista 80 % ja miespuolisista 85 %).

Toimintavuodet kuvataiteilijana

Työuran kestoa koskeva kysymys oli muotoa ”Kuinka monta vuotta olet työskennellyt taiteilijana”⁵⁰. Se oli pakollinen kaikille niille vastaajille, joiden vastattavaksi taiteellista toimintaa ja ammattikuvaa käsittelevä osio tuli. Kaikki kysymykseen vastanneet siis katsoivat kyselyhetkellä harjoittavansa kuvataiteilijan ammattia joko pää- tai sivutoimisesti. Toiminta oli aloitettu maksimissaan 32 vuotta sitten, minimissään se ei ollut oikeastaan vielä päässyt alkuunkaan (0 vuotta). Keskiarvo oli 7,9 vuotta ja mediaani 7 vuotta.

Vastaajista 68 oli ilmoittanut uransa kestoksi kuvataiteilijan amk-tutkinnon suorittamisen jälkeisen vuosimäärän. Valmistumisesta kuluneiden vuosien keskiarvo oli 6,3 ja mediaani 6. Osalla ura oli alkanut jo ennen amk-koulutusta aikaisempien opintojen pohjalta, osa taas katsoi uransa alkaneen amk-opintojen aikana. Vastaajien joukossa oli jonkin verran aikuisopiskelijoita, jotka olivat täydentäneet aiemmin suorittamansa kuvataiteilijan opintoasteen tutkinnon amk-tutkinnoksi. Heidän uransa on kestänyt tähän mennessä parhaimmillaan jo runsaat 30 vuotta. Yksi vastaaja oli ilmoittanut uransa pituudeksi oman ikänsä; muilla ura oli aloitettu minimissään 22-vuotiaana. Niistä vastaajista, jotka olivat jatkaneet opintoja kuvataidealalla amk-tutkinnon suorittamisen jälkeen, osa katsoi aloittaneensa uransa ensimmäisen tutkinnon suorittettuaan (tai sitä opiskellessaan), osa taas aloitti laskennan vasta toisen (tai kolmannen) tutkinnon suorittamisesta.

Ammattinimike kuvataiteilijana

Kysymys oli muotoa ”Mitä ammattinimikettä käytät kuvataiteellisen toimintasi yhteydessä”. Kysymys ei ollut pakollinen, mutta sen oli jättänyt väliin vain 10 vastaajaa 155:stä. Tutkinnon mukaista kuvataiteilijanimikettä (tai sen ruotsinkielistä vastinetta) ilmoitti käyttävänsä yhtenä tai ainoana nimikkeenä 113 vastaajaa. Heistä 27 lisäsi titteliinsä AMK:n ainakin tietyissä tilanteissa. Seitsemän käytti ainakin toisinaan taiteen maisterin tai kuvataiteen maisterin tutkintonimikettä. Yksi käytti väliin BA-titteliä.

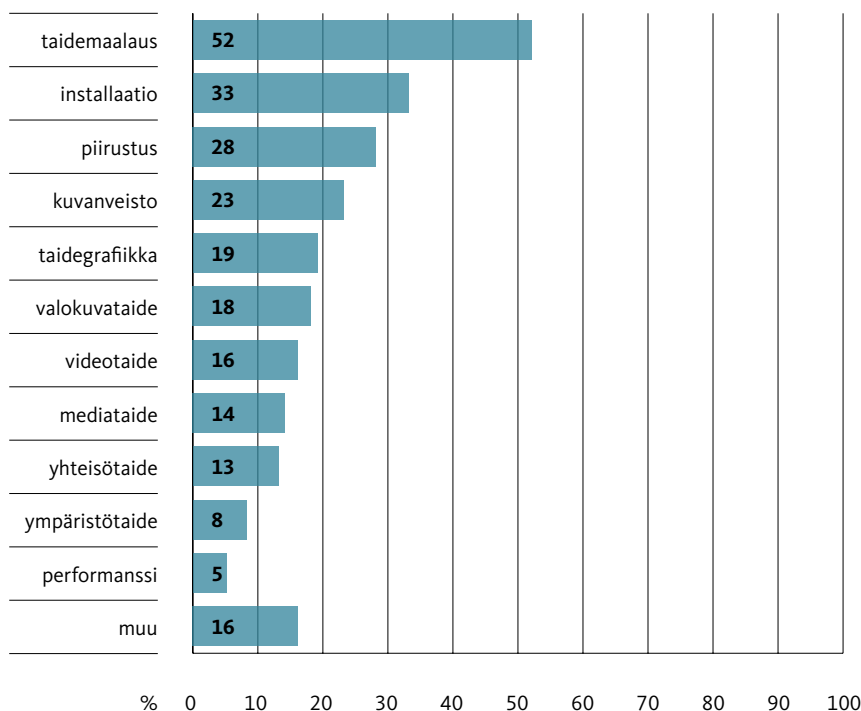
⁵⁰ Lomakkeeseen suunniteltiin alun perin myös kysymystä siitä, mistä vastaaja laskee taiteilijanuransa alkaneen. Kysymys karsittiin kuitenkin pois, koska sen kytkentä tutkimuksen teemaan, tulevaisuuden ammattikuviin ja osaamistarpeisiin, on kaukainen. Ura-käsite ymmärretään kuvataiteessa usein vaativasti viittaamaan ensimmäisiin merkittäviin merkkeihin, kuten apurahoihin, palkintoihin, isoihin tilauksiin tai valintoja merkittäviin näyttelyihin. Ura-käsite on taiteen kaltaisella alueella ongelmallinen myös sen vuoksi, että se viittaa nousujohteisuuteen, kun monesti voisi olla osuvampaa puhua ”polusta”. Taiteen kentällä ei ole sellaista muodollista virka- tai työsuohdehierarkiaa, jonka avulla eteneminen olisi helppoa havaita ja mitata.

Välinepohjaisista nimikkeistä yleisin oli kuvanveistäjä (15), minkä jälkeen tulivat taidegraafikko (10, joista kaksi graafikkoa) ja taidemaalari (9). Valokuvaaja (4), mediataiteilija (3), kuvittaja (3) ja yhteisötaiteilija (2) olivat vastaajien joukossa näitä harvinaisempia nimikkeitä. Pelkkää taiteilijaa käytti ammattinimikkeenään ainoastaan yksi vastaaja. Kaksi vastaajaa liitti taiteilijaan vapaa-etuliitteen (toinen ruotsiksi frilanskonstnär). Osa mainitsi lisäksi nimikkeiden englanninkieliset käännökset, kuten ”visual artist”, ”artist printmaker” ja ”environment artist”. Yksittäisiä mainintoja saivat muun muassa sellaiset nimikkeet kuin animaattori, game artist, graffititaiteilija, konseptiartisti, peliartisti ja 3D-artist. Muutama vastaaja ilmoitti tässä kohtaa myös muun kuin varsinaisen taiteilijanimikkeen. Näitä olivat opettajanimikkeet (3), kuraattori (2) ja kirjoittaja (1). Nämä esiintyivät taiteilijanimikkeen rinnalla.

Pääasiallinen taiteenlaji tai väline

Pääasiallista taiteenlajia tai välinettä koskevassa kysymyksessä oli 11 valmista vaihtoehtoa sekä avoin kysymys ”muu, mikä?”. Vastaaja saattoi rastia niin monta vaihtoehtoa kuin halusi. Tämän osion vastaajista noin kolmasosa (51 henkilöä) valitsi tässä kohtaa yhden ainoan taiteenlajin tai välineen. Yleisin valinta oli taidemaalaus, jonka runsaat puolet (52 %) vastaajista ilmoitti yhdeksi tai ainoaksi taiteenlajikseen (kuvio 15). Kolmasosa rasti installaation, runsas neljäsosa piirustuksen ja vajaa neljäsosa kuvanveiston. Tilallisuutta ja paikkasidonnaisuutta korostavan installaatio-käsitteen alle sisältyy monenlaisia tekemisen tapoja ja välineitä.

Kuvio 15. Mikä on pääasiallinen taiteenlajisi/välineesi? (N=155, kuvataiteilijana toimivat)

Huom! Vastaaja on voinut rastia useita vaihtoehtoja.

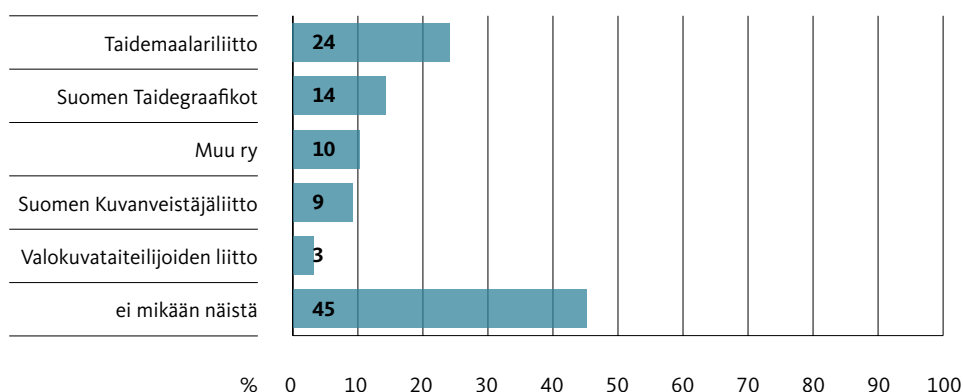
Kohdan ”muu” rasti pääasialliseksi taiteenlajikseen tai -välineekseen yhtenä tai ainoana vaihtoehtona 25 vastaajaa. Kolme ilmaisi siinä vaihtelevin sanamuodoin käyttävänsä erilaisia tekniikoita aiheen ja tarpeen mukaan. Osa vastauksista voidaan sen sijaan pitää tarjolla olleiden vaihtoehtojen täsmennyksinä, kuten lasimaalaus, muotokuvaus, *gongbi*⁵¹ tai ”hapeningit”. Kollaasin ja paperitaiteen luokittelu tarjolla olleiden vaihtoehtojen alle olisi hankalampaa. Osa muu-kohdassa mainituista aloista voitaisiin luokitella jonkin toisen taiteenalan kuin kuvataiteen osa-alueiksi tai aivan itsenäisiksi aloikseen, kuten kirjonta, taidekäsityö, sarjakuvataide, nukketatteri tai äänitaide. Yksi henkilö ilmoitti käsitetaiteen kohdassa ”muu”. On kuitenkin oletettavaa, että jos käsitetaide olisi ollut valmiiden vaihtoehtojen joukossa, sen olisi rastinut useampi vastaaja ainakin yhtenä taiteenlajeistaan tai tekemisensä ulottuvuuksista. Yksi ryväs muu-vastauksista muodostuu vaihtoehtoista *computer graphics*, 3D-mallinnus ja peliteollisuus. Muutama henkilö korosti vastauksessaan käytettyjen välineiden sijaan tekemisen tapaa tai tavoitteita (projektit, osallistava taide, poeettinen terrorismi). Yksi vastaaja mainitsi myös taiteesta kirjoittamisen yhtenä taiteenlajinaan. Kaiken kaikkiaan vastaajien ilmoittamien ilmaisuvälineiden ja -kanavien kirjo vahvistaa käsitystä, että kuvataidealan sisältöalueet ovat laajentuneet ja muuttuneet entistäkin monimuotoisemmiksi.

Järjestökiinnittyminen

Valtakunnallisiin ammattitaiteilijajärjestöihin kuuluminen

Valtakunnalliseen ammattitaiteilijajärjestöön kuulumista koskevassa kysymyksessä oli viisi valmista vaihtoehtoa sekä avoin kysymys ”muu, mikä?”. Vastaaja saattoi rastia useita vaihtoehtoja. Valmiit vaihtoehdot olivat Suomen Taiteilijaseuran (STS) alaiset välinepohjaiset liitot, joita ovat Suomen Kuvanveistäjäliitto, Suomen Taidegraafikot, Taidemaalariiliitto ja Valokuvataiteilijoiden liitto, sekä moni- ja poikkitaiteellinen Muu ry. Vastaajista 86 eli 55 prosenttia kuului johonkin näistä joko kokelas- tai varsinaisena jäsenenä (kuvio 16). Yksi heistä oli jäsenenä kolmessa eri ammattijärjestössä ja neljä kahdessa.

Kuvio 16. Oletko jonkin valtakunnallisen ammattitaiteilijajärjestön varsinainen tai kokelasjäsen? (N=155, kuvataiteilijana toimivat)

Huom! Sama henkilö voi kuulua useaan järjestöön.

⁵¹ Perinteinen kiinalainen maalaustyyli, jossa kohde (usein kukat ja/tai linnut) pyritään kuvaamaan mahdollisimman realistisesti. Yksityiskohdat toteutetaan huolellisesti ja tarkasti tiettyjen muotojen ja sääntöjen mukaan. Maalauksissa käytetään tyyppillisesti kirkkaita värejä.

Käänteisesti tarkasteltuna miltei puolet (45 %) vastaajista ei kuulunut yhteenkään valtakunnalliseen ammattitaiteilijajärjestöön. Tämä on korkea osuus ottaen huomioon, että järjestöt ottavat kokelasjäsenikseen kuta-kuinkin suoraan tietyistä taideoppilaitoksista valmistuneita. Täysjäsenyyden saaminen edellyttää korkeatasoisia teosnäytteitä sekä aktiivista näyttelytoimintaa.⁵² STS:n alaisiin järjestöihin kuuluvien alhainen määrä voi johtua monista syistä. Kenties osalla ammattikorkeakouluista valmistuvilla ei ole riittävästi tietoa näistä järjestöistä ja niiden merkityksestä kuvataiteen kentällä; tähän viitattiin eräissä avovastauksissa koulutuksen puutteita tarkasteltaessa. Kokelasjäseniksi hakeutuneista osa lienee pudonnut siinä vaiheessa, kun olisi pitänyt hakea täyttä jäsenyyttä mutta meriittejä ei syystä tai toisesta ole kertynyt riittävästi.

Lisäksi ammattijärjestöihin kiinnittymiseen vaikuttaa se, missä muodossa ja millä foorumilla kuvataidetta harjoittaa. Kaikki vastaajat eivät olleet kiinnostuneita perinteisestä taidekontekstista vakiintuneine instituutioineen, vaikka tekivät kuvataidetta. Heitä ei myöskään välttämättä kiinnostanut hakeutua kuvataiteilijoiden ammattijärjestöihin, jos he mielsivät niiden kytkeytyvän toisentyypiseen tekemiseen kuin omansa. Muillakin aloilla into liittyä ammattijärjestöihin on nuorten keskuudessa laantunut. Kenties järjestöjen merkitys taiteilijan statuksen ja identiteetin kannalta ei tänä päivänä ole enää niin tärkeä kuin vielä 1980–1990-luvuilla – tätä aihetta olisi syytä tutkia tarkemmin⁵³. Kuvataiteessa järjestöihin ei sitä paitsi kytkeydy työttömyyskassaa vaan niihin kuulumisessa on kyse alan perinteeseen ja yhteisöön kiinnittymisestä. Lisäksi niiden keskeisiin funktioihin kuuluu alaa koskeva tiedotus.

Taidemaalariliiton osuus oli vastaajien joukossa korkein, 24 prosenttia, mikä kävi yksiin sen kanssa, mitä he ilmoittivat pääasialliseksi taiteenlajikseen. Taidegraafikot ry:n jäseniä oli 14 prosenttia ja Kuvanveistäjäliiton jäseniä yhdeksän prosenttia. Muu ry:n osuus oli kymmenen ja Valokuvataiteilijoiden liiton kolme prosenttia. Järjestöjen keskinäinen suuruusjärjestys poikkeaa näiltä osin Suomen Taiteilijaseuran jäsenjärjestöjen nuorimmasta polvesta. Siitä suurin osuus oli Taidemaalariliitolla, kuten tässäkin, mutta seuraavat tulivat järjestyksessä Muu ry, Taidegraafikot, Valokuvataiteilijat ja Kuvanveistäjät.⁵⁴

Muut taiteilijajärjestöt

Seuraavaksi lomakkeella kysyttiin kuulumista muihin suomalaisiin tai ulkomaisiin ammattitaiteilijajärjestöihin kuin edellisessä kysymyksessä mainittuihin valtakunnallisiin välinepohjaisiin liittoihin. Kuusi vastaajaa kuului ensinnäkin Suomen Taiteilijaseuran alaisia ammattitaiteilijajärjestöjä vastaaviin ulkomaisiin järjestöihin. Heistä kaksi ei kuulunut kotimaisiin liittoihin. Edustettuina oli kuusi eri maata, mm. Ruotsi, Norja ja Viro.

52 Esimerkiksi Taidemaalariliitto voi hyväksyä kokelasjäseneksi kuvataiteilijan ammattipätevyuden hankkineen henkilö, mikä järjestön tulkinnan mukaan tarkoittaa vähintään kuvataiteilijan ammattitutkinnon suorittamista tai muulla tavalla saatuja vastaavia taitoja ja tietoja. Hakijan on lisäksi esitettävä näytekuvia teoksistaan. Jäsenhakulautakunta voi tarvittaessa ottaa huomioon myös toimintaa kuvataiteilijana. Varsinaiseksi jäseneksi voidaan hyväksyä "kuvataiteilijana ansioitunut henkilö". Lautakunta käyttää valintaperusteina teosnäytteiden taiteellista tasoa sekä muita ansioita, joista suurin paino on näyttelytoiminnalla. (<http://www.painters.fi/jasenhaku.html>)

53 Aihepiiriin liittyy myös se, että taidehallinnon kehittämisessä on jo pitkään ollut näkyvissä pyrkimystä supistaa ns. korporatistisen edustuksen roolia. Viimeksi tämä ilmeni perustettaessa Taiteen edistämiskeskus, jolloin luovuttiin siitä säädöksestä, että apurahoja eri aloilla myöntävien taidetoimikuntien jäsenet olisi nimitettävä järjestöjen ja muiden kentän instituutioiden esittämien henkilöiden joukosta. Lain (30.11.2012/657) mukaan ennen toimikunnan asettamista taideneuvosto "kuulee taiteen kannalta merkittäviä tahoja". Uudistuksen vaikutus jäi kuitenkin ainakin ensimmäisellä nimityskierroksella vuonna 2013 vähäiseksi, sillä valtaosa jäsenistä nimitettiin tiettävästi vanhan käytännön mukaan.

54 Suomen Taiteilijaseuran 2004–2006 ilmestyneissä matrikkeleissa mainituista alle 35-vuotiaista taiteilijoista (N=247) kuului 47 prosenttia Taidemaalariliittoon, 32 prosenttia Muu ry:hyn, 16 prosenttia Suomen Taidegraafikoihin, 11 prosenttia Valokuvataiteilijoiden liittoon ja 5 prosenttia Suomen Kuvanveistäjäliittoon. Osa kuului useampaan kuin yhteen järjestöön. (Karttunen 2006a, 46.)

Vastaajista 44 prosenttia (69) ilmoitti kuuluvansa johonkin Suomen Kuvataidejärjestöjen liiton (SKJL) jäsenjärjestöön, jotka ovat pääasiassa ammattitaiteilijoiden paikallisia ja alueellisia järjestöjä. SKJL on Suomen Taiteilijaseuran jäsenjärjestö. Vastauksissa oli mainittuna kaikkiaan 18 eri SKJL:n jäsenjärjestöä. Niistä eniten mainintoja saivat Helsingin Taiteilijaseura (14), Tampereella toimiva Rajataide ry (14), Tampereen Taiteilijaseura (11) sekä Joensuun Taiteilijaseura (9). Kun mukaan lasketaan samankaltaiset mutta SKJL:n ulkopuolella toimivat järjestöt, kuten Kuopion Taiteilijaseura Ars Libera, Porvoon Taiteilijaseura tai Porin seudulla toimiva Tehdas ry, päästään 54 prosentin (84) osuuteen vastaajista. Tähän lukuun sisältyvät myös valokuvakeskuksia ylläpitävät järjestöt, kuten Nykyaika Tampereella tai Raseborg Karjaalla, sekä grafiikkapajoja, valimoita tms. ylläpitävät järjestöt, kuten Turun valimoyhdistys Jöötti.

Järjestökohdassa vain pari vastaajaa mainitsi AV-arkin tai Kuvaston, joista edellinen levittää suomalaista mediataidetta kansainvälisesti ja joista jälkimmäinen hoitaa visuaalisen alojen taiteilijoiden tekijänoikeuksia. Voidaan olettaa, että vastaajien joukossa olisi enemmän näiden järjestöjen jäseniä, mutta ne eivät tulleet tässä kohtaa heidän mieleensä. Kansainvälisistä taide- ja taiteilijajärjestöistä vastauksissa mainittiin esimerkiksi Sculpture Network ja Computer Graphics Society. Muutama vastaaja kuului muiden taidealojen (sarjakuva, äänitaide, nukketheateri jne.) tai kritiikin ammattilaisten koti- ja ulkomaisiin järjestöihin.

Taiteilijaryhmät ja -verkostot

Seuraava kysymys koski kuulumista kotimaisiin tai kansainvälisiin taiteilijaryhmiin tai verkostoihin. Kaikki tässä kohtaa mainitut verkostot olivat kansainvälisiä, ja niiden joukossa oli esimerkiksi biennaaliosallistumisesta seuranneet postituslistat tai oman ulkomaisen gallerian taiteilijat. Vastaajista ainoastaan yhdeksän ilmoitti kuuluvansa johonkin taiteilijaryhmään, ja ne puolestaan olivat yhtä lukuun ottamatta kotimaisia.

Vastaamista järjestö- ja verkostokysymyksiin hankaloitti osaltaan se, että rajankäynti järjestöjen, verkostojen ja ryhmien kesken ei ole yksiselitteistä. Osa tässä kohtaa mainituista järjestöistä on alun perin ryhmiä, jotka ovat järjestäytyneet usein rahanhakuja helpottaakseen ja jotka ovat ottaneet ajan myötä toimintaansa mukaan lisää ihmisiä. Eräissä paikallisissa taiteilijaseuroissa taas ydinporukka voi olla niin tiivis, että aktiiviselle toimijalle se näyttäytyy pikemmin ryhmänä. Verkosto-sana puolestaan on lopulta kovin epämääräinen, eikä sitä millään tavoin määritelty lomakkeessa.

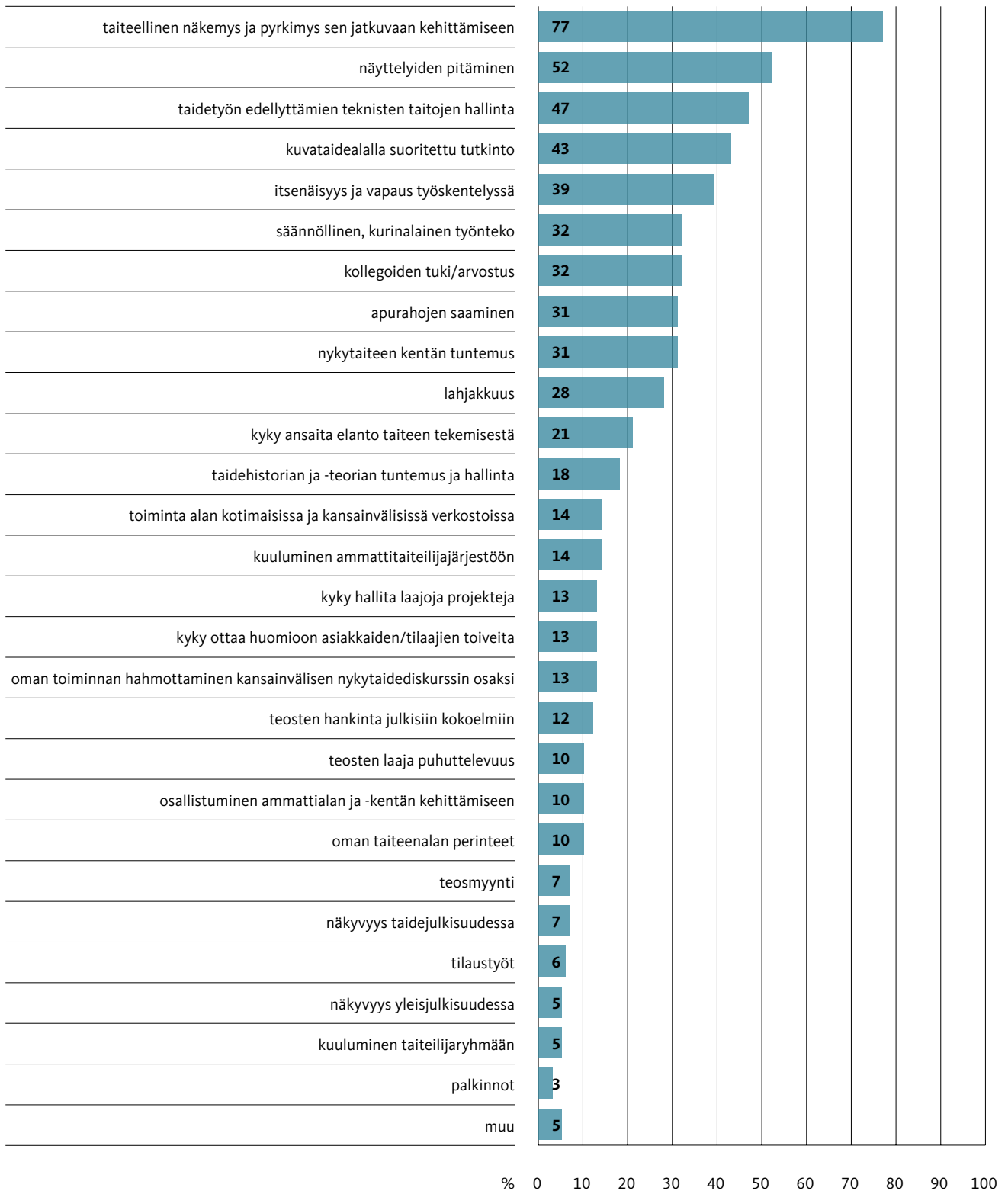
Järjestökiinnittyneet vastaajat kuuluivat tyypillisesti useampiin järjestöihin; kolmeen järjestöön kuuluvia oli peräti 25 ja neljään järjestöön kuuluvia kaksi. Toisaalta 15 prosenttia (24) vastaajista ei kuulunut mihinkään koti- tai ulkomaiseen tai kansainväliseen taiteilijajärjestöön, ryhmään tai verkostoon. Tämä osuus on yllättävän suuri ottaen huomioon, että kysymys tuli vastattavaksi ainoastaan niille henkilöille, jotka ilmoittivat harjoittavansa kuvataiteilijan ammattia.

Ammatti-identiteetti

Ammatti-identiteetin tärkeimpiä osatekijöitä koskevassa kysymyksessä oli 27 valmista vaihtoehtoa sekä avoin kysymys ”muu, mikä?”. Vastaja saattoi rastiä niin monta vaihtoehtoa kuin halusi. Ehdottomasti eniten mainintoja vaihtoehtoista sai ”taiteellinen näkemys ja pyrkimys sen jatkuvaan kehittämiseen”, jonka oli rastiä peräti kolme neljästä vastaajasta (77 %) (kuvio 17). Ero seuraavaksi suosituimpaan vaihtoehtoon (52 %), näyttelyiden pitämiseen, oli merkittävä. Yli 40 prosentin kannatuksen saivat lisäksi taidetyön edellyttämien teknisten taitojen hallinta (47 %) ja kuvataidealalla suoritettu tutkinto (43 %). Seuraavina tulivat kaksi taidetyön tekemisen tapaan liittyvää vaatimusta: itsenäisyys ja vapaus työskentelyssä (39 %) sekä ”säännöllinen, kurinalainen työnteko” (32 %).

Kuvio 17. Mitä seikkoja pidät kaikkien tärkeimpinä oman ammatti-identiteettisi kannalta? Valitse 3–5 vaihtoehtoa.

(N=155, kuvataiteilijana toimivat)

Vähiten tässä kohtaa rastittiin teosmyyntiin, tilaustöihin, julkisuuteen ja palkintoihin liittyviä vaihtoehtoja (alle 10 %:n osuuksia). Nämä olivat selvästi erilaisia ulottuvuuksia kuin kollegoiden tuki ja arvostus (32 %), apurahojen saaminen (31 %), jotka heijastavat ammattialan sisäisiä hierarkioita. Kyky ansaita elanto taiteen

tekemisestä (21 %) sijoittui näiden kahden ryhmän väliin. Moni katsoi ammatti-identiteettinsä olennaisiksi rakennuspuiksi nykytaiteen ja taidehistorian tuntemuksen. Sen sijaan kuuluminen taiteilijajärjestöön tai toiminta taiteilijaverkostoissa saivat kenties oletettua matalammat kannatusluvut (kumpikin 14 %). Kyky puhutella laajaa yleisöä (10 %) tai kyky ottaa huomioon asiakkaiden tai tilaajien näkemyksiä (13 %) eivät olleet vastaajien keskuudessa erityisen kovassa kurssissa silloin, kun oli kyse ammatti-identiteetistä.

Useimpien vaihtoehtojen saama kannatus vastasi kutakuinkin taiteilijamyynnin pohjalta odotettavissa olevaa tulosta: taiteilijan sisäistä kilvoittelua arvostetaan, kun taas ulkoisten tunnustusten merkitystä ja niiden tavoittelua halveksutaan (ks. Karttunen 1998). Myyttinen ”lahjakkuus” sai yhä 2010-luvulla vastaajien keskuudessa niinkin korkean suosion kuin 28 prosenttia. Kuvataidealalla suoritetun tutkinnon saama korkea kannatus (43 %) oli kuitenkin myyttisen käsityksen vastainen. Myytin mukaanhan taiteilijaksi synnyttään, kouluttaa voidaan korkeintaan vain teknisissä taidoissa. Vastaajilla ei tuntunut olevan erityistä tarvetta piilottaa tosi- asiaa, että kuvataiteesta on tullut käytännössä koulutusammatti.

Taiteellisen työn osa-alueet

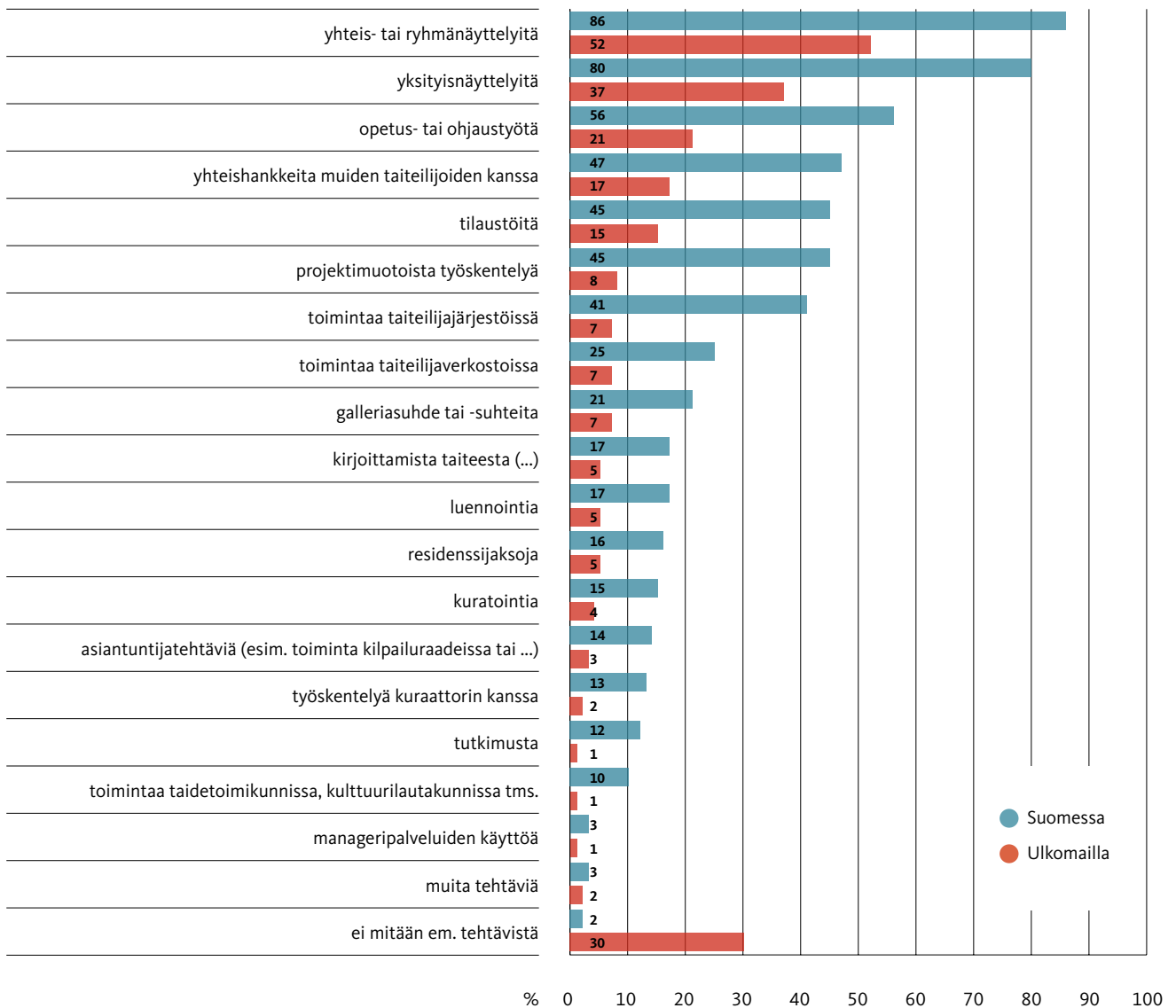
Toimintamuodot kotimaassa ja ulkomailla

Kuviossa 18 on yhdistetty kysymykset ”Kuuluuko taiteelliseen työhösi seuraavia asioita Suomessa?” sekä ”Kuuluuko taiteelliseen työhösi seuraavia asioita ulkomailla?”. Kysymyksissä oli 18 valmista vaihtoehtoa sekä avoin vaihtoehto. Näihin pyrittiin sisällyttämään mahdollisimman monia tämän päivän taiteilijan toiminnan eri puolia, missä onnistuttiin sillä perusteella, että vain kolme prosenttia rasti kohdan ”muita tehtäviä” Suomea koskevaan ja kaksi prosenttia ulkomaita koskevaan kysymykseen. On huomattava, että osa vaihtoehdoista on jossain määrin päällekkäisiä, sillä esimerkiksi yhteishankkeita muiden taiteilijoiden kanssa voidaan tehdä vaikkapa taiteilijaverkostoissa tai residensseissä.

Kyselyn tämä osio koski vain niitä taiteilijoita, jotka katsoivat harjoittavansa kuvataidetta ammattina, niinpä on odotuksenmukaista, että niiden osuus, joiden taiteelliseen toimintaan ei kuulu mitään listalla olevista tehtävistä, jää varsin pieneksi. Suomessa tapahtuvan toiminnan osalta se oli vain kaksi prosenttia. Ulkomailla tapahtuvan toiminnan tapauksessa se oli huomattavasti korkeampi, 30 prosenttia, mikä toisaalta merkitsee, että niinkin suuri osa kuin 70 prosenttia vastaajista toimii kansainvälisesti. Oletettavasti osuuden korkeuteen ovat osaltaan vaikuttaneet amk-opintojen aikana saadut kansainväliset taidot ja kontaktit.

Näyttelytoiminta oli kaikkein yleisintä sekä Suomessa että ulkomailla tapahtuvasta taiteellisesta toiminnasta. Yhteis- ja ryhmänäyttelyitä oli ollut 86 prosentilla vastaajista Suomessa ja 52 prosentilla ulkomailla. Yksityisnäyttelyitä koskevat prosentuaaliset osuudet olivat vastaavasti 80 ja 37. Opetus- ja ohjaustyö oli listalla seuraavaksi yleisintä: 56 prosentilla Suomessa ja 21 prosentilla ulkomailla. Minkään toimintatyyppin suhteen ulkomainen toiminta ei ollut yleisempää kuin Suomessa tapahtuva, mikä koski yllättäen myös residenssijaksoja, joita oli ollut 16 prosentilla Suomessa ja vain viidellä prosentilla ulkomailla.

Kuvio 18. Kuuluuko taiteelliseen työskentelyysi seuraavia asioita Suomessa?; Kuuluuko taiteelliseen työskentelyysi seuraavia asioita ulkomailla? (N=155, kuvataiteilijana toimivat)

Kokonaisuutena tarkasteltuna kuvio 18 osoittaa, että kuvataiteilijoiden taiteellinen toiminta on varsin monipuolista. Se ei missään tapauksessa rajoitu teosten tekemiseen työhuoneella ja niiden esittelyyn näyttelyissä. Taiteilijat opettavat, luennoivat, kirjoittavat, kuratoivat, tutkivat sekä toimivat monenlaisissa järjestö- ja asiantuntijatehtävissä. Teoksiakaan he eivät välttämättä tee yksin vaan osana projektiryhmiä tai verkostoja tai yhteistyössä kuraattorin kanssa. Välittäjäportaalan palveluiden käyttö ei kuitenkaan ollut vastaajien keskuudessa kovinkaan yleistä. Galleriasuhde Suomessa oli heistä 21 prosentilla, kuraattorin kanssa oli työskennellyt 15 prosenttia ja manageripalveluita käytti ainoastaan kolme prosenttia eli käytännössä vain muutama henkilö. Ulkomailla tapahtuvan toiminnan osalta vastaavat prosentuaaliset osuudet olivat seitsemän, kaksi ja yksi; kyseessä oli toisin sanoen vain muutama henkilö. Taiteen soveltavan käytön hankkeita ja julkisen taiteen hankkeita kysyttiin erikseen kahdessa seuraavassa kysymyksessä.

On huomattava, että lomakkeen ammatillista toimintaa koskevat kysymykset eivät nosta esiin sitä taide-työn ulottuvuutta, että taiteilijat hoitavat itse monia taiteen tekemiseen liittyviä tehtäviä, kuten tarvikkeiden hankintaa, välineiden huoltoa, verotusta, kirjanpitoa ja laskutusta. Monet heistä hankkivat itse itselleen näyttelytilaisuuksia, pakkaavat teoksia kuljetuksia varten, ripustavat näyttelyitä sekä markkinoivat ja myyvät teoksiaan. Nämä moninaiset toiminnot tulevat näkyviin työssä jaksamista koskevassa osiossa.

Taiteen soveltava käyttö

Työskentelystä taiteen soveltavan käytön parissa oli lomakkeessa erillinen kysymys. Myönteisesti vastanneilta tiedusteltiin lisäksi sitä, millaisissa tehtävissä ja millä osa-alueilla he olivat toimineet. Taiteen soveltavan käytön käsitettä oli lomakkeella täsmennetty seuraavan muotoilun avulla: ”hyödyntänyt kuvataiteilijan ammattiosaamistasi esimerkiksi sosiaali- ja terveyssektorilla, kouluissa, työhyvinvoinnin edistämisessä tai yritysvalmennuksessa”. Kysymyksen avulla pyrittiin kartoittamaan kuvataiteilijoiden toimintaa ensisijaisesti sellaisen taiteen soveltavan käytön piirissä, jota valtion taide- ja taiteilijapoliittista ohjelmaa (2003) varten tehdyssä valmistelutyössä (2002) tarkoitetaan (Opetusministeriö 2002; 2003). Tällä alueella on viimeisten kymmenen vuoden aikana tehty lukuisia hankkeita, joissa myös kuvataiteilijoita on ollut mukana⁵⁵.

Vastaajat eivät kuitenkaan aina noudattaneet julkisen kulttuuripolitiikan mukaista määritelmää vaan käsitelivät kuvataiteilijan ammattiosaamisen hyödyntämisen omalla tavallaan. Kuvataiteen alueella on nimittäin aiemminkin puhuttu soveltamisesta. Moni kuvataiteilija on hankkinut leipäänsä graafisen suunnittelun, kuvituksen, lavastuksen ja somistuksen alueilla. Nämä on perinteisesti luokiteltu otsikon sovellettu taide (*applied art; angewandte Kunst*) alle. Kuvataiteessa on ylipäätään ollut tapana tehdä ero ”vapaan taiteen” ja tilaustöiden kesken. Oma osa-alueensa kuvataiteellisen kompetenssin soveltamisessa on julkinen taide, joka lasketaan taiteen soveltavaan käyttöön myös valtion taide- ja taiteilijapoliittisen ohjelman valmistelutyöhön sisältyneessä määritelmässä (Opetusministeriö 2002). Kuvataiteessa lisää käsitteellistä sekaannusta on viime aikoina aiheuttanut se, että taiteen soveltavan käytön hankkeissa on alettu puhua ”soveltavasta taiteesta” (ks. esim. Sovella taidetta -verkkopalvelu⁵⁶). Tämä tulee jo hyvin lähelle ”sovellettua taidetta”, kuten edellä mainittua graafista suunnittelua.

Osa vastauksista luokiteltiin uudelleen, jotta saataisiin tietää, kuinka moni vastaajista oli ollut mukana toiminnassa, joka vastaa viimeaikaisen taide- ja kulttuuripoliittisen keskustelun käsitystä taiteen soveltavasta käytöstä. Käytännössä vastauksista hylättiin sellaiset, joissa selvästi viitattiin tavanomaiseen taideopetukseen kouluissa tai muissa oppilaitoksissa. Samoin poistettiin kuvitustyöt, visuaalinen suunnittelu ja muut vastaavat tehtävät. Karsinta tehtiin siitä syystä, että edellä mainittujen toimintojen mainintoja olisi tullut varmasti paljon enemmän, jos kysymyksen selityksessä ei olisi ollut yllä mainittua täsmennystä. Kouluissa tapahtunut

55 Tällä hetkellä meneillään olevista hankkeista voidaan mainita esimerkiksi Kolmio, joka pyrkii edistämään taiteen ja taidelähtöisten menetelmien käyttöä hyvinvointipalveluissa. Kolmio on Suomen Taiteilijaseuran, Suomen Säveltäjien sekä Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKUN yhteistyöhanke, jota hallinnoi Satakunnan ammattikorkeakoulu ja jonka ESR-rahoituksesta vastaa Lapin ELY-keskus. Hankkeen aikana toteutetaan moniammatillisissa työryhmissä kymmenen pilottiprojektia eri paikkakunnilla. SAMK on ollut mukana myös hyvinvointinäkökulmaan kytkeytyvissä Ohjauskulma- ja Sata lämmintä sydäntä -hankkeissa.

56 Ks. <http://www.taikanhanke.fi/yhteistyoprojektit/taikan+toimintaa+vuosien+varrelta/2010/sovella+taidetta+-verkkopalvelu>.

toiminta on otettu mukaan sellaisissa tapauksissa, joissa vaikutti olevan kyse sellaisista projekteista tai työpajoista, joilla pyritään ehkäisemään syrjäytymistä tai kiusaamista tai parantamaan yhteisöllisyyttä. Muutama vastaaja oli osallistunut Taiteilija koulussa -toimintaan vuosina 2010–2011⁵⁷.

Karsinnan seurauksena taiteen soveltavan käytön hankkeissa toimineiden osuus vastaajista laski 38 prosentista 20 prosenttiin. Suuruusluokka on osapuilleen sama kuin kuvataiteilijoilla Taiteen keskustoimikunnan (nyk. Taiteen edistämiskeskuksen) Taiteilijan asema 2010 -tutkimuksessa (Rensujeff 2013, ennakkotieto). Vastaajat olivat toimineet monenlaisissa soveltavan käytön tehtävissä ja useilla eri yhteiskunnan sektoreilla. Yrityksissä oli tehty työhyvinvointihankkeita ja museoissa yleisötyötä. Tässä kohtaa oli raportoitu myös yhteisötaiteen hankkeita lähiöissä ja ”parantavan taiteen” hankkeita sairaaloissa. Toiminnan kohteina olivat olleet erityisesti lapset, nuoret, maahanmuuttajat, vanhukset, vammaiset ja sairaat.

Sosiaalisesti vastuullisessa taideyhdistyksessä ja työpajassa, joka toimii syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten hyväksi. Tehtäviini kuului työryhmän ohjaus ja visuaalinen suunnittelu. (V8.)

Yhteistaideprojektissa vammaisjärjestöjen kanssa sekä toimintaterapian opiskelussa ja harjoitteluissa. (V37.)

Sarjakuvatyöpajat nuorille, maahanmuuttajille ja vammaisryhmille heidän äänensä kuuluviin tuomiseksi. (V49.)

Yhteisötaideprojektit henkisen ja fyysisen viihtyvyyden edistämiseksi lähiöissä. (V133.)

Lasten ja nuorten pudokkaiden ja erityisryhmien kanssa työskentely taiteen keinoin. (V161.)

Toiminnallisen teoskokonaisuuden suunnittelu ja toteutus hoitolaitoskäyttöön. (V149.)

Julkisen taiteen hankkeet

Julkisista teoksista ja julkisen taiteen hankkeista oli lomakkeessa erillinen kysymys, koska ne ovat perinteisesti olleet yksi kuvataiteilijoiden työkentän osa-alueista ja koska aihe on tällä hetkellä erityisen ajankohtainen. Prosenttiperiaate mainitaan pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa (2011), ja opetus- ja kulttuuriministeriö (2013) teetti vastikään selvityksen siitä, millä toimenpiteillä valtio voisi edistää sen toteutumista julkisen rakentamisen yhteydessä. Tähän kysymykseen myönteisesti vastanneilta tiedusteltiin lisäksi sitä, mitä hankkeita ja minkä tahojen tilauksesta he ovat tehneet.

Julkisia taideteoksia tai julkisen taiteen hankkeita oli tehnyt 28 prosenttia vastaajista. Osa näistä hankkeista sisälsi myös taiteen soveltavan käytön ulottuvuuden, kuten psykiatrisen sairaalan osastojen värisuunnittelu. Laskennan ulkopuolelle on tässä kohtaa jätetty kaksi vastausta, joista toinen koski musiikkivideoita ja toinen

⁵⁷ Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi vuosina 2010–2011 rahoitusta viidelle eri puolilla maata sijaitsevalle lastenkulttuurikeskukselle Taiteilija koulussa ja Konsertti joka kouluun -toimintaan. Eri taiteenalojen ammattilaiset vierailivat kouluilla toteuttamassa työpajoja ja projekteja. Taiteilijat toimivat kouluissa opettajien työparina. Hankkeen tavoitteena oli edistää taidekasvatusta ja taiteilijoiden työllistymistä. (Seirala 2012, 16.)

pelejä. Vastaajilla oli sinänsä hyvät perustelut ilmoittaa ne tässä kohtaa, jälkimmäistä lainaten: ”pelien sisältö on julkista ja suunnattu kuluttajille”. Vielä tällä hetkellä julkisen taiteen käsite kuitenkin viittaa toisentyyppisiin artefakteihin tai toiminnan muotoihin.

Kaiken kaikkiaan vastaajien ilmoittamien julkisten teosten kirjo oli laaja ulottuen kunnanjohtajien muotokuvista kilpailujen tuloksena tilattuihin ulkotilaan sijoitettuihin veistoksiin tai meluseiniin. Joukossa oli myös useita tilapäisiä teoksia, kuten valo- ja videoinstallaatioita. Julkisia teoksia olivat vastaajilta tilanneet valtio, kunnat, kuntayhtymät, yritykset, säätiöt, yhdistykset ja seurakunnat; useimmin näistä mainittiin kunnat (sijoituspaikkoina koulut, taidemuseot, uimahallit, palvelutalot jne.).⁵⁸ Taiteilijat olivat myös omaehtoisesti tehneet tilapäisiä interventioita julkisille paikoille.

Julkiseen ulkotilaan isohkon teoksen (veistoksen) kaupungin tilauksesta. (V72.)

Teossarja uuteen päiväkotiin, kaupungin tilaus. (V78.)

Tilaustyö koulun tiloihin, – –; omia tilapäisiä teoksia julkiseen tilaan yhteisö-ympäristötaiteen kontekstissa. (V103.)

Katutaideprojekti – –. (V70.)

Sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tilaustöitä. (V116.)

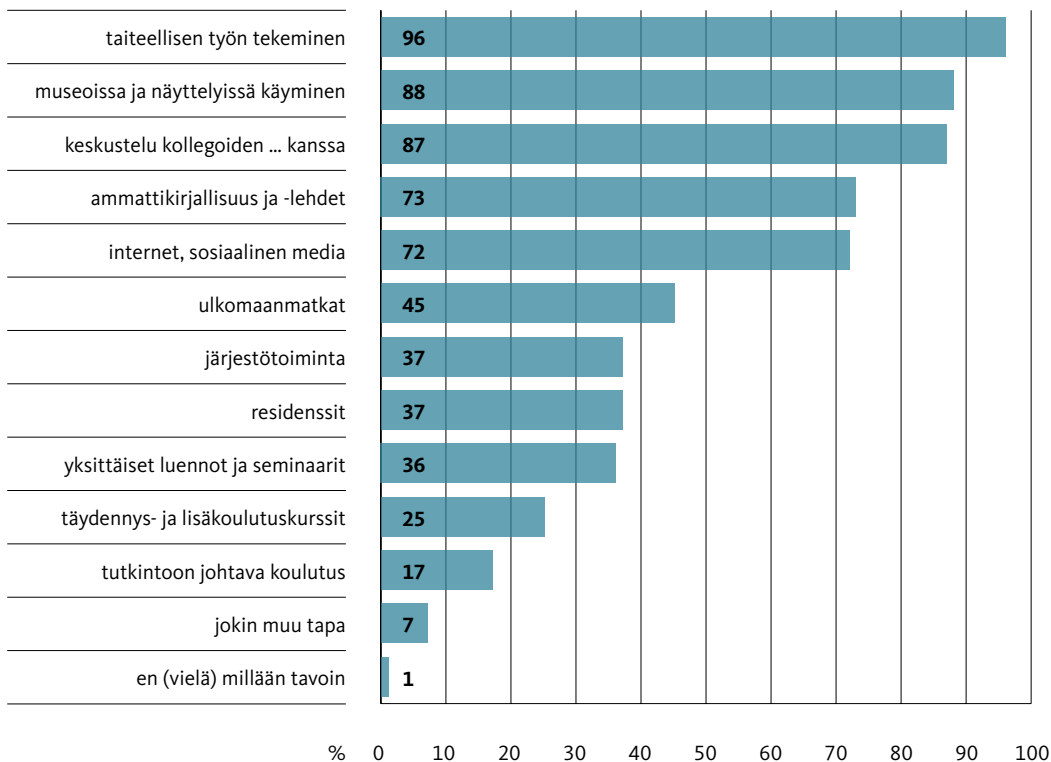
Psykiatriseen sairaalaan muutamien osastojen/pkl:n sisävärisuunnittelu, taideostoja. (V130.)

Keinot ammattitaidon ylläpitämiseksi

Ammattitaidon ylläpitämisen keinoja koskevassa kysymyksessä oli 11 valmista vaihtoehtoa sekä avoin kysymys ”muu, mikä?”. Vastaaja saattoi rasti niin monta vaihtoehtoa kuin halusi. Yleisin valinta oli yllätyksettömästi taiteellisen työn tekeminen, jonka rasti peräti 96 prosenttia vastaajista (kuvio 19). Vaihtoehto on kenties liian itsestään selvästi tarjoutuva ja vaikea ohittaa. Toisaalta sen voidaan ymmärtää kytkeytyvän olennaisesti taiteilijan ammattiin, jossa etiikka edellyttää jatkuvaa oman tekemisen tutkimista, siinä kehittymistä ja itsensä ylittämistä.

58 Useimpia tämän kohdan vastauksista ei voida esittää tunnistettavuuden vuoksi.

Kuvio 19. Millä keinoilla kehität ja pidät yllä ammattitaitoasi? (N=155, kuvataiteilijana toimivat)

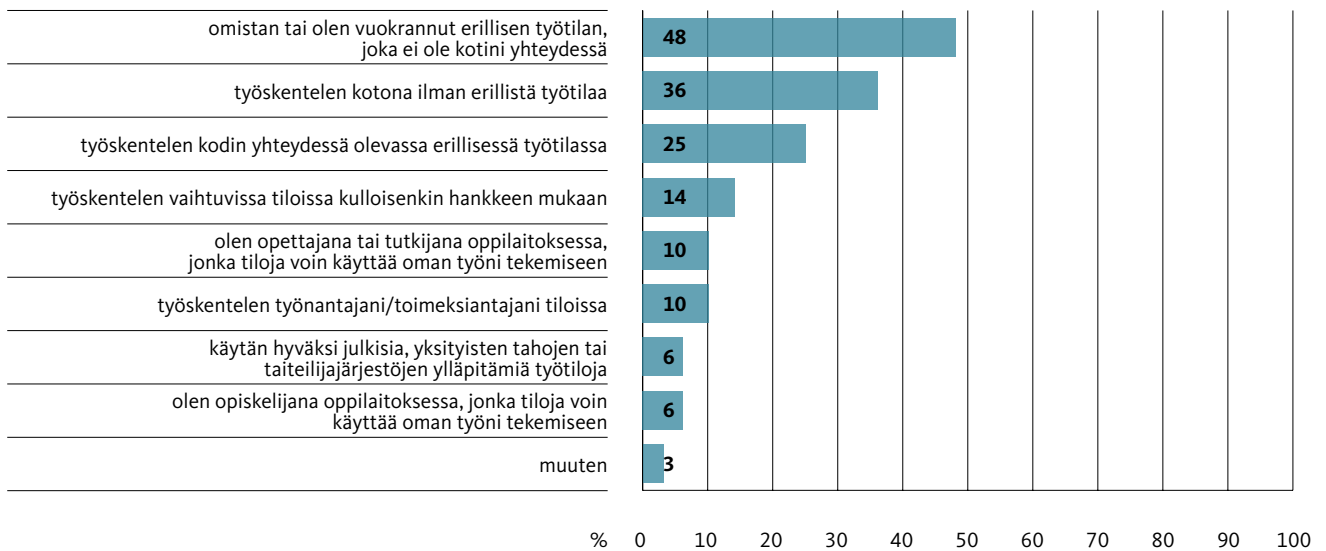
Huom! Vastaaja saattoi rasti useita vaihtoehtoja.

Seuraaviksi tulivat tasavahvoina museoissa ja näyttelyissä käyminen (88 %) ja keskustelu kollegoiden ja muiden alan ihmisten kanssa (87 %). Tämä vahvistaa ajatusta, että taiteilijat eivät tee työtään ”yksin ullakolla” eivätkä pyri kaikin voimin suojautumaan ulkoisilta vaikutteilta, kuten myyttinen käsitys esittää. Taidehistorian sekä nykytaiteen ja siihen liittyvän keskustelun tuntemus nousivat esiin lomakkeella useissa kohdissa. Liki kolme neljäsosaa vastaajista rasti myös ammattikirjallisuuden ja lehdet (73 %) sekä niiden tämänhetkiset kilpailijat, internetin ja sosiaalisen median (72 %) keinoina ylläpitää ammattitaitoaan. Tutkintoon johtavan koulutuksen valitsi vain 17 prosenttia vastaajista. Sen sijaan yksittäiset luennot ja seminaarit olivat saaneet yli kolmanneksen vastaajista liikkeelle (36 %). Täydennyskoulutuksella ja lisäkoulutuskursseilla ammattitaitoaan kehitti ja piti yllä joka neljäs vastaajista (25 %).

Työtilajärjestelyt

Työtilajärjestelyjä koskevassa kysymyksessä oli 11 valmista vaihtoehtoa sekä avoin kysymys ”muu, mikä?”. Vastaja saattoi rastia useita vaihtoehtoja. Puolet vastaajista (48 %) omisti tai oli vuokrannut erillisen työtilan, joka sijaitsi muualla kuin kodin yhteydessä (kuvio 20). Kodin yhteydessä erillinen työskentelytila oli joka neljännellä vastaajalla. Kotona ilman erillistä työtilaa työskenteli runsas kolmannes vastaajista, eikä kaikilla heistä ollut mitään muuta paikkaa käytettävissään. Kulloisenkin hankkeen mukaan vaihtuvissa tiloissa teki työtään 14 prosenttia vastaajista. Oppilaitoksissa tutkijoina, opettajina tai opiskelijoina toimivat pystyivät käyttämään niiden työtiloja omaan työhönsä. Kysymyksessä ei eritelty taiteellisen työn tekemistä muusta työstä.

Kuvio 20. Kuinka työtilasi on järjestetty? (N=155, kuvataiteilijana toimivat)

Huom! Vastaja saattoi rastia useita vaihtoehtoja.

Työtilojen ongelmallisuus nousi keskeisesti esiin lomakkeen työssä jaksamista ja hyvinvointia koskevassa osiossa (ks. s. 98). Kuvataiteilijoiden työtilajärjestelyihin vaikuttaa taloudellinen toimeentulo. Monet joutuvat tinkimään asianmukaisesta työtilasta, koska sellaista ei ole löydettävissä sopivaan hintaan. Lisäksi taiteilijoiden työtilakysymys on erilainen asuinpaikasta riippuen; joillakin paikkakunnilla on tarjolla kohtuuhintaan kuntien, taiteilijajärjestöjen, osuuskuntien tai kollektiivien ylläpitämiä työtiloja.

Toimeentulo vuonna 2011

Tulonlähteet ja työllisyys

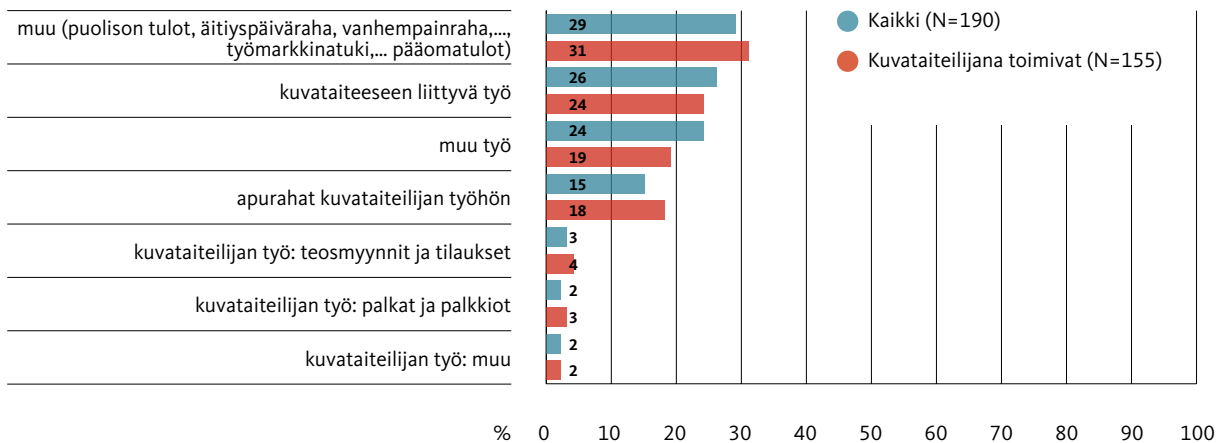
Toimeentulo-osiossa kannattaa muistaa, että kyselyn vastausprosentti oli matala (17), joten aineisto ei ole tilastollisesti edustava. Toimeentuloa koskevia vastauksia tarkastellaan tästä syystä karkealla tasolla ja tuloksia suhteutetaan Tilastokeskuksen tietoihin ja muihin taiteilijatutkimuksiin (mm. Rensujeff 2003; Rensujeff 2013, ennakkotiedot; Rautiainen 2012). Vastaajilta kysyttiin ensin, mikä oli heidän tärkein toimeentulolähteensä vuonna 2011. Vastaava kysymys oli Rensujeffin (2003, 2013) molemmissa tutkimuksissa. Kysymys oli pakollinen kaikille vastaajille. Vastaus oli mahdollista valita seuraavista seitsemästä vaihtoehdosta: 1) kuvataiteilijan työ: teosmyynnit ja tilaukset, 2) kuvataiteilijan työ: palkat ja palkkiot, 3) kuvataiteilijan työ: muu, 4) apurahat kuvataiteilijan työhön, 5) kuvataiteeseen liittyvä työ, 6) muu työ ja 7) muut tulonlähteet (esim. puolison tulot, äitiyspäiväraha, vanhempainraha, kotihoidon tuki, toimeentulotuki, opintotuki, työmarkkinatuki, eläke, pääomatulot, perintötulot).

Vastaajat rastivat tärkeimmäksi toimeentulolähteekseen yleisimmin vaihtoehdon ”muu” (kuvio 21). Sen valitsi 31 prosenttia kuvataiteilijoina toimivista; koko vastaajajoukosta laskettuna osuudeksi tuli 29 prosenttia. Muu-vaihtoehdon valinnoita pyydettiin tarkentamaan vastaustaan. Useimmilla heistä kyseessä oli työttömyystuki, joko työmarkkinatuki tai ansiosidonnainen päiväraha; myös äitiyspäiväraha, vanhempainraha ja kotihoidontuki sekä opintotuki mainittiin tässä kohtaa useasti. Muutamat vastaajat tarkensivat tärkeimmäksi tulonlähteekseen toimeentulotuen, puolison tulot tai pääomatulot. Toiseksi yleisin valinta tärkeimmäksi toimeentulolähteeksi oli kuvataiteeseen liittyvä työ, jonka osuus oli kuvataiteilijoina toimivien vastaajien keskuudessa 24 ja koko joukossa 26 prosenttia. Kolmantena tuli muu työ (osuudet vastaavasti 19 % ja 24 %). Apurahat kuvataiteilijan työhön olivat tärkeimpänä toimeentulolähteenä 15 prosentilla vastaajista. Niiden vastaajien osuus, jotka mainitsivat tässä kohtaa jonkin kysymyksessä eriteltyistä kuvataiteilijan työn lajeista, oli kuvataiteilijoina toimivilla yhteenlaskettunakin ainoastaan yhdeksän prosenttia (koko joukon tasolla 7 %).

Rensujeffin (2013, ennakkotiedot) tutkimuksessa 21 prosenttia kuvataiteilijoista ilmoitti tärkeimmäksi toimeentulolähteekseen vuonna 2010 taiteelliseen työhön liittyvän työn, 19 prosenttia taiteellisen työn, samoin 19 prosenttia apurahat sekä 12 prosenttia muun työn. Jonkin muun vaihtoehdon valitsi näin ollen 29 prosenttia Rensujeffin kuvataiteilijajoukosta. Merkittävin ero käsillä olevan tutkimuksen vastaajiin on siinä, että näistä selkeästi pienemmällä osalla merkittävin tulonlähde on taiteellinen työ ja isommalla osalla kokonaan taiteen ulkopuolinen työ. Sen sijaan apurahojen, taiteeseen liittyvän työn tai muiden tulonlähteiden osuuksissa ei ollut suuria eroja Rensujeffin tutkimusjoukkoon etenkin kuvataiteilijana toimivien vastaajien tapauksessa. Osaselityksenä eroihin saattaa olla amk-koulutuksesta vuosina 2001–2010 valmistuneiden matalampi keski-ikä ja lyhyempi ura taiteilijana⁵⁹.

⁵⁹ Iän ohella myös koulutustaso voi selittää eroja, mutta tätä kirjoitettaessa Rensujeffin tutkimuksesta ei ollut vielä tarjolla näiden muuttujien mukaan eriteltyjä vertailutietoja.

Kuvio 21. Mikä oli tärkein toimeentulolähteesi vuonna 2011? (N=190, N=155)

Vastaajista noin 42 prosenttia oli ollut työttömänä työnhakijana vuoden 2011 aikana. Työttömyyden kesto oli heillä ollut keskimäärin 5,6 kuukautta (pisimmillään koko vuoden, lyhimmillään vajaan kuukauden). Rensujeffin (2003) tutkimuksessa vuoden 2000 aikana eripituisia jaksoja työttömänä oli ollut 38 prosenttia kuvataiteilijoista, mikä oli kaikista taiteenaloista korkein osuus (mts. 73). Vuonna 2010 osuus oli kuvataiteilijoilla pudonnut 32 prosenttiin (Rensujeff 2013, ennakkotieto). Tilastokeskuksen Sijoittumispalvelun työttömyystietoja ei voida suoraan verrata edellä mainittuihin lukuihin, sillä ne eivät koske koko vuotta vaan vuoden lopun tilannetta. Vuoden 2010 lopussa kuvataiteilijan amk-tutkinnon suorittaneiden työttömyysaste oli 30 prosenttia. Laskelmassa ovat mukana kaikki siihen mennessä kuvataiteilijan amk-tutkinnon suorittaneet. Vuosina 2006–2010 kuvataiteilijan amk-tutkinnon suorittaneista oli vuoden 2010 lopussa työttömänä 26 prosenttia. (Tilastokeskus, Sijoittumispalvelu.) Tutkimuksemme vastaajajoukosta oli oman ilmoituksensa mukaan kyselyhetkellä vuoden 2012 loka-marraskuussa työttömänä työnhakijana selkeästi tätä pienempi osuus, 17 prosenttia. Yleinen työttömyysaste vuoden 2012 marraskuussa oli Tilastokeskuksen Työvoimatutkimuksen mukaan 7,3 prosenttia.

Veronalaiset tulot

Vastaajia pyydettiin kertomaan veroilmoituksensa perusteella tai arvioimaan vuoden 2011 veronalaiset kokonaisansiotulonsa. Lisäksi heitä pyydettiin erittelemään kokonaisansiosta kuvataiteilijan työstä ja kuvataiteeseen liittyvästä työstä saadut osuudet. Näistä kokonaistuloa koskeva kysymys oli kaikille pakollinen, eri lähteistä tulevia osuuksia koskevat kysymykset eivät. Osa ilmoitti kokonaisansionsa tarkasti veroilmoituksen pohjalta, osa käytti hyväkseen arviointimahdollisuutta. Osa vastaajista ei joko osannut tai halunnut lainkaan vastata kysymykseen; kokonaisansiokohtaan oli saatettu kirjoittaa esimerkiksi, että tiedot olivat salaisia. Hyvin monet jättivät ilmoittamatta kuvataiteilijan työstä ja kuvataiteeseen liittyvästä työstä saadut tulot. Usein kyse oli epäilemättä siitä, ettei vastaajalla ollut kyseisiä tuloja, mutta myös jotkut kuvataiteilijan tai kuvataiteeseen liittyvän työn vuoden 2011 tärkeimmäksi tulonlähteekseen rastineet jättivät vastaamatta näihin kysymyksiin. Tulolähteiden erittelyn vaikeus on todennäköisesti aiheuttanut näihin kohtiin vastaamatta jättämistä, kuten yksi vastaaja toteaa: ”mahdoton erotella” (V101).

Lomakkeessa kysyttiin ainoastaan bruttotuloja. Veronalainen tulo määriteltiin lomakkeella tuloksi, josta ei ole vähennetty veroja eikä tulonhankkimisesta koituneita ym. kustannuksia. Kulujen puuttuminen lomakkeen kysymyksistä aiheutti vastaajissa hämmennystä. Moni olisi halunnut tuoda esiin sen, että heidän kuvataiteilijan työstä saamansa tulot eivät kattaneet siitä aiheutuneita kustannuksia. Yksi vastaajista lähetti tutkijoille aiheesta myös sähköpostia.

hyvä – menot = tulos kituuttaminen. (V140.)

– 2800 (negatiivinen tulo). (V136.)

– (kaikki mikä tulee, vähentyy kuluilla). (V84.)

Vastauksia analysoitaessa huomattiin, että olisi ollut syytä muistuttaa, että monet tuet, kuten päivä- ja äitiysrahat ja lasten kotihoidon tuki, ovat veronalaisia⁶⁰. Monen vastaajan kohdalla vaikutti siltä, että he eivät olleet huomanneet laskea näitä mukaan kokonaisansioihinsa. Silloin kun kokonaisansiotuloiksi oli ilmoitettu veronalaisten tukien saannista huolimatta nolla euroa, vastausta ei huomioitu kokonaisansiotulojen tarkastelussa. Verottomia apurahoja ei ollut tässä tarkoitus laskea mukaan, mistä lomakkeella myös erikseen mainittiin, mutta muutama näytti silti tehneen niin. Selvissä tapauksissa saadun apurahan suuruinen euromäärä vähennettiin vastaajan kokonaisansiotuloista.

Vastaajien (N=177) veronalaiset ansiotulot vuonna 2011 olivat keskimäärin 16 400 euroa (mediaani 15 000). Vuositulot vaihtelivat nollassa 52 000 euroon; nollatuloisia oli kolme, ja heillä kaikilla oli työskentelyapuraha (veroton). Miespuolisten vastaajien veronalaisten ansiotulojen keskiarvo oli hieman korkeampi kuin naisten (17 500 € ja 16 000 €). Kuvataiteilijan työstä oli saanut ansiotuloa 40 prosenttia tulo-osioon vastanneista; he olivat saaneet näitä tuloja keskimäärin 4 700 euroa (mediaani 3 000) vaihteluvälin ollessa 70:stä 52 000 euroon. Kuvataiteeseen liittyvästä työstä tuloa saaneita oli 55 prosenttia vastaajista; saadut tulot olivat keskimäärin 11 500 euroa (mediaani 7 400), ja ne vaihtelivat 80:sta 50 000 euroon. Naisista useampi kuin miehistä oli saanut tuloa kuvataiteilijan työstä (41 % ja 37 %); saadun tulon keskiarvo oli kuitenkin naisilla matalampi kuin miehillä (3 700 € ja 7 600 €; mediaanit 2 100 € ja 3 700 €). Kuvataiteeseen liittyvästä työstä tuloa oli saanut naisista 56 prosenttia ja miehistä 51 prosenttia; saadut tulot olivat vastaavasti naisilla keskimäärin 11 100 euroa (mediaani 6 500) ja miehillä 12 700 euroa (mediaani 8 000).

Kuvataiteilijana toimivien vastaajien (N=144) ansiotulojen keskiarvo oli 15 300 euroa ja mediaani 13 000 euroa. Naisilla keskitulo oli 14 900 euroa (mediaani 12 700) ja miehillä 16 200 euroa (mediaani 14 900). Kuvataiteilijoina toimivista 47 prosenttia oli saanut tuloa kuvataiteilijan työstään; keskiarvo oli 4 800 euroa ja mediaani 3 000 euroa. Kuvataiteeseen liittyvästä työstä tuloa oli saanut 56 prosenttia. Näiden tulojen keskiarvo oli 10 500 euroa ja mediaani 6 000 euroa. Kuvataiteilijana toimivien toimeentuloa paransivat jossain määrin (verottomat) apurahat, joita heistä nautti joka toinen (48 %). Apurahasumma taiteilijaa kohti lasketuna jäi kuitenkin pieneksi, vajaan 3 400 euroksi. (Apurahoista tarkemmin seuraavassa jaksossa.)

⁶⁰ Eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta kaikki rahana tai rahanarvoisena etuutena saatu tulo on veronalaista. Veronalaisia eivät ole mm. eräät sosiaalivastuutukset, eläkkeet, päivärahat ja korvaukset. Tällaisia ovat esimerkiksi lapsilisät, asumistuet ja toimeentulotuki. Veronalaisia eivät myöskään ole mm. julkisyhteisöiltä saadut stipendit ja apurahat. Luonnollisen henkilön ja kuolinpesän veronalaiset tulot jaetaan ansio- ja pääomatuloihin. Pääomatulot luetellaan tarkoin tuloverolaisissa, ja ansiotuloja ovat muut kuin pääomatulot. Pääomatuloista maksetaan vero ainoastaan valtiolle, ansiotulojen perusteella määräytyy valtion tuloveron ohella kunnallisvero sekä päiväraha ja sairaanhoitomaksu.

Vastaajien ansiotulotason alhaisuus paljastuu vertaamalla sitä kokoikäisten palkansaajien kuukausiansioon, joka oli vuoden 2011 viimeisellä neljännellä keskimäärin 3 109 euroa (mediaani 2 774 euroa), mistä kertyy vuositasolla 37 308 euroa (33 288 euroa). Alemman korkea-asteen koulutuksen saaneiden palkansaajien keskikuukausiansio oli 3 302 euroa; tähän ryhmään kuuluvat ammattikorkeakoulututkinnon ja yliopistojen alemman korkeakoulututkinnon suorittaneet. (Tilastokeskus, Palkkarakenne 2011.) Kyselyvastaajiemme keskitulot jäivät selkeästi tätä tasoa matalammiksi, vaikka tarjolla olevia tulokategorioita ei voida aivan suoraan verrata toisiinsa. Monen vastaajan ansiotaso alitti jopa suhteellisen köyhyys- tai pientuloisuusrajan⁶¹, joka oli yhden hengen taloudessa vuonna 2011 noin 1 140 euroa kuukaudessa eli 13 640 euroa vuodessa (Tilastokeskus, Tulonjakotilasto)⁶². Kyselyvastaajat eivät kuitenkaan olleet kuvataiteilijoiksi poikkeuksellisen heikosti toimeentulevia. Vuosina 2006–2009 kuvataiteilijan amk-tutkinnon suorittaneiden ansiotulojen (palkka- ja yrittäjätulot) mediaani vuonna 2010 oli ainoastaan 11 239 euroa. Miesten mediaaniansio oli 10 619 euroa ja naisten 11 465 euroa. Tässä laskelmassa ovat mukana ainoastaan työlliset; työttömien ohella siitä puuttuvat mm. päätoimiset opiskelijat, varusmiehet ja siviilipalvelusmiehet sekä kotona olevat. (Tilastokeskus, Sijoittumispalvelu.)

Lomakkeessa kysyttiin erikseen myös kuvataiteen harjoittamisesta ulkomailta saatuja tuloja (esimerkiksi näyttelyistä tai teosmyynneistä). Vain kahdeksan vastaajaa ilmoitti saaneensa tuloa ulkomailta vuonna 2011. Rensujeffin Taiteilijan asema -tutkimuksen lomakkeessa oli vastaava kysymys, mutta kyselyä ei ole vielä raportoitu.

Apurahat ja palkinnot

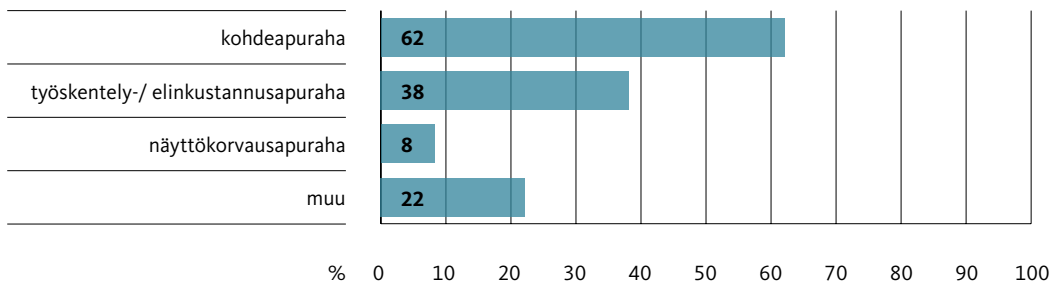
Apurahaa vuonna 2011 sai 77 vastaajaa eli 41 prosenttia kaikista. Muutama heistä oli saanut useita apurahoja. Yhteismäärä vaihteli 160 eurosta yli 24 000 euroon; keskimäärin se oli noin 7 500 euroa, mediaani 5 000 euroa (kuusi vastaajaa ei ilmoittanut summaa). Naispuolisista vastaajista apurahaa oli saanut 39 prosenttia ja miespuolisista 44 prosenttia; naisten saamien apurahojen keskiarvo oli 7 400 euroa (mediaani 3 500) ja miespuolisten saamien apurahojen 7 900 euroa (mediaani 7 500). Useimmiten saatu apuraha oli kohdeapuraha (62 %) (kuvio 22). Vajaat 40 prosenttia apurahansaajista nautti työskentely/elinkustannusapurahaa ja vajaat 10 prosenttia näyttökorvausrahaa⁶³, jotka voidaan kokonsa ja käyttötarkoituksensa perusteella laskea työskentelyapurahoiksi. Loput saadut apurahat olivat erilaisia matka-avustuksia tai vastaavia pienehköjä apurahoja. Valtaosa apurahaa saaneista (74 henkilöä) oli kuvataiteilijana toimivia; muut olivat saaneet apurahaa esimerkiksi toisen alan opinnäytetyöhön.

61 Suomessa ei ole virallista pientuloisten tai köyhyysrajan määritelmää. Tilastokeskuksen tulonjakotilastoissa käytetään käsitettä pientuloisuus. Pientuloisiksi katsotaan henkilöt, joiden kotitalouden yhden vuoden yhteenlasketut käytettävissä olevat tulot kulutusyksikköä kohti ovat pienemmät kuin 60 prosenttia kaikkien kotitalouksien mediaanitulosta. Tämän tuloajan alapuolelle jäävien osuutta kutsutaan pientuloisuusasteeksi. Pientuloisuuden euromääräinen raja vaihtelee vuosittain. Määritelmä perustuu Euroopan unionin tilastolaitoksen Eurostatin suosituksiin.

62 Kahden aikuisen ja kahden alle 14-vuotiaan lapsen taloudessa raja oli 28 700 euroa (kotitaloutta kohti). Lomakkeessamme ei tiedusteltu puolison tuloja, joten perheiden tilannetta köyhyysrajan suhteen ei voida arvioida.

63 Näyttöapurahoja myönnetään hyvitykseksi siitä, että kuvataiteilijoiden tekemiä ja yhteiskunnan omistuksessa olevia teoksia näytetään julkisesti esimerkiksi museoissa. Apurahan saamista ei kuitenkaan ole sidottu siihen, että taiteilijan teoksia on julkisissa kokoelmissa (eli ne eivät ole suoria tekijänoikeusperusteisia korvauksia). Näyttöapurahoja myönnetään luovaa työtä tekeville kuvataiteen tekijöille ammatinharjoittamisen taloudellisten edellytysten ylläpitämiseksi ja edistämiseksi. Vuonna 2011 yksittäinen apuraha oli kooltaan 8 000 euroa, ja se myönnettiin viiden kuukauden työskentelyyn.

Kuvio 22. Jos sait vuonna 2011 apurahaa, minkä tyyppinen apuraha oli kyseessä? Mainitse tässä myös taidepalkinnot. (N=77, apurahansaajat)

Huom! Sama henkilö on voinut saada useita apurahoja.

Vastaajien saamat apurahat olivat niistä annettujen tietojen perusteella verottomia⁶⁴. Jotta vastaajien toimeentuloa voitaisiin pätevästi verrata esimerkiksi palkansaajiin, vastaavan koulutuksen hankkineisiin ammattiryhmiin tai toisen taiteenalan edustajiin, apurahat olisi otettava huomioon. Muiden tulojen ja apurahojen laskeminen yhteen ei tällöin riitä, vaan on laskettava apurahan verottomuudesta koituva hyöty (vrt. Rensujeff 2003, 58–59). Tämä on sitä isompi, mitä suuremmista apurahoista on kysymys ja mitä useammilla vastaajilla niitä on. Kyselyvastaajista ainoastaan seitsemän (4 %) oli saanut apurahoja yhteenlaskettuna vähintään valtion vuotuisen taiteilija-apurahamäärän verran (runsaat 19 000 euroa vuonna 2011). Saatujen apurahojen yhteissumma oli noin 535 300 euroa. Se on vastaajaa kohti runsaat 2 800 euroa, mikä vastaa 1,8 kuukauden pituisista valtion taiteilija-apurahaa. Koko joukon tulotasoa tämä ei vielä nosta koulutustasoa vastaavaksi, kun veronalaiset ansiotulot jäivät niin mataliksi. Yksittäisten vastaajien toimeentuloon apurahoilla saattoi sen sijaan olla ratkaiseva merkitys. Verottomuudesta koituvan hyödyn arviointi ei ole täysin ongelmaton, sillä verojen määrään vaikuttavat vähennykset. Kuvataiteilijat kuuluvat aiempien tutkimusten mukaan niihin taiteilijaryhmiin, joilla työstä koituvat menot ovat suuret (Rensujeff 2003, 67). Erikseen on vielä kysymys, kysytäänkö taiteilijan laskelmia omista kuluistaan vai verottajan hyväksymää osuutta niistä.

⁶⁴ Apurahat, jotka on saatu opintoja tai tieteellistä tutkimusta tai taiteellista toimintaa varten, ovat joko kokonaan verottomia tai veronalaisia tietyn euromäärän jälkeen. Valtiolta, kunnalta, muulta julkisyhteisöltä tai Pohjoismaiden neuvostolta saadut apurahat ovat verottomia ilman ylärajaa. Yksityisen myöntämät apurahat ovat veronalaisia siltä osin kuin niiden yhteismäärä yhdessä edellä mainittujen kokonaan verottomien apurahojen kanssa ylittää menojen vähentämisen jälkeen valtion vuotuisen taiteilija-apurahan määrän. Vuonna 2011 taiteilija-apurahan suuruus oli 19 029,51 euroa.

Työssä jaksaminen ja hyvinvointi

Ongelma-alueen tiedostaminen

Taiteilijoiden hyvinvointiin on kiinnitetty vain vähän huomiota yhteiskunnan eri sektoreilla. Koska monet taiteilijat työskentelevät epätyypillisissä työsuhteissa, he eivät ole systemaattisen työterveyshuollon piirissä. Työolo- ja työhyvinvointitutkimukset eivät huomioi vapaita taiteilijoita eivätkä nosta heidän työtään koskevia ongelmia päätöksentekijöiden tietoisuuteen. Taiteilijoiden terveyteen tai työperäisiin sairauksiin liittyvä tieto ei tallennu mihinkään kootusti. Kaiken tämän seurauksena taiteilijat jäävät ammattiryhmänä katvealueelle julkisen sektorin toimissa.

Huolenpito terveydestä ja työssä jaksamisesta kuuluu elinikäisen oppimisen avaintaitoihin (ks. edellä s. 24). Kuvataiteilijoiden tapauksessa niiden omaksuminen jo peruskoulutusvaiheessa on erityisen tärkeää siksi, että kukaan muu ei yleensä kannu niistä huolta. Koulutuksen tulisi saada taiteilijat tiedostamaan työturvallisuuden (työhuoneen olosuhteet, kemikaalit, rakenteet jne.) ja -ergonomian sekä työstä palautumisen tärkeys. Heille tulisi antaa tietoa ja opettaa käytäntöjä, joiden avulla he voisivat tukea omaa hyvinvointiaan. Lisäksi taidetyön riskejä on kartoitettava ja ne on saatava julkisuudessa laajemmin esille, jotta niitä voidaan hoitaa eteenpäin sekä terveydenhuollossa että päätöksenteossa.

Muutaman vuoden työelämässä olleet kuvataiteilijat ovat työterveysnäkökulmasta kiinnostava ryhmä, sillä vastausten perusteella voi varovaisesti arvioida, kuinka pian työhyvinvoinnin ongelmat alkavat nousta esiin ja missä järjestyksessä ne ilmenevät. Lomakkeen hyvinvointia koskevat kysymykset laadittiin kartoittamaan perusasioita, ja ne ovat samansuuntaiset kuin Hounin ym. (2013, tulossa) Työterveyslaitoksessa meneillään olevassa Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa -tutkimuksessa, joka kattaa useita taiteenaloja.

Onko taiteilijoiden työhyvinvoinnissa jotain erityistä tai poikkeavaa? Taidetyön erityispiirteitä ei voi yksiselitteisesti määritellä, koska työn tekemisen tavat, materiaalit ja ympäristöt voivat olla hyvinkin yksilöllisiä jopa saman taiteenalan sisällä, saati taiteen kentällä kokonaisuudessaan. Taideammattien harjoittamiseen liittyy kuitenkin monia yhteneväisiä piirteitä, etenkin perushyvinvointia koskevia teemoja. Useita taidealoja yhdistää esimerkiksi se, että työurat ovat pitkiä eikä työtä lopeteta tavanomaisessa eläköitymisiässä. Kuten Terhi Aaltonen (2010) tutkimuksessaan toteaa, ”taiteilija ei vanhene”. Usein lääkäriin hakeutumisen kynnyks on korkea ja sairaana työskentely on tavallista. Hyvinvointia koettelevat taloudelliset haasteet sekä työtilaan ja turvallisuuteen liittyvät puutteet. Nämä seikat liittyvät usein toisiinsa, erityisesti työpolun alkuvuosina, koska monella taiteilijalla ei ole varaa hankkia oikeanlaista työtilaa ja sairauksista ja lomista aiheutuvat kustannukset kannetaan pitkälti itse.

Taiteilijan työtä rytmittää usein syklistyys ja prosessuaalisuus, mitä voidaan kuvata termillä ”mäkimalli”. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi näyttelyyn valmistauduttaessa tehdään töitä yötä päivää ja näyttelyn jälkeen seuraa täysin päinvastainen tila. Tämä työtapa saattaa olla joillekin henkisesti rasittava, mutta toisille se sisältää ravitsevia piirteitä. Sosiaaliset paineet koettelevat hyvinvointia, sillä kilpailu taidealoilla on kovaa ja pyrkijöitä koulutukseen ja ammattikentälle paljon. Työtä tehdään monesti yksinäisyydessä, mutta teokset esitellään ja niitä arvostellaan julkisuudessa. Paineen kestämiseksi huomiota kohdistetaan sosiaalisiin verkostoihin ja perheeseen.

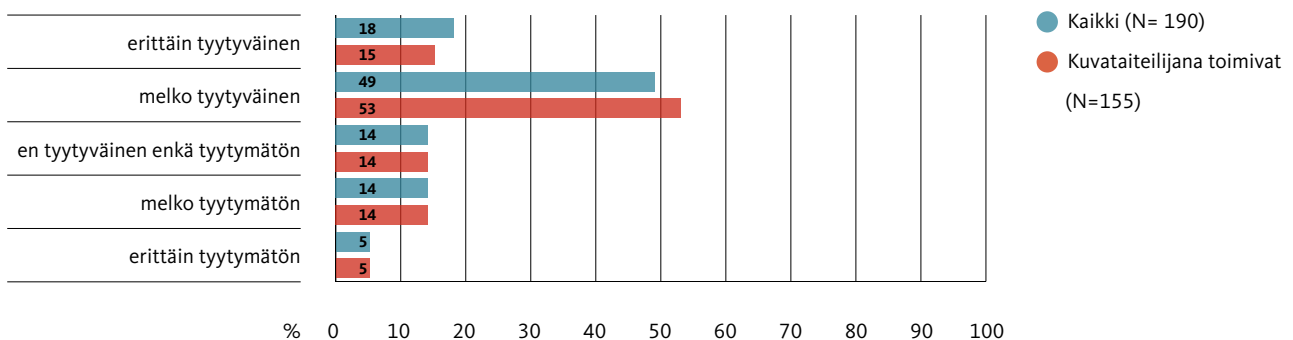
Taiteilijan hyvinvointiin vaikuttavat kaiken kaikkiaan monet haasteet, jotka ovat tulevaisuudessa yhä keskeisemmässä asemassa koko työelämässä, jos perinteisistä työsuhdemalleista ja työn tekemisen paikoista astutaan uusiin rakenteisiin. Työaika ja vapaa-aika limittyvät; työ ja ”elämä” sekoittuvat toisiinsa. Osa kyselyimme taiteilijoista korosti sitä, että heillä ei ole erikseen työminää ja yksityistä minää vaan kaikki on yhtä ja samaa. Toisille tämä on ihanne, toisille ongelma. Tulevaisuuden haasteena on myös pitää yllä sosiaalisia verkostoja sekä työtä edistävinä asioina että työstä palautumisen tukena.

Tyytyväisyys työtilanteeseen ja elämään

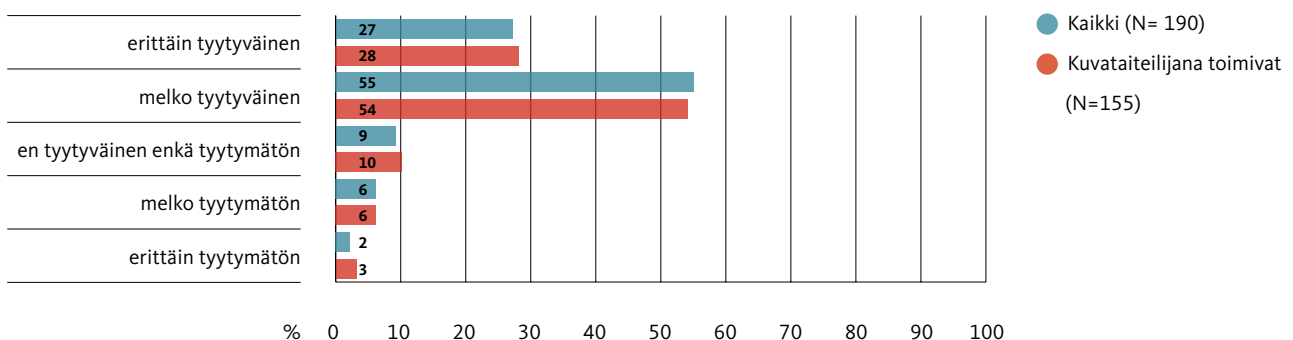
Hyvinvoinnin mittarit ovat perinteisesti olleet lääketieteellisiä ja mitanneet esimerkiksi stressin aiheuttamia fysiologisia muutoksia. Psykologian piirissä on viime vuosikymmenten aikana kehitetty subjektiivisen hyvinvoinnin käsitettä, jonka tavoitteena on huomioida yksilön kyky itse arvioida ja kertoa omasta hyvinvoinnistaan (ks. esim. Diener 1984). Kyselylomakkeemme hyvinvointiosuus rakentuu tälle näkemykselle. Vastaajilta tiedusteltiin aluksi, kuinka tyytyväisiä he olivat nykyiseen työhönsä ja kuinka tyytyväisiä elämäänsä. Vastaukset tuli antaa viisiportaisella Likert-asteikolla (erittäin tyytyväinen–erittäin tyytymätön). Kumpikin kysymys oli pakollinen kaikille.

Kaksi kolmasosaa vastaajista oli melko tai erittäin tyytyväisiä nykyiseen työtilanteeseensa (kuvio 23). Erittäin tai melko tyytymättömien osuus vastaajista oli yhteensä alle viidennes. Elämäänsä tällä hetkellä tyytyväisiä oli tätä enemmän (kuvio 24). Noin viisi kuudesta oli elämäänsä melko tai erittäin tyytyväisiä; melko tai erittäin tyytymättömiä oli harvempi kuin joka kymmenes. Erot koko vastaajajoukon ja kuvataiteilijoina toimivien välillä olivat näiden kysymysten suhteen melko pienet.

Kuvio 23. Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen työhösi tai työtilanteeseesi? (N=190, N=155)

Kuvio 24. Kuinka tyytyväinen olet elämääsi nykyisin? (N=190, N=155)

Vastaajien arviointeja tulkittaessa on otettava huomioon, että ihminen voi olla samaan aikaan tyytyväinen joihinkin työnsä tai elämänsä osa-alueisiin ja kokea tyytymättömyyttä toisaalla. Tilanteet vaihtuvat nopeasti ja sitä myötä tuntemukset. Paljon merkitystä on myös sillä, verrataanko henkilön omaan aikaisempaan tilanteeseen, yhteiskunnan hyvä- tai huono-osaisimpiin, keskivertoon, naapureihin vai kollegoihin. Vaikka vastaukset painottuivat sekä työtä että elämää koskien vahvasti akselin ”erittäin tyytyväinen–erittäin tyytymätön” positiiviseen päähän, asia ei ole välttämättä näin yksioikoinen. Vastaajien epäsuhtaiset kokemukset ilmenivät avovastauksista, joissa rastituksia oli mahdollisuus kommentoida. Avovastausten perusteella tyytymättömyyden kokemuksia liittyi enemmän vastaajien työtilanteeseen kuin elämään. Keskimäärin vastaajilla on omaan elämään hyvä suhde, minkä voidaan olettaa tukevan heitä myös työhön liittyvissä haasteissa.

”Vain” melko tyytyväinen olen siksi, että vielä tällä työllä ei itseään elätä. Onneksi minulla on tukeva ja ymmärtävä avomies, joka jaksaa taivaanrannanmaalaria katsella. Toisaalta yrityksen tilanne on tämän vuoden puolella kääntynyt positiivisen puolelle, eli ehkäpä pitkä kärvistely nyt kantaa pientä hedelmää. Tyytyväinen olen myös siksi, että saan toimia toiveammattissani. (V17.)

Avovastauksissa nousee jälleen vahvasti esiin epävarmuuden käsite, joka kiinnittyy ensisijaisesti työhön ja taloudelliseen tilanteeseen. Valtaosalla vastaajista toimeentulo aiheuttaa ongelmia ja vie voimavaroja; taloudellisen epävarmuuden mainitsivat myös monet niistä vastaajista, jotka rastivat olevansa tilanteeseensa melko tai hyvin tyytyväisiä. Taiteellisen työn rahoittaminen muun työn avulla tuntui heistä absurdilta. Monet vastaajista kertovat arvostavansa vapauttaan mutta kaipaavansa vakaata työsuhdetta. Työsuhteen tuoma turva heijastuu myös elämään yleensä, koska se paitsi luo taloudellisia edellytyksiä taiteellisen työn tekoon myös turvaa perhettä ja yksityiselämää. Useat vastaajat vaikuttivat tilanteeseensa varsin turhautuneilta tilanteeseensa, joka tutkijalle näyttäytyi dilemmana.

Olen erittäin tyytymätön omaan ammattialaani. Katson, että olen valinnut huonon ammatin, jolla ei tule toimeen Suomessa. Olen muuten melko tyytyväinen elämäni, haluaisin vain säännöllisen palkkatyön ja sen mukana tuomat sosiaaliset ja taloudelliset edut. En suosittelen kuvataidealaa kenellekään. Muilla aloilla tulee toimeen helpommalla, kun yksi suuri asia eli toimeentulo ja sitä kautta elämisen mahdollisuudet mahdollistuvat palkkatyöstä, jota tekee. (V70.)

– –. Taloudellinen epävarmuus ja jatkuva rahapula sekä työskentelykustannusten maksaminen ”omasta pussista” rasittavat. (V175.)

Suosittelen kuvataiteilijoille alan vaihtoa mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, koska alan kehitysnäkymät ovat huonot. (V70.)

Sosiaaliturvajärjestelmät, kuten työttömyys- ja toimeentulotuki, paikkaavat monen kuvataiteilijan taloudellista tilannetta. Ne auttavat eteenpäin, kun taiteilija ”valitsee köyhyyden” käyttäöksemme yhden vastaajan omaa ilmaisua – siis päättää jatkaa koulutusammattinsa harjoittamista. Osa rinnastaa nämä tukimuodot apurahaan taiteellisen tekemisen mahdollistajana, osa kärsii tunnontuskia tai pelkoa järjestelmien väärinkäyttämisestä. Työttömyys- ja sosiaaliturvan muodot eivät kaikin puolin sovellu vapaan taiteilijan kaltaiselle toimijalle, joka voidaan määritellä yrittäjän lailla omassa työssään työllistyväksi riippumatta siitä, onko hänellä toiminnastaan tuloja tällä hetkellä tai millään todennäköisyydellä odotettavissa tulevaisuudessakaan. Työttömyys- ja sosiaaliturvien ja taiteilijatuen yhteensovittaminen on myös ongelmallista. Taiteilijan ei kaiken kaikkiaan ole

aina helppo luovia yhteiskunnan sosiaalisten järjestelmien kanssa. Hän joutuu omaksumaan erilaisia rooleja ja strategioita tukiluukusta riippuen. Useassa vastauksessa kuvataan etenkin työvoimaviranomaisiin liittyviä kielteisiä kokemuksia. Muutamat vastaajat kokivat olevansa ”lainsuojattomia” ja nimittivät saamaansa kohtelua ”syrjinnäksi”. Tällöin kyse ei ollut pelkästään siitä, että ammattialaa tunnetaan huonosti vaan että siihen suhtaudutaan avoimen väheksyvästi ja halveksuvasti.

Työvoimaviranomaisten kanssa toimiminen on vaikeaa. Energiaa kuluu hukkaan siihen, että joutuu kuulemaan suoraan kuluttavansa virkailijan verorahoja hukkaan taiteilijana/työttömänä. Työvoimatoimistossa asioidessa joutuu keksimään syitä, miksi ei ole saanut työpaikkaa, vaikka koko ajan tekee töitä kuvataiteilijana. Tällainen syö yhteiskunnan voimavaroja sekä minun voimavaroja ammattitaiteilijana ja tuntevana ihmisenä. Kuvataiteilijana tärkeintä minulle on itsenäisyys ja vapaus. En pysty tekemään muuta työtä, en osaa enkä halua. (V121.)

– –. *Koen olevani ammattini ja heikon toimeentulon takia yhteiskunnassa persona non grata, koen että työvoimaviranomaiset vainoavat ja että olen lainsuojaton, kaikki tätä siitä johtuen että yhteiskunta ja työvoimaviranomaiset eivät tunnista ammattiani ja ammattikuvaani. En luota enää viranomaisiin kuten ennen. Koen yhteiskunnan syrjivän minua. (V155.)*

Taloudellinen tilanne ja jatkuva pelko siitä, että työvoimatoimisto pakottaa minut muihin töihin tai määrittelee, että olen jo työllistynyt (ilman tuloja), enkä saa tukia. (V25.)

– –. *Taiteilijat ovat edelleen ajettu köyhyyteen ja saavat pärjätä omillaan. Köyhyys on totta. (V94.)*

Tuntuu välillä, että taiteilijan työ on ainakin Suomessa täysin alle minkään marginaalin tulojen suhteen. Rahoitukseen liittyvien asioiden ongelmat ovat rasittavia, kansalaisten sekä viranomaisten ymmärtämättömyyden johdosta. Yhteen paikkaan valehdellaan, että ei ole taidetöissä, ja toiseen keuhataan, kuinka paljon niitä taidetöitä tehdään. Myös työttömäksi leimaaminen sekä työttömyysturvan pakollinen käyttö elinkustannuksiin on mielestäni erittäin halventavaa. Nimike pitäisi aktiivisille taiteilijoille olla jokin muu kuin työtön. – – [T]ulisi myös mahdollistaa erilaisten projektien tekeminen siten, ettei siitä rankaista. (V159.)

Olen kyllä hakenut töitä esim. laivasiivoojana kahtena kesänä, mutta en ole saanut töitä ankarasta ponnistelusta huolimatta. Olen hakenut myös apurahoja, mutta en ole saanut apurahoja hampaiden kiristelystä huolimatta. Älkää siis – – olettako, että taiteilijat ajautuvat tahallaan työttömyyskortistoon. Mutta taiteilijalla ei vaan usein ole muutakaan koulutusta. Itse asiassa olisi hyvä olla toinen ammatti. Mutta ellei ole, niin töitä on perkeleen vaikea saada! Niin on myös apurahojen laita – johon syynä on ehkä se, että kuvataiteilijoita on liian paljon. – –.(V13.)

Yhteiskunnassa taiteilijan ammattiin kohdistuvat asenteet ja vaatimukset aiheuttivat vastaajille monenlaisia paineita. Ne saattoivat rasittaa henkisesti sellaisiakin vastaajia, joiden omassa työ- ja elämäntilanteessa oli periaatteessa kaikki kohdallaan.

Juuri tällä hetkellä vaatimukset taiteilijan työtä kohtaan (ulkopuolelta, yhteiskunnasta tulevat) vaikuttavat kohtuullisen masentavasti. – – [P]elkkä taiteilijan työ ikään kuin ei ole oikeutettua, vaan soveltavaa työtä pidetään edellytyksenä yhteiskuntakelpoisuudelle. Kummallinen taidevihamielisyyks on laajentanut alaa, ei nähdä taiteen arvoa ilman sen välineellistämistä. Todella masentavaa ja pelottavaa. Toisaalta olen jäämässä opetustyöstä virkavapaalle apurahan turvin. Se tuo tyytyväisyyttä omaan tilanteeseeni. (V180.)

Kuvataiteilijan ammatin rinnalle hankittu toinen ammatti tuo monelle mahdollisuuden taloudelliseen toimeentuloon mutta lisää ristiriitaisuuden kokemusta oman työn ja elämän suhteen. Koska taustalla on koko ajan pyrkimys saada toteuttaa omaa ammattiaan, on ymmärrettävää, että toinen ammatti aiheuttaa sellaisia konkreettisia pulmia kuin aikaresurssien kanssa painiminen. Miten toteuttaa yhtä aikaa kahta tai jopa useampaa ammattia? Feinik (2012) puhuu osuvasti taiteilijan arjen sirpaleisuudesta. Vastaaajiemme tapauksessa tätä korostaa vielä uran vakiinnuttaminen, opintojen jatkaminen, perheen perustaminen ja lasten hankkiminen. Monella vastaajista toinen työ oli taidealan opetustyötä, johon he yleensä suhtautuivat positiivisesti, vaikka se vei aikaa omasta taiteellisesta työskentelystä.

Muutama vastaaja teki taidetyötä kuukausipalkalla esimerkiksi pelialalla. He olivat työtilanteeseensa poikkeuksetta tyytyväisiä.

Toimin taiteen alalla kuukausipalkkaisessa työssä, joka on tärkeintä erikoisosaamisalaani. Olen todennäköisesti ainoa ihminen maailmassa, joka tekee tätä työtä saaden siitä säännöllistä palkkaa. Tiedostan varsin mainiosti oman tilanteeni ainutlaatuisuuden, ja pidän itseäni hyvin etuoikeutettuna. (V190.)

Tilanteensa epävarmuudesta huolimatta useimpia avovastauksia leimasi optimistinen suhde tulevaisuuteen ("uskon, että tulevaisuudessa..."). Osalla vastaajista kyse on yleistason positiivisesta näkemyksestä, mutta monella on myös konkreettisia suunnitelmia ja strategioita oman tilanteen parantamiseksi. Yksi vaihtoehto oli esimerkiksi sanoutua irti legitimiin taidekentän toimintamalleista ja odotuksista. Tämä vastaaja on rakentanut itselleen tietoisesti henkisesti ja taloudellisesti kestäväää mallia:

Tuloni ovat ymmärtääkseni kohtuullisen hyvät kuvataiteilijaksi. Minulla on opetustyötä, taidemyyntiä ja vaihtelevia työtilaisuuksia, joita minulle tarjotaan melko usein. Työ on vaihtelevaa ja kiinnostavaa. Opistossa tekemäni opetustyön kohdalla olen kuitenkin huolissani, koska tiedän, että kuntatyönantajat kiristävät koko ajan vyötä, joka voi vaikuttaa työnkuvaani tulevaisuudessa. Harkitsenkin itseni työllistämistä kokonaan taidemyynnillä ja opetuksella, jonka itse järjestän, sekä tarjolla olevalla kurssitoiminnalla muualla kuin opistossa. "Asia on nyt auki". Olen valinnut uran, jossa teen taidetta ilman apurahoja ja hakua "tärkeisiin" gallerioihin. Huom!! Osaan kyllä hakea apurahoja, ja silloin kun hain niitä, sain niitä myös. Olen joka tapauksessa taiteilijana nykytaiteen kontekstissa toimiva. En vain voi allekirjoittaa taidealan nykyisiä käytäntöjä, jotka aiheuttavat turhaa näennäiskilpailua. (V48.)

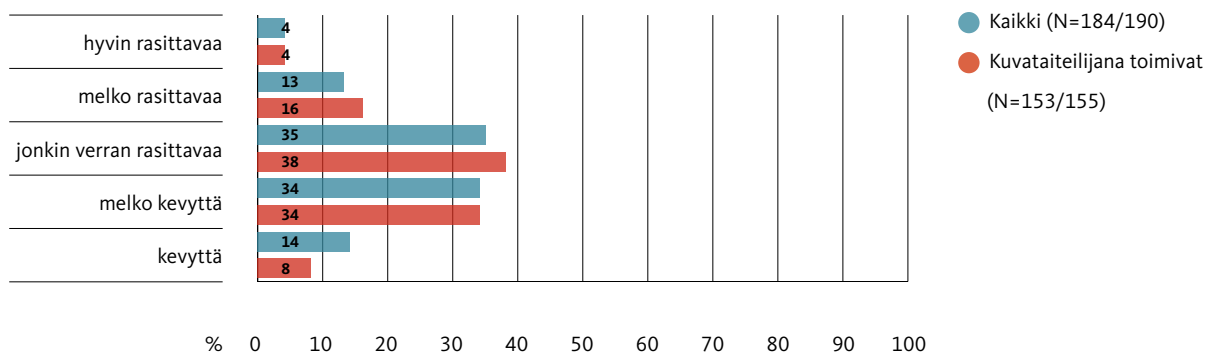
Optimismia viimeisten 10 vuoden aikana valmistuneiden keskuudessa saattaa pitää yllä myös tietoisuus siitä, että taiteilijan uran alku on sekä henkisesti että taloudellisesti hankala ja että kannuksensa täytyy hankkia sinnittelemällä vaikeuksien yli. Tämä hokema on tuttu monelle nuorelle taiteilijalle. Alkuvaiheen vastoinkäymiset ikään kuin rinnastetaan initiaatoriiittiin, ja niiden ymmärretään koettelevan pyrkimysten vakaavuutta. (Vrt. Karttunen 2009, 139.)

Valmistumisen jälkeen ensimmäiset pari vuotta olivat hankalia. On vaikea saada kunnon apurahoja, koska teoksia ja näyttelyitä on vähän. Samasta syystä on vaikea saada näyttelyaikoja hyvistä gallerioista, ja ilman tuloja on vaikeaa tehdä teoksia ja ylipäättään elää. Muu kuin taiteellinen työ tuhoaa mahdollisuuden taiteelliseen työskentelyyn, sillä uusien teosten tekeminen vaatii luovuutta ja aikaa eikä sitä voi tehdä muiden töiden väsyttämänä. Tämä on paradoksi: on saatava aikaan uusia teoksia ja näyttelyitä, jotta saa apurahoja, tilaustöitä ym. ym., mutta rahaa, tiloja tai aikaa niiden tekemiseen ei ole. Siis aluksi. Jos tästä selviää, tilanne alkaa vähitellen helpottaa. Tällaisen alun jälkeen olen tämän hetkiseen tilanteeseeni todella tyytyväinen, vaikkei rahaa pursuakaan taskuista. Taiteilijan ammatin valitseminen on köyhyyden valitsemista. Aina ei kuitenkaan ole ihan niin köyhää. Onneksi. (V2.)

Työn kuormittavuus

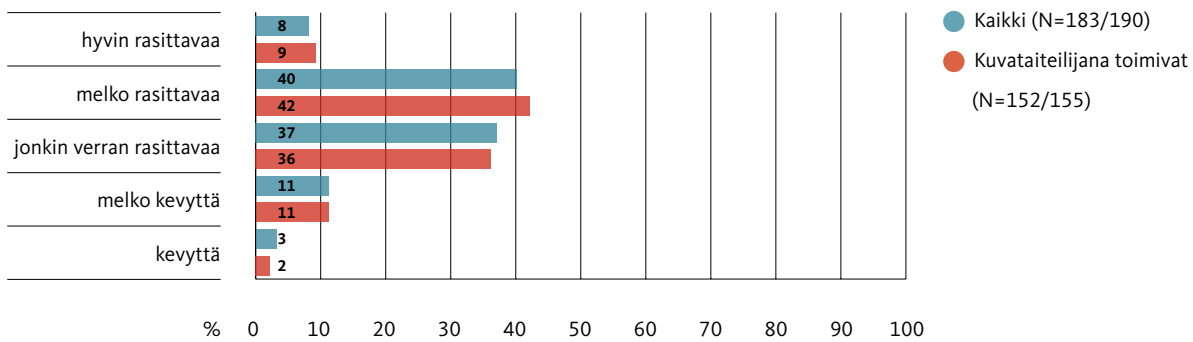
Työn kuormittavuutta tiedusteltiin lomakkeella sekä ruumiillisen että henkisen ja/tai sosiaalisen kuormittavuuden näkökulmista. Nämä kysymykset eivät olleet pakollisia, mutta miltei kaikki vastasivat niihin. Vastaajien työ oli heidän oman arvionsa mukaan selkeästi rasittavampaa henkisesti ja sosiaalisesti kuin ruumiillisesti (vrt. kuviot 25 ja 26). Vastaukset kysymykseen työn ruumiillisesta raskaudesta painottuivat vaihtoehtoihin jonkin verran rasittavaa (35 %) ja melko kevyttä (34 %); runsaat kaksi kolmasosaa vastaajista valitsi jommankumman näistä vaihtoehtoista. Työn henkisen raskauden arviot painottuivat vaihtoehtoihin melko rasittavaa (40 %) ja jonkin verran rasittavaa (37 %); näiden vaihtoehtojen yhteenlaskettu osuus oli runsaat kolme neljäsosaa. Ruumiillisesti hyvin rasittavaksi työnsä koki ainoastaan neljä prosenttia vastaajista ja henkisesti tai sosiaalisesti hyvin rasittavaksi kahdeksan prosenttia vastaajista. Kuvataiteilijana toimivat pitivät työtään hieman raskaampana kuin koko vastaajajoukko. Kysymyksessä ei eroteltu taidetyötä muusta työstä.

Kuvio 25. Onko työsi ruumiillisesti [kevyttä... rasittavaa]? (N=184/190, N=153/155; kysymys ei pakollinen)

Näitä kuvataiteilijoiden vastauksia ei voi kuin vain joiltain osin yhdistää valtakunnalliseen aineistoon. Työterveyslaitoksen vuonna 2012 tekemän Työ ja terveys -kyselyn mukaan 28 prosenttia suomalaisista koki työnsä henkisesti melko tai hyvin rasittavaksi (Kivekäs ja Ahola 2013, 106). Kuvataiteilijoilla osuus näyttää olevan selkeästi suurempi, ainakin tämän kyselyn aineistossa peräti 51 prosenttia kuvataiteilijoina toimivista vastaajista katsoo työnsä olevan henkisesti tai sosiaalisesti melko tai hyvin rasittavaa. Fyysisesti melko tai hyvin rasittavaksi työnsä koki 27 prosenttia vastaajista valtakunnallisessa kyselyssä. Kuvataiteilijoina toimivilla vastaava osuus oli 20 prosenttia.

Kuvio 26. Onko työsi henkisesti ja/tai sosiaalisesti [kevyttä... rasittavaa]? (N=183/190, N=152/155; kysymys ei pakollinen)

Vastaajat saivat halutessaan kommentoida työn kuormittavuutta koskevia tuntemuksiaan. Kuvataiteilijana työskentelevien avovastauksia yhdistää jo aiemmin mainittu mäkimalli, joka aiheuttaa kuvataiteilijoille vahvaa henkistä kuormitusta. Mäkimalli on sukulainen projektityölle, mutta sen erityisenä piirteenä on joukko työtehtäviä, joilla on tapana tiivistyä tiettyihin kohtiin, esimerkiksi näyttelyn valmistamiseen. Tyypillinen kuvataiteilijan merkkipaalu, näyttely, pakottaa useimmat työskentelemään viime metreillä yhä tiiviimmin ja siten myös työstä palautuminen jää vähäiseksi.

Työn fyysinen ja henkinen rasittavuus vaihtelee kausittain: ripustusviikolla työ voi olla hyvinkin fyysistä, opetustyö jonkin verran vaativaa ja toisaalta toimistotyö kevyttä. Henkinen rasittavuus tulee ajoittaisista työmäärän lisääntymisistä projektien yhteydessä. Henkilöressurssimme ovat hyvin rajalliset ja siksi ajoittain työmäärä kasvaa suureksi. (V12.)

Työn henkinen rasittavuus vaihtelee kausittain. Ennen näyttelyitä työ on hyvin stressaavaa käytännön järjestelyiden ja kiireen takia. Mukavinta se on, kun työ on päässyt hyvin käyntiin, eikä vaadi jatkuvasti aivokapasiteettia. (V25.)

Työn ruumiillinen rasittavuus kuvanveistäjällä on kausittaista. Teosten toteutus ennen näyttelyä ja näyttelyripustus ja purku saattavat olla fyysisesti raskaita vaiheita, mutta suunnittelu- ja luonnosvaihe kevyttä. (V183.)

Tähän asti projektien aikataulut ovat olleet melko joustavia, mutta työn määrä kertyy useimmiten rasittavaksi. (V66.)

Varsinaisen mäennyppylän eli näyttelyn jälkeen usein seuraa hiljainen työvaihe. Seuraavasta hankkeesta ei välttämättä ole tietoa, tai suunnitelma on mutta rahoitus puuttuu. Moni kuvataiteilija tekee tänä päivänä työtään projektipohjaisesti, mihin suuntaan heitä ohjaavat pitkälle jo rahoitusmuodot. Yksi informanteistamme kapinoi vallalle nousutta projektimallia vastaan korostamalla taiteellista työskentelyä orgaanisena jatkumona, josta syntyy aina väliin erilaisia tuotoksia. Hän toivoi myös rahoitusmuotojen ottavan huomioon pitkäjänteisen työtavan.⁶⁵

⁶⁵ Rautiainen (2012) on kritisoinut julkisen rahoituksen kasvanutta projekti- ja ohjelmavapautta. Hän katsoo, että perustuslain turvaamat taiteen vapaus ja ilmaisuvapaus edellyttävät priorisoimaan taiteellisen toiminnan perusrahoitusta suhteessa ohjaavampiin projekti-rahoitustyyppisiin tukimuotoihin (mts. 170).

Kuvataiteenala sekä käytetyt välineet ja tekniikat vaikuttavat myös työn kuormittavuuteen. Ymmärrettävästi esimerkiksi kuvanveistäjän työhön liittyy useita ruumiillisesti rasitusta lisääviä piirteitä. Taiteilijat myös pakkaavat ja kuljettavat usein teoksiaan sekä pystyttävät ja purkavat itse näyttelynsä.

Kuvanveisto: ainaista raahaamista, raapimista, hiomista. Huonoja pitkäkestoisia työasentoja, pölyä, myrkyjä, painavia materiaaleja, kipinöitä, likaa ja syövyttäviä aineista. Tämän lisäksi teosten tekniset ratkaisut ja ideoiden toteuttaminen kolmiulotteisena. (V2.)

Niska-, hartia-, ja selkävivot vaivaavat toisinaan piirtäessä ja maalatessa. Samoin nivelkivut sormissa. Enimmäkseen rasittavinta on henkinen epävarmuus ja epätoivo toimeentulosta, omasta ammatillisesta toiminnasta ja sen edistymisestä. (V8.)

Rasitusta voivat aiheuttaa myös mekaanisesti toistuvat työasennot. Vastaajien joukossa on runsaasti tietokone-työtä tekeviä, kuten tietografiikan tai mediataiteen tekijöitä, joiden työssä on tyypillistä asentoergonomiaan kytkeytyvää rasitusta. Yksi vastaajista kiteytti ongelmansa: "[p]aikat hajoo tietokoneen äärellä" (V56).

Istun tietokoneella suurimman osan työskentelyajastani, enkä pidä siitä. – –. (V175.)

Ruumiillisesti työ on rasittavaa samojen liikkeiden toistojen ja työasentojen epäergonomisuuden vuoksi. – –. (V17.)

Varsinaista taiteellista työtä tehdään usein yksin. Osa vastaajista oli juuri hakenut tällaista työskentelyn mahdollisuutta ja koki ongelmaksi taidekentän sosiaalisuuden ja verkostoitumisen paineen. Osa taas joutui opettelemaan yksinäisyyden sietokykyä ja omaehtoisen työn tekemisen mallia.

Vaatus sosiaalisuuteen ja pakollisiin muodollisuuksiin, kuten avajaisiin osallistuminen, verkostoitumisen ja kontaktien luomisen pakosta, on valtava. Jos et halua tai jaksa tai pysty tähän, jäät yksin. Kukaan ei näe eikä kuule eikä myöskään kysele perään. Kaikki on kiireisiä omissa oloissaan. Vaatus yhdenmukaisuuteen ja tämän päivän normiin on valtava myös siinä suhteessa, mitä teet. Jos et tee, mitä tämä aika (ts. rahastojen/näyttelytilojen päättäjät haluaa) vaatii, työsi ei ole kiinnostavia eikä sitä niin helposti tueta esim. apurahoja ja näyttelyaikoja jaettaessa. Ammatillisen itsetunnon ylläpito tämän kaiken keskellä ei ole todellakaan helppoa. Jos olet isoääninen, teet töitä, mitkä peilaavat tätä päivää, tykkäät rentoutua alkoholin avulla ja viihdyt väentungoksessa ja hallitset pinnallisen small-talkin, ammattisi kuvataiteilijana ei todennäköisesti tule olemaan niin vaikeaa. (V97.)

Minusta kuvataiteilijat ylläpitävät romanttisia mielikuvia taiteilijan työstä. – – Se on yksinäistä työtä studiossa, jos sellaisen saa. Taidemuseonäyttelyn tekemiseen menee keskimäärin 2 vuotta!!!! Pitäisi muistaa, että työn tekeminen on hidasta ja yksinäistä puuhaa ja vielä tarvitsee auton, että kuljettaa työt + pakkausmateriaalit jne. Töitä voi joutua roudaamaan ympäri maata/maailmaa. – –. Näyttelyn pystyttäminen on raskasta työtä, jos sen joutuu yksin tekemään. – –. (V94.)

Taiteellisen työn henkinen ja sosiaalinen rasittavuus johtuu kohdallani siitä, että taiteelliset prosessit vaativat usein sosiaalisesta elämästä eristäytymistä ja vuorokausirytmien hylkäämistä. (V53.)

Henkinen rasittavuus tulee lähinnä siitä, että joutuu perustelemaan itselleen työnsä tärkeyttä viikoittain. Ympärillä ei siis ole sitä työyhteisöä, joka usein palkkatöissä on, jonka avulla saa palautteen työnsä merkityksellisyydestä. (V181.)

Vastaajien joukosta löytyi myös työparin kanssa tai ryhmässä taiteellista työtään tekeviä. Etuna oli tällöin mahdollisuus jakaa muiden kanssa työn henkisiä ja fyysisiä rasituksia, mutta toisaalta kaikesta oli jatkuvasti neuvoteltava toisen kanssa eikä yhteentörmäyksiä voinut aina välttää. Osa vastaajista oli paljon tekemisissä tilaajien kanssa, mikä saattoi myös edellyttää persoonan sopeuttamista tilanteeseen.

Työskentelen työparini kanssa, joten asiat voi jakaa niin fyysisesti kuin henkisesti. Varjopuolena on se, että kaikesta on aina pakko keskustella, painia henkisesti, jotta päästään kumpaakin osapuolta tyydyttävään lopputulokseen. (V51.)

Työparin kanssa työskentely on palkitsevaa mutta myös stressaavaa, konflikteilta ei voi välttyä. Yhteentotot tuntuvat olevan itse asiassa prosessia eteenpäin vieviä ja sitä muovaavia, välttämättömiä energiapurkauksia. Pyrimme löytämään työskentelyämme sekä kevyitä että fyysisiä työskentelytapoja ja vuorottelemaan niitä, esim. vesiväreillä maalaaminen, videoeditointi, web-taide, kuvausretket luonnossa, tilallinen työskentely, tavaroiden siirtely / kantaminen. (V65.)

– –. Henkisesti voi välillä olla raskasta neuvotella ja päästä yhteisymmärrykseen vaikkapa tilaustöistä, vaikkei asiakkaiden kanssa ikinä ole suurempia ongelmia tai epäselvyyksiä ollut. Henkisesti tämä työ on ollut minulle raskasta myös siksi, että pohjimmiltani olen ujo ja sisäänpäin kääntyvä ihminen, ja minun on ollut pakko "opetella" esim. myyntitapahtumiin oma rooli, jolla tämmöisissä tilaisuuksissa pärjää. Nykyisin tämäkin jo tulee ihan ulkomuistista. (V17.)

Taiteilijan työn henkistä kuormittavuutta lisää kilpailu esille pääsystä ja tunnustuksista. Tilanne kilpistyy haettaessa apurahoja, joissa taiteellis-sosiaalinen tunnustus ja työskentelyn taloudellisten edellytysten turvaaminen kohtaavat toisensa.

Kun saa kieltävän apurahapäätöksen, tuntuu tiedon vastaanottaminen vuosi vuodelta raskaammalta. Luulisi, että siihen tottuu mutta todellisuudessa iän karttuessa huoli omasta toimeentulosta kasvaa: ei jaksa tehdä työtä kuten alle 30-vuotiaana jaksoi ja hoidin myös palkkatyön. Menee koko ajan kauemmin palauttaa hyvä mieliala pettymyksen jälkeen. (V84.)

Taideammattissa joutuu usein kilpailutilanteeseen, tahtoi sitä tai ei, ja tämä näkyy. (V156.)

Monet vastaajat pohtivat aiheellisesti taidetyön arvostusta kuormittavuus-otsikon alla. Tämäkin kuuluu niihin teemoihin, jotka nousevat toistuvasti esiin useissa kohdin lomaketta. Kyse on siitä, etteivät muut tunnu ymmärtävän kuvataiteilijan työtä tai näkevän sen todellisia haasteita vaan pitävät sitä lähinnä etuoikeutettuna itseilmaisuna. Sen ymmärtäminen elinkeinoksi tuntui olevan ulkopuolisille vaikeaa.

Työ on sekavaa ja vaikeasti hallittavaa. Tulot kasaantuvat sieltä täältä pienistä palasista ja vaihtelevasti. On kiusallista vastata taidemaailman ulkopuolisille työhön liittyvistä asioista, varsinkin, kun suuremmalti osin työ on tuottamatonta ja lisäksi kallista. Yleisin kysymys on, millä elät. Silti monet ovat valmiita pyytämään

palveluita ilmaiseksi ja ihmettelevät, jos esim. valokuvasta pitäisi maksaa (kun niitähän saa ilmaiseksikin). Ulkomaailman silmissä taiteilija on jokin yhteiskunnan turha elähti, joka ei tee mitään oikeaa ja jos tekee, se pitäisi saada ilmaiseksi tai ainakin halvalla. Taiteilijoilla on silti valtava määrä osaamista ja koulutusta, jota voisi hyödyntää monella taholla, jos tahtoa vain löytyisi. (V149.)

Ruumiillinen työ siinä mielessä kevyttä, etten joudu nostelemaan kovin painavia elementtejä usein, näyttelyn pystytys tietty asia erikseen, mutta pystytystä en koe raskaana, koska se on lopulta niin palkitsevaa. Henkinen rasittavuus johtuu siitä, että työtä tehdään kellon ympäri, teosten aiheet saattavat olla rankkoja ja ehkä tärkeimpänä se, että Suomessa taiteilijana oleminen on hyvin rasittavaa ja jatkuvaa taistelua talouden, typerien lakipykäliden ja asenteiden kanssa. (V178.)

Kuvataiteilijan ammattia ei arvosteta. – –. Jos ei haluta, että kuvataiteilija syrjäytyy tai alkaa voimaan henkisesti pahoin ja kuluttamaan terveydenhuollon palveluita raskaalla kädellä, niin hänen annetaan tehdä työtään vapaasti. (V121.)

Kuvataiteilija elää yhteiskunnan raja-alueella. Yhteiskunnasta on vaikea löytää paikkaa. Kuvataiteilija elää paperilla katsottuna syrjäytyneenä, käytännössä kumminkaan ei. (V4.)

Kaikki tähän ammattiin sisältyvä on niin absurdin ristiriitaista. – –. Parhaimmillaan työni on juuri sitä, mitä elämältäni haluan: saavutan kuvallisia, maalauksellisia päämääriä, koen olevani kiinni ajassa ja paikassa ehyenä. Mutta harvoin se on sitä. Monesti epävarmuus ja huolet painavat mieltä kasaan ja hyvin monesti työ on henkisesti raskasta toimeentulon niukkuuden sekä yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden aspektista. (V170.)

Taloudellinen epävarmuus nousee esiin vahvasti myös työn kuormittavuudesta puhuttaessa. Vastaajat korostavat kuitenkin työn nautinnollisuutta taloudellisten ongelmien vastapainona (työn antoisista puolista lisää s. 111).

Toimeentulokysymys tuottaa välillä henkisiä paineita. Kuitenkin tilanteista aina olen selvinnyt positiivisella asenteella. Fyysinen rasittavuus johtuu työprosesseista, mutta nekään eivät ole ylitsepääsemättömiä. (V93.)

Taiteilijan työ itsessään on hienoa, mutta tulojen epävarmuus nakertaa hyvää meininkiä. Taiteilijan työ opettaa elämään säntillisesti ja käyttämään luovuutta toimeentulon hankinnassa. Että siinä missä se on hankalaa, on se myös todennäköisesti tavallista palkansaajaa tyydyttävämpää= oman työ, oivallusten ja panostusten hedelmät on helppoa havaita ja niistä on mahdollista motivoitua edelleen. (V44.)

Tulevaisuudessa on syytä kiinnittää huomiota taideammatin moninaisiin kuormittavuustekijöihin, sillä ne vaikuttavat suoraan työssä jaksamiseen. Tärkeä näkökulma työhyvinvointiin on palautuminen, jota käsitellään tarkemmin myöhemmin (s. 110). Perimmäisin kuvataiteilijoiden hyvinvointia verottava tekijä ovat kuitenkin toimeentulovaikkeudet, jotka aiheuttavat jatkuvaa ahdistusta. Taiteelliseen työhön itseensä liittyvä omia epävarmuustekijöitä, joita on myös opittava sietämään, mikäli aikoo jatkaa ammatissa.

Maalaustyö on fyysistä ja silloin se on myös väistämättä rasittavaa. Mutta samalla myös liikkuvaa – en istu paikallani koko päivää. Eli työllä on myös suotuisia terveysvaikutuksia. Henkisesti rasittavaa työni on silloin, kun taloudellinen ahdinko menee yli siedettävän ja jokainen sentti on laskettava. Sosiaalisesti työni on yksinäistä, mutta osaan jo tähän ikään tultuani etsiä vastapainoa työhuoneen ulkopuolelta muusta toiminnasta. Kuvataiteilijan ammatti ei myöskään ole yhteiskunnassa järin arvostettu, vaikka se on arvokas. Ammattilainen tarvitsee vahvan itsetunnon ja luottamuksen oman työnsä arvoon. (V163.)

Kuvanveisto ja installaatiot ovat yleensä myös ruumiillisesti rasittavampia ja työergonomiaan tulisi kiinnittää huomiota. Henkisesti kuvataiteilijan työ on melko rasittavaa, sillä elämä täytyy suunnitella jatkuvasti vuoden pari eteenpäin apurahahakujen ja muiden projektivalmisteluiden vuoksi. Ei pysty oikein ikinä elämään tätä päivää. Jatkuvassa valmiustilassa käyminen on sinänsä aika rasittavaa ja jatkuva epävarmuus syö voimia, vaikka siihen on aika hyvin tottunutkin. (V103.)

Ajankäyttö

Kolmas keskeisesti työhyvinvointiin liittyvä alue on ajankäyttö. Lomakkeeseen sisällytettiin muutamia kysymyksiä työhön ja vapaa-aikaan käytetystä ajasta sekä työstä palautumisesta. Kuvataiteilijaksi valmistuneilta kysyttiin ensinnäkin, kuinka monta tuntia viikossa he työskentelevät. Kun lomakkeessa aiemmin tiedusteltiin kyselyviikon työtuntimääriä, tarkoituksena oli vastaajan työmarkkinatilanteen ja ammatillisen statuksen selvittäminen; keskeistä oli jako taiteelliseen, taiteeseen liittyvään ja muuhun työhön sekä erilaiset syyt olla poissa työmarkkinoilta (ks. s. 58). Työhyvinvointiosion ajankäyttöä koskeva kysymys oli pakollinen kaikille, mutta toistakymmentä vastaajaa ei kyennyt antamaan siihen yksiselitteistä numeerista vastausta. Työtuntimäärien kausittainen vaihtelu vaikeuttaa osaltaan keskiarvon määrittämistä. Osa vastaajista pohtikin sitä, mikä olisi järkevä yksikkö taiteilijoiden työn tarkastelussa: voisiko se olla pikemmin näyttely tai projekti kuin päivä tai viikko?

Keskiarvo työskentelylle oli 34,6 tuntia viikossa, mikä on hieman matalampi kuin palkansaajien säännöllinen viikkotyöaika⁶⁶. Ajankäytössä ei ollut eroja kuvataiteilijana toimivien ja koko joukon välillä. Keskiarvon perusteella taiteilijat eivät paljon poikkea ajankäytöltään muista työntekijöistä, mutta työtuntimäärien vaihtelu vastaajien välillä on merkittävää. Erot olivat niinkin suuria kuin kahdesta tunnista 80 tuntiin – yksi vastaaja jopa ilmoitti työskentelevänsä koko ajan, 24/7. Tämä ei tietenkään ole tosiasiasa mahdollista. Lausuma kertoo pikemmin vastaajan sitoutumisesta omaan työhönsä ja sen asettamisesta oman elämän keskiöön. Vastauksen vertailukelpoisuutta verottaa jälleen se, että käsitys siitä, mitä työ on – etenkin taiteellinen työ – vaihtelee vastaajien keskuudessa. Tätä teemaa käsiteltiin edellä kyselyviikon työtilanteen yhteydessä (ks. s. 56).

Kysyimme lomakkeessa myös, montako vapaapäivää kuvataiteilijat pitävät viikossa. Tämäkin kysymys oli pakollinen kaikille. Vastauksen keskiarvo oli 1,7. Vastaajista kymmenen ei osannut tarkentaa vapaapäivien määrää; kyse saattoi olla siitäkin, että he eivät tunnistanee tai halunneet tunnistaa käsitettä omalla kohdallaan. Työtuntien tapaan vapaapäivät jakaantuvat epätasaisesti vastaajien kesken. Osa pitää vahvasti kaksi

⁶⁶ Säännöllinen viikkotyöaika perustuu työaikalakiin, ja se on usein tietyn työaikajärjestelmän tai työaikamuodon mukainen. Yksityisellä sektorilla säännöllisen työajan tulee tasoittua keskimäärin 40 tuntiin viikossa työehtosopimuksessa määritellyn ajanjakson aikana. Julkisen sektorin virasto- ja toimistotyöaika noudattavilla palkansaajilla keskimääräinen säännöllinen viikkotyöaika on 36,25 tuntia ja yleistä työaika noudattavilla 38,25 tuntia viikossa. (Tilastokeskus, http://www.stat.fi/meta/kas/saannollinen_vi.html.)

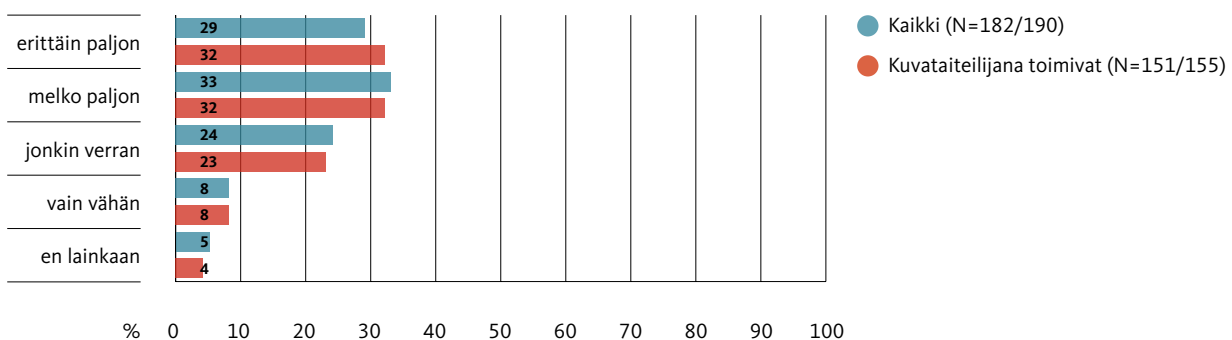
tai useampia vapaapäiviä viikossa, kun taas toiset eivät pidä yhtään. Vuosittaisten lomaviikkojen keskiarvo 4,2 kätkee taakseen samanlaisen tarinan. Toiset pitävät runsaasti lomaa, kun taas 24 vastaajaa kertoo, että ei lomaile lainkaan tai ei osaa arvioida tilannetta.

Olisiko kuvataiteilijoiden työ- ja vapaa-aikaa koskevistä luvuista syytä olla huolissaan heidän hyvinvointinsa ja työssä jaksamisensa näkökulmasta? Keskimääräisesti ne vastaavat useimpien suomalaisten työssäkäyvien ihmisten tilannetta. Suurin ongelma on siinä, että vastaajien keskinäiset erot ovat suuret ja että toisesta ääripäästä löytyy henkilöitä, jotka tekevät ylipitkää työviikkoa millä tahansa mittarilla arvioituna. Syynä voivat olla toimeentulovaikeudet kuvataiteilijan työssä, jolloin elantoa täytyy ansaita useista lähteistä, tai kiihkeä-rytmisen vaihe uralla, jolloin ei ole varaa jäädä laakereilla lepäämään. Ulkopuolisten on lisäksi vaikea mennä arvioimaan taiteilijoiden tilannetta työtuntimäärien perustalta, sillä toisille iso työmäärä on ongelma, kun taas toiset käyttävät sitä merkinä työn ja elämän ihanteellisesta ykseydestä.

Työmäärän säätely

Vastaajilta kysyttiin, missä määrin he pystyvät itse säätämään työmääräänsä. Työmäärän säätelyn suhde hyvinvointiin liittyy ensisijaisesti stressitekijöihin ja omaehtoiseen työjärjestelyihin. Oletus kuvataiteilijoiden keskimääräistä suuremmista mahdollisuuksista säädellä työnsä määrää, työn tekemisen aikaa ja paikkaa sekä työn sisältöä liittyy käsitykseen taiteesta poikkeuksellisena ”vieraantumattoman” työn muotona (ks. esim. Rosenblum 1986). Oletus kuvataiteilijoiden vapaudesta säädellä työmääräänsä pitää vastausten perusteella paikkansa, sillä 32 prosenttia kuvataiteellista työtä tekevästä kokee voivansa vaikuttaa erittäin paljon työmääräänsä (kuviokuva 27). Yhtä suuri osuus heistä kokee vaikuttavansa melko paljon työmääräänsä. Koko joukosta laskettuna osuudet olivat vastaavasti 29 prosenttia ja 33 prosenttia. Vastaajista viitisen prosenttia katsoo, ettei voi säädellä lainkaan työmääräänsä. Tällöin kyse oli yleensä henkilöistä, jotka olivat kokopäiväisessä palkkatyössä esimerkiksi opettajina.

Kuvio 27. Pystytkö itse säätämään työmääräsi? (N=182/190, N=151/155; kysymys ei pakollinen)

Lomakekysymyksen ”Mitkä ulkoiset tahot tai asiat vaikuttavat työmääräsi?” tavoitteena oli kartoittaa niitä yleisiä sosiaalisia tai työnkuvaan liittyviä tekijöitä, jotka vaikuttavat konkreettisesti vastaajien työmäärään. Sosiaalisista seikoista tässä kohtaa mainittiin puoliso ja lapset. Työnkuvan osalta vastauksissa nousee jälleen esiin mäkimalli. Vastaajat korostavat työmäärän lisääjänä esimerkiksi tulossa olevaa näyttelyä. Yleisesti työmäärään vaikuttavia seikkoja ovat raha, sovitut aikataulut ja tilaukset. Joillakin vastaajista on työnantaja, joka säätää työn määrää ja aikataulua. Oppilaitosten lukuvuodet vaikuttavat monen vastaajan työmääriin

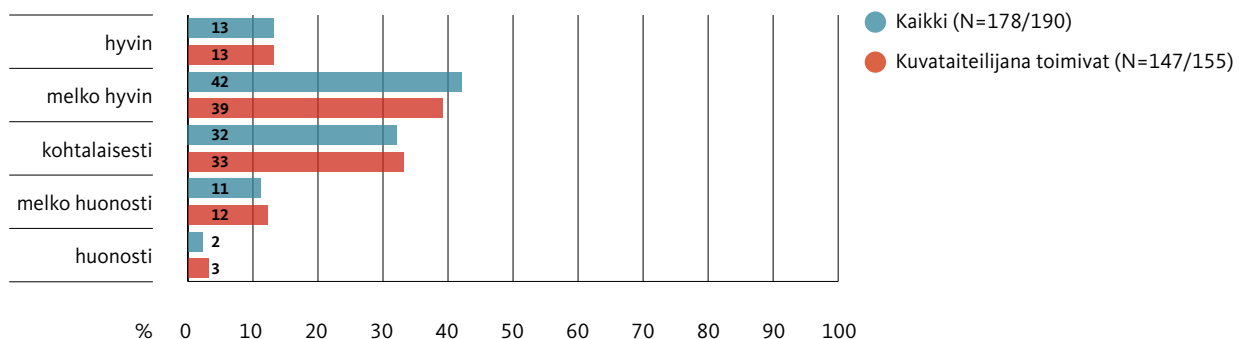
ja niiden vaihteluihin; tällöin näkyvät myös toisten työntekijöiden lomat ja sairauspoissaolot. Yrittäjillä tilausten ja asiakkaiden määrä vaikuttaa työmäärään. Alla olevasta mäkimallia ilmentävästä lainauksesta näkyy hyvin myös yksi taiteilijoiden työstä puhumiselle ominainen piirre: häilyminen sen suhteen, lasketaanko esimerkiksi kontaktien hoitaminen tai suunnittelu työksi vai ei.

Projektien kuormittavuus, joskus on hanke, joka vaatii melkein 24 h vuorokaudessa, jolloin saattaa mennä aamuviihteen työskennellessä, ja toisinaan taas on vaikka koko viikon tekemättä mitään konkreettista taiteen saralta. Silti jatkuvasti toki vastaa omasta työskentelystään vastaamalla sähköposteihin ja pitämällä yhteyttä kontakteihin – suunnittelemalla projekteja ja vieden eteenpäin niitä. Jos hankkeelle ei ole rahoitusta, saattaa työskentely hidastua tai loppua kokonaan, joka vaikuttaa negatiivisesti työskentelyyn. (V108.)

Työstä palautuminen

Yli puolet vastaajista kokee palautuvansa työnsä aiheuttamasta kuormituksesta hyvin tai melko hyvin (kuvio 28). Kysymys ei ollut pakollinen mutta miltei kaikki vastasivat siihen. Kokemukseen palautumisesta saattaa vaikuttaa myönteisesti vastaajien suhteellisen alhainen keski-ikä. Palautumista koskevalla kysymyksellä haettiin yleistä kokemusta työstä palautumisesta, kyse ei siis ollut mäkimalliin viitaten palautumisesta isojen projektien välissä tai suppeammin palautumisesta yksittäisen työpäivän rasituksesta.

Kuvio 28. Kuinka hyvin koet yleensä palautuvasi työsi aiheuttamasta kuormituksesta? (N=178/190, N=147/155; kysymys ei pakollinen)

Työssä jaksamisen ja hyvinvoinnin keskeisiin avaimiin kuuluu palautuminen. Taiteilijoista sanotaan usein, että heidän tapauksessaan taide ja kulttuuri eivät toimisi palautumiskeinoina niin kuin muilla työntekijöillä. Kyselyvastausten perusteella kuvataiteilijalle toisen taiteenalan äärellä oleminen tai sen aktiivinen harjoittaminen voi kuitenkin olla virkistävää ja uusia ideoita ruokkivaa. Ammatikseen kuvataidetta harjoittava henkilö voi olla esimerkiksi antaumuksellinen rytmimusiikin harrastaja.

Vastaajia pyydettiin mainitsemaan 1–3 tärkeintä asiaa, jotka auttavat heitä irrottautumaan työstä vapaalle. Vastauksista nousivat esiin seuraavat palautumiskeinot:

1. yleisesti harrastukset (tarkentamatta lajia),
2. fyysiset palautteet eli liikunta,
3. ihmissuhteet (perhe, lapset, ystävät ja sukulaiset),

4. media- ja viihdekulttuuri (televisio, elokuvat ja musiikki),
5. lemmikit (erikseen mainitaan koira, kissa ja hevonen),
6. luonto (erityisesti metsä tai puutarhanhoito),
7. miljöön vaihto sekä
8. uusien asioiden tekeminen ja uudet ideat.

Vaikka taiteilijoihin helposti liitetään myytti kapakoissa aikaansa viettävistä boheemeista, vain hyvin harvat vastaajat mainitsivat baarin tai alkoholin työstä palauttajana. Pikemmin vastaajajoukossa korostui fyysisen kunnon ylläpitäminen liikunnan avulla. Vastaavaan tulokseen päädyttiin nuorten taiteilijoiden kansainvälistymisestä koskeneessa tutkimuksessa (Karttunen 2009, 205).

Fyysistä kuntoa on pidettävä yllä, muuten ei jaksakaan fyysisesti (työn ergonomia jumittaa selän ja niskan, jollei muista jumpata välillä) ja psyykkisesti. Liikunta on riittävän erilaista toimintaa ja katkaisee pään sisäiset prosessit tehokkaasti. Lisäksi liikunnalla voi purkaa fyysisesti turhautumista ja prosessiin liittyviä solmu-kohtia. (V1.)

Monet vastaajat ymmärsivät palautumiskeinot, kuten liikunnan, olennaisena osana työprosessia. Jotkut sen sijaan painottivat itsesäätelyn ja etukäteissuunnittelun tärkeyttä keinona päästä irti työstä. Tässä tapauksessa työajan ja vapaa-ajan välille pyrittiin tietoisesti rakentamaan eroa.

Työkuri: Säännölliset työajat ja työtehtävien ennalta suunnittelu auttaa jaottelemaan ajan työ- ja vapaa-ajaksi. (V29.)

Vapaa-aika: tietoisuus siitä, että tiettyinä päivinä ei tarvitse tehdä mitään vaan voi esim. nukkua pitkään, jos huvittaa. (V90.)

– –. Kyky tunnistaa väsymys tai keskittymisen puute, osaan myös ottaa rennosti. (V132.)

Myös palautumista koskevan kysymyksen tapauksessa osa vastaajista kiisti taustalla olevat implisiittiset luokitukset ja oletukset. Heidän näkökulmastaan ne liittyivät muuntyyppisiin ammatteihin. Heillä ei ollut tarvetta irrottautua kuvataiteilijan työstä, koska se oli osa minuutta ja elämää.

En koe, että minun pitäisi erityisesti irrottautua kuvataiteilijan työstä. Se on osa minua. (V125.)

Taiteilija on töissä etenkin silloin, kun on vapaalla. Työajan ja vapaa-ajan välistä rajaa ei oikeastaan ole, paitsi sikäli kun kyse on selkeästi opetustunneista. (V126.)

Työn antoisuus sekä työn aiheuttamat ongelmat

Kyselyn hyvinvointia käsittelevän osion lopuksi kartoitimme vielä avokysymysten avulla vastaajien käsityksiä yhtäältä oman työn antoisista puolista ja toisaalta sen haittaa, ongelmia tai ahdistusta aiheuttavista piirteistä. Kysymykset olivat vapaaehtoisia, ja niihin vastasi 165 henkilöä. Kysymyksissä ei eroteltu taiteellista ja muuta työtä, mutta ero käy yleensä ilmi vastauksista.

Oman työn antoisuus näyttää muodostavan nelikulmaisen, itseään ruokkivan kehän. Sen yhtenä kulmana on oma luomisprosessi, johon liittyy kokemuksia kehittymisestä, ideoiden työstämisestä, tavoitteiden saavuttamisesta, vapaudesta, riippumattomuudesta – ilosta saada toteuttaa itsestään asioita taiteellisella työllä. Toinen neliön kulma ovat kollegat ja heidän kanssaan työskentely tai asioiden jakaminen. Joku vastaajista toteaaakin, että taidekentällä on poikkeuksellisen kiinnostavia ihmisiä. Kolmantena kulmana ovat kokemukset onnistuneesta työstä, näyttelystä tai teoksesta. Tästä seuraa neljäs kehän kulma eli palautteen tärkeä merkitys. Vastaajat kuvailevat usein sitä nautintoa, joka seuraa katsojien kokemuksellisuudesta teosten äärellä tai heiltä saadut kommentit. Näiden vastausten perusteella rohkenee jopa sanoa, että kuvataiteilijoiden työn yksi voimapiste on mahdollisuudessa koskettaa ja vaikuttaa ihmisiin.

Oman työn jäljen näkeminen, ihmisten reaktiot, oman alan työ. (V3.)

Itsensä toteuttaminen – uuden luominen. Positiivinen palaute yleisön tai median taholta. Joskus saavutettu ”flow”-tunne, jolloin kuvat syntyvät kuin itsestään. (V9.)

Taiteellisen työn toteuttaminen ja kehittäminen, elämykset taiteen parissa ja keskustelu kollegoiden kanssa. (V69.)

Oman ajattelun ja maailmankuvan laajentuminen. Yritys löytää autonomiaa. Poeettiset oivallukset. (V150.)

Täydellinen vapaus suoritusyhteiskunnan ahdistavista normeista ja tulostavoitteista. Työkaverit, jotka jakavat saman arvomaailman ja joiden kanssa keksii aina jotakin uutta ja näkee yllättävää. Ajoittainen kaikkivoipaisuuden tunne, kun näkee ja tietää hallitsevansa jotain poikkeuksellista niin hyvin, että voi aidosti antaa muille ihmisille jotain arvokasta. (Pätee sekä opettamiseen että omaan työhön.) (V126.)

Kuvataiteilijoiden kokemukset työhön liittyvistä pulmista voi kiteyttää neljään päänäkökulmaan:

1. oman työn infrastruktuurin hoitaminen (kuten ajankäytön hallinta, suunnitelmallisuus näyttelyiden ja muiden työtehtävien suhteen),
2. taloudellinen toimeentulo (peruselinkustannusten kattaminen, taiteen tekemisen välineiden hankinta, materiaalit, tilat, näyttelyt, kuljetukset jne.),
3. ihmissuhteiden hoitaminen yhteistyökumppaneiden, asiakkaiden tai taideyhteisön kanssa toimiessa sekä
4. oman taiteellisen työn sisältöön liittyvät ahdistukset (perfektionismi, riittämättömyyden tunne, taiteellinen käden jälki, työn yksinäisyys, arvostus jne.).

Kuvataiteilijan työ edustaa pitkälle sellaista omaehtoista, itseohjautuvaa asiantuntijatyötä, jota kohti meidän muiden ajatellaan olevan vahvasti menossa. Kuvataiteilija kaiken lisäksi työllistää itse itsensä ja hankkii kaikki toimintaedellytyksensä itse. Työ sinänsä on antoisaa, mutta mahdollisuuksista päästä tekemään sitä täysipainoisesti on kamppailtava jatkuvasti niin taloudellisesti kuin henkisesti. Muut työt vievät aikaa ja energiaa taiteelliselta työltä ja siinä kehitymiseltä.

Mitään ei ehdi tehdä niin hyvin kuin haluaisi. Tai jos johonkin asiaan oikein paneudut, joku toinen asia kärsii sen kustannuksella. Koskaan ei ole aikaa reflektoida, kun jo seuraavan viikon asiat on mielessä. Myös tietenkin se, että tunteja ei ole tarpeeksi ja työ on aina määräaikaista tai projektimainen. En ehdi tehdä omaa taidetta niin paljon kuin haluaisin. Aina jos on työpaikka tarjolla, puuttuu aina jokin pätevyys, kuvataiteilija ei voi tehdä kovinkaan montaa työtä, mitä esimerkiksi taidehistoriaa opiskellut jo voi. Itse en kuitenkaan ole koskaan halunnut tehdä taidetta päätoimisesti, jos se tarkoittaa sitä, että pitää elää työkkärin rahoilla tai sosiaaliviraston. (V52.)

Kyky kauaskatseisuuteen on tärkeää. Näyttelyaikoja varten näyttelysuunnitelma pitää olla yli vuottakin etukäteen. Apurahoja hakiessaan seuraavan vuoden suunnitelmat on oltava selvät. Näyttelyitten kustannuksista selviäminen ilman apurahaa on epävarmaa. Ylipäänsä raha on tällä alalla erityisen vahva stressitekijä: teosten toteuttaminen ja esitleminen on kallista, eikä rahaa välttämättä tule takaisinpäin lainkaan. Palkattu päivätyö taiteellisen työn ohessa etäännyttää rahaongelmista, mutta rohmuaa valtaosan energiasta, ajankäytöstä ja jaksamisesta. Taiteellisen työskentelyn rytmittäminen ja aikataulutus on vaikeaa, näyttelyä edeltää yleensä todella kiireen ja ahdistuksen täyteinen, kestoltaan vaihteleva kausi. (V34.)

Omassa taiteellisessa työssä kokemuksen puute ja siitä johtuva harhailu, kun ei ole nähnyt omaa paikkaa taiteen kentällä. Taustalla on myös oman "äänen" etsintä, eli varmuus omasta tekemisestä ei ole ollut kovin vahva. Sitä on haitannut myös se, että olen ollut muissa töissä liikaa, kun työsopimusta on aina jatkettu. Olisi tehnyt hyvää olla valmistumisen jälkeen jonkun selkeän kauden ainoastaan oman taiteen parissa. Voi olla, että sen puuttuminen on hidastanut prosesseja. Myös työn yksinäisyys ahdistaa joskus, sillä olen sosiaalinen ihminen. Rahan puute ahdistaa myös. Haluaisin valokuvata enemmän, mutta siihen tarvittavat laitteet maksavat, samoin monet muut materiaalit ja työkalut. Myös uskon puute tulee toisinaan, kun huomaa, miten paljon on taiteilijoita vastaavassa tilanteessa, eli nuoria hiljattain valmistuneita, jotka eivät meinaa päästä tekemisen alkuun. (V147.)

Ammattikuvan kehitys tulevaisuudessa

Megatrendien vaikutus kuvataiteilijan ammattiin

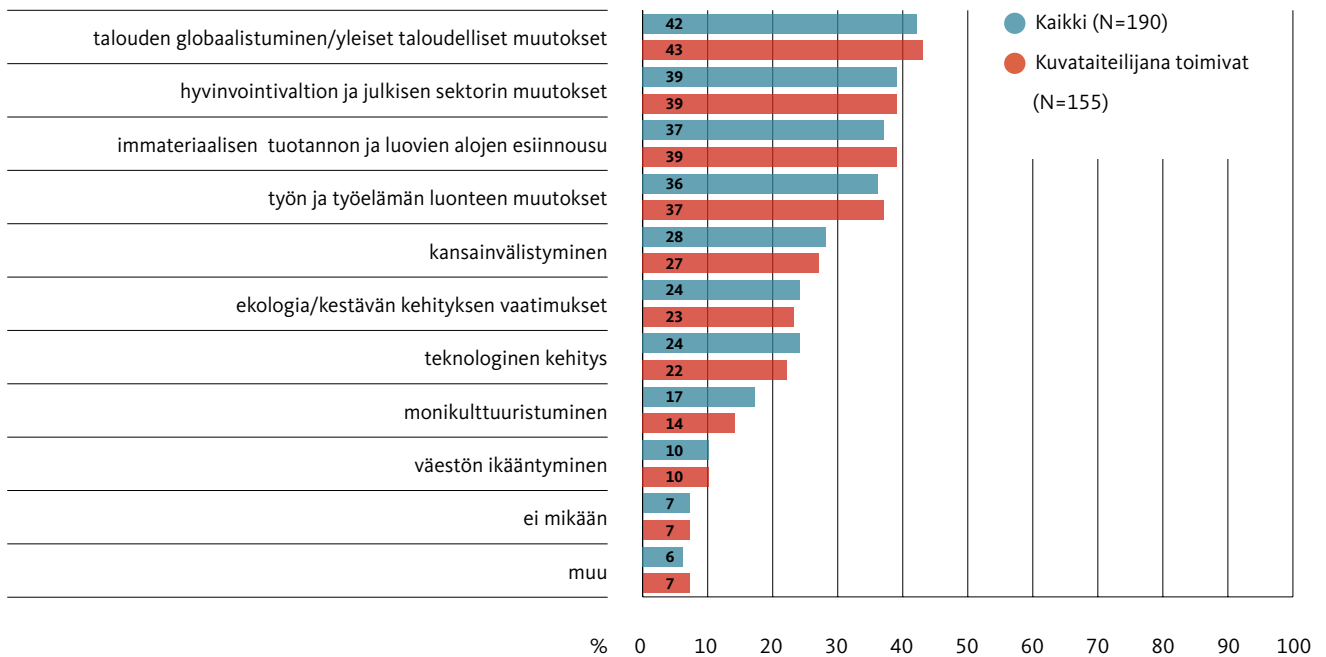
Lomakkeen viimeinen osio oli omistettu kuvataiteilijan ammattikuvan ennakoinnille. Kyseessä on toimeksiannon kannalta tutkimuksen keskeisin teema. Osioon sisältyy sekä yleisiä kuvataiteilijan ammattia koskevia kysymyksiä että vastaajan omia ammatillisia näkymiä koskevia kysymyksiä. Kysymyksillä on ollut tarkoitus kartoittaa nimenomaan sellaisia kehityslinjoja, joilla voisi olla vaikutusta kuvataiteilijoiden tehtäviin ja heiltä edellytettäviin tietoihin ja taitoihin tulevina vuosina. Tulevaisuus on lomakkeessa määritelty vuoden 2025 paikkeille eli runsaan 10 vuoden päähän.

Kuvataiteilijan tulevaisuus -osio tuli täytettäväksi kaikille vastaajille (N=190). Seuraavassa ei tarkastella erikseen kuvataiteilijana toimivien vastauksia, koska tämän kysymyksen kohdalla heidän vastauksensa eivät liiemmin poikenneet koko joukosta, kuten kuviosta 29 näkyy. Kuvataiteilijana toimivien joukkoon eivät kuulu tässä ne henkilöt, jotka olivat vastanneet Työn ja koulutuksen suhde -osion kysymyksessä ”Oletko missään vaiheessa harkinnut vakavasti, että lopettaisit kuvataiteen harjoittamisen ammattina?” joko, että he olivat jo lopettaneet kuvataiteen harjoittamisen ammattina tai että he eivät koskaan olleet harjoittaneetkaan kuvataidetta ammattina. Näitä henkilöitä oli yhteensä 35.

Kuvataiteilijan ammattiin vaikuttavia isoja kehityslinjoja koskevassa kysymyksessä oli tarjolla yhdeksän valmista vaihtoehtoa sekä avoin kysymys ”muu, mikä?” (kuvio 29). Lisäksi oli annettu mahdollisuus rastia vaihtoehto ”ei mikään”. Vastaajia pyydettiin valitsemaan listalta 1–3 kuvataiteilijan tulevaisuuteen eniten vaikuttavaa kehityslinjaa. Valintavaihtoehdot oli valikoitu ja muotoiltu ennakointiaineistonselvityksen tuottamien tulosten sekä tutkimushankkeen aikana järjestettyjen työpajojen ja palaverien pohjalta (ks. edellä s. 20). Rasti ruutuun kysymyksen jälkeen seurasi kaikille vastaajille pakollisena jatkokysymyksenä perustelu tehdyille valinnoille. Se oli muotoiltu seuraavasti: Miten valitsemasi kehityssuunnat vaikuttavat kuvataiteilijan ammattikuvaan ja osaamistarpeisiin tulevaisuudessa?

Vastaajien valinnoista yleisimmät olivat talouden globalistuminen/yleiset taloudelliset muutokset (42 %), hyvinvointivaltion ja julkisen sektorin muutokset (39 %), immateriaalisen tuotannon ja luovien alojen esiin nousu (37 %) sekä työn ja työelämän luonteen muutokset (36 %). Noin neljäsosan kannatuksen saivat kansainvälistyminen (28 %), teknologinen kehitys (24 %) sekä ekologia ja kestävä kehityksen vaatimukset (24 %). Monikulttuuristuminen (17 %) ja väestön ikääntyminen (10 %) eivät saaneet yhtä runsaasti valintoja osakseen. Näitä seikkoja rastivat hanakammin ne vastaajat, jotka tekivät taiteen soveltavan käytön hankkeita tai näkivät niissä ainakin osalle kuvataiteilijoista mielekkään työllistymismahdollisuuden tulevaisuudessa.

Kuvio 29. Mitkä seuraavista isoista kehitysuunnista vaikuttavat arviosi mukaan eniten kuvataiteilijan ammattikuvaan ja osaamistarpeisiin tulevaisuudessa? (N=190, N=155)

Huom! Vastaajaa pyydettiin valitsemaan 1–3 vaihtoehtoa.

Muu-vaihtoehdon valitsi tämän kysymyksen kohdalla vain pieni osa vastaajista (6 %). Heistä kolme mainitsi tässä kohtaa kuvataiteen harjoittamiseen ja sen julkiseen tukeen kohdistuvat asenteet ja arvostukset. Yksi vastaaja viittasi yhtäältä kuvataiteen kaupallistumiseen ja viihteellistymiseen ja toisaalta kansalaisten kuvataidekasvatukseen ja median lukutaidon puutteisiin. Ei mikään -vaihtoehdon puolestaan valitsi seitsemän prosenttia vastaajista. Perusteluissaan nämä vastaajat vetosivat tyypillisesti siihen, että taide on niin omalakinen, että mitkään megatrendit eivät vaikuta siihen. Heidän näkemyksensä mukaan edes taloudelliset reunaehdot eivät sido taiteilijaa, sillä tämä voi turvata riippumattomuuttaan tulella toimeen mahdollisimman vähällä.

Taide on vapaata. Miksi ympäröivä maailma vaikuttaisi taiteilijan osaamistarpeisiin? – Jos sietää sen, että ansiot ovat minimissä, taiteilija voi tehdä, mitä itse haluaa. (V25.)

Vain taiteella itsellään on merkitystä. Se on itseisarvo. (V155.)

Kuvataiteilijan työhön eivät hirveesti ulkoiset tekijät mielestäni vaikuta. (V177.)

Globaali talous ja suomalainen hyvinvointivaltio

Huomattava osa vastaajista katsoi, että globaalit taloudelliset suhdanteet (42 %) ja hyvinvointivaltion ja julkisen sektorin muutokset Suomessa (39 %) vaikuttavat olennaisesti kuvataiteilijan mahdollisuuksiin toimia ammatissaan samoin kuin heidän tehtävänsä. Talouden ylivaltaa korostettiin lukuisissa avovastauksissa.

Raha määrää kaikesta. Tämä fakta määrittää niin taidetta kuin muutakin elämää, muut ovat marginaalissa asemassa. Tietenkin globalisaatio, väestön ikääntyminen, ympäristön saastuminen määrittävät myös, mutta kaikkein ylimpänä päättävänä asiana on talous. (V142.)

Taiteellisen toiminnan taloudellisten edellytysten näkökulmasta erityistä huolenaihetta vastaajien keskuudessa aiheuttivat suomalaisen hyvinvointivaltion ja julkisen sektorin muutokset. Tähän liittyi usein pelko taiteen tekemiseen ja rahoittamiseen kohdistuvien asenteiden muuttumisesta entistä kielteisempään suuntaan niin poliittisten päätöksentekijöiden kuin kansalaistenkin keskuudessa. Tämä teema on noussut esiin jo useiden aiempien lomakekysymysten yhteydessä.

Taidetta sellaisena, kuin sitä on opetettu Suomessa 1980–2010, ei tulevaisuudessa enää tunnisteta taiteeksi. Sellainen "post-moderni" oli vaan hyvinvointivaltion öljyrahoilla maksama kokeilu. (V101.)

Maailmanlaajuinen taloudellinen alamäki vaikuttaa, miten yleensäkin hyväksytään taiteen tekeminen. Yleensä kun rahat vähenee, vähenee taiteenkin arvostaminen. – –. (V22.)

– – [K]ai sen kulttuurityön arvostus yhteiskunnassa ja poliittisella päätöksentekotasolla vaikuttaa eniten taiteilijan mahdollisuuteen (toimeentulollisesti) tehdä taidetta vapaasti. (V49.)

Kymmenkunta vastaajaa viittasi siihen, että julkisen sektorin muutoksessa myös kuvataiteilijoita uhkaa kasvavassa määrin vaatimus tuottaa konkreettisia tuloksia, joita voidaan yksiselitteisesti mitata. Koska taiteen tuottamat hyödyt ovat vaikeasti todennettavia, taiteilijoiden toimintaa on alettu suunnata sellaisille alueille, joista yhteiskunta saa välitöntä vastinetta rahoitukselleen. Lisäksi taiteilijoita kannustetaan toimimaan markkinapohjaisesti kulttuuriyrittäjinä. Avovastauksissa molempien vaihtoehtojen nähtiin supistavan sekä taiteen tekemisen vapautta että taiteen merkitystä yhteiskunnassa.

Ajatellaan, että taiteesta tulevan hyödyn on oltava numeerisesti todennettavissa. Taiteen halutaan tuottavan jotakin – – konkreettista hyötyä. Ihmisille ei anneta välineitä käyttää taidetta sellaisenaan hyväksi ajattelussaan ja elämässään. Taiteilijoista pakotetaan luovia mausteita kaikenmoiseen toimintaan. – –. Taiteilijoista halutaan tulevaisuudessa itsensä elättäviä kulttuuriyrittäjiä, jos nykykehitys jatkuu. Tämä nyt on tällainen kauhukuva. – –. (V45.)

Taidetyön tulosten pitkäjänteisyys ja laaja-alaisuus tekevät niistä vaikeasti mitattavia. Monet muut tarpeet ovat markkina- ja tuloslähtöisessä rahoitusmaailmassa vahvemmassa kilpailuasemassa. Maailman kansainvälistyessä ja yksiköiden suurentuessa suomalaisen taidekentän rakenne on vaarassa muuttua projektikeskeisemmäksi. Yksittäisen taiteilijan vuosikymmenien mittainen laaja-alainen kehittyminen kuvan huippuosaajana kyseenalaistuu rahoituksen näkökulmasta tässä tilanteessa. (V53.)

Kuvataiteilijat eivät kohta saa enää tehdä vain taidetta vaan tarkoitus on aina hyötyä kaikesta rahallisesti mitattavan mittarin mukaan. (V107.)

Kuvataiteilijan ammatti pysyy marginaalisena jatkossakin. Siihen kuitenkin tullaan kohdistamaan toiveita ja pyrkimyksiä, jotka osin voivat hyödyntää alaa ja toisaalta vaikeuttaa taiteen omaa arvoa. Taidetta pyritään liian usein valjastamaan markkinatalouden, suunnittelun ja tuloskeskeisten ratkaisujen palvelukseen. – (V169.)

Julkisen rahoituksen muutoksista arvioitiin koituvan taiteilijoille uudenlaisia osaamistarpeita, sillä heidän pitäisi yrittää tulla toimeen markkinoilla tai keksiä muita selviytymiskeinoja. Pinnalla pysyminen edellytti eräiden vastaajien mielestä paitsi yrittäjyystaitoja myös asennekasvatusta, sillä taloudenvastaisesta taiteilijamyytistä ja valtioriippuvuudesta oli heidän näkemyksensä mukaan päästävä eroon. Medianäkyvyys oli tärkeää.

Taiteilijat ovat toistaiseksi hyvin riippuvaisia julkisesta sektorista, voisi arvioida, että erittäin suuri osa on täysin riippuvaisia julkisesta sektorista (– –). Pienikin muutos saattaa suistaa osan ammattikenttää sen ulkopuolelle, osa selviytyy, jos keksii korvaavat keinot toimeentulolleen. Tähän ei olla kaikkien koulutuksessa välttämättä varauduttu, ainakaan aiempien sukupolvien. – – (V149.)

Jatkuvat taloudelliset kriisit ja lamat maailmassa vaikuttavat siihen, että on hyvin mahdollista, että julkinen rahoitus vähenee monilta osin. Se vaikuttaa ammatinkuvaan, jos taidetta tuetaan vähemmän. – – (V79.)

Apurahataiteilijoiden merkitys ja määrä vähenee. Kuvataiteilijoiden opittava enemmän työskentelemään osin myös kaupallisella puolella. (V135.)

– –. Talouden muutos tulee ajamaan taiteilijoita ahtaammalle ja täten uudet rahoitusmuodot, yrittäjyysosaaminen ym. nousevat tärkeämmäksi. Taiteilijan tulee ajatella työtänsä bisneksenä siinä, missä mitä tahansa muutakin. Taiteilijan työ ei ole jotenkin erillinen kupla taloudesta vaan yksityisyrittämistä ja siksi talousosaaminen on tärkeää. Tällä hetkellä vielä myyminen ja bisnes ovat tabuja taidepiireissä, vaikka niiden tulisi olla arkea. (V12.)

Taiteilijan tulee tulevaisuudessa olla moniosaaja, joka luovii niin tavallisten ihmisten tietoisuuteen kuin myös median tietoisuuteen työllään. Pelkkä yksin maalaaminen ja töiden näyttelyyn vieminen ei riitä, vaan taiteilijan tulee osata myydä itseään maailmassa, jossa raha ratkaisee. (V43.)

– –. Taiteilijoiden tulisi keskittyä yrittäjyyteen, itsensä markkinointiin ja brändäykseen eikä olla valtion tukien armoilla. (V178.)

Immateriaalinen tuotanto ja uusi työ

Vajaa kaksi viidesosaa vastaajista (37 %) katsoi immateriaalisen tuotannon ja luovien alojen esiinnousun samoin kuin työn luonteen ja työelämän muutosten (36 %) vaikuttavan tulevaisuudessa kuvataiteilijan ammattikuvaan. Luovien alojen esiin nousua tarkasteltiin vastauksissa yhtäältä yhteiskunnan arvo- ja asenneilmaston näkökulmasta, toisaalta ilmiön nähtiin merkitsevän kuvataiteilijoille uusia työllistymismahdollisuuksia erilaisissa sisällöntuotannon tehtävissä. Kuvaukset näistä tehtävistä jäivät kuitenkin yleiselle tasolle.

Immateriaalisten asioiden arvostus nostaa esiin henkisiä asioita ja kulttuuri kuuluu yhtenä osana tähän. Silloin kasvaa valmius satsata muuhunkin kuin välttämättömiin – –. Tällöin taiteisiin satsataan.(V1.)

– –.Luovuus tulee loistamaan ja mahdollisuudet ovat monet. – –. (V22.)

Kuvataiteilijan rooli sisällöntuottajana tulee muuttumaan merkittävästi.(V42.)

Immateriaalistuminen merkitsi vastaajille kuvataiteilijan toimintaa erilaisten asiantuntijapalveluiden tuottajina. Kyse ei ollut pelkästään taiteen soveltavan käytön hankkeista sosiaali- ja terveyssektorilla tai yrityksissä vaan esimerkiksi visuaalisen ja ympäristösuunnittelun tehtävistä. Eräissä vastauksissa kuvataiteilijan panos erilaisissa asiantuntijaryhmissä abstrahoitui luovaksi ongelmanratkaisukyvyksi.

Kuvataidetta tuotetaan ja myydään enemmän palveluina, kuten designia tänä päivänä. Kuvataiteilijat työllistyvät monialaisiin projekteihin asiantuntijoina ja eri sektoreita ja ryhmiä kuuntelevina sidoshenkilöinä. Taide(projekti) sidotaan osaksi arkea ja arjen ongelmanratkaisua.(V154.)

Kuvataiteilijoiden tulee oman itsenäisen taiteellisen työskentelyn lisäksi pyrkiä toimimaan laaja-alaisemmin yhteistyöhankkeissa, esimerkiksi rakennus- ja kaupunkisuunnitteluhankkeissa.(V58.)

Immateriaaliseen tuotantoon liitettiin usein ekologis-eettinen ulottuvuus. Tämän näkemyksen mukaan taiteilijat eivät tulevaisuudessa tuota niinkään myytäviä objekteja kuin palveluita, kuten näyttelyitä, jotka tarjoavat ihmisille kokemuksia ja elämyksiä.

Luovat alat tulevat varmasti olemaan seuraava maailmaa muokkaava ala, jos alalla työskentelevät ymmärtävät ottaa heille tarjotun roolin vastaan. – – Kuvataiteilijana pystyn jo nyt tarjoamaan katsojille elämyksiä erilaisten näyttelyprojektien avulla. (V93.)

Valintalistalla ollut vaihtoehto ”työn ja työelämän luonteen muutokset” johdatti useat vastaajat pohtimaan, millaisia seurauksia taiteilijoiden kannalta voi olla siitä, että projekti- ja pätkätyöt sekä itsensä työllistäminen olivat yleistymässä muillakin sektoreilla. Kytkenä itsensä taiteilijan ammattikuvaan tai osaamistarpeisiin oli näissä vastauksissa välillinen eikä sitä yleensä edes kirjoitettu auki. Ylipäätään puhuttiin työsuhteen muodoista eikä työn itsensä luonteesta. Muutoksen arveltiin voivan johtaa siihen, että yhteiskunnan tukirakenteet ja käytännöt muuttuisivat taiteilijoille suotuisammiksi, kun samankaltaisia epätyypillisiä toimijoita alkaisi tulla työ- ja yhteiskuntaelämään entistä enemmän. Tämä voisi tarkoittaa perustulon tai kansalaispalkan toteutumista. Tällöin taiteilijat voisivat kenties jatkaa toimimista vapaana taiteilijana entiseen malliin opettelematta sen enempää yrittäjyyttä kuin taiteen soveltavan käytön menetelmiäkään.

Työnkuvan muutokset, jotka heijastuvat niihin vaatimuksiin, joita esitetään yleisesti heijastuvat myös tähän ammattiin, joka pitää sisällään varsin monimuotoista tekemistä. Taiteilijan tapa toimia – pätkätyömäisyys, lyhyet ja ei-vakituiset työrupeamat – ovat olleet jo pitkään taiteilijoiden sekä muiden luovan työn ja akateemisten alojen ammattilaisten toiminnassa läsnä. Se, pystytäänkö näille epävarmoille ryhmille luomaan yhteiskunnallisia rakenteita, jotka selkiyttäisivät ja turvaisivat toimintaa, on haaste. Miten tämäntyylinen ammatillinen toiminta suhteutuu ”perinteiseen” työelämään? – –. Monilla on tarve ja halu

saada tukea tekemiselleen, mutta yhteiskunnallisissa rakenteissa ei ole joustoa tai tarpeeksi tilaa määrittää yksilökohtaisille erovaisuuksille omia toimintojaan, mitä minun mielestäni tarvitaan jo nyt muidenkin alojen kohdalla kuin taiteen. Miten nämä kysymykset ratkaistaan, heijastuu taiteilijan työhön. (V108.)

– –. Työelämän luonteen muutos voi jopa helpottaa kuvataiteilijan toimeentuloa, koska kaikki muutkin ammatit muuttuvat yhä enemmän kuvataiteilijan projekti- ja pätkätyön kaltaisiksi toimiksi. Tämä tarkoittaisi, että käytännöt on pakko muuttaa sellaisiksi, että ne eivät riistäisi inhimillistä toimeentuloa sirpaletyöläiseltä.– –. (V181.)

Näkisin, että viimeinkin ammattijärjestöjen valtakausi alkaa olla loppuillaan ja hyväksytään, että kaikki eivät tee kahdeksasta neljään työtä tai heillä ei ole työnantajaa. Epätyypillisistä työsuhteista tulee tyypillisiä. Ehkä tämän myötä myös kuvataiteilijan ammatin harjoittaminen nähdään työnä eikä harrastuksena, jota pitää rokottaa.(V121.)

– –.Työn luonteen muutokset vaikuttanevat myös kuvataiteen harjoittamiseen, mahdollinen perustuloon siirtyminen turvaisi taiteilijoidenkin toimeentulon. – –. (V65.)

Muutkin alat saavat sopeuttaa työntekijänsä hankkeisiin ja pätkärahoituksiin. Voi olla jopa parannusta kuvataiteilijan nykyiseen tilanteeseen, jos joskus kuvataiteilijakin voidaan rinnastaa palkansaajaan, ei esim. väkisin yrittäjään. (V137.)

Kansainvälistyminen ja monikulttuuristuminen

Runsas neljäsosa (28 %) vastaajista katsoi kansainvälistymisen vaikuttavan kuvataiteilijan ammattikuvaan ja osaamistarpeeseen tulevaisuudessa. Kansainvälistyminen edellytti vastaajien näkemyksen mukaan taiteilijoilta uusien tietojen ja taitojen hallintaa. Kyse ei ollut pelkästään kielitaidosta vaan laajemmasta kulttuurienvälisestä kompetenssista ja nykytaiteen kentän tuntemuksesta. Suurimmalla osalla vastaajista oli jotain kokemusta kansainvälisestä toiminnasta, ja usealle se oli arkipäivää jo tällä hetkellä. Sujuva, luonteva kansainvälisyys nähtiin nimenomaan nuorille taiteilijoille ominaiseksi piirteeksi, ja kansainvälisen menestyksen arveltiin voivan parantaa ammatin arvostusta myös kotimaassa.

Kansainvälistyminen luultavasti lisääntyy edelleen, taiteilijalta vaaditaan entistä sujuvampaa kielitaitoa ja liikkuvuutta projektien ja näyttelyiden kohdalla.(V21.)

Maailma kansainvälistyy enemmän vuosi vuodelta. Nykypäivän kuvataiteilijalta vaaditaan toiminta-osaamista kansainvälisellä tasolla. – –. (V102.)

Maailma yhtenäistyy ja se vaikuttaa väistämättä taiteilijan arkeen ja teosten luonteeseen. Kansainvälisyys on jatkuvasti tärkeämpää. (V105.)

Ehkä enemmän hyväksyttävä ammatti, jopa mediaseksikäs. Nuoren sukupolven erilainen työtapa, kansainvälisyys hämmentää rajoja. (V56.)

Vajaa viidesosa (17 %) vastaajista näki, että monikulttuuristuminen vaikuttaa kuvataiteilijan ammattikuvaan ja kompetenssivaatimuksiin tulevina vuosina. Avovastauksissa monikulttuuristuminen kytkettiin ensisijaisesti taiteen soveltavaan käyttöön. Kansainvälistymisen tavoin muutamat vastaajat arvioivat myös monikulttuuristumisen näkyvän taiteen sisällöissä. Sen sijaan ammattikunnan itsensä monikulttuuristumista ei vastauksissa liiemmin pohdittu.

Teknologinen kehitys

Vajaa neljäsosa (24 %) vastaajista katsoi teknologisen kehityksen vaikuttavan kuvataiteilijan ammattikuvaan ja osaamistarpeisiin tulevaisuudessa. Teknologisen kehityksen nähtiin tarjoavan kuvataiteilijoille sekä uudenlaisia tekemisen tapoja että esitys- ja jakelukanavia. Pari vastaajaa nosti esiin lisäksi mahdollisuuden vuorovaikutuksellisuuteen. Uuden teknologian nähtiin muokkaavan taiteilijoiden ilmaisutapoja ja voivan johtaa jopa uusien taidemuotojen syntyyn. Teknologinen kehitys voi myös tuoda taiteilijoille työllistymismahdollisuuksia IT-alalla. Kyselyhetkellä pari vastaajaa suunnitteli graafisia käyttöliittymiä ja muutama työskenteli peliteollisuudessa. Kuvataiteilijoilla nähtiin mahdollisuudet toimia myös tiedon visualisoijina ja informaatiomuotoilijoina.

– –. *Teknologinen kehitys – – tuo mukanaan uusia mahdollisuuksia ja tekniikoita myös taiteeseen.*(V184.)

– –. *Teknologia tuo uusia taidemuotoja ja vaatimuksia.*(V179.)

Teknologinen kehitys vaikuttaa sekä työn sisältöihin että taiteilijan käyttämiin työvälineisiin. Esim. älypuhelimet luovat myös taiteelle uuden toiminta-alueen, joka vaatii oman osaamisensa. – –. (V109.)

Kuvataiteilijoiden työllistyminen tietokone- ja nettimaailmassa lisääntyy. (V157.)

Vastaisuudessa länsimaaisessa kulttuurissa ei enää juuri tehdä varsinaista työtä, vaan uusien innovaatioiden suunnittelemista. Tällaiseen työhön esimerkiksi voitaisiin tarvita graafikoita havainnollistamaan ideoita ja niiden toimivuutta. – –. (V66.)

Hyödyntääkseen teknologian avaamia mahdollisuuksia taiteilijoiden oli opeteltava uusia asioita. Tämä koski vastaajien näkemyksen mukaan sekä omaa taiteellista työtä että siihen liittyvien asioiden hoitamista, kuten esittelymateriaalia, yhteyksien hoitamista ja kirjanpitoa.

– –. *Teknologinen kehitys puskee myös kuvataiteeseen, taiteilijan tulee osata käyttää tietotekniikkaa, jos ei itse kuvataiteellisessa työskentelyssä, niin markkinoinnissa, kirjanpidossa, yhteydenpidossa jne. – –.* (V50.)

Tietotekniikan kehittyminen ja osaaminen on olennaista taiteilijalle. Iso osa hakemuksista ja portfolio-työskentelystä ja kontaktoinnista hoidetaan sähköisesti. – –. (V12.)

Tietyillä kuvataiteen osa-alueilla teknologian kehittyminen aiheutti erityistä painetta uusien asioiden omaksumiseen koskien itse taiteen tekemisen menetelmiä. Näihin kuuluivat esimerkiksi kuvanveisto ja mediataide. Uuden tekniikan hallinta voi tarjota taiteilijalle kilpailuedun; vaihtoehtoisesti voi erikoistua perinteisiin, jo unohtumassa oleviin menetelmiin.

– –. *Teknologinen kehitys vaatii kuvataiteilijoitakin opettelemaan jatkuvasti uutta, elleivät pitäydy täysin klassisissa menetelmissä (ja silloinkin jossain määrin).* (V39.)

Teknologia kehittyy kymmenessä vuodessa hurjaa vauhtia. Tietokonesovellutukset, 3-D mallintaminen ym. muokkaavat kuvanveistäjän toimintatapoja. (V183.)

Teknologia kehittyy koko ajan hurjalla vauhdilla. Kuvataiteilijan täytyy jatkuvasti ylläpitää tietoaan tekniikasta (varsinkin jos tekee videota ja ääntä).(V189.)

Jatkuva koulutustarve tietokoneohjelmien hallitsemiseksi, itsekin olen putoamassa kelkasta. (V18.)

– –. *[M]yös taiteessa koetaan murrosta teknologian takia, Suomessa teknologinen kehitys näyttäytyy taiteessa hitaasti, mutta kansainvälisesti se on jo arkipäivää, taiteilija voi joko valita kulkevänsä kehityksen mukana tai luoda imagon perinteisten tyylien taitajana.* (V178.)

Useat vastaajat kytkivät yhteen teknologisen kehityksen ja kansainvälistymisen. Osalle internet merkitsi yhteydenpidon helpottumista, osalle olennaista välinettä ja alustaa tehdä teoksia ja levittää niitä maantieteellisistä rajoista ja etäisyyksistä riippumatta.

Sähköisten viestimien kautta maailma on avoin. Mediataiteen lisääntyminen nykyaikaisessa ja teknologian kehitys mahdollistaa uusia ja uusia tekniikoita. (V10.)

On helpompi tehdä kansainvälistä yhteistyötä, lähteä ulkomaille tai saada vieraita. Uusi teknologia luo uusia mahdollisuuksia. (V23.)

– –. *Teknologia voi tuoda lisää välineitä ja väyliä taideteosten välittämiseen ja jakamiseen.* (V147.)

Teknologinen kehitys mahdollistaa a) yhä monimutkaisempien ja vuorovaikutteisempien teosten tekemisen yhä pienemmillä resursseilla (eli taiteilija voi yksinkin tehdä isoja mediataideteoksia ja projekteja) b) helpomman kansainvälisille markkinoille tunkeutumisen (ehkä).(V80.)

Ekologinen etiikka

Noin neljäsosa vastaajista katsoi ekologian ja kestäväen kehityksen vaatimusten vaikuttavan kuvataiteilijan ammattikuvaan ja osaamistarpeisiin tulevaisuudessa. Vaikka tulevaisuuden isoista trendeistä kysyttäessä tämä teema ei noussut ykkössijalle, sen keskeistä merkitystä tulevaisuuden ammattikuvalla vahvistivat vastaajien lausunnot eri puolilla lomaketta. Taiteilijoita pidettiin yleisesti ekologisen ajattelun edellä kävijöinä, mutta nyt monen vastaajan mukaan oli aika nostaa kestäväen kehityksen periaatteet kaiken taiteen tekemi-

sen normiksi. Perusoletukseksi tulee, että jokainen taiteilija opettelee ja omaksuu ekologisia menetelmiä työskentelyynsä. Osa vastaajista edellytti taiteilijoiden lisäksi ottavan kantaa ekologis-eettisten näkemysten puolesta teostensa sisällöissä, jotta kaikki ihmiset havahtuisivat vastuuseen ympäristöstä.

Ekologiset kysymykset ovat olleet nyt jo pitkään tapetilla. Uskon sen nyt jo vaikuttavan väistämättä sekä taiteilijoiden materiaalivalintoihin että ylipäättään taiteelliseen kannanottoon. Taiteilijat ovat usein ekologiseen elintapaan myönteisesti suuntautuvia. – –. (V87.)

– –. Ekologisten toimintatapojen kehittämisessä ja käytäntöön soveltamisessa kuvataiteilijat jatkavat perinteiden mukaisesti pioneereina. (V65.)

– –. Taide on hyvä keino nostaa esiin sellaisia puolia, joita ei välttämättä muutoin ajateltaisi tai uskallettaisi ajatella. Ekologisuus ja kestävä kehitys voisi olla enemmän myös taiteen periaatteena (esim. materiaalit). (V31.)

Mielestäni nykyaikana kaikessa on huomioitava kestävän kehityksen ja monikulttuuristuvan maailman tarpeet, kuvataiteilijan on mahdollisuus ottaa tähän kantaa ja tuoda aiheita ihmisten nähtävälle silloinkin, kun ihmiset eivät niitä haluaisi nähdä. (V24.)

– –. Myös ekologia ja kestävä kehitys ovat tulevana vuosina varmasti esillä voimakkaasti. Ilmastonmuutos vaikuttaa enemmän tulevaisuudessa ja aiheuttaa varmasti monenlaisia ongelmia ja kysymyksiä niin taiteen sisältöön kuin siihen, miten taidetta tehdään ekologisesti. (V79.)

Ekologia ja kestävän kehityksen vaatimukset vaikuttavat sekä taiteilijoiden käyttämiin työmenetelmiin että syntyvien teosten aiheisiin. – –. (V152.)

Ekologia vaikuttaa, koska useimmiten taide on edelleen objekteja. Yleensä taiteilijat ovat aika ekohenkistä porukkaa ja nyt insinööritkin alkavat olla jo sillä kannalla, että asioille pitää tehdä jotakin. Taide on varmasti prosesseissa mukana. – –. (V144.)

Omien työskentelymetodien ja -materiaalien tiedostava valinta. Kyseenalaistetaan suurikokoiset, kalliit, energiatehottomat, halpatyövoimamaissa tuotetut "elämysteokset". (V51.)

– –. Kestävän kehityksen vaatimukset tulevat normiksi. – –. (V184.)

Muutammat vastaajista näkivät tulevaisuudessa odotettavissa olevan taloudellisen ja ekologisen kriisin niin laajaksi ja syväksi, että se edellyttää täydellistä mullistusta kuvataiteilijoiden ammattikuvassa. Narsistiselle taiteilijuudelle ei olisi tällaisessa kriisitilanteessa enää sijaa.

Taiteilijan on opeteltava ajattelemaan laajemmin kuin vain oman itsensä esiintuomisen ja menestymisen kautta. Kaikille on tulossa hankalammat ajat niin taloudellisesti kuin ekologisestikin. (V26.)

Ammatista tuskin nykyisessä muodossa on hyötyä, kun ilmastokatastrofi ja siitä seuraava yhteiskunnan ja talouden kriisi pahenee. (V150.)

Kulttuuripoliittinen ohjaus kohti soveltavaa käyttöä

Kulttuuripoliittisesti taide- ja kulttuurialan kehityssuunnista keskeisimpiä tällä hetkellä on taiteen soveltavien käyttöjen edistäminen. Se kytkeytyy kulttuuripoliittikkasektorin ja julkista rahoitusta saavien kulttuuri-alojen paineeseen osoittaa ”yhteiskunnallista vaikuttavuutta” (ks. esim. Opetusministeriö 2009). Taustalla vaikuttaa useita listalla mainittuja megatrendejä, kuten hyvinvointivaltion ja julkisen sektorin muutokset, väestön ikääntyminen ja monikulttuuristuminen. Kyselyvastaajat viittasivatkin taiteen soveltaviin käyttöihin megatrendikysymyksen avovastauksessa riippumatta siitä, mitkä trendit he olivat listalta rastineet. Moni vastaaja pani toivonsa kuvataiteilijoiden työllistymiseen sosiaali- ja terveyssektorille tai yritysmaailman työhyvinvointi- tai valmennushankkeisiin. Osa näistä vastaajista suhtautui taiteen soveltavaan käyttöön pragmaattisesti yhtenä lupaavana työllistymismahdollisuutena, toiset puolestaan vanhoivat taiteen eheyttävän ja parantavan voiman nimiin.

Kuvataiteen soveltavan käytön kysyntä kasvaa, nuoret, vanhukset, sosiaaliala ym. (V78.)

Jo nyt on Suomessa miljoona 65-vuotiasta. Ikäihmiset rupeavat syystä tai toisesta monesti harrastamaan kulttuuria, mikä on hyvä homma. Toisaalta myös tuo fakta vie rahoitusta ikäihmisten palveluihin ja todennäköisesti kehittyvä paine muokata taidepalveluja ikäihmisten mukaan – mitä ikinä se sitten tarkoittaa-kaan. Tämä ei ole uhka eikä hyvä homma, mutta varmasti jotenkin muokkaa kuvataiteilijoiden asemaa. –. (V41.)

Muutokset vaikuttavat niin, että kuvataiteen soveltavilla käyttömuodoilla on enemmän kysyntää ja myös niin, että se saattaa olla merkittävämpi elinkeinon hankinnan muoto. (V163.)

– –. Toivon, että tulevaisuudessa taiteilijoiden osaaminen nähtäisiin voimavarana, heitä työllistettäisiin enemmän yrityksissä. (V77.)

Taide toivoakseni tulee enemmän osaksi jokaisen ihmisen arkea, eli opitaan paremmin hyödyntämään taiteen mahdollisuuksia hyvinvoinnin edistämässä. (V120.)

Taiteen vaikuttavan voiman käytön tärkeyden kasvaminen kaikilla aloilla. – –.(V62.)

Vastaajien joukosta löytyi myös taiteen soveltavaan käyttöön – tai tätä koskevaan kulttuuripoliittiseen diskurssiin – kriittisesti suhtautuvia. He kokivat uhaksi sen, että tulevaisuudessa taiteilijat pakotettaisiin tekemään yhteiskuntaa hyödyttävää työtä tällä alueella riippumatta halustaan tai soveltuvuudestaan. Puhetta taiteen soveltavan käytön mittavasta lisäämisestä pidettiin myös epäuskottavana julkisen sektorin rahoitusongelmien takia. Toisaalta taiteilijoita katsottiin tarvittavan juuri paikkaamaan julkisen sektorin supistamisen aiheuttamia aukkoja sosiaali- ja terveyssektorilla. Taiteilijalle siirtyminen työskentelemään toiselle sektorille tai kahden sektorin rajapinnalle katsottiin haastavaksi. Toisella osapuolella saattoi olla ennakkoluuloja, ja vastaavasti taiteilijoilta edellytettiin muutosta asenteissa etenkin yleisöä tai asiakkaita kohtaan. Spesifeihin koulutustarpeisiin ei kuitenkaan tämän kysymyksen avovastauksissa viitattu.

Taiteen menetelmien soveltaminen esimerkiksi sote-puolelle tulee olemaan iso haaste ja mahdollisuus nykyisen kokemukseni perusteella. (V133.)

Ammatin kuvan laajentuminen enemmän "yleisön" käyttöön, esim. julkisessa sektorissa työskenteleminen. (V141.)

Moni vastaaja kytki toiminnan taiteen soveltavien käyttöjen alueella kuvataiteilijan sosiaaliseen vastuuseen; myös yhteiskuntavastuu-termiä käytettiin. Osa edellytti taiteilijan toiminnalta kaiken kaikkiaan eettisyyttä ja vastuullisuutta.

Kuvataiteilijoiden sosiaalinen rooli ja vastuu kasvaa, sillä heidän osaamistaan tarvitaan yhä enemmän lasten, nuorten ja vanhusten parissa. Virikkeiden ja yhteisöllisyyden vähentyessä taiteilijoiden työskentelyllä voi olla enemmän merkitystä tulevaisuudessa. (V8.)

Kuvataiteilijan tulee olla kartalla maailman tapahtumista, vähintäänkin oman maan asioista ja tapahtumista. Ottaa osaa näkemyksellään ja osaamisellaan ja esimerkiksi olla apuna niin vanhusten, lasten kuin nuorten hyvinvoinnin edistämässä taiteen keinoin. (V161.)

Taiteen soveltavan käytön idea laajasti ymmärrettynä on nähtävissä myös sellaisissa vastauksissa, joissa viitattiin taiteen tehtävään yksilöiden ja yhteiskunnan eheyttäjänä ja sillanrakentajana. Tällöin vastaaja ei välttämättä kytkenyt taiteilijan toimintaa mihinkään taidemaailman ulkoiseen instituutioon tai sen toimeksiantoon.

Ihmiset elävät muuttuvassa maailmassa, jossa on tarpeellista pohtia elämän suuria ja pieniä kysymyksiä, omaa olemistaan mm. taiteen keinoin. – –. (V162.)

Monikulttuuristuminen saattaa esittää uusia haasteita ja näen kuvataiteen mahdollisena kulttuurien välisenä, ymmärrystä edistävänä sillanrakentajana. – –. (V29.)

Naisvaltaistumisen vaikutukset ammatin luonteeseen

Naiset tekevät työtä monialaisemmin ja useammin muille, miehet tekevät Oma Työtään. (V32, nainen.)

Tämä lainaus kertoo ytimekkäästi yhteiskunnallisesta sukupuolijärjestyksestä, vuosisataisesta patriarkaalisesta historiasta, jonka aktiivinen purkaminen aloitettiin 1960-luvulla. Hyvinvointiyhteiskunnan keskustelussa naisten työssä käyminen, palkka sekä yleisesti yhteiskunnallinen asema nousivat keskiöön. (Ks. Julkunen 2010, 9–24.) Naisten asemaa tutkittiin ja siitä keskusteltiin 60-luvulla myös kuvataiteen alalla (ks. esim. Suolinna 1965). Taidealojen työt ovat sukupuolijärjestyksen ja sopimuksen näkökulmasta sosiologisesti kiinnostavia siinäkin suhteessa, että ammatin lähtökohtana on modernisaation prosessi, johon kytkeytyy olennaisesti yksilöksi tuleminen ja yksilöllistymisen tarinan rakentaminen. Taiteilijan ammatti on suorastaan yksi modernisaation kristallisoitumia. Yksilöneroutta ja kahlitsematonta itseilmaisua korostava hahmo on kytkeytynyt maskuliinisuuteen ja maskuliinisiin sosiaalisiin rooleihin (ks. esim. Parker ja Pollock 1981).

Sukupuolen merkitystä ammatin harjoittamisessa tai sen vaikutusta palkkaukseen tai työssä etenemiseen on tutkittu paljon. Julkunen (2010) mukaan Suomi on vahvasti osa pohjoismaista mallia. Yksi vastaajistamme totesi, että "[t]äällä pohjolassa ollaan eletty jo pitkään tasa-arvoisessa yhteiskunnassa (V10, mies). Monella mittarilla arvioituna Suomi on kärkisijoilla sukupuolten tasa-arvon tai sukupuolisen yhdenmukaisuuden

kansainvälisissä vertailuissa. Tipumme kuitenkin kärjestä talousmaailmaa ja johtajapaikkoja tarkasteltaessa. (Mts. 9–24.) Taidealoilla sukupuolen merkitystä on tutkittu toimeentulon, apurahojen ja näkyvyyden suhteen (ks. esim. Rensujeff 2003; Mitchell ja Kanerva 2004). Taloudellisten ja sosiaalisten palkintojen epätasainen jakaantuminen nousi esiin myös kyselymme kuvataiteilijoiden vastauksissa. Samoin vastaajat pohtivat sitä, kenellä on valta jakaa tunnustuksia ja määritellä hyvää taidetta ja hyväksytyjä taiteilijoita. Kuten muillakin aloilla, esiin nousivat myös kysymykset perheen ja työn yhteensovittamisesta.

Miesvallasta naisenemmistöön

Sukupuolen merkitystä kartoittava osio alkoi toteamuksella, että ”[n]aisten osuus kuvataideopiskelijoiden ja ammatinharjoittajien keskuudessa on kasvanut parin viime vuosikymmenen aikana merkittävästi”. Tämän jälkeen vastaajalta kysyttiin, arveleeko hän tämän muutoksen vaikuttavan kuvataiteilijan ammatin luonteeseen tulevaisuudessa. Kysymys oli kaikille pakollinen ja vastausvaihtoehtoja oli kolme: kyllä, ei tai en osaa sanoa. Seuraavaksi valintaa pyydettiin vielä haluttaessa perustelemaan. Kysymysten tarkoituksena oli kartoittaa karkealla tasolla, onko naisten osuuden kasvulla ollut vaikutusta yhteiskunnallisesti taiteilijan ammattikuvaan ja kuinka taiteilijat itse tämän asian näkevät. Kysymys nojasi perinteisiin tasa-arvopoliittisiin tavoitteisiin ja kaksinapaiseen sukupuolijaotteluun. Jälkimmäiseen seikkaan vastaajat eivät tässä kohtaa liiemmin tarttuneet toisin kuin lomakkeen alussa olleen vastaajan sukupuoli -kysymyksen tapauksessa. Yksi, miespuolinen vastaaja kuitenkin totesi, että hänen mielestään ”miehet, naiset ja muu-sukupuoliset henkilöt toimivat kuvataiteilijan ammatissa keskenään hyvin samantyyppisesti”(V177).

Teeman sisällyttäminen lomakkeeseen perustuu siihen, että kuvataide näyttää viimeisten 30 vuoden aikana kääntyneen sukupuolijakaumaltaan miesvaltaisesta alasta (osa-alueesta riippuen) sukupuolijakaumaltaan tasaiseksi tai jopa naisvaltaiseksi alaksi. Samaan aikaan koulutuksen rooli ammattiin rekrytoitumisen kanavana on muuttunut keskeiseksi ainakin siinä mielessä, että itseoppineiden osuus ammattikunnassa on kutistunut häviävän pieneksi. Toinen kysymys on sitten se, kuinka hyvin kuvataidealan tutkinto takaa mahdollisuuksia harjoittaa ammattia ja edetä uralla ja millaiset erot eri oppilaitosten kesken tässä ovat. Kuvataidealan koulutuksessa on pitkään nojattu ns. pyramiditeoriaan, jonka mukaan laaja pohja mahdollistaa korkean huipun (Salokannel 2011, 88). Tämän uskomuksen seurauksia eri sukupuolten kannalta ei ole liiemmin tutkittu. Koko ammattikunnan tasolla se näyttää johtaneen ylikoulutukseen ja sitä myötä taloudelliseen kurjistumiseen ja sosiaaliseen syrjäytymiseen. Monet koulutuksesta valmistuneet syyttävät yhteiskuntaa tyhjästä lupauksista. Samaan aikaan pyramiditeoria on osin osoittautunut paikkansa pitäväksi, kun muutamat huiput ovat nousseet kansainväliseen maineeseen. Tämä on ollut omiaan kasvattamaan alan vetovoimaa toimeentulon keskimääräisestä heikkoudesta huolimatta.

Koulutustilastojen tasolla kuvataiteilijakunnan naisvaltaisuudesta on kovaa faktaa. Vuonna 2011 ammattikorkeakouluista kuvataiteilijaksi valmistuneista naisten osuus oli 71 prosenttia ja Kuvataideakatemiasta kandidaatiksi tai maisteriksi valmistuneista 60 prosenttia (Vipunen). Myös valtakunnallisissa kuvataiteilijajärjestöissä naisten osuus on kiistatta kasvanut viimeisten vuosikymmenten aikana. Tällä hetkellä se vaihtelee vajaan 50 prosentista 65 prosenttiin: Suomen Kuvanveistäjäliitto 46 prosenttia, Taidemaalari liitto 59 prosenttia, Suomen Taidegraafikot 65 prosenttia ja Muu ry samoin 65 prosenttia sekä Valokuvataiteilijoiden liitto 54 prosenttia (Tilastokeskus, kulttuuritilastot). Vuonna 2000 naisten osuus vaihteli Kuvanveistäjien 41 prosentista Taidegraafikoiden 52 prosenttiin (mp.).

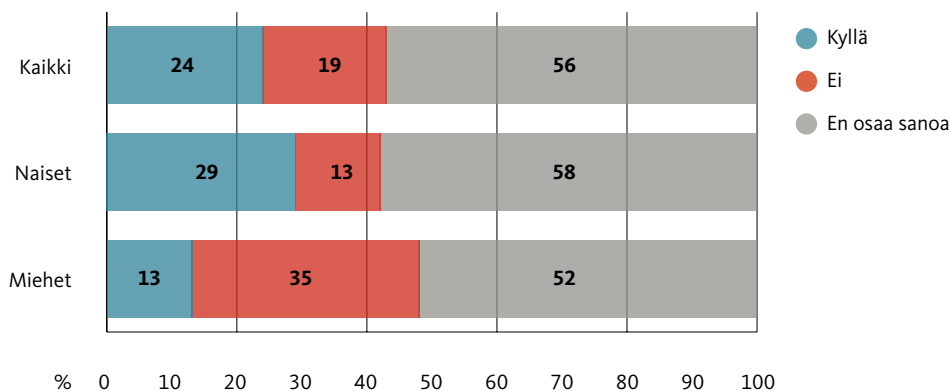
Kolmekymmentä vuotta sitten sukupuolijakauma ammattijärjestöissä oli hyvin erinäköinen kuin tänä päivänä: naisten osuus Suomen Taiteilijaseuran alaisissa valtakunnallisissa ammattitaiteilijajärjestöissä oli tuolloin vain 31 prosenttia (Karttunen 1988, 29). Valokuvataiteilijoiden liittoa ja Muu ry:tä ei ollut vielä tuolloin olemassa. Naisten osuus kuvataidealan opiskelijoista oli huomattavasti suurempi kuin ammattiliittojen jäsenistä. Vuosina 1979–1983 Suomen Taideakatemian koulusta, Turun piirustuskoulusta, Lahden taidekoulusta ja Kankaanpään taidekoulusta valmistui 269 henkilöä, joista naisia oli 57 prosenttia. Heistä oli vuoteen 1985 mennessä päässyt valtakunnallisten ammattiliittojen jäseniksi viidesosa, naisista 14 prosenttia ja miehistä 29 prosenttia. (Mts. 58.) Ammattijärjestöjen rooli kuvataiteen kentällä oli tuohon aikaan suuri, joten voidaan tehdä oletus, että naisten kohtaloihin vaikuttivat merkittävästi nimenomaan järjestöissä aktiivisesti toimineet miehet. Heillä oli valtaa päättää näyttelytilaisuuksista, tilaustöistä ja apurahoista.

Edellä sanotun jälkeen on selvää, että arvioon kuvataidealan naisistumisesta vaikuttaa se, mitä tällä käsitteellä tarkoitetaan ja millä sitä mitataan. Ammattiin valmistuvista ja sitä harjoittavista enemmistö on nykyisin naisia, mutta valtarakennelmia ja johtopaikkoja olisi vielä tutkittava tarkemmin, jos halutaan tietää, kenellä (millä sukupuolella) on valta määrittellä taidetta ja taiteilijoita ja kenelle annetaan taloudellisia mahdollisuuksia. Siitä tosiseikasta ollaan kuitenkin pääsemättömissä, että taiteilijoiden määrä on viime vuosina kasvanut ja toimeentulo on heikentynyt. Tutkimusten mukaan erityisen heikko sosiaalinen ja taloudellinen asema on nuorilla naistaiteilijoilla (Rautiainen 2006).

Sukupuolen vaikutuksen arvioinnin sukupuolittuneisuus

Kuviosta 30 näkyy, että kyselyvastaajista yli puolet (56 %) ei osaa sanoa, onko ammatin naisvaltaistumisella merkitystä sen luonteeseen tulevaisuudessa. Luku kertonee siitä, että kuvataiteilijat eivät ole pysähtyneet miettimään ammattiaan sukupuolinäkökulmasta tai että kysymys on poikkeuksellisen vaikea. Epävarmojen osuus oli likimain samaa luokkaa naisten ja miesten keskuudessa (58 % ja 52 %). Suuret erot sukupuolten kesken löytyivät sen sijaan kyllä- ja ei-vastausten väliltä. Kaikista vastaajista 24 prosenttia oli sitä mieltä, että naisvaltaistuminen vaikuttaa ammatin luonteeseen tulevaisuudessa. Naisista näin vastasi 29 prosenttia mutta miehistä vain 13 prosenttia. Vastaavasti 19 prosenttia vastaajista katsoi, että sukupuolella ei ole merkitystä ammattikuvan kannalta tulevaisuudessa; naisista tätä mieltä oli 13 prosenttia ja miehistä 35 prosenttia.

Kuvio 30. Naisten osuus kuvataideopiskelijoiden ja ammatinharjoittajien keskuudessa on kasvanut parin viime vuosikymmenen aikana merkittävästi. Arveletko, että tämä muutos vaikuttaa kuvataiteilijan ammatin luonteeseen tulevaisuudessa?(N=190)

Kuten edellä todettiin, naisvastaajista 13 prosenttia katsoi, että naisvaltaistuminen ei vaikuta millään tavoin taiteilijan ammattikuvaan. Osa heistä oli avovastauksen perusteella kannassaan kategorisen jyrkkiä. Yksi sanoi, että moni taiteilija edustaa ”sukupuolineutraalia kantaa” (V178). Osa vastaajista julisti ammatin sukupuoli-neutraaliutta ja tasa-arvoa niin vahvasti, että lukijalle nousi mieleen epäily, voiko tämä suorastaan estää näkemästä mahdollisia sukupuolittuneita rakenteita. Muutamat miehetkin esittivät vastaavia lausuntoja. Koska vastauksissa on selkeästi sukupuolen mukaista vaihtelua, tämän osion lainauksiin on merkitty näkyviin vastaajan numeron ohella hänen sukupuolensa.

En tiedä, onko sukupuolella niin väliä, varsinkin kun moni taiteilija edustaa sukupuolineutraalia kantaa. Ehkä naisten suuri osuus taiteenharjoittajina tuo enemmän esille feminististä taidetta, mutta tuskin ammatin luonne muuttuu sukupuolijaon perusteella. – (V178, nainen.)

En näe sukupuolijakaumalla suurta merkitystä ammatin luonteeseen. (V58, nainen.)

Sukupuolella ei ole taiteessa väliä. (V128, nainen.)

Ajattelen ihan älyttömän vähän sukupuolikysymyksiä enkä muista kohdanneeni niitä kentälläkään. (V86, nainen.)

Ei kiinnosta :) (V100, nainen.)

Nainen on ihminen samalla tavalla kuin mieskin. Naiset harjoittavat ammatteja samalla tavalla kuin miehetkin. (V74, mies.)

Kyselyvastausten tulkinnessa on kuitenkin syytä olla varovainen. Ei-vastauksen takaa voi nimittäin löytyä pessimistinen näkemys, jonka mukaan naisvaltaistuminen – siis naisten määrällisen osuuden kasvu – ei vaikuta taiteilijan ammattikuvaan sen vuoksi, että maskuliininen dominanssi sen määrittelyssä on niin vahva. Alla oleva lainaus on miespuolisen vastaajan lomakkeesta.

Kyllä varmaan vaikuttaa, toisaalta alan mieskeskeiset traditiotkin ovat syvällä. (V150, mies.)

Kuten odottaa sopii, en osaa sanoa -vaihtoehdon valinneet nostivat avovastauksissaan esiin yhtäältä sukupuolen merkitystä puoltavia kuin sitä kiistäviäkin näkökantoja. Osa ei löytänyt merkkejä sukupuolen vaikutuksesta mutta ikään kuin jätti varauksen, että tarkemmin analysoituna niitä saattaisi ilmetä. Taiteilijoiden tapauksessa korostettiin yksilön merkitystä ohi sukupuolen tai muiden ryhmiä yhdistävien ominaisuuksien. Osasta näistäkin vastauksista on luettavissa ajatus, että taiteilijalla ei ammatinharjoittajana ole sukupuolta. Yksi vastaajista toteaa, että hänen kollegiaalisissa verkostoissaan ”on kuvataiteilijoita, ei naisia tai miehiä” (V93, mies). Seuraavan kerran vastaavaa tutkimusta tehtäessä olisi mielenkiintoista esittää kysymys etnisen taustan merkityksestä taiteilijakuvan kannalta ja katsoa, nouseeko tällöin esiin vastaavia lausuntoja.

En osaa sanoa, muuttuuko, mutta koen, että naisena on vaikeampaa tulla vakavasti otetuksi ehkä. (V56, nainen.)

On vaikea sanoa, vaikuttaako sukupuoli laajalla mittakaavalla mitenkään, yksilölliset erot ehkä tärkeämpiä. (V12, nainen.)

En mielellään ajattele asioita sukupuolten näkökulmasta. Ihmisyksilöiden väliset erot ovat suurempia kuin sukupuolten väliset erot. En usko, että sukupuolella on merkitystä kuvataiteilijan ammatissa. (V38, nainen.)

Tiedostan kyllä, että ala naisistuu, mutta en osaa sanoa, vaikuttaako se mihinkään konkreettisesti: nykytaide on mielestäni ollut melko sukupuolineutraalia jo pitkään, enkä tiedä vaikuttaako sukupuoli kovinkaan merkittävästi taiteilijan urakehitykseen. (V90, mies.)

En koe sukupuolirooleilla olevan merkitystä kuvataiteilijan ammatissa tai taideteosten luonteessa. Sukupuoliroolit ovat kuvataiteen ohessa toimivien tahojen oman roolinsa esiintuomista. Verkostoissani on kuvataiteilijoita, ei naisia tai miehiä. (V93, mies.)

Vaikea sanoa. Tähän asti on nostettu esiin esim., että miestaiteilijat saavat apurahat ja näyttelymahdollisuudet. Väistämättä jossain vaiheessa käy niin, että enemmistö apurahan myöntäjistä naisia ja apurahan hakijoista on naisia. Itse en näe sukupuoli-asiain erityisen tärkeänä tällä alalla. (V44, nainen.)

Tulotaso putoaa ja arvostus laskee

Useimmissa kyllä-vastajien kommentteissa alleviivataan sukupuolen vaikutusta taiteilijan arvostukseen, yhteiskunnalliseen statukseen ja taloudelliseen tilanteeseen. Näkymä on rankka ja osoittaa vastaajien olevan varsin tietoisia yhteiskunnallisen aseman ja sukupuolen kytköksestä. Yksi vastaaja näki kehityksessä jopa uhan, että raja ammattilaisten ja harrastelijoiden väliltä katoaa (V118).

Naisvaltaisten alojen arvostus on kaikilla aloilla huono. (V121, nainen.)

Ikävä kyllä naisvaltaisuus saattaa jossain tapauksessa huonontaa taiteilijoiden asemaa. Kaikilla naisvaltaisilla aloilla on Suomessa huonommat palkat ja työsuhte-edut. Voisiko tämä muka olla toisin taiteilijoilla? Ei, koska jo nytkin naistaiteilijan euro on 0,80 e. Eli naistaiteilijoita syrjitään taidemaailmassa. (V20, nainen.)

Ammattikunta on naisistunut ja arvostus laskenut. (V173, mies.)

Uskon, että sillä on vaikutusta, mutta on hyvin vaikeaa sanoa, millaista. Ainakaan palkkataso ei muutu paremmaksi. (V103, nainen.)

Miehiä arvostetaan silti/yhä enemmän palkinnoissa, apurahoissa yms. Eli mitä enemmän naisia, sen varmemmin miehen asema paranee. (V84, nainen.)

Taide menettää mielenkiintoisuutensa ja arvostus laskee naisistumisen myötä. Raja harrastelemisen ja ammattitaiteen välillä hämärtyy. (V118, nainen.)

Sukupuoleen liittyvä tärkeä yhteiskunnallista asemaa ja työn toteuttamista toisiinsa kytkevä kommentti löytyy yhdestä vastauksesta, jossa pohditaan erityisesti sukupuolen, työn ja perheen yhdistämisen problematiikkaa. Kuvataiteilijat joutuvat tyypillisesti hankkimaan elantoaan harjoittamalla kuvataiteen rinnalla yhtä tai jopa useampaa ammattia, mikä on vastaajan näkemyksen mukaan erityisen vaativaa naisille, joilla on pieniä lapsia. Samaa teemaa käsiteltiin ammatinharjoittamisen vaikeuksien yhteydessä (ks. s. 69). Siinä kohtaa myös muutamat miespuoliset vastaajat esittivät vastaavia kommentteja perheen ja työn yhdistämisestä.

En usko, että ammatin luonne sinällään on sukupuolesta riippuvainen, ja vastaan siksi ei. Mutta naisille on vaikeampaa toimia taiteilijana, koska taloudellinen epävarmuus koskettaa erityisesti naisia, jotka ovat viime kädessä aina vastuussa lapsistaan. Taloudellinen epävarmuus merkitsee monelle kakkostyön tekemistä toisella alalla, ja kahden ammatin harjoittaminen yhtä aikaa on mahdottomuus pienten lasten äideille. Toivoisin, että ei olisi näin, mutta näyttää siltä, että esimerkiksi itse joudun lähitulevaisuudessa tekemään päätöksen taiteilijuuden ja äitiyden väliltä. Taidemaailma on hyvin lapsiepäystävällinen maailma: lapsia ei esimerkiksi haluta avajaisiin. Tosin taiteilijana voi toimia käymättä avajaisissa tai kansainvälinen taidemaailmakin on nykyään edelleen silti hyvin miesvaltainen alue. Toivon tietenkin, että naisten toiminta taiteilijoina helpottuisi. (V175, nainen.)

Ammatti maallistuu ja pehmenee

Muutamien vastaajien – valtaosin naispuolisten – mukaan ammatin naisvaltaistumisen vaikutukset ovat myönteisiä. Heidän näkemyksensä mukaan naisia aletaan ottaa vakavasti ja arvostaa taiteilijoina. Naisten ei enää tarvitse olla parempia kuin miehet saavuttaakseen vastaavia meriittejä. Naiset saavat kentällä lisää valtaa ja pääsevät päättämään esimerkiksi apurahojen jaosta. Lisäksi naiset toimivat ammatissa eri tavoin kuin miehet niin, että kuvataiteilijan ammatti maallistuu ja lähentyy tavallisia ihmisiä. Nämä vastaajat näkivät maskuliininen taiteilijaneromyytin elitistisenä pidäkkeenä.

Miesvaltaisuus myös rahoituksesta vastaavissa järjestöissä vähenee ja toivottavasti pitkällä tähtäimellä myös lisää naistaiteilijoiden (ja naisten tekemän työn) arvostusta yleisemminkin. Naistaiteilijan lahjakkuutta ei arvosteta läheskään yhtä korkealle kuin miehien, jotka leimataan neroiksi saman tien, kun he osoittavat minkäänlaisia keskitasoa suurempaa lahjakkuutta. (V95, nainen.)

Myös naistaiteilijoita aletaan ottaa vakavasti kuvataiteilijoina ja asiantuntijoina. (V136, nainen.)

Taiteilijan ammatti on myös "arkipäiväistynyt" sukupuoleen katsomatta. Kärshivä, myyttinen taiteilijakuva ei vielä ole aivan kokonaan murentunut, mutta naistaiteilijoiden esimerkki, että samalla pystyy hoitamaan perheen ja toimimaan ammatissa täyspäiväisesti, on hyvää realismia lakaisemaan myytin rippeitä. (V169, nainen.)

Jo nyt, kun itse olen toiminut kuvataiteilijana, naisten osuus on merkittävä, enkä osaa sanoa minkälainen luonne ammatilla oli ennen tätä. Naisilla on kuitenkin taipumus vähätellä työtään enemmän kuin näyttäytyä suurena nerona, joten kenties taiteilija on tullut jollain tapaa lähemmäksi tavallista ihmistä, mutta samalla ehkä myös ammatin arvostus on laskenut. (V40, nainen.)

Naisten osuuden kasvaessa myös naistaiteilijoiden arvostus kasvaa, alalla on arvostus miestaiteilijoissa vielä tänä päivänäkin. (V116, nainen.)

Kuvataiteen sisällöissä tapahtuu muutoksia. Taidekentän elitismi vähenee. (V48, nainen.)

Oli mielenkiintoista havaita, että osa naisvastaajista rakentaa itse kytkentää sukupuolen ja soveltavan kuvataiteen välille, etenkin hyvinvointipalvelujen ja yleensä tunnetun suuntaan. Tässä on karkeasti nähtävissä sukupuolirakenteita ylläpitävää ajattelua. Naistaiteilija ei ikään kuin kykenisi ammatin täysivaltaiseen harjoittamiseen, vaan sosiaalisesti määritellyt feminiiniset piirteet pakottavat häntä kohdistamaan ammattiosaamistaan soveltavalle kentälle. Myös muutamat miestaiteilijat viittasivat siihen, että ammattikuva voisi pehmetä naisvaltaistumisen myötä. Tämä voisi tarkoittaa heidän arvionsa mukaan myös sitä, että taiteilijat alkaisivat huolehtia entistä paremmin omasta jaksamisestaan.

Kuvataiteilija-käsite tulee laajenemaan tulevaisuudessa. Kuvataiteen soveltuvien toimintojen ja yhteistyömuotojen aika alkaa olla käsillä ja kuvataiteessa eri ammattiryhmistä koostuvat hankkeet lisääntyvät. Tämä muokkaa ammattikuvaa laajemmaksi. (V183, nainen.)

Naiset ovat luultavasti herkempiä lähtemään mukaan taiteellisten hyvinvointipalveluiden myyntiin esim. tyky-toimintaan. (V68, nainen.)

Ehkä osa naisista voisi suunnata hyvinvointipalveluiden suuntaan, jos siihen kannustettaisiin?(V149, nainen.)

Naisella on kyky olla sosiaalisempi ja huomioon ottavampi, empaattinen. Joten hoivapuolelle olisi annettavaa paljon. Naistaiteilijoiden näkemys on humanimpaa, ei niin narsistista. (V161, nainen.)

No olisikohan naiset parempia hoitotyön tekijöitä? Eli se tavallinen tarina, naiset ovat pienipalkkaisia hoiva-alan osaajia ja miehet suuria sankaritaiteilijoita. ☺ (V163, nainen.)

Naistaiteilijoiden määrä on jo vaikuttanut runsaasti ja tulee jatkossakin vaikuttamaan. Naisten määrä toki muokkaa yleisesti sitä, miltä taideskene näyttää. Veikkaan, että taideammatin hyvinvoinnin puolia miettään jatkossa paremmin naisenemmistön ansiosta. Miehet kun stressaavat itsensä hiljaa hautaan. Naiset, usein äiteinä ja muutenkin hyvinvoinnistaan ehkä enemmän välittävinä, tulevat toivottavasti ajamaan taiteilijan hyvinvointiasioita. (V41, mies.)

En koe, että sillä, mitä sukupuolta taiteilija edustaa, olisi mitään merkitystä yleiseen kuvataiteilijan ammatin luonteeseen. Ehkä rappiotaidetta on vähemmän, mutta se on enemmän ajankuva kuin se, että on enemmän naistaiteilijoita (vrt. esim. tupakoiminen). (V51, mies.)

Yksi naispuolisista vastaajista oli ärsyyntynyt sukupuolen vaikutuksia koskevasta kysymyksestä. Hän tuntui tulkitsevan, että kyselyn implisiittisenä tavoitteena olisi vahvistaa taiteen ja hoivatyön kytkentää nais-sukupuolen kautta.

Toivon syvästi, että sukupuolella ei ole merkitystä. Toivottavasti tällä ei ainakaan ajeta takaa sitä, että naisten myötä taiteen ja hoivatyön yhteys vahvistuu. (V45, nainen.)

Teosten sisältö ja tekemisen tavat

Useat vastaajat pohtivat myös sukupuolen mahdollista kytkeytymistä taiteen teknisiin valintoihin ja sisällöllisiin painotuksiin. Tämä on erittäin relevantti näkökulma sukupuolen representaatioon taiteessa. Osa vastaajista katsoi, että naisten teokset ovat henkilökohtaisempia. Osa taas oli sitä mieltä, että sukupuoli näkyy teoksissa ainoastaan silloin, kun se on tietoisesti valittu niiden teemaksi. Yksi vastaaja totesi, että miehet tyypillisesti määrittelevät visuaalisia trendejä mutta viime aikoina on noussut esiin myös ”naisellisia” trendejä, mistä hän mainitsee esimerkkinä Helsinki Schoolin naisvalokuvaajien omakuvatuotannon (V25).

Kuvakieli tulee itsestä ja omista kokemuksista. Henkilökohtaisuus kuvakielessä voimistuu. (V145, nainen.)

Sisältö ja tunteet nousevat tärkeämmäksi naisten töissä. (V166, nainen.)

– –. Harvoin teoksesta voi edes päätellä tekijän sukupuolta, paitsi että miehet tekevät harvemmin kuvauksia naisen tuskasta tai käsittelevät feministisiä juttuja. (V178, nainen.)

Miestaiteilijat saavat helpommin tunnustusta ja ovat taidemaailmassa ”coolimpia”. Usein he määrittelevät esim. visuaalisia trendejä maalauksessa. Taiteilijoina miehet ja naiset eivät kuitenkaan ole mitenkään erilaisia, ammatin luonne pysyy samana, vaikka sukupuolijakauma olisi minkäläinen tahansa. Ehkä korkeintaan joitain ”naisellisia” visuaalisia trendejä alkaa yleistyä, kuten esim. Helsinki Schoolin naistaiteilijoiden omakuvat. (V25, nainen.)

Teokset ovat sukupuolisidonnaisia vain käsitellessään sitä teemallisesti. (V141, nainen.)

Kuvataiteilijan osaaminen tulevaisuudessa

Ammattialan erityisosaaminen

Taiteellisesta näkemyksestä tekniikan ja teorian kautta soveltaviin käyttöihin

Kuvataiteilijan erityisosaamista tulevaisuudessa koskevassa kysymyksessä vastaajan tuli arvioida 17 osaamisalueen merkitystä asteikolla 0–3. Erityisosaamisella tarkoitetaan tässä taiteellisen työn edellyttämiä tietoja ja taitoja; voidaan puhua myös taiteilijan kompetenssista tai ydin- tai substanssiosaamisesta (ks. edellä s. 23). Neliportaiselle arviointiasteikolle annettiin lomakkeessa seuraavanlainen tulkinta:

- 0 = ei merkitystä kuvataiteilijoille
- 1 = tärkeää joillekin kuvataiteilijoille
- 2 = tärkeää monille kuvataiteilijoille
- 3 = tärkeää kaikille kuvataiteilijoille

Tavanomaisesta poikkeavan asteikon ideana oli korostaa kuvataiteilijoiden moninaisuutta sen sijaan, että ajateltaisiin olevan tarvetta kouluttaa ammattilaisia, jotka noudattavat yleistä standardia ja joiden ymmärretään olevan toisiaan korvaavia tai keskenään vaihdettavissa. Vastaajien itsensä lomakkeen avovastauskohdissa esittämät näkemykset antoivat vahvistusta tälle ajattelutavalle.

– –. *Tulevaisuudessakin kuvataiteilijoita on monenlaisia. Kuvataiteilija on eri asia kuin taloudellisesti toimeentuleva kuvataiteilija tai taidetta uudistava kuvataiteilija tai poliittista keskustelua herättävä kuvataiteilija. Kaikille on erilaiset osaamistarpeet – kyse on siitä, millainen taiteilija haluaa olla.*(V25.)

Uskon, että tulevaisuudessa on olemassa hyvin erilaisilla kentillä toimivia taiteilijoita, siksi taitojen tarve vaihtelee. – –.(V45.)

– –. *Kuvataiteilijoita ei voi eikä saa pusertaa samaan muottiin, koska taiteilijuuteen tulee kuulua moninaisuutta.* – –.(V162.)

Periaatteessa kaikki taidot ovat tärkeitä, mutta kaikki toimintatavat ei sovellu kaikille, joten erilaisia suuntautumsvaihtoehtoja ja painotuksia on oltava olemassa. – –.(V149.)

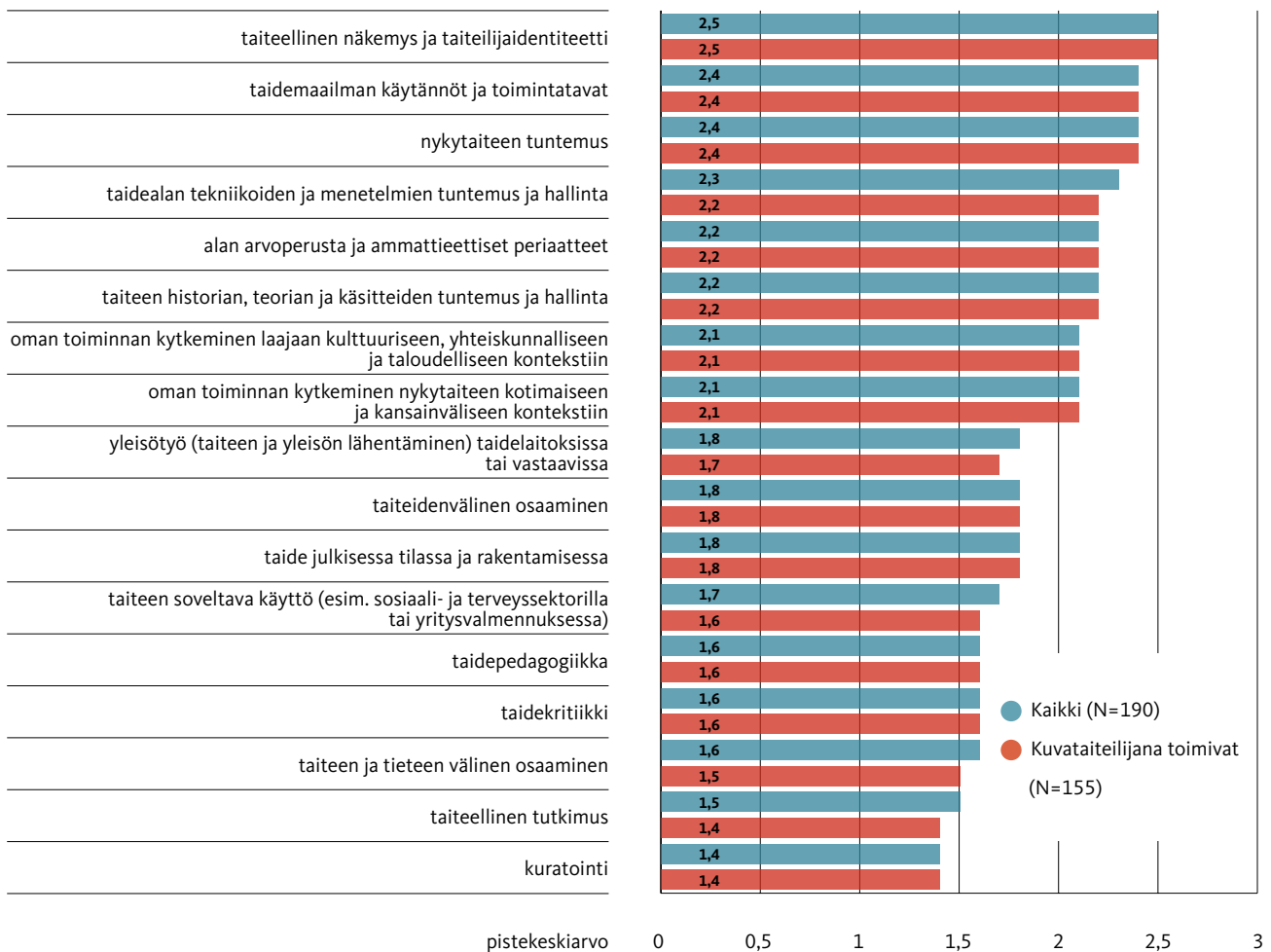
Luettelo kuvataiteilijan erityisosaamisalueista oli muotoiltu ennakoitavien toimintayksiköiden tuottamien tulosten sekä tutkimushankkeen ensimmäisen tulevaisuustyöpajan pohjalta. Lähtökohtana erityisosaamisalueiden tunnistamisessa ja luokittelussa toimivat ennakoitavien toimintayksiköiden aikana läpikäyty taide- ja kulttuurialasta tehdyt kyselypohjaiset tutkimukset, joissa oli ollut vastaavia kysymyksiä (esim. Halonen 2012). Niissä eriteltyjä osaamisalueita valikoitiin ja muokattiin kuvataiteeseen paremmin sopiviksi, ja niihin lisättiin teemoja tutkimushankkeen aikana käytyjen keskustelujen pohjalta. Luetteloa hiottiin vielä lomaketta pilotoidessa informanttihaastatteluiden avulla. Kyselylomakkeeseen sisällytettiin kuvataiteilijoita silmällä pitäen erityisosaamisalueina taide julkisessa rakentamisessa sekä kuratointi, joista molemmista on viime aikoina

keskusteltu vilkkaasti. Muillekin taidealoille soveltuvia lisäyksiä ovat kohdat, jotka koskevat taidemaailman käytäntöjä ja oman toiminnan kytkemistä nykytaiteen kontekstiin. Nämä teemat nousivat vahvasti esiin taiteilijainformanttien haastatteluissa.

Kuvataiteilijan erityisosaamista koskeva kysymys oli pakollinen kaikille vastaajille (N=190). Seuraavassa ei tarkastella erikseen kuvataiteilijana toimivien (N=155) vastauksia, koska tämän kysymyksen kohdalla heidän arvionsa eivät paljon poikenneet yleisestä linjasta, kuten kuviosta 31 näkyy. Karkeasti voi yleistää, että kuvataiteilijana toimivat antoivat hieman alempia pisteitä taiteilijan kompetenssin soveltamista edellyttäville alueille kuin ne vastaajat, jotka eivät toimi kuvataiteilijana. Ammattia tällä hetkellä harjoittavat eivät siis pitäneet näitä taitoja yhtä välttämättöminä kaikille taiteilijoille vaan katsoivat osan voivan erikoistua tehtäviin, joissa niitä tarvitaan.

Kuvio 31. Mitä osaamista kuvataiteilijoilta vaaditaan tulevaisuudessa? Arvioi kuvataiteilijan erityisosaamisen ja siihen olennaisesti kytkeytyvien tietojen ja taitojen merkitystä kuvataiteilijoiden työtehtävissä tulevaisuudessa. (N=190, N=155)

Asteikko: 0 = ei merkitystä kuvataiteilijoille, 1 = tärkeää joillekin kuvataiteilijoille, 2 = tärkeää monille kuvataiteilijoille ja 3 = tärkeää kaikille kuvataiteilijoille.

Todettakoon, että vastaajat pitivät yleisesti ottaen kaikkia tarjolla olleita osaamisaluevaihtoehtoja merkittävänä vähintään osalle kuvataiteilijoista (pisteet 1–3). Vaihtoehdon 0 rasti maksimissaan viisi prosenttia vastaajista kysymystä kohti. Tämän voi tulkita johtuvan siitä, että lomakkeessa oli onnistuttu tunnistamaan

keskeiset taiteilijan ydinosaamisalueet. Se voi kuitenkin heijastaa myös kuvataiteilija-ammattikunnan moniosaamisalueita, jotka nousivat esiin yleisiä tieto- ja taitovaatimuksiakin arvioitaessa. Kuten yksi vastaaja totesi: "[k]aikenlainen osaaminen on eduksi" (V77).

Tässä kysymyksessä ei ollut "muu, mikä" -vaihtoehtoa eikä heti sen perässä seurannut avokysymystä, jossa olisi tiedusteltu luettelosta mahdollisesti puuttuvia tulevaisuuden osaamistarpeita. Erityis- ja yleisosaamista koskevien kysymysten perässä oli kuitenkin vapaaehtoinen avokysymys, jossa annettiin tilaisuus perustella tai kommentoida tehtyjä valintoja. Tilaisuuteen tarttui 39 vastaajaa, mutta yksikään heistä ei huomauttanut siitä, että listalta olisi puuttunut jokin keskeinen osaamisalue.

Korkeimman pistekeskisarvon tarjolla olleista erityisosaamisalueista saavutti taiteellinen näkemys ja taiteilija-identiteetti (pisteiden keskiarvo 2,5). Taiteilijamyytin näkökulmasta tulos on odotuksenmukainen. Niitä muutamaa henkilöä (2 %), jotka rastivat tällä rivillä nollan voi päinvastoin pitää mielenkiintoisina poikkeuksina – onko kenties kyseessä kapina vallitsevaa taiteilijäkäsitystä ja koulutusta vastaan? Taiteilijaidentiteettiin liittyy samantapaisia ammattieettisiä rakennelmia kuin vaikkapa lääkäreiden tai juristien tapauksissa. Keskeistä on eronteko taiteilijoiden ja ei-taiteilijoiden kesken, jonka aikaansaamisessa ja ylläpitämisessä koulutuksella on sekä sisällöllisesti että muodollisesti keskeinen rooli. Vaikka kuvataiteilijan ammatti ei ole siinä mielessä suljettu, että sitä ei voisi harjoittaa ilman alan tutkintoa, itseoppineet ovat nykyisin hyvin harvinaisia. Koulutuksen kautta välittyvä hiljainen tieto ammatinharjoittamisen käytännöistä ja ideologisesta pohjasta sekä pääsy alan verkostoihin on olennainen osa taidekentän sosiaalista sulkemista.

Vaikka osa taidekoulutuksen kautta välittyvistä tiedoista ja taidoista on yhteisiä ja jaettuja, taideopiskelijoita ei ole tarkoitus muokata standardin mukaisiksi niin, että he voisivat korvata toisensa tavarant- tai palvelutuottajina. Myyttisen näkemyksen mukaan jokaisen taiteilijan on kehitettävä muista taiteilijoista erottuva "tekijyys", joka näkyy tunnustettavana "kädenjälkenä". Yksilöllistä näkemystä, jonka kautta kaikki tekeminen suodattuu, jalostetaan koko elämän ajan. Taiteilijakoulutus on vastannut näihin vaatimuksiin räätälöimällä kullekin opiskelijalle henkilökohtaiset opetussuunnitelmat. Taiteilijaidentiteetin kehittäminen – tämän alati jatkuvan prosessin alkuun paneminen – on mielletty länsimaisen taidekoulutuksen olennaiseksi tehtäväksi. Pelkkä tekniikan opettaminen ei uskomuksen mukaan riitä tekemään kenestäkään taiteilijaa. Äärimmillään myyttinen käsitys väittää, että taiteilijuutta ei kuitenkaan voida opettaa vaan taiteilijaksi synnyttään. Koulutuksen liikkeelle panemaa asteittaista ja sinnikästä kehitystä taiteilijaksi ilmentää seuraava vastaajalta nro 58 peräisin oleva sitaatti:

– –. *Taiteilijaksi kasvaa kuitenkin vasta opintojen päätyttyä, pikkuhiljaa.* – –. (V1.)

Pistekeskisarvojen vertailussa taiteilijaidentiteettiä (2,5) seurasivat taidemaailman käytännöt ja toimintatavat (2,4) sekä nykytaiteen tuntemus (2,4). Alhaisimman keskiarvon saivat puolestaan taiteellinen tutkimus (1,5) ja kuratointi (1,4); näihin siis osan taiteilijoista katsottiin voivan erikoistua, mutta kaikkien ei kannattanut niihin paneutua.

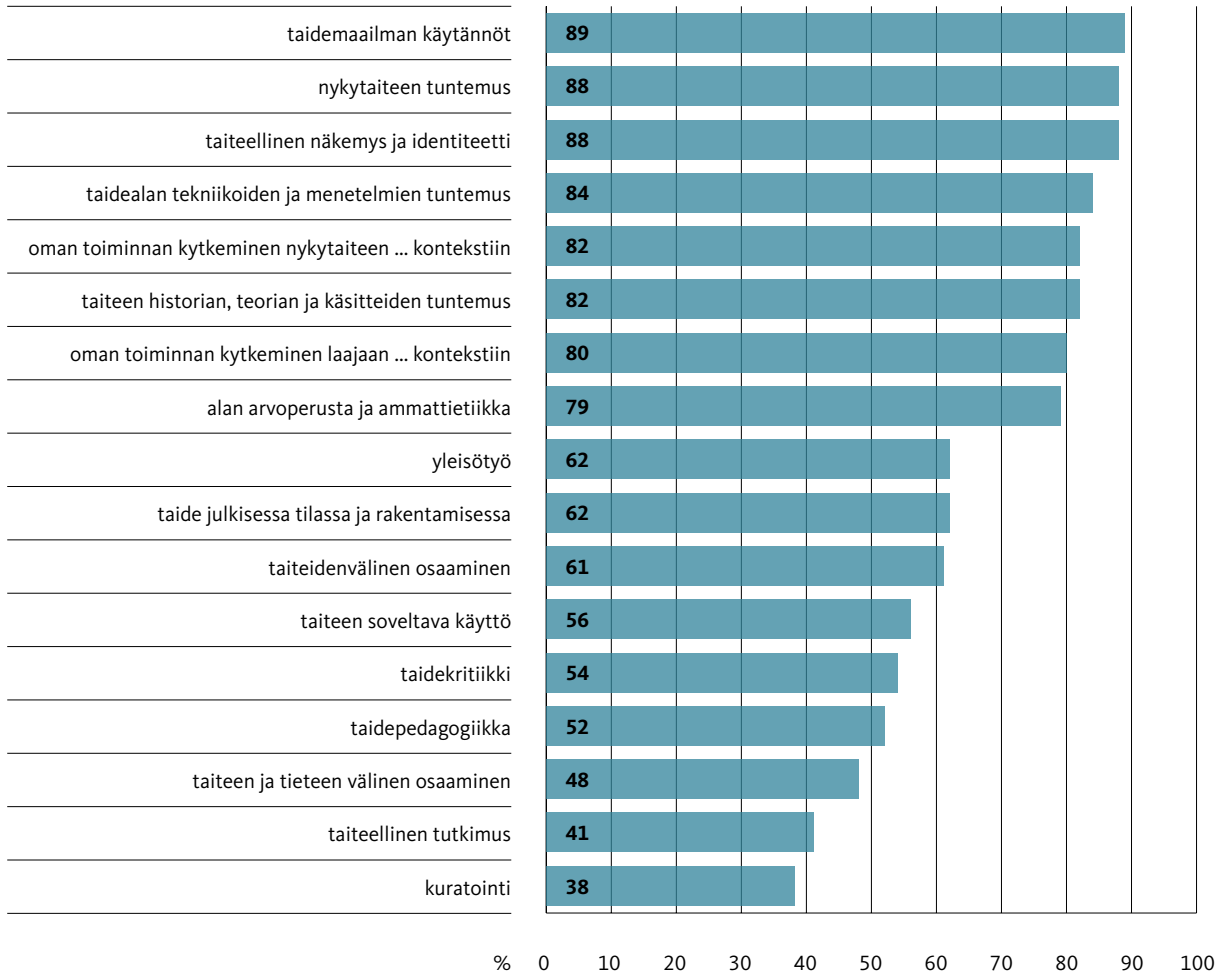
Kaikille tärkeä erityisosaaminen sekä osalle sopivat erikoistumisalueet

Seuraavaksi katsotaan vielä tarkemmin, mitä erityisosaamisen alueita vastaajat pitivät tärkeinä kaikille kuvataiteilijoille ja mitkä puolestaan olivat sellaisia, joihin ainoastaan osan heistä oli syytä erikoistua. Vastaajienhan oli tarkoitus antaa osaamisalueille pisteitä sen mukaan, pitivätkö he niitä tärkeinä kaikille, monille, joillekin vai ei kenellekään kuvataiteilijalle. Osaamisalueen saama pistekeskisarvo, jota edellä tarkasteltiin, ei vielä kerro koko totuutta siitä, kuinka vastaajien näkemykset eri osaamisalueiden tärkeydestä jakautuivat. Samaan keskiarvoon voidaan päätyä useilla erityyppisillä valikoimilla pisteitä väliltä 0–3 (tätä havainnollistaa se, että yhtä lailla luvut 2 ja 2 kuin 1 ja 3 tuottavat keskiarvonaan luvun 2).

Erityisosaamisalueet voidaan jakaa kahteen selkeästi toisistaan erottuvaan ryhmään sen mukaan, pidettiinkö niitä tärkeinä kaikille tai monille kuvataiteilijoille tai ainoastaan joillekuille tai ei kenellekään. Vastaajista 80–90 prosenttia piti kaikille tai monille tärkeinä (pisteluvut 3 tai 2) seuraavia osaamisalueita: taidemaailman käytännöt (89 %), nykytaiteen tuntemus (88 %), taiteellinen näkemys ja taiteilijaidentiteetti (88 %), taidealan tekniikoiden ja menetelmien tuntemus (84 %), taiteen historian, teorian ja käsitteiden tuntemus (82 %), oman toiminnan kytkeminen nykytaiteen kotimaiseen ja kansainväliseen kontekstiin (82 %), oman toiminnan kytkeminen laajaan kulttuuriseen, yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen kontekstiin (80 %) sekä alan arvoperusta ja ammattietiikka (79 %) (kuvio 32). Taiteilijaidentiteetti putoaa tässä tarkastelussa kolmanneksi, kun se oli pistelukujen keskiarvoja vertailtaessa ykkönen. Sen ohittavat hienoisesti taidemaailman käytäntöjen ja nykytaiteen tuntemus. Yleistykseenä voidaan todeta, että vastaajat pitivät tärkeänä sitä, että kaikki kuvataiteilijat tuntevat oman alansa historiaa ja nykypäivää ja osaavat toimia taiteen kentällä ja suhteuttaa oman toimintansa tähän kontekstiin.

Kuvio 32. Erityisosaamislaajien tärkeys monille tai kaikille kuvataiteilijoille tulevaisuudessa (pisteluku 2 tai 3). (N=190)

Asteikko: 0 = ei merkitystä kuvataiteilijoille, 1 = tärkeää joillekin kuvataiteilijoille, 2 = tärkeää monille kuvataiteilijoille ja 3 = tärkeää kaikille kuvataiteilijoille.

Toiseen ryhmään, jossa pistelukujen 2 ja 3 kannatus oli 40–60 prosentin luokkaa, jäivät seuraavat osaamisalueet: yleisötyö (62 %), taide julkisessa tilassa ja rakentamisessa (62 %), taiteidenvälinen osaaminen (61 %), taiteen soveltava käyttö (56 %), taidekritiikki (54 %), taidepedagogiikka (52 %), taiteen ja tieteen välinen osaaminen (48 %), taiteellinen tutkimus (41 %) sekä kuratointi (38 %). Nämä voidaan tulkita alueiksi, joita vastaajat pitävät pikemmin erikoistumisalueina kuin kaikilta taiteilijoilta edellytettävänä tietoa ja taitoina. Ne voidaan ymmärtää kuvataiteilijan kompetenssin laajennuksiksi, lähisovellusalueiksi tai rajapinnoiksi. Kuviossa 32 hänen huipuksi jäänyt kuratointi keräsi erityisosaamisalueista myös kaikkein matalimman pistekeskisarvon (1,4). Vastaajat olivat lisäksi yksimielisimpiä juuri sitä koskevien arvioidensa suhteen (keskihajonta 0,694⁶⁷) (taulukko 3). Kaiken kaikkiaan toisen ryhmän osaamisalueiden prosentuaaliset jakaumat noudattivat osapuolleen lomakkeita lukiessa syntyneitä mielikuvia siitä, kuinka moni vastaajista itse toimi kyseisillä osa-alueilla tai oli niistä omakohtaisesti kiinnostunut. Ainoastaan taidepedagogiikan saama kannatus näyttää matalalta suhteessa siihen, kuinka yleistä opetustyön tekeminen aineistossa oli ja kuinka keskeisessä asemassa se on perinteisesti ollut kuvataiteilijan toimeentulolähteenä. Vastaajat painottivat vahvemmin taiteidenvälisyyttä kuin toimintaa tieteen ja taiteen välillä. Taiteellinen tutkimus nähtiin näitä vielä selkeämmin erikoistumiseen soveltavana alueena.

67 Yksimielisyyden mittarina on tässä käytetty keskihajontaa, joka mittaa, kuinka paljon populaation arvot poikkeavat arvojoukon keskiarvosta.

Taulukko 3. Arviot erityisosaamisalueiden tärkeydestä tulevaisuudessa*.

Osaamisalue	Pisteluvut (%)**				Pistelukujen keskiarvo	Pistelukujen keskihajonta
	0	1	2	3		
Taidealan tekniikoiden ja menetelmien tuntemus ja hallinta	2	15	37	47	2,3	0,771
Taiteen historian, teorian ja käsitteiden tuntemus ja hallinta	1	17	40	42	2,2	0,760
Nykytaiteen tuntemus	1	11	37	51	2,4	0,722
Taidemaailman käytännöt ja toimintatavat	1	11	34	54	2,4	0,706
Taiteen soveltava käyttö (esim. sosiaali- ja terveyssektorilla tai yritysvalmennuksessa)	2	42	41	15	1,7	0,735
Taide julkisessa tilassa ja rakentamisessa	1	37	38	24	1,8	0,792
Taiteellinen näkemys ja taiteilijaidentiteetti	3	11	24	63	2,5	0,787
Alan arvoperusta ja ammattieettiset periaatteet	5	16	35	44	2,2	0,883
Oman toiminnan kytkeminen nykytaiteen kotimaiseen ja kansainväliseen kontekstiin	2	16	48	34	2,1	0,755
Oman toiminnan kytkeminen laajaan kulttuuriseen, yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen kontekstiin	3	17	46	34	2,1	0,777
Taiteidenvälinen osaaminen	2	37	39	22	1,8	0,799
Taiteen ja tieteen välinen osaaminen	4	48	35	13	1,6	0,763
Taiteellinen tutkimus	4	55	29	12	1,5	0,753
Kuratointi	5	57	31	7	1,4	0,694
Taidekritiikki	5	42	38	16	1,6	0,801
Taidepedagogiikka	3	45	39	13	1,6	0,751
Yleisötyö (taiteen ja yleisön lähentäminen) taidelaitoksissa tai vastaavissa	3	35	41	21	1,8	0,805

* Osaamisalueet ovat samassa järjestyksessä kuin ne tarjoutuivat vastaajalle lomakkeessa.

** 0 = ei merkitystä kuvataiteilijoille, 1 = tärkeää joillekin kuvataiteilijoille, 2 = tärkeää monille kuvataiteilijoille, 3 = tärkeää kaikille kuvataiteilijoille.

Keskiahjonnan perusteella vastaajien mielipiteet jakaantuivat eniten koskien alan arvoperustan ja ammattieettisten periaatteiden (0,883), yleisötyön (0,805) ja taidekritiikin (0,801) merkitystä. Ammattietiikan suhteen arvioiden painopiste oli asteikon yläpäässä (keskiarvo 2,2), kahden jälkimmäisen tapauksessa taas asteikon keskimailloilla (keskiarvot 1,8 ja 1,6).

Yleisosaaminen

Itseohjautuvuus ja muut työelämätaidot

Kuvataiteilijan yleisosaamista tulevaisuudessa koskevassa kysymyksessä vastaajan tuli arvioida 34 osaamisalueen merkitystä asteikolla 0–3, joka oli sama kuin erityisosaamista koskevassa kysymyksessä.

0 = ei merkitystä kuvataiteilijoille

1 = tärkeää joillekin kuvataiteilijoille

2 = tärkeää monille kuvataiteilijoille

3 = tärkeää kaikille kuvataiteilijoille

Yleisten tietojen ja taitojen lista oli muotoiltu ennakoitaiaineist selvityksen tuottamien tulosten sekä tutkimushankkeen aikana järjestettyjen palaverien pohjalta. Tämänkin kysymyksen tapauksessa keskeisenä lähtökohtana olivat ennakoitaiaineist selvityksen aikana läpikäytyt taide- ja kulttuurialasta tehdyt kyselypohjaiset tutkimukset, joissa oli ollut vastaavia kysymyksiä (ks. edellä s. 23). Niissä eriteltyjä osaamisalueita valikoitiin ja muokattiin soveltumaan paremmin tutkimuksen kohdejoukkoon ja tarkoitukseen.

Rajanveto kuvataiteilijan ammatin edellyttämän erityisosaamisen ja työelämän yleisesti vaatiman osaamisen välillä ei ole aivan ongelmatonta. Osa listalla olleista yleisistä tiedoista ja taidoista olisi hyvin perusteiden voitu luokitella myös erityisosaamiseksi, sillä ne voidaan ymmärtää niin olennaisesti taiteen tekemiseen liittyviksi. Tällaisia ovat esimerkiksi itseohjautuvuus, kriittinen ajattelu ja ongelmanratkaisu. Itseohjautuvuutta taiteilijan keskeisenä työelämätautona korostettiin lomakkeen avovastauksissa:

Itseohjautuvuus ja itsensä johtaminen on tärkeintä. Käsitteäkseni taiteilija ei voi olla kenelläkään töissä, vaan vastaa aina itse omasta työskentelystään. (V39.)

Itsensä johtaminen, oman toiminnan suunnittelu ja organisointi ovat todella tärkeitä taitoja taiteilijana pärjäämisen kannalta. – –. (V36.)

Pedagogiikka oli itse asiassa sekä erityisosaamisen että yleisosaamisen listoilla: edellisessä nimikkeellä ”taidepedagogiikka” ja jälkimmäisessä nimikkeellä ”pedagoginen osaaminen”. Taidepedagogiikan erityismerkitys ei kuitenkaan välttämättä avautunut kuin asiaa lähemmin tunteville vastaajille. Sen tarkoituksena oli viitata taiteilijan kompetenssia olennaisesti hyödyntävään opetustyöhön, ei mihin tahansa taidekasvatukseen⁶⁸. Yhteiskunnallis-poliittinen vaikuttaminen voitaisiin myös katsoa erityisosaamiseksi silloin, kun taiteilija pyrkii vaikuttamaan nimenomaan taiteellaan eikä esimerkiksi järjestö- tai ruohonjuuritoiminnan kautta. Yleisosaamisen listalla oli sellaisia kuvataiteilijan ammattitoiminnan hoitamiseen liittyviä taitoja, kuten teosten hinnoittelu, joihin liittyy kuvataiteessa erityisiä piirteitä. Loput osaamisalueet olivat sitten selkeästi yleisiä työelämätautoja, kuten verkottumis- ja vuorovaikutustaidot ja esiintymistaito. Toki näissäkin on omat erityispiirteensä nimenomaan kuvataidemaailman kontekstissa.

Jälkiviisaana voi todeta, että erilaisia osaamisalueita oli lueteltu tässä kysymyksessä liikaa. Osa niistä oli jossain määrin päällekkäisiä ja vaikeita hahmottaa. Kysymys oli lisäksi lomakkeen loppupuolella, mihin päästyään useat vastaajat olivat uhranneet kyselyyn jo runsaasti aikaansa ja olivat varmaankin jo uupuneita. Moni saattoi hyvinkin keskeyttää lomakkeen täyttämisen juuri tässä vaiheessa. Likert-tyyppinen asteikko voi myös turhauttaa monia, jos mikään tarjolla olevista vaihtoehdoista ei tunnu sopivalta mutta jokin niistä on pakko valita, jotta pääsisi lomakkeella eteenpäin. Turhautuminen näytti yhden vastaajan tapauksessa johtaneen siihen, että hän rasti joka rivillä nollan. Toinen vastaaja kanavoiti tuskastumisensa kuviorastituksen muotoon:

Kysymyksiä aivan liikaa, en jaksanut enää paneutua, tein sen sijaan kaunisti siksak-kuviota. (V85.)

⁶⁸ Antti Salokannel (Lahden ammattikorkeakoulu) ja Timo Jokela (Lapin yliopisto) ovat parhaillaan toimittamassa julkaisua työnimellä ”Kuvataiteen pedagogiikka”. Kirja on tarkoitettu käytettäväksi kuvataiteilijan ammattiin valmistavassa koulutuksessa, ja se ilmestyy vuoden 2013 aikana Lapin yliopiston ja LAMKin yhteisjulkaisuna.

Tässä kysymyksessä nousi esiin myös tiettyjen termien erityinen kiistanalaisuus kuvataiteilijoiden keskuudessa. Tällaisiin kuuluu tällä hetkellä muun muassa yrittäjyys liitännäisineen (liiketoiminta, kaupallistaminen, tuotteistaminen, markkinointi, brändäys jne.), joihin monet vastaajista suhtautuivat intohimoisesti, joko puolesta tai vastaan. Jos näitä termejä käytetään lomakkeessa, on vaarassa saada vastauksia väärin kysymyksiin, jollei sitten nimenomaan haluta tutkia vastaajien suhtautumista niihin. Näitä termejä oli käytetty lomakkeissa muilla taide- ja kulttuurialoilla, mutta ne eivät ilmeisesti herättäneet yhtä vahvoja tuntemuksia kuin kuvataiteessa – asiaa ei ainakaan kyselyraporteissa kommentoitu.

Tuotteistaminen, kaupallistaminen ja brändäys eivät sanoina sovi taiteeseen.(V48.)

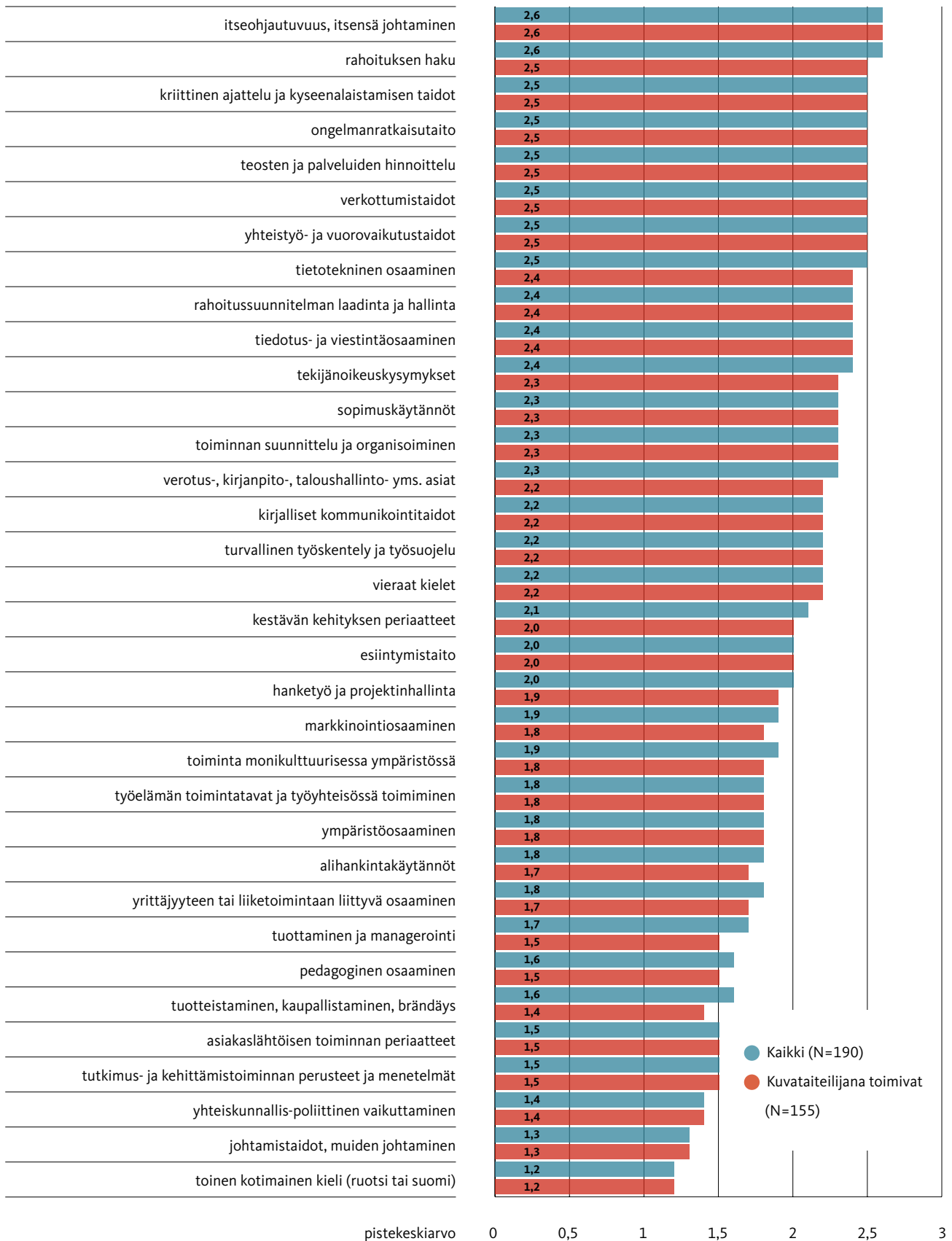
Asiakaslähtöisen toiminnan periaatteet -osaamisalue oli myös peräisin muiden alojen kyselyistä. Se otettiin mukaan tähän tietoisena termin vieraudesta kuvataiteen kentällä käytetylle kielelle. Kohta saikin aikaan toivottua jakoa vastaajien kesken: yli puolet katsoi sen tärkeyden nollassa tai ykköseksi ja vajaa puolet kakkoseksi tai kolmoseksi. Osaamisalueiden tärkeyden arviointi ei kenties kuitenkaan ole paras paikka lomakkeella tutkia vastaajien asenteita tällaisia termejä ja niiden taustalla olevaa ideologiaa kohtaan. Tulosten tulkintaa sekoittaa lisäksi se, että osa vastaajista malttoi kaivaa merkitykset muotitermien takaa ja käänsi ne tutulle kielelle. Näin olisi meidän tutkijoidenkin pitänyt tehdä laatiessamme osaamisluelistaa, jotta olisi saatu neutraaleja tulevaisuudessa edellytettäviä tietoja ja taitoja koskevia arvioita, kuten oli tarkoitus.

– –. "Asiakaslähtöisen toiminnan periaatteet" voi olla oikeinkin mielekäs asia jossakin kaupallisessa firmassa, mutta kuvataiteilijaan sitä on vaikea liittää. Ei siksi, etteikö kuvataiteilija voisi tarvittaessa ja halutessaan toimia "asiakaslähtöisesti", vaan siksi, että kuvataiteilijan elämä on liian lyhyt sellaisen jargonin väännelemiseen, jossa on paljon hienoja sanoja ja vähän todella olennaista sisältöä. Sellainen muovi karisee ensimmäisessä kaarteessa, kun ajan henki taas muuttuu. – –. (V126.)

Kuvataiteilijan yleisosaamista koskeva kysymys oli pakollinen kaikille vastaajille (N=190). Seuraavassa ei tarkastella erikseen kuvataiteilijana toimivien (N=155) vastauksia, koska tämän kysymyksen kohdalla heidän vastauksensa poikkesivat vain vähän koko joukosta, niin kuin kuviosta 33 näkyy. Kuten erityisosaamisen tapauksessa, tässäkin kuvataiteilijana toimivat antoivat jälleen hieman matalammat pisteet muille kuin varsinaisen substanssiosaamisen alueille.

Kuvio 33. Mitä osaamista kuvataiteilijoilta vaaditaan tulevaisuudessa? Arvioi seuraavien yleisten tietojen ja taitojen merkitystä kuvataiteilijoiden työtehtävissä tulevaisuudessa (pistekeskisarvot). (N=190, N=155)

Asteikko: 0 = ei merkitystä kuvataiteilijoille, 1 = tärkeää joillekin kuvataiteilijoille, 2 = tärkeää monille kuvataiteilijoille ja 3 = tärkeää kaikille kuvataiteilijoille.

Korkeimmat pistekeskisarvot tarjolla olleista yleisistä tieto- ja taitoalueista saavuttivat itseohjautuvuus/itsensä johtaminen ja rahoituksen haku, jotka molemmat nousivat kaikkien vastaajien osalta lukemaan 2,6. Likimain samalla tasolla (2,5) olivat kriittinen ajattelu ja kyseenalaistamisen taidot, ongelmanratkaisutaito, teosten ja palvelujen hinnoittelu, tietotekninen osaaminen, verkottumistaidot sekä yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot. Matalimmat keskiarvot olivat puolestaan johtamistaidoilla/muiden johtamisella (1,3) ja toisella kotimaisella kielellä (1,2), joka useimpien vastaajien tapauksessa oli ruotsi. Vieraat kielet (2,2) katsottiin selkeästi tärkeämmiksi kuin toisen kotimaisen kielen hallinta. Tämä kertoo kansainvälisen toiminnan keskeisestä roolista nykypäivän kuvataiteellisessa toiminnassa – ja englannin kielen ylivoimaisesta globaalilla kentällä. Itsensä johtaminen katsottiin taiteilijan tärkeimmäksi yleiseksi työelämätaidoksi mutta toisten johtaminen jäi listan hänelle. Johtamistaitoja ei katsota erityisen tarpeellisiksi, vaikka monet taiteilijat vetävät projektiryhmiä tai käyttävät alihankkijoita.

Kaikille tärkeä yleisosaaminen sekä erikoistumisalueet

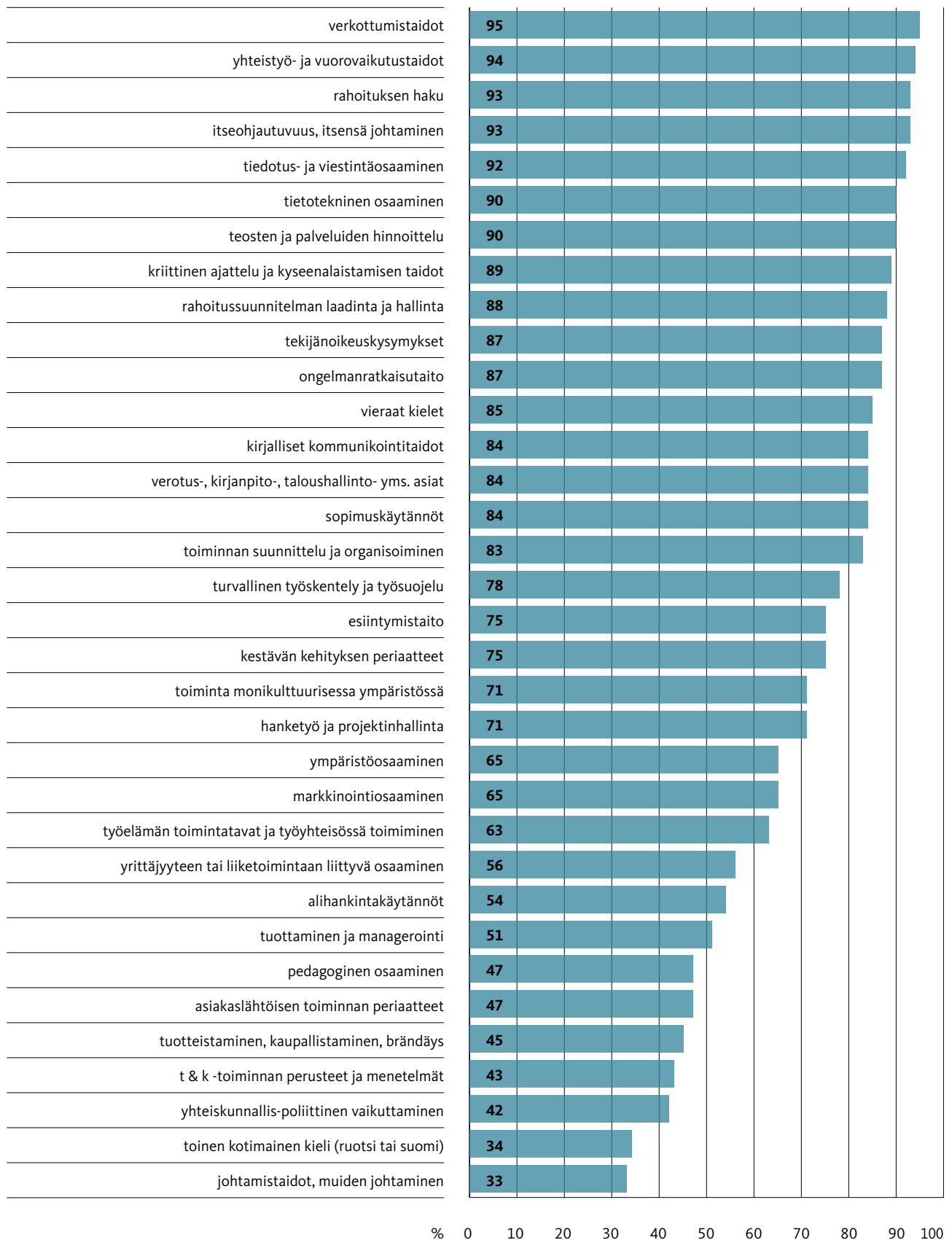
Kuten edellä erityisosaamista tarkasteltaessa todettiin, samaan pistekeskisarvoon voidaan päätyä useilla erityyppisillä valikoimilla pisteitä väliltä 0–3. Vastaajien oli tarkoitus antaa pisteitä sen mukaan, pitivätkö he osaamisaluetta tärkeänä kaikille, monille, joillekin vai ei kenellekään kuvataiteilijalle. Kun yleisosaamisalueet jaetaan erityisosaamisalueiden tapaan kahteen ryhmään sen perusteella, pidettiinkö niitä tärkeinä kaikille tai monille kuvataiteilijoille (pisteluvut 2 tai 3) tai ainoastaan joillekuille tai ei kenellekään (pisteluvut 0 tai 1), saadaan jälleen näkyviin suuria eroja.

Kuviossa 34 on esitetty pistelukujen 2–3 prosentuaalinen osuus kunkin osaamisalueen tärkeyttä koskevista arvioista. Huipulle nousevat verkottumistaidot (95 %), yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot (94 %), rahoituksen haku (93 %) sekä itseohjautuvuus/itsensä johtaminen (93 %). Nämä lukemat kertovat paljon sekä kuvataiteiden ja alan työmarkkinoiden luonteesta tänä päivänä että sen oletetuista kehityssuunnista tulevaisuudessa. Itseohjautuvuus sinänsä kuuluu niin olennaisena taidetyöhön, että se olisi voinut olla, kuten sanottua, myös erityisosaamisaluelistalla. Viime aikoina tämän piirteen on katsottu levinneen kasvavassa määrin kaiken työn ominaisuudeksi.

Vaikka osaamisalueluettelossa kansainvälistä ulottuvuutta ei mainittu verkostoitumisen ja yhteistyön tekemisen yhteydessä, on selvää, että näitä tehdään tänä päivänä usein globaalisti. Tämä käy ilmi vastauksista lomakkeen muihin kysymyksiin. Taidealalla on kyse tyypillisesti epämuodollisista suhteista ja verkostoista, jopa silloin, kun ollaan tekemisissä instituutioiden kanssa. Kuviossa 34 taidetyön kansainvälinen ulottuvuus näkyy vieraiden kielten korkeana kannatuksena (85 %). Pohjimmaisiksi tässä tarkastelussa jäivät toinen kotimainen kieli (34 %) ja johtamistaidot (muiden johtaminen) (33 %). Nämä olivat hänillä myös pistekeskisarvoja tarkasteltaessa.

Kuvio 34. Yleisten tietojen ja taitojen tärkeys monille tai kaikille kuvataiteilijoille tulevaisuudessa (pisteluku 2 tai 3). (N=190)

Asteikko: 0 = ei merkitystä kuvataiteilijoille, 1 = tärkeää joillekin kuvataiteilijoille, 2 = tärkeää monille kuvataiteilijoille ja 3 = tärkeää kaikille kuvataiteilijoille.

Asteikon ääriarvojen keräämät kannatukset ovat mielenkiintoista tarkasteltavaa. Tässäkin enemmistö vastaajista piti kaikkia tarjolla olleita yleisosaamisen alueita tärkeinä vähintään osalle kuvataiteilijoista (pisteluvut 1–3) (taulukko 4). Vaihtoehdon nolla valinneita oli kuitenkin enemmän kuin erityisosaamisalueiden tapauksessa. Toista kotimaista kieltä piti merkityksettömänä peräti 19 prosenttia vastaajista. Tuotteistamista, kaupallistamista ja brändäystä samoin kuin asiakaslähtöisen toiminnan periaatteita piti tarpeettomina kuvataiteilijoille 10 prosenttia vastaajista. Taulukossa 4 näkyy selkeästi se, että moni vieroksui yrittäjyys-puheeseen liittyviä termejä mutta ei välttämättä täysin itse asiassältöä; esimerkiksi teosten ja palveluiden hinnoittelu sai vastaajilta huomattavasti korkeamman ja yksimielisemmän kannatuksen kuin vaikkapa yrittäjyys, markkinointi tai tuotteistaminen.

Yhteiskunnallis-poliittisen vaikuttamisen taitoja piti kaikille kuvataiteilijoille tärkeinä vain kahdeksan prosenttia vastaajista. Toisaalta vain viisi prosenttia katsoi, että ne eivät olleet tärkeitä kenellekään kuvataiteilijalle. Keskihajonnan perusteella suurin yksimielisyys vastaajien kesken vallitsi seuraavien osaamisalueiden arvottamisesta: verkottumistaidot (0,614), yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot (0,647), tiedotus- ja viestintäosaaminen (0,649), rahoituksen haku (0,660) sekä tietotekninen osaaminen (0,693) (taulukko 4). Ehdottomasti suurin erimielisyys puolestaan koski kohtaa ”tuotteistaminen, kaupallistaminen, brändäys” (keskihajonta 0,922).

Taulukko 4. Arviot yleisosaamisalueiden tärkeydestä tulevaisuudessa*.

Osaamisalue	Pisteluvut (%)**				Pistelukujen keskiarvo	Pistelukujen keskihajonta
	0	1	2	3		
Yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot	1	5	38	56	2,5	0,647
Verkottumistaidot	1	5	37	58	2,5	0,614
Esiintymistaito	1	25	47	28	2,0	0,752
Kirjalliset kommunikointitaidot	2	14	49	35	2,2	0,727
Toinen kotimainen kieli (ruotsi tai suomi)	19	48	25	8	1,2	0,848
Vieraat kielet	1	15	47	38	2,2	0,724
Tiedotus- ja viestintäosaaminen	1	7	43	49	2,4	0,649
Tietotekninen osaaminen	1	8	34	56	2,5	0,693
Turvallinen työskentely ja työsuojelu	4	18	34	44	2,2	0,856
Toiminta monikulttuurisessa ympäristössä	3	26	52	19	1,9	0,738
Kestävän kehityksen periaatteet	3	22	41	34	2,1	0,817
Ympäristöosaaminen	3	32	42	23	1,8	0,807
Ongelmanratkaisutaito	1	12	25	62	2,5	0,739
Kriittinen ajattelu ja kyseenalaistamisen taidot	4	7	27	62	2,5	0,781
Tutkimus- ja kehittämistoiminnan perusteet ja menetelmät	3	54	31	12	1,5	0,739
Hanketyö ja projektinhallinta	2	28	44	27	2,0	0,779
Itseohjautuvuus, itsensä johtaminen	2	5	25	68	2,6	0,681
Johtamistaidot, muiden johtaminen	8	59	23	10	1,3	0,758
Työelämän toimintatavat ja työyhteisössä toimiminen	2	35	40	23	1,8	0,797
Yhteiskunnallis-poliittinen vaikuttaminen	5	53	33	8	1,4	0,723
Toiminnan suunnittelu ja organisoiminen	1	15	33	50	2,3	0,769
Verotus-, kirjanpito-, taloushallinto- yms. asiat	1	15	37	47	2,3	0,759
Tekijänoikeuskysymykset	3	11	31	56	2,4	0,787
Sopimuskäytännöt	2	14	33	51	2,3	0,789
Alihankintakäytännöt	4	42	29	25	1,8	0,871
Teosten ja palveluiden hinnoittelu	1	10	26	63	2,5	0,695

Osaamisalue	Pisteluvut (%)**				Pistelukujen keskiarvo	Pistelukujen keskihajonta
	0	1	2	3		
Rahoitussuunnitelman laadinta ja hallinta	1	11	34	54	2,4	0,726
Rahoituksen haku	1	6	28	65	2,6	0,660
Tuottaminen ja managerointi	4	46	31	20	1,7	0,830
Yrittäjyyteen tai liiketoimintaan liittyvä osaaminen	3	41	32	24	1,8	0,840
Markkinointiosaaminen	3	32	33	32	1,9	0,871
Tuotteistaminen, kaupallistaminen, brändäys	10	45	25	20	1,6	0,922
Asiakaslähtöisen toiminnan periaatteet	10	43	32	15	1,5	0,858
Pedagoginen osaaminen	2	51	36	11	1,6	0,708

* Osaamisalueet ovat samassa järjestyksessä kuin ne tarjoutuivat vastaajalle lomakkeessa.

** 0 = ei merkitystä kuvataiteilijoille, 1 = tärkeää joillekin kuvataiteilijoille, 2 = tärkeää monille kuvataiteilijoille, 3 = tärkeää kaikille kuvataiteilijoille.

Näkemykset tulevaisuuden osaamisalueista

Osaamislajien tärkeyttä koskevien asteikkokysymysten jatkona oli mahdollisuus esittää sanallisia perusteluja tai näkemyksiä kuvataiteilijoilta tulevaisuudessa vaadittavasta osaamisesta. Kysymys koski siis sekä erityis- että yleisosaamista. Kysymys oli vapaaehtoinen, ja siihen tuli 39 vastausta (muutamassa näistä kuitenkin kommentoitiin esimerkiksi lomakkeen pituutta eikä itse osaamistarpeita). Avovastauksista paljastui tulevaisuusnäkökulman omaksumisen vaikeus, sillä monissa niistä puhuttiin yleisesti kuvataiteilijan ammatin vaatimuksista viittaamatta millään tavoin ajalliseen ulottuvuuteen. Asteikkokysymyksissä pyydettiin arvioimaan luetteloituja osaamisalueita nimenomaan tulevaisuuden näkökulmasta, mutta on todennäköistä, että osa vastaajista unohti tämän seikan käydessään läpi pitkää listaa. Ne, jotka pyrkivät ottamaan tulevaisuusnäkökulman vakavasti, saattoivat puolestaan kokea ennakoititehtävän ongelmalliseksi, kun vastaukset tuntuivat nojaavan nykyhetken toiveisiin tai koettuihin kompetenssivajeisiin.

Ihmetyttää tämä tulevaisuusvisiointi, vaikea vastata ilman, että ei vaan laittaisi omia toiveitaan tai vastaisi tähän hetkeen perustuen. Ja tosiaan ei me olla mitään ennustajia, vaikea nähdä, miten näitä voi tutkimuksellisesti käyttää hyväksi. (V47.)

Osa valinnoistani perustuu enemmän toiveeseen kuin olettamukseen, koska toivoisin, etteivät kuvataiteilijat joudu kovin pitkälle kaupallistamaan toimintaansa, vaikka niin voi kuitenkin tapahtua. (V37.)

Useissa avovastauksissa käsiteltiin viime aikojen kuvataiteilijakeskustelun kuumaa teemaa, yrittäjyyttä ja liiketoimintaosaamista. Osa katsoi, että taiteilijalle tulee itsestään selvästi tulevaisuudessa opettaa näitä taitoja taidekoulutuksen aikana; he leimasivat vastustajat vanhoillisiksi. Osa taas katsoi, että taiteilija voi hyödyntää tässä kohtaa muiden osaamista. Palveluita voidaan ostaa managereilta tai muilta vastaavilta ammattilaisilta. Tälle vaihtoehdona nähtiin verkottuminen kentän muiden toimijoiden kanssa, jolloin kyse voisi olla perinteisestä taiteilijajärjestötoiminnasta tai vaikkapa taiteilijoiden ja kuraattori-tuottajien kollektiiveista.

Elämme murroskautta, jossa brändäys ja liiketoimintaosaaminen yleensä on tullut tarpeelliseksi. Osa taiteilijoista vastustaa tätä, kuten vastustetaan vielä sitäkin, että taiteilijan tulisi osata puhua tai kirjoittaa työstään ja teoksistaan. Uusi taiteilijasukupolvi oppii nämä asiat jo opintojensa yhteydessä, ja he pitävät edellä mainittuja asioita normaaleina. (V68.)

Kuvataiteilijalta odotetaan jo nyt yrittäjätaitoja, organisointikykyä sekä verkostoitumista. Näitä voisi koulutuksessa painottaa enemmän kuin itselleni aikoinaan. – –. (V1.)

Verkostoituminen, oman monipuolisuuden, osaamisen ja taitojen markkinointi on tärkeää. Tulevaisuudessa on osattava aktiivisesti saada erilaiset tahot ymmärtämään taiteen merkitys ja mahdollisuus yhteiskunnan ja ihmisen hyvinvoinnin kannalta. (V54.)

Mielestäni kuvataiteilijoiden ei ainakaan pitäisi joutua miettimään yrittäjyyteen ja liiketoimintaan liittyvää osaamistaan. (V129.)

– –. Hyvin harva kuvataiteilija pystyy oikeasti tulevaisuudessa elämään pelkällä taiteilijan työllä. On silti väärin kouluttaa kuvataiteilijaksi, joka sitten yritetään pakottaa yrittäjäksi. Taiteilija ei ole yrittäjä. Taiteen tekeminen lähtee aivan eri lähtökohdista kuin yritystoiminta. Taiteilija ei pyri tuottamaan toiminnallaan taloudellista voittoa, joka on yritystoiminnan pääperiaate. Hyvin harva taiteilija soveltuu yrittäjäksi, minä satun olemaan sellainen, mutta myönnän, että yrittäminen jättää hyvin vähän aikaa ja energiaa taiteen tekemiselle. (V80.)

Kollektiiviseen osuuskuntatoimintaan tähtäävää koulutusta olisi painotettava yksityisyrittäjyyden sijaan. (V150.)

Täytyy myös osata luottaa asiantuntijoihin ja ulkopuoliseen osaamiseen. Yksinkertaisesti ihmisen ei tarvitse osata kaikkea itse, voi antaa toisen ammattilaisen hoitaa tietyt asiat, jotta itselle jää aikaa tehdä omaa osaamiseen liittyvää työtä. (V161.)

– –. Kaikkea ei tarvitse osata itse. Verkostoituminen on päivän sana! (V162.)

Riippumatta siitä, mitä mieltä vastaajat olivat yrittäjyystaitojen tarpeellisuudesta, niiden opiskelu peruskoulutuksen aikana aiheutti heille huolta taiteilijan ydinosaamisen kohtalosta. Ammattikorkeakoulututkinnolle varattuja neljää vuotta pidettiin liian lyhyenä aikana sekä ydinosaamisen että ammatinharjoittamista tukevien asioiden omaksumiseen. Etenkin itsensä brändäämisen opettelua tässä vaiheessa karsastettiin, koska katsottiin ensin tärkeämmäksi keskittyä omaa taiteilijuuden kehittämiseen niin, että olisi jotain markkinoitavaa.

-- [[Jos koulutus painottuu enemmän selviytymistaitoihin, missä välissä ehditään oppia itse substanssi? (V149.)

Kaikenlaista yleistä osaamista yhteiskunnassa toimimiseksi tietenkin tarvitaan. Kuitenkin itse asian, eli oman ammatin syvällinen hallinta, tekninen ja tiedollinen, ei sen merkitys vähene! Kun välineen hallinta on saavutettu, voi alkaa näitä muitakin hankkia. Pelkään, että taiteilijoista aletaan kouluttaa managereita tai kirjanpitäjiä, mutta on tärkeä osata hankkia näitä palveluita niiden osaajilta, kaikkea ei tarvitse tehdä itse.
– –. (V180.)

Monessa oppilaitoksessa pitäisi panostaa enemmän kuvataiteilijan ”perustaitoihin” (niitä oli karsittu liikaa jo minun taidekoulutusaikana). Vapaata ilmaisua on vaikea kehittää ilman vahvoja perustaitoja ja tietoja.
(V29.)

Kaikki luetellut asiat ovat tärkeitä. Mutta jos tuota kaikkea sisällytetään yhteen neljän vuoden opintojaksoon, jää ammattiosaaminen, se kaiken ydin, liian kapeaksi. Siksi noita asioita tulisi sisällyttää vasta ammattiin valmistumisen jälkeisiin opintoihin. Taiteilijan on mahdoton brändätä itseään tai markkinoida osaamistaan, jos sitä osaamista ei ole! (V163.)

Moniosaamisen vaatimus, jonka tuntemusta pitkä osaamisalueluettelo saattoi vielä osaltaan vahvistaa, tuntui monesta vastaajasta ahdistavalta. Taiteilijan edellytetään esimerkiksi opettelevan esiintymään julkisuudessa ja brändäämään itseään ja tuotteitaan. Teosten sisältö ja sanoma uhkasivat jäädä sivuseikaksi. Taiteen tekemiseen keskittyvälle taiteilijalle ei näyttänyt olevan enää sijaa tulevaisuudessa.

Nyky-yhteiskunta vaatii taiteilijaltakin kaiken maailman osaamisen. Teos ei enää itsessään puhu puolestaan vaan kaikki muu teoksen takana pyörivät rattaat.(V43.)

– –. *En usko, että tulevaisuuden suunta mitenkään olisi se, että edellisen kohdan moniosaaminen tulisi koskemaan kuitenkaan suurinta määrää taiteilijoista. Tai jos tulee, niin sanon vaan, että herranpieksut, kuinka kaikki pysyvät kelkassa. Toki kuratoiminen, omista töistä keskustelemisen taito/esiintyminen, markkinointiosaaminen tms. tulee kasvamaan, mutta se on melko negatiivinen suuntaus, mikäli nämä olisivat edellytys kuvataiteilijana toimimiselle, tällöin moni kiinnostava ja lahjakas ihminen saattaa jäädä ulkopuolelle. Mielestäni kuvataiteilijan tulisi tulevaisuudessakin parhaiten hallita kuvataide.(V170.)*

– –. *MUUTTAKAA yhteiskunnan rakenteita, niin taiteilijoiden asema kohenee, manageroinnit ja markkinoinnit eivät ratkaise kaikkien kuvataiteilijoiden ongelmia, kun tilaa kärjessä ei ole kaikille...(V140.)*

Kuten odottaa sopii, taiteen soveltavan käytön teema nousi keskeiseksi tämänkin kohdan avovastauksissa. Se meni osin päällekkäin yrittäjyys- ja moniosaamisteemojen kanssa. Tässäkin osa vastaajista tervehti näkyvissä olevaa trendiä, kun taas osa piti sitä kauhuskenaariona. Kummastakin ryhmästä löytyi niitä, jotka olivat huolissaan taiteilijan kompetenssin määrittelystä – samoin kuin sen riittävydestä – soveltavilla kentillä. Joillakin osa-alueilla ennakoitiin nousevan kilpailua ja poissulkemisyrityksiä eri ammattiryhmien kesken. Etenkin terapiapalveluissa vaaditaan näiden alueiden erityiskompetensseja ja useita näiden alojen ammatteja ei saa harjoittaa ilman virallisen tahon antamaa oikeutta.

– –. *Tulevaisuudessa taiteilijat ovat moniosaajia, ehkäpä enemmän ja enemmän moniammatillisia osaajia!*
(V22.)

Kuvataiteilijalle koetetaan kovasti sijata paikka sosiaali- ja terveysalalla, joten se varmasti siellä tulevaisuudessa säilyykin, mikä on mielestäni ihan pöljää. Ei kuvataiteilija ole hoitaja. (V86.)

Kuvataiteilijan rooli tulee huomattavasti muuttumaan. Taiteilijat tulevat rantautumaan hyvinvointipalveluihin. Taiteilijat joutuvat keksimään itsensä palveluntuottajana. Taidekoulutus tulee muuttumaan enemmän näiden vaatimusten suuntaan. Taiteilija rinnastuu yhä enemmän pienyrittäjäksi, joka on vastuussa itsestään, maksaa oman eläkkeensä, sekä hoitaa muut pienyrittäjälle kuuluvat asiat. –. Sos.terveysalan kysyntä voi kasvaa, mutta rahoitus tulee edelleen julkiselta puolelta, joka tulee olemaan niukkuuden jakamista. Miten kuvataiteilijapohjalta kilpaillaan eri terapeuttien palvelutarjonnan kanssa? Kunnat ja vakuutusyhtiöt korvaavat kuntoutusta ym. hyvin tiukkojen ammattitodistusten pohjalta. Mihin väliin laiteaan alalla taiteilijat nykyisellä koulutuksella? –.Taiteilijan on osattava brändättävä itsensä kys. aloille ja osattava markkinoida itsensä niille.(V4.)

Moniosaamisen ja moniammattisuuden katsottiin joka tapauksessa olevan eduksi kuvataiteilijan taloudellisen selviytymisen kannalta. Apurahojen oletettu väheneminen tulevaisuudessa vahvisti käsitystä moniosaamisen tarpeesta tulevaisuudessa, mieluiten kuvataiteilijan kompetenssia mahdollisimman pitkälle hyödyntäen.

Taiteilijan tulee olla taloudellisesti omavarainen, apurahat vähenevät ja hakijat lisääntyvät. Yrittäjäyys ja osaaminen kulttuurin alalla monipuoliseen työskentelyyn tuo mahdollisuuden elättää itsensä alalla ja työkennellä näillä rahoilla taiteilijana. Mielekkäämpää kuin tehdä rahat kaupan kassalla.(V12.)

Näkemykset kuvataiteilijakoulutuksen kehittämisestä

Esitimme lomakkeen tulevaisuusosiossa yhden koulutusta arvioivan kysymyksen, joka oli muotoa ”Mitä parannettavaa kuvataiteilijakoulutuksessa mielestäsi olisi tulevaisuudessa?”. Kysymys oli pakollinen kaikille. Vastaajista runsaat 90 prosenttia esitti tässä kohtaa sisällöllisiä kommentteja (lopun kirjoittivat esimerkiksi ”en osaa sanoa”). Vastaajien näkemykset tulevaisuuden koulutuksesta olivat pääasiassa maltillisia, vaikka tässä yhteydessä olisi voinut esittää jopa visionäärisiä ideoita. Toisaalta kysymysmuotoilu ”mitä parannettavaa” suuntasi vastaajia taaksepäin oman koulutuspolkunsu kokemuksiin, etenkin jos yhteydet oppilaitoksiin olivat jääneet sittemmin vähäisiksi. Vastauksissa tulikin esille samanlaisia teemoja kuin koulutuksen antamista valmiuksista ja puutteista kysyttäessä (ks. s. 60).

Vastaajien koulutuksen parannusehdotuksissa toistuvat muutamat konkreettiset seikat. Ensinnäkin keskeisiksi nousevat perustiedot yrittäjäydestä ja vapaana taiteilijana toimimisesta, apurahojen hakemisesta, verotuksesta sekä työttömyys- ja sosiaaliturvasta. Samat teemat tulivat esille lomakkeen alkupuolella kysyttäessä, mitä koulutuksesta jäi puuttumaan (ks. edellä s. 63). Taiteilija ei selviä työelämässä ilman näitä tietoja ja taitoja, ja mikä tärkeintä, ne ovat kriittisiä työpolun käynnistämisvaiheessa. Näyttää vahvasti siltä, että juuri koulutuksesta työelämään siirtymisen nivelvaihe on yksi taiteilija-ammatin riskipisteistä. Tätä näkökulmaa vahvistaa myös Työterveyslaitoksessa tekeillä oleva taiteilijatutkimus (Houni ym. 2013, tulossa). Nivelvaihetta tukevat jo opintojen loppuvaiheessa muodostuneet työelämäverkostot, oman työtilan löytyminen valmistumisen jälkeen samoin kuin johonkin taiteelliseen yhteisöön tai viiteryhmään kuuluminen. Koulutusta kehitettäessä kannattaa pohtia tätä vaihetta. Vaikka koulu ei periaatteessa ole enää vastuussa valmistuneesta

opiskelijastaan, opintojen aikana voidaan yrittää tarjota tietoja ja taitoja, joilla kynnystä voitaisiin madaltaa. Valmistuneiden työllistyminen on oppilaitosten intressissä jo sen vuoksi, että se vaikuttaa koulutuspaikkojen mitoittamiseen tulevaisuudessa.

Varsinaisten työelämätaitojen lisäksi vastaajat listasivat useita samaan teemaan kytkeytyviä parannusehdotuksia koulutukseen. Useissa vastauksissa toistui toive, että opettajina olisi aktiivisia taiteilijoita, joiden oman toiminnan kautta taidekentältä välittyisi ajankohtaista tietoa opiskelijoille.

Ajan hermolla pysyttelemisen, innostavat opettajakontaktit, olisi ihanteellista, että opettajatkin toimisivat aktiivisesti kuvataidekentällä. (V65.)

Kyselyn vastaajat huomauttivat, että koulutuksessa on syytä huomioida ammatin todellisuus. Tällä vastaajat viittaavat kaikkiin niihin haasteisiin, joita kuvataiteilijan ammatin harjoittamiseen työelämässä liittyy. Etenkin nuorilla opiskelijoilla odotukset ”taiteilijaelämästä” saattavat olla korkealla, mikä saattaa olla myös kantava voima, mutta alalle pyrkivien suuri määrä ja heikot toimeentulomahdollisuudet tulevat ennemmin tai myöhemmin vastaan. Koulutuksessa keskitytään vielä vahvasti myyttisävyisen taiteilijaidentiteetin kehittämiseen, vaikka opiskelijoille tulisi antaa käsitystä myös taiteilijan konkreettisesta ammattikuvasta ja työnteon arjesta.

Taiteilijakuvan ja ammatin selkeyttäminen, enemmän informaatiota varsinaisesta toiminnasta. (V8.)

Asennekasvatus ensisijaisesti. Kun opiskelijat eivät valmistuessaan ole ideologioiden vankeja ja kun heillä on realistinen käsitys ammatissa toimimisessa – –, loppu hoituu kuin itsestään. (V44.)

Koulutukseen pitäisi sisältyä enemmän stressinhallintaa, taiteellisen työskentelyn arkipäivän ongelmien ratkointia ja muuta henkistä tukea. – –. (V25.)

Valmistuvilla tulisi olla kyllin hyvä ja monipuolinen ammattitaito sekä jonkinlainen tuntemus ja tietämys taiteilijana elämisen moninaisista osa-alueista. Taiteilijat valmistuvat osaksi yhteiskuntaa ja heidän tulisi osata elää myös osana sitä ja hyödyntää ammattiaan mahdollisimman monipuolisesti. (V78.)

Lomakkeen aiemmissa kohdissa jo ilmeni, että oppilaitokset kyllä tarjoavat opetusta ammatinharjoittamisen tukitaidoissa mutta opiskelijat eivät välttämättä näe niiden tärkeyttä vielä tuossa vaiheessa. Yksi vastaaja ehdottaakin intensiivikurssia 1–2 vuotta valmistumisen jälkeen, jolloin olisi jo kohdannut todellisia ammatinharjoittamisen haasteita.

Käytännön paperinpyörittelyä pitäisi opettaa enemmän. Ja esimerkiksi sellainen olisi hienoa, että 1–2 vuotta valmistumisen jälkeen olisi joku kahden viikon intensiivikurssi keväällä, jolloin voisi kysellä ja saada apua verotuksessa, apurahahakemuksissa, sopimuksissa ym. Niin että voisi tulla paikalle niiden hakemusten ja papereiden kanssa, jota juuri sillä hetkellä tekee ja kysyä, miten joku asia kannattaisi tehdä. Tai sitten saisi palautetta ja kritiikkiä omista apurahahakemuksien teksteistä. Veikkaan, että suurin osa taiteilijoista ei luetuta omia hakemuksia kellään ja tästä voi esim. johtua se, että ei saa apurahaa. Tämä olisi myös hyvä käytäntö sen takia, että vuosi koulun jälkeen alkaa jo pikku hiljaa hahmottamaan sen, missä asioissa tarvitsisi apua. (V27.)

Yksi vastaaja (nro 126) kritisoi koulutuksen kehittämistä koskevassa kommentissaan puhetta, joka muokkaa kuvataiteesta taloudellisen kasvun ja hyödyn lähdeksi. Hänen näkemyksensä mukaan taiteilijoiden rooli yhteiskunnassa ei liity talouteen vaan heidän tehtävänä on tarjota ”olemassaolon mielekkyyttä” ja tuoda esiin ”erilaisia olemisen tapoja”. Kommentti kytkeytyy jo aiemmin esiin nousseeseen teemaan kuvataiteen yhteiskunnallisesta legitimitetistä ja kuvataiteilijoiden olemassaolon oikeutuksesta, etenkin silloin, kun he saavat toiminnalleen yhteiskunnan taloudellista tukea.

Pitäisi tunnustaa, joko julkisesti tai kaikessa hiljaisuudessa, se tosiasia, että kuvataide ei lopulta ole taivuteltavissa muun yhteiskunnan taloudellisiin kasvutavoitteisiin, ja keskittyä kehittämään kuvataidetta kuvataiteen ehdoilla ja yhteiskuntaa niin, että erilaisia olemisen tapoja voisi olla ja suvaittaisiin ja että ihmiset näkisivät, että olemassaolon ytimessä on lopulta muuta kuin talouskasvu. Kuvataiteilijat ja muut taiteilijat ovat lopulta pieni, marginaalinen porukka, jotka tuottavat yhteiskunnalle joko kokopäiväisesti, osa-aikaisesti tai muun palkkatyön ohella varsin pyyteettömästi olemassaolon mielekkyyttä. Kaikkinaisen ihmisten raippaaminen, kyttääminen ja lorvailusta syytteleminen pitäisi lopettaa ja on pakko lopettaa ennen kuin puolet kansalaisista on työleirillä ja toinen puoli vanginvartijoina. (V126.)

Koulutettavien lukumäärän vähentäminen toistuu useissa vastauksissa. Koulutusta ei vastaajien käsityksen mukaan myöskään tule sisällöllisesti laajentaa vaan syventää. Koulutukseen ei pitäisi ottaa henkilöitä, joiden motivaatio alalle on heikko, koska se vaikuttaa oppilaitoksen ilmapiiriin ja viime kädessä myös opetuksen tasoon. Toisaalta huomautetaan, että kuvataiteilijan koulutus on haluttua, joten sitä kannattaa myös tarjota. Koulutettavien määrä olisi silti jossain mitassa suhteutettava toimeentulomahdollisuuksiin kuvataidealalla tai sen liepeillä.

Opiskelijamäärän vähentäminen, mutta koulutuksen syventäminen. (V18.)

– –. Oppilaiden määrän karsiminen on hyvä kehityssuunta, ainakin meidän pienessä maassa. Nyt taidekouluissa on jonkin verran oppilaita, jotka eivät edes tiedä, haluavatko kuvataiteilijaksi, mikä vaikuttaa myös opetuksen tasoon vähän pidemmällä tähtäimellä. (V29.)

Haluaisin sanoa, että taiteilijoita kannattaa kouluttaa yhtä paljon kuin nykyisin, koska moni tahtoo opiskella alaa. Kuitenkin taiteellisella työllä toimeen tulemistä pitäisi samalla kehittää. Koulutus on käsitykseni mukaan riittävän hyvää. (V37.)

Työmahdollisuuksien ja toimeentulon turvaamiseksi vastaajat kaipasivat kuvataiteilijoiden ammattikorkeapintoihin lisää sivuaineopintoja sekä mahdollisuutta valita muitakin kuin taideaineita. Esimerkkeinä mainittiin mm. graafinen suunnittelu, web design, pedagogiikka, psykologia ja kauppatieteet. Lisäksi korostettiin sitä, että taideopiskelijoiden tulisi oppia työskentelemään yhteistyössä muiden alojen edustajien kanssa. Jälleen voidaan todeta, että nämä teemat ovat nousseet esiin jo useissa muissa lomakekohdissa, etenkin koulutuksen puutteista puhuttaessa.

Koulutuksen vähentäminen koko maassa on jo edennyt melko hyvin, lisäksi jäljelle jääviin koulutuksiin tulisi lisätä pakollinen sivuaine, joka parantaisi työllistymistä. Valmistunut voisi työllistyä esimerkiksi yrityksiin, mm. media-alalle, mm. web-design, kuvitus, graafinen suunnittelu jne., tai opetuslalle tai psykologian/ terapian pariin tai mm. kehitys-, projekti- ja suunnittelutehtäviin. (V123.)

Pedagogisten taitojen opettaminen. Yrittäjyysosaamista lisää ja kaupallisuuden tabun poistaminen. (V12.)

Parempi ja tiukempi tekninen koulutus, mahdollisuus valita opintoihin myös muutakin kuin taideaineita (ammattikorkeakouluopiskelijoille varsinkin → mahdollisuus 100-opintoihin, kuten yliopistotason taidekoulutuksessa), henkilökohtaista opetusta tai ohjausta enemmän, yhteistyötä opintojen aikana koulun ulkopuolisten tahojen kanssa, kaikille taideopiskelijoille pedagogiikan perusteet. (V63.)

Koulutuksessa tulisi ottaa entistä enemmän huomioon nykyajan haasteet: teknologia, markkinointi, projektijohtaminen ja kaupallisuus. Kansainvälinen markkinointi myös. (V50.)

Eri alojen yhteistyötä voisi parantaa. Kauppi ja kuvataide, tiede ja taide yms... (V55.)

Koulutuksessa tulisi laaja-alaisemmin etsiä erilaisia yhteistyökumppaneita, joiden kanssa kuvataiteilijat voivat toimia. (V58.)

Muutammat vastaajat esittivät uusia ideoita kuvataiteilijakoulutuksen kehittämiseen, kuten niin kutsuttu kaksoistutkinto. Tällä he tarkoittivat, että kuvataiteilijan ammatin lisäksi opiskelija valmistuisi samalla toiseen ammattiin, joka turvaisi heidän toimeentulonsa. Tällaisen ”hybriditutkinnon” suorittaminen kestäisi tällöin pitempään kuin amk-tutkinnon edellyttämät neljä vuotta. Myös kuvataiteilijan tutkintonimikettä tarkentavia nimikkeitä ehdotettiin, esimerkiksi ”taiteilija sosiaalisilla aloilla”.

Osa koulutuksesta pitäisi muuttaa tarjoamaan kaksoistutkinto: kuvataiteilijan ammatin lisäksi opiskelija valmistuisi samalla myös toiseen hänelle sopivan elinkeinon tarjoavaan ammattiin. Tutkinnon suoritus voisi kestää esim. kuusi vuotta ammattikorkeakoulussa. Yhdistelmiä voisivat olla esim. kuvataiteilija-valokuvaaja, kuvataiteilija-graafikko (ns. käyttögraafikkaa, web ja printti), kuvataiteilija-taideterapeutti, kuvataiteilija-webdeveloper (koodaaja), kuvataiteilija-editoija, kuvataiteilija-toimittaja jne.(V109.)

Enemmän ammattinimikkeitä kuin pelkkä kuvataiteilija taiteen alalla. Esim. taiteilija sosiaalisilla aloilla. (V4.)

Kuvataiteilijan koulutus pitäisi muuttaa niin, että amk-tasolla siinä olisi ainakin vuoden jakso, jonka aikana hankitaan leipätyöammatti tai osaaminen työhön, jolla voi elättää itsensä. Esimerkiksi Tampereen ammattikorkeakoulussa on 90-luvun lopulla pystynyt hankkimaan monialaista osaamista ja ottamaan kursseja muilta amk-pääaineista, ja monet opiskelijakaverini työskentelevätkin itse asiassa mainonnan tai ohjelmistosuunnittelun alalla. – –. (V80.)

Siihen pitää saada optio todelliseen toimeentuloon! Esim. maalausala, lasikuitumuottien valmistaja, keramiikan osaaaja, tai valuprosessien ammattilaisena. (V159.)

Älkää pakottako taideopiskelijoita yrittäjäputkeen. Yrittäjäksi soveltuvan ihmisen pitää olla järjestelmällinen, pitkäjänteinen, sosiaalinen, kunnianhimoinen, itseohjautuva aikuinen, joka pitää laskemisesta, paperisodasta ja jaksaa kiinnostua kirjanpidollisista ja verotukseen liittyvistä asioista. Hyvän taiteilijan ominaisuudet ovat monesti aivan päinvastaisia, tai harvoin yhdistyvät hyvän yrittäjän ominaisuuksiin samassa

ihmisessä. Sen sijaan uudistakaa kuvataiteilijan tutkinto hybridiksi, jossa opiskellaan myös "leipätyö" taiteen lisäksi. Ehkä kuvataiteilijan AMK-tutkinnon pitäisikin kestää 5 vuotta neljän sijaan? Silloin koulusta valmistuisi taiteilijoita, joilla olisi myös kokin, medianomin, sairaanhoitajan tms. ammatti. (V8o.)

Parannusehdotusten sijaan yksi vastaaja esitti radikaalisti, että kuvataiteilijoiden kouluttaminen ammatti-korkeakouluissa lopetettaisiin kokonaan. Hänen näkemyksensä mukaan kuvataiteilijoita tulisi kouluttaa akatemia-ideaan nojautuvissa taidekouluissa, joissa opetusta eivät sekoittaisi sirpaleiset yleisopinnot. Ammatillisten valmiuksien hankkiminen on hänen mukaansa kuvataiteessa niin vaativaa, että koulutuksen tulisi kestää kuusi vuotta. Hänen esittämässään mallissa kuvataiteilijakoulutus tukioipintoineen rakennettaisiin studiotyöskentelyn pohjalle.

AMK:t tulisi ehkä lopettaa ja niiden sijaan perustaa (tai ne muuttaa) 6-vuotisia taidekouluja. AMK:ssa tuh-lataan liikaa aikaa sekaviin yleiskursseihin. Pääaineen opinnot tulisi aloittaa mahdollisimman varhain. Tulisi käyttää sanaa "akatemia" tai "yliopisto". "Polytechnics" antaa huonon kuvan. Kuvataiteilija opiskelee keskimäärin 8–10 vuotta, jotkut jopa 15 vuotta. Miksi opiskeluajat ovat niin pitkiä? Koska ammatillisia valmiuksia vaikea saada. – –. Opiskelijoita tulisi valmentaa itsenäiseen studiotyöskentelyyn jo melko varhain ja heille pitäisi antaa realistinen kuva ammatista. Opiskeluaikana tulisi antaa myös pedagogisia valmiuksia. Kielten opiskelua lisää, nimenomaan kirjoittaminen ja lausuminen. Lukio ei anna riittäviä valmiuksia. Opiskeluaikana tulisi jo tutustua gallerioihin tai antaa kattava kuvaus niistä. – –. Aikuiskoulutukseen tulisi myös panostaa. Oman työhuoneen saaminen on erittäin hankalaa – liian kalliita. Verkostoituminen on vaikeaa. (V94.)

Vastaajien omat tulevaisuudennäkymät ja suunnitelmat

Oma urakehitys ja elämänkulku

Vastaajien omaa uraa ja elämänkulkua vuoteen 2025 mennessä koskeva kysymys oli muokattu Honkasen ja Aholan (2003) tutkimuksessa käytetyn lomakkeen pohjalta. Kysymyksessä esitettiin väittämiä, joiden todennäköisyyttä pyydettiin arvioimaan kolmiportaisella asteikolla (em. tutkimuksessa asteikko oli viisiportainen):

1 = ei lainkaan tai vain vähän todennäköistä

2 = ei todennäköistä mutta ei epätodennäköistäkään

3 = melko tai erittäin todennäköistä

Kuviossa 35 lomakkeella esitetyt väittämät näkyvät niiden kaikilta vastaajilta saamien pisteiden keskiarvon mukaisessa järjestyksessä. Etenen taiteilijanurallani -vaihtoehto sai yhtä suuren kannatuksen kuin se, että nykyinen työpolku jatkuu ilman suuria muutoksia (pistekeskiarvo 2,4). Monilla on tulevaisuuden horisontissa työskentely apurahan turvin (2,2). Toisaalta vastaajilla on realistinen käsitys siitä, että he joutuvat tulevaisuudessaakin harjoittamaan taiteilija-ammattin rinnalla toista työtä (2,2), usein taidealan ulkopuolista työtä (2,0). Noin kolmasosa vastaajista piti ajoittaisia työttömyysjaksoja omalla kohdallaan melko tai erittäin todennäköisinä (taulukko 5). Kuvataiteilijana tällä hetkellä toimivien vastauksissa taiteelliseen työhön liittyvien toimintojen todennäköisyys nousee yleensä hieman korkeammaksi kuin koko vastaajajoukon keskuudessa. Työttömyysjaksojen ja toimeentuloturvan varassa olemisen todennäköisyyksiä ei arvioitu tässä alaryhmässä korkeammiksi kuin koko vastaajajoukossa.

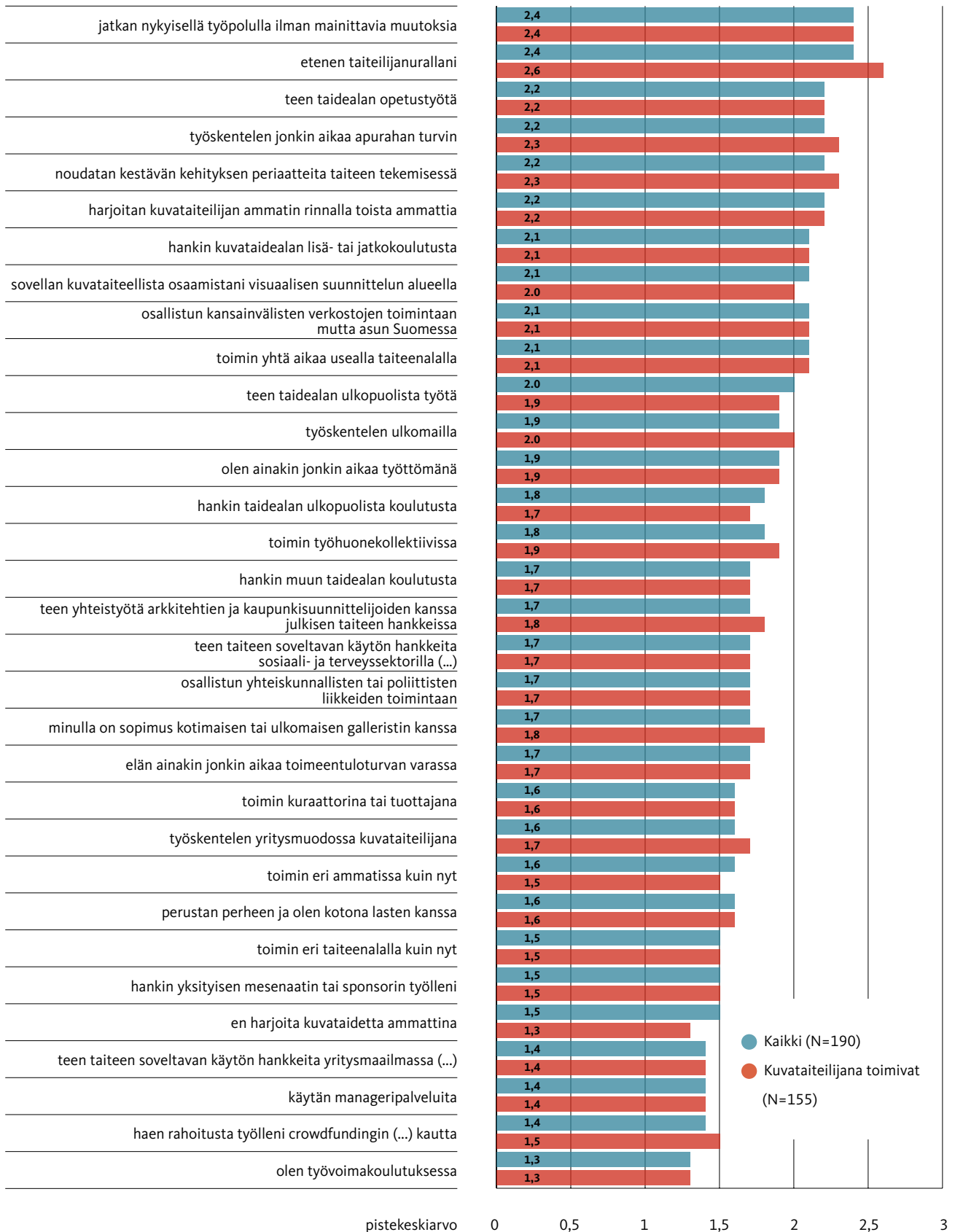
Vastausten jakaumassa kiinnittää huomiota vakaa aikomus toteuttaa kestävän kehityksen periaatteita omassa työssä (2,2). Näiden periaatteiden hyväksyntä vastaajien keskuudessa näkyy aineistossa useissa eri paikoissa (ks. esim. tulevaisuuden osaamisalueet s. 142). Asia on paitsi tiedostettu usein myös jo omaksuttu osaksi työn tekemistä. Vastaajille kestävän kehityksen periaatteet kohdistuvat esimerkiksi materiaalivalintoihin ja työtapoihin sekä yleisesti elämänvalintoihin.

Pienimmät pistekeskiarvot listan vaihtoehtoista keräsivät ”olen työvoimakoulutuksessa” (1,3), ”käytän manageripalveluita” (1,4), ”haen rahoitusta crowdfundingin⁶⁹ avulla” (1,4) ja ”teen taiteen soveltavan käytön hankkeita yritysmaailmassa” (1,4). Taiteen soveltavan käytön hankkeet sosiaali- ja terveyssektorilla sai hieman korkeamman kannatuksen (1,7) kuin toiminta yrityssektorilla. Yhteistyö arkkitehtien ja kaupunkisuunnittelijoiden kanssa julkisen taiteen hankkeissa ylsi samaan lukemaan (1,7). On silti huomattava, että nämäkään toiminnot eivät saavuta keskimäärin vielä edes kakkosen tasoa, mikä tarkoittaisi ”ei todennäköistä mutta ei epätodennäköistäkään”.

⁶⁹ Crowdfunding eli joukkorahoitus tarkoittaa, että hankkeisiin kerätään rahoitusta laajoilta ihmisjoukoilta, yleensä internetin välityksellä. Eräs kyselyvastaaja huomautti, että joukkorahoitus ei ole Suomessa laillista. Suomen laki ei salli yksityishenkilön keräävän vastikkeettomia lahjoituksia. Rahankeräykseen tarvitaan lupa viranomaisilta, eikä lupaa yleensä myönnetä kuin yleishyödylliseen tarkoitukseen rahaa kerääville rekisteröidyille yhdistyksille.

Kuvio 35. Miten todennäköiseksi arvelet omalla kohdallasi seuraavat seikat tulevaisuudessa? (N=190, N=155)

Asteikko: 1 = ei lainkaan tai vain vähän todennäköistä, 2 = ei todennäköistä mutta ei epätodennäköistäkään, 3 = melko tai erittäin todennäköistä.

Seuraavaksi tarkastellaan pistelukujen prosentuaalisia jakaumia samaan tapaan kuin edellä tulevaisuuden osaamisalueiden tapauksessa. Taulukosta 5 voidaan huomata, että omalla kohdallaan melko tai erittäin todennäköisenä soveltavan taiteen hankkeiden toteuttamista yritysmaailmassa piti vain kuusi prosenttia vastaajista. Pieni osa vastaajista tekee jo tällaisia hankkeita tai suunnittelee sellaisiin hakeutumista, mutta suuri osa pitää niitä itselleen sopimattomina tai muutoin epätodennäköisinä vaihtoehtoina. Sosiaali- ja terveyssektorin tapauksessa kolmospisteiden osuus vastauksista oli 17 prosenttia ja julkisen taiteen tapauksessa 15 prosenttia. Kaikkein todennäköisimpinä vaihtoehtoina listalla mainituista kuvataiteellisen kompetenssin hyödyntämisalueista vastaajat pitivät taidealan opetustyötä (pistekeskisarvo 2,2; ykkösten osuus 22 %) ja visuaalista suunnittelua (pistekeskisarvo 2,1; ykkösten osuus 24 %).

Taulukko 5. Arviot oman tulevaisuuden tapahtumista ja toiminnoista (N=190)*.

Osaamisalue	Pisteluvut (%)**			Pistelukujen keskiarvo	Pistelukujen keskihajonta
	1	2	3		
Jatkan nykyisellä työpölyllä ilman mainittavia muutoksia	12	33	55	2,4	0,692
Perustan perheen ja olen kotona lasten kanssa	52	32	16	1,6	0,741
Työskentelen ulkomailla	32	41	27	1,9	0,768
Osallistun kansainvälisten verkostojen toimintaan mutta asun Suomessa	21	47	32	2,1	0,718
Etenen taiteilijanurallani	16	29	56	2,4	0,746
Toimin eri ammatissa kuin nyt	49	38	13	1,6	0,703
Toimin eri taiteenalalla kuin nyt	57	38	5	1,5	0,587
Harjoitan kuvataiteilijan ammatin rinnalla toista ammattia	22	41	38	2,2	0,753
En harjoita kuvataidetta ammatina	64	23	13	1,5	0,710
Toimin yhtä aikaa usealla taiteenalalla	29	38	34	2,1	0,788
Minulla on sopimus kotimaisen tai ulkomaisen galleristin kanssa	41	44	14	1,7	0,695
Käytän manageripalveluita	67	28	5	1,4	0,586
Teen taidealan opetustyötä	22	40	38	2,2	0,756
Toimin kuraattorina tai tuottajana	54	35	11	1,6	0,676
Sovellan kuvataiteellista osaamistani visuaalisen suunnittelun alueella	24	44	32	2,1	0,745
Teen taiteen soveltavan käytön hankkeita sosiaali- ja terveyssektorilla	52	31	17	1,7	0,758
Teen taiteen soveltavan käytön hankkeita yritysmaailmassa (esim. yritysvalmennus)	63	30	6	1,4	0,610
Teen yhteistyötä arkkitehtien ja kaupunkisuunnittelijoiden kanssa julkisen taiteen hankkeissa	42	43	15	1,7	0,702
Teen taidealan ulkopuolista työtä	32	40	28	2,0	0,772
Noudatan kestävän kehityksen periaatteita taiteen tekemisessä	16	44	40	2,2	0,706
Toimin työhuonekollektiivissa	38	40	22	1,8	0,760
Työskentelen jonkin aikaa apurahan turvin	26	30	44	2,2	0,818
Hankin yksityisen mesenaatin tai sponsorin työlleni	63	29	8	1,5	0,646
Haen rahoitusta työlleni crowdfundingin (joukkorahoituksen) kautta	65	29	6	1,4	0,598
Hankin kuvataidealan lisä- tai jatkokoulutusta	25	41	34	2,1	0,764
Hankin muun taidealan koulutusta	45	39	16	1,7	0,724
Hankin taidealan ulkopuolista koulutusta	38	40	22	1,8	0,760
Elän ainakin jonkin aikaa toimeentuloturvan varassa	54	25	21	1,7	0,797
Työskentelen yritys muodossa kuvataiteilijana	58	25	17	1,6	0,762
Osallistun yhteiskunnallisten tai poliittisten liikkeiden toimintaan	48	35	17	1,7	0,743
Olen työvoimakoulutuksessa	74	21	5	1,3	0,568
Olen ainakin jonkin aikaa työttömänä	42	26	32	1,9	0,855

* Osaamisalueet ovat samassa järjestyksessä kuin ne tarjoutuivat vastaajalle lomakkeessa.

** 1 = ei lainkaan tai vain vähän todennäköistä, 2 = ei todennäköistä mutta ei epätodennäköistäkään, 3 = melko tai erittäin todennäköistä.

Taulukossa 5 kiinnittää huomiota pieni yksityiskohta: toimintaa usealla taiteenalalla piti melko tai erittäin todennäköisenä itselleen 34 prosenttia vastaajista (pistekeskisarvo 2,1). Tähän sisältynee edellä mainittuja visuaalisen suunnittelun hankkeita, joista osa voidaan luokitella taideteollisuuden tai muotoilun alaan. Lomakkeen muissa kohdissa on tullut esiin, että vastaajia toimii myös esimerkiksi näyttämötaiteen, musiikin ja sarjakuvan alueilla. Lisäksi vastauksissa nousi esiin pelitaiteen käsite.

Työskentelyä yritysmuodossa kuvataiteilijana ei pidetty keskimäärin kovin todennäköisenä oman tulevaisuuden kannalta (pistekeskisarvo 1,6); sen suhteen vastaajien mielipiteet kuitenkin jossain määrin hajaantuivat (keskihajonta 0,762). Manageripalveluiden käytön epätodennäköisyydestä vastaajat olivat sen sijaan yksimielisempiä (pistekeskisarvo 1,4; keskihajonta 0,586). Sopimusta kotimaisen tai ulkomaisen galleristin kanssa pidettiin tätä todennäköisempänä (pistekeskisarvo 1,7). Omaa toimintaa kuraattorina tai tuottajana piti melko tai erittäin todennäköisenä noin joka kymmenes vastaaja (pistekeskisarvo 1,6). Ulkomailla työskentely (pistekeskisarvo 1,9) tai kansainvälinen toiminta kotimaasta käsin (pistekeskisarvo 2,1) eivät saa kenties niin huimaa kannatusta kuin voisi odottaa, mutta ne nousevat silti listan keskiarvon yläpuolelle (kuvio 35).

On muistettava, että kysymys ei koskenut toimintojen haluttavuutta vaan niiden todennäköisyyttä vastaajan omalla kohdalla. Kouluttautuminen niin omalla alalla kuin muillakin aloilla kuului monen vastaajan tulevaisuudensuunnitelmiin, kuten seuraavassa osiossa ilmenee. Kaikkein todennäköisimpänä pidettiin kuvataidealan lisä- ja jatkokoulutusta (pistekeskisarvo 2,1). Koulutuksesta oli lomakkeessa myöhemmin vielä tarkentava kysymys (ks. s. 157).

Ammatilliset tulevaisuuden toiveet ja suunnitelmat

Vastaajien ammatillisia tulevaisuuden toiveita ja suunnitelmia tiedusteltiin pakollisella avokysymyksellä. Niiden perusteella valtaosa vastaajista vaikuttaa oman tulevaisuutensa suhteen optimistisilta. Heillä on runsaasti tulevaisuudensuunnitelmia siitä huolimatta, että kuvataiteilijan ammatin harjoittaminen on monin tavoin haasteellista. Suurin osa vastaajista toivoi, että heillä olisi mahdollisuus toteuttaa kuvataiteilijan ammattia tulevaisuudessa. He asettavat itselleen haasteeksi kehittyä kuvataiteilijana, löytää itselleen ja omalle tekemiselleen uusia kvaliteetteja. Osa vastaajista esittää tällaisia tavoitteita ironisina heitteinä, mutta taakse saattaa piiloutua refleksiivinen taito ymmärtää omaa työtä ja työuraa. Osalla vastaajista oman taiteilijuiden kehittämissuunnitelmiin kuului luontevana osana myös jatkaa muodollista koulutusta jossain vaiheessa.

Toivon, että kehityn taiteilijana sekä teknisesti että sisällöllisesti. Aion jatkaa aktiivista työskentelyä. Haluaisin saada työskentelyapurahan lähivuosina. Toivoisin, että taloudellinen tilanteeni olisi jossain vaiheessa vakaa ja että ihmiset olisivat teoksistani kiinnostuneita. Toivoisin, että oppisin sietämään stressiä paremmin ja että saisi maailman parhaan työhuoneen.(V25.)

Toivon voivani kehittää itseäni ammatissani, ylläpitää tai uudelleen löytää mielenkiinnon ja perimmäisen syyn taiteen tekemiselleni, innostua, uudistua, pärjätä, ehkä menestyä.(V34.)

Toivon pystyväni työllistämään itseni itse valitsemallani tavalla, kuvataiteen parissa mielekkäästi ja palkitsevasti. Haluaisin laajentaa yhteistyötä muiden taiteilijoiden kanssa nykyisestä työparin kanssa työskentelystä työryhmiin ja miksei kuvataidekentän ulkopuolella olevien toimijoidenkin kanssa työskentelyyn. Olen myös kiinnostunut taiteellisesta tutkimuksesta ja mahdollisesti tohtorintutkinnosta uran myöhemmässä vaiheessa.(V65.)

Mahdollista jatko- tai täydennyskoulutusta oman ammattitaidon syventämiseksi. Toivon myös uusia kontakteja ja yhteistyökumppaneita sekä lisää työkokemusta taiteen alalla. Lähitulevaisuudessa ajankohtaisinta panostaminen omiin nettisivuihin ja näyttelytoimintaan.(V8.)

Vastauksissa näkyy myös toive tulla hyväksytyksi taidekentässä ja lunastaa paikka siellä. Konkreettisesti tämä tarkoittaa esimerkiksi pääsyä tietyn taiteilijajärjestön jäseneksi eli oman taiteellisen tekemisen huomioimista toivotuissa taidepiireissä. Tähän sisältyvät myös haaveet näyttelymenestyksestä, galleriasuhteen solmimisesta ja teosmyynnistä sekä apurahojen ja jopa palkintojen saamisesta. Lyhyesti on kyse oman statuksen vahvistamisesta ja vakiinnuttamisesta taidekentän sisällä. Tavoitteeksi moni asettaa toimeentulon taidetyöllä, mutta alan realiteetit tunnetaan hyvin.

Toivoisin voivani elää taiteella, himpun verran leveämmin kuin nyt. Että taiteeni huomioidaan taidepiireissä, jollakin tavalla. Että tulevaisuudessa saisin mahdollisuuden viedä taidettani ulkomaille. (V1.)

Saan teosmyyntiä, mahdollisen galleristin, saan apurahoja jatkossakin, työskentelen myös ulkomailla ja minulla on laaja toimintaverkosto, saan suurimman osan tuloistani kuvataiteen työstä. (V20.)

Haluan jatkaa aktiivista työskentelyä taiteilijana. Toivon, että saan apurahoja ja teoksiani myydään enemmän. Toivon myös työskentelyjaksoja ulkomailla. (V36.)

Edetä uralla ja tehdä yhteistyötä muiden taiteilijoiden kanssa. Pitää ulkomainen yksityisnäyttely kotimaisten lisäksi. (V106.)

Haluan edetä kuvataiteilijan urallani Suomessa, mahd. myös myöhemmin ulkomailla. Haluan tulla todella hyväksi maalariksi. Haluan saada apurahoja ja olla arvostettu. (V107.)

Haluaisin toimia taiteen opettajana alalle suuntautuneiden nuorten aikuisten parissa; työväenopistossa, taideakatemiassa tai taidelukiossa. En usko, että pystyn elättämään itseäni maalaamalla tauluja, mutta jos saan stipendin tai apurahan joskus, niin se voi mahdollistaa myöskin pelkkään taiteeseen keskittymisen joksikin aikaa.(V13.)

Kuten edellisistä lainauksista näkyi, vastaajien urahaaveilla on usein kansainvälinen ulottuvuus. Heidän toiveissaan on näyttelyiden pitämistä ja galleriayhteistyötä sekä residenssijaksoja ulkomailla. Muutamat suunnittelivat myös opiskelevansa ulkomailla. Vastaajien kouluttautumissuunnitelmista tiedusteltiin lomakkeella seuraavassa kysymyksessä tarkemmin.

– –. Residenssit koti- ja ulkomailla. – –. (V41.)

Toivon yhteistyötä jonkin ulkomaisen galleristin kanssa.(V151.)

Aiemminkin jo mainitsemani näyttelytoiminta ulkomailla. Ehkä tuo oma galleristi voisi selkeyttää asioita mutta voi se myös vaikeuttaa... (V177.)

Toivoisin tasaista taloudellista tilannetta, jotta raha ei vaikuttaisi tekemiseeni tai lähinnä sen puute. Aion kouluttautua lisää Suomessa tai ulkomailla. (V178.)

Tavoitteena saada tilanne stabiiliksi, tehdä enemmän veistohommia, hakeutua ulkomaille joksikin aikaa, ehkä jatkokoulutusta... (V132.)

Kouluttautumissuunnitelmat

Moni vastaaja kertoi opiskeluaikastaan jo yleisesti tulevaisuuden toiveita ja suunnitelmia koskevassa kohdassa. Lomakkeella tiedusteltiin myös erikseen lisä-, jatko- tai täydennyskoulutussuunnitelmista. Kaikkiaan yli 90 eli noin puolet vastaajista ilmaisi kiinnostusta opiskeluun tulevaisuudessa (muutama heistä oli jo opiskelemassa tässä kohtaa ilmoittamaansa osaamisalaa). Vastaajien halukkuutta muodolliseen koulutukseen voi pitää suurena ottaen huomioon, että taiteilijan ammatin harjoittaminen itsessään on luonteeltaan jatkuvaa työssä oppimista ja että taidetta saa harjoittaa ilman minkäänlaista tutkintoa. Kuvataiteilijoiden työllistymisen ja toimeentulon ongelmat ovat epäilemättä merkittävä syy siihen, että monet heistä haluavat jatkaa muodollisia opintoja amk-tutkinnon jälkeen. Viime vuosina Suomessakin voimistunut näkemys amk-tutkinnoista välivaiheena maisteriopintoihin ilmenee vahvasti kyselyvastauksissa. Kouluttautumista myös tuetaan meillä (tietyin edellytyksin) taloudellisesti. Lisäksi oppilaitokset tarjoavat taiteilijoille mahdollisuuden käyttää asiallisesti ja ajanmukaisesti varustettuja työtiloja ja välineitä sekä materiaaleja. Taloudellinen näkökulma ei kuitenkaan yksistään selittäne koulutushalukkuutta. Tärkeää on myös se, että oppilaitokset merkitsevät kollegiaalista keskusteluyhteisöä.

Suomalainen yhteiskunta on kaiken kaikkiaan erittäin vahvasti koulutussuuntautunut. Kuten miltä tahansa muultakin alalta, myös kuvataiteesta löytyy niitä, joille kouluttautuminen ja etenkin tutkintojen suorittaminen on arvo sinänsä.

– –. Ammattiin valmistuminen ylittäään vahvistaa kuvaa itsestään, joten voi aina olla ylpeä siitä, että on ylittäään elämässään tutkinnon saavuttanut :). (V87.)

Lähes 10 prosenttia vastaajista suunnitteli taidealan maisteriopintojen suorittamista tulevaisuudessa. Noin kolmasosa oli jo suorittanut tai oli parhaillaan suorittamassa kuvataiteen tai taiteen maisteriopintoja (ks. vastaajien koulutuksesta s. 48). Kymmenisen vastaajaa tähtäsi taidealan tohtorin opintoihin, ja muutama oli jo suorittamassa tohtoriopintoja. Lisäksi muutamat vastaajat ilmoittivat tulevaisuuden suunnitelmikseen taiteen teorian ja taiteen tutkimuksen opinnot mainitsematta tarkemmin tutkintotavoitetta.

Useat vastaajat suunnittelivat myös erilaisia täydentäviä opintoja kuvataiteen alalta etenkin erilaisista tekniikoista, osaamisalueista ja uusista menetelmistä sekä yleensä ammattitaidosta ja oman osaamisen syventämisestä. Vastaajat eivät useassa tapauksessa tarkentaneet tätä kummemmin, kuten yksi vastaaja toteaa: ”kuvataide ylipäättään”.

Erilaiset täsmäkurssit taiteenalaltani, uusin tieto hakusessa. (V116.)

Lisää ammattitaitojen oppimista yleensä / tekniset taidot. (V102.)

Maalaus, taidegraafikka ja oman osaamisen syventäminen yleisesti. (V8.)

– – mieluusti myös jossain vaiheessa kuvataidealalta jotakin lisäkoulutusta, en osaa tarkemmin sanoa. (V79.)

Kuvataiteen osa-alueista mainintoja saivat kuvanveisto, taidemaalaus, taidegraafikka ja valokuvataide. Valokuvauksen ylipäättään mainitsi usea vastaajista. Lisäksi opintoja suunniteltiin 3D-grafiikasta, video-ohjelmistoista ja visuaalisesta mediasta. Graafinen suunnittelu kiinnosti useaa vastaajaa. Vastaajat suunnittelivat tulevaisuudessa myös erilaisia kuvataiteilijan tai kuvataiteeseen liittyvän työn tukioopintoja, kuten brändäys, oman osaamisen markkinointi, yrittäjyys, atk-aidot sekä kieliopinnot. Opettamiseen sekä taidekasvatukseen liittyvät opinnot kiinnostivat tulevaisuudessa noin viittä prosenttia vastaajista.

Olen harkinnut pedagogisia opintoja, jotta saisin helpommin kuvataiteen opetustehtäviä. (V169.)

Taiteen soveltavan käytön opinnot tulevat myös esille vastauksissa, esimerkiksi liittyen taideterapiaan, vanhustyöhön sekä erityislapsille suunnattuun kokemukselliseen taiteeseen. Muista taide- tai luovista aloista mainittiin arkkitehtuuri ja näyttämölavastus sekä tuottaminen, taiteellinen johtaminen sekä yleisesti kulttuuri-ala. Vastaajien suunnitelmissa oli myös useiden ei-kulttuuristen toimialojen, kuten sosiaali- ja terveysalan (kuten hieroja tai toimintaterapeutti), taloushallinnon, tekniikan ja talonrakennusalan opintoja.

Visioita kuvataiteilijoiden tietojen ja taitojen hyödyntämisestä yhteiskunnassa

Lomakkeen lopussa vastaajilla oli mahdollisuus esittää näkemyksiään siitä, kuinka kuvataiteilijoiden tietoja ja taitoja voitaisiin käyttää entistä laajemmin hyväksi yhteiskunnassa. Tähän vapaaehtoiseen visiointi-mahdollisuuteen tarttui 96 henkilöä eli runsaat puolet kaikista vastaajista. Muutamit vastauksista eivät kuitenkaan sisältäneet varsinaisia visioita vaan niissä esimerkiksi todettiin kysymys vaikeaksi mutta tärkeäksi. Kaiken kaikkiaan vastauksista ilmenee se, että kentällä pohditaan ankarasti kuvataiteen yhteiskunnallista käyttöä. Yksi vastaajista totesi, että ”kuvataide tuntuu – – pyristelevän hädissään olemassaolonoikeutensa puolesta ja yrittää väkisin änkeytyä joka kolkkaan” (V45). Apurahoista riippuvaisella ammattialueella yhteiskunnalliset käytöt ja hyödyt ovat suorastaan kohtalonkysymys, johon etsitään viisastenkiveä. Osa vastaajista haki kollektiivisen tason ratkaisua, osa taas katsoi kyseessä olevan yksilöiden keskinäinen eloonjäämistäistelu.

Vaikea sanoa. Jokainen työtön taiteilija keksiköön itse... ;) (V39.)

Taiteen valjastaminen: puolesta ja vastaan

Enin osa visioijista hahmotteli kuvataiteilijan ammattikuvan laajentamista kohti entistä monipuolisempaa soveltamista talouden ja yhteiskunnan eri osa-aloilla. Vähemmistön muodostivat vastaajat, joiden mielestä taide hyödyttää yhteiskuntaa parhaiten olemalla taidetta, jolloin ratkaisu ei paikannu niinkään taiteilijan ammattikuvan muuttamiseen vaan taiteen tarjonnan ja ennen kaikkea sen käytön lisäämiseen yhteiskunnassa. Taiteen soveltavan käytön lisääminen nousi monissa vastauksissa esiin itsestään selvänä ratkaisuna, niin paljon siitä on viime vuosina puhuttu ja niin monia hankkeita on toteutettu. Vastaajien näkemyksen mukaan kuvataidetta voitiin muiden taiteiden tavoin hyödyntää sosiaali- ja terveyssektorilla ja yritystoiminnassa. Ehdotukset kattoivat laajan alueen hyvinvointi- ja koulutuspalveluista innovoinnin edistämiseen yrityssektorilla. Kuvataiteen hyödyntämisen mahdollisuudet nähtiin milteipä rajattomina.

– –. Taiteen avulla ja taiteilijoiden kanssa pystytään saavuttamaan ja avaamaan ja nostamaan yhteiskunnan marginaalissa olevia ihmisiä, nuoria, vanhoja, lapsia, vaikeuksissa olevia. Kunnon rahoituksella ja hyvillä projekteilla yhteiskunta säästäisi miljoonia, kun vain kuvataide ja taiteen soveltava käyttö ymmärrettäisiin ihan oikeana vaihtoehtona ihmisten kanssa toimimiselle.(V78.)

Sosiaalisten alojen taiteilija, joka työskentelee palveluntarjoajana kilpaillen muiden terapiapalveluntarjoajien kanssa, julkishallinnossa, yrityksissä, terveydenhuollossa, vanhustenhuollossa ja kehitysvammahuollossa. (V4.)

Hyvinvointipuolella on huutava tarve saada taiteilijat tekemään työtä sinne. – –. (V72.)

– –. Syrjäytymistä voidaan ehkäistä taiteen avulla. – –.(V116.)

Yrity maailman ja taiteilijakonsultaatioiden, kummitaiteilijoiden ym. yhdistäminen. Hyvinvointipalveluita taiteesta. – – . (V12.)

Yrity maailma ja kuvataide voivat kohdata ennakkoluulottomasti. Yritys voi palkata kuvataiteilijan määrärajoiksi: työtehtävinä voi olla yrityksen tilojen visuaalisen ilmeen kohentaminen, lahjat ja henkilökunnan tempaaminen mukaan visiointiin. – –. (V81.)

– –[L]aitoksissa vierailevien taiteilijoiden vetämät kuvataidekurssit, paikkasidonnaisten taiteiden työpajat yrityksissä. (V51.)

Taide mukaan sosiaalityöhön, koulutukseen, nuorisotyöhön, lääketieteeseen, rakennettuun kulttuuriin – –. (V73.)

Taiteilijat tiiviimmin yhteistyöhön kaupunkikuvan suunnittelijoiden ja viherrakentajien ja arkkitehtien kanssa. Taiteilijoita päiväkoteihin ja kouluihin työskentelemään, eli tekemään niin työtään kuin olemaan taiteilija-kasvattajia, keralla kulkijoita. Myös vanhainkodit ja sairaalat voisivat palkata taiteilijan siinä kuin talonmiehenkin. (V163.)

Itse haluaisin toimia esimerkiksi kuvataiteilijana vaikka vanhustenhoidossa, päiväkodissa, koulussa. En korvaisi esim. koulun kuvataideopetusta vaan olisin lisäresurssina. – –. (V170.)

– –[E]sim. kouluissa kuvataiteen opetuksen yhteydessä innovoimaan oppilaita. – –. (V110.)

– –.Taide on hyvä työkalu myös monikulttuuristuvan yhteiskunnan sillanrakentajana. Julkista taidetta voisi hyödyntää entistä enemmän "aineettomana", ei-monumentaalisenä yleisen viihtyvyyden edistäjänä – –. (V29.)

Joukko vastaajia suhtautui visiointipyyntöön nihkeästi nähden sen taustalla koulutus- ja kulttuuripolitiikan kasvavan instrumentalisointipyrkimyksen. Heidän näkemyksensä mukaan taiteen itseisarvoa ja taiteilijoiden moninaisuutta tuli kunnioittaa. Osa kriittisistä vastaajista oli tiukasti sitä mieltä, että kuvataiteen yhteiskunnallinen merkitys nousee vahvimaksi silloin, kun taiteen tekeminen on vapaata ulkoisista intresseistä. Osa suhtautui periaatteessa suopeasti taiteen käyttöön hyvinvointipalveluissa, jos taiteilijoita vain ei velvoitettu tai suorastaan pakotettu laajentamaan työalaansa. Lisäksi taiteilijoiden piti saada toimia omista lähtökohdistaan käsin ja oman kompetenssinsa pohjalta myös soveltavissa hankkeissa. Erityisen ikäväksi kehityssuunnaksi katsottiin se, että työllisyystilastoja kaunisteltiin sellaisten taiteistamishankkeiden kanssa, joiden hyöty oli kyseenalainen ("taiteistumisesta" ks. Levanto ym. 2005). Paremmaksi vaihtoehdoksi katsottiin taiteilijoiden pitkäaikaisen työskentelyn turvaavat apurahat, jotka mahdollistaisivat heidän keskittymisensä taiteen tekemiseen ja tätä kautta pitkän päälle hyödyttäisivät parhaiten myös yhteiskuntaa.

– –. Pääasiassa pitäisi – – antaa taiteilijoiden rikastuttaa yhteiskuntaa. Taiteen tulee olla riippumatonta ja vapaata. Yhteiskunnan pitäisi nostaa arvostustaan taiteilijoita kohtaan joko kehittämällä apurahajärjestelmää sellaiseksi, että pitkäaikainen työskentely olisi mahdollista melkein kaikille taiteilijoille tai kehittämällä perustulomallin, jonka turvin taiteilijat voisivat vapaasti toimia. Suurin ongelma taiteen ja yhteiskunnan suhteessa on se, että taidetta on vaikea tehdä ilman apurahaa. Apurahaa on vaikea saada ilman, että olisi tehnyt taidetta.(V25.)

Inhoan ajatusta taiteilijasta eräänlaisena "täytemateriaalina", jollaiseksi taiteilijan rooli hivenen on muuttunut. Taiteilijoiden suuri määrä lienee johtanut siihen, että heitä työllistetään "taiteellistamalla" kaikkea mahdollista. Tällainen asetelma tulee johtamaan ennen pitkää konflikteihin. Taiteilijoiden tulee hyödyntää omaa osaamistaan laaja-alaisesti, mutta työtehtävät eivät saa olla päälle liimattuja, vain työttömyystilastoja kaunistavaa toimintaa, muutoin toiminnalta katoaa uskottavuuspohja.(V44.)

Taiteilijoiden ei tule tulla paikkaamaan julkisen sektorin heikentymistä, tai "kaunistamaan" vaikeuksia, jotka liittyvät esim. terveydenhuollon ja vanhustalouden ongelmiin. Se, että vanhainkotiin voidaan luoda myös taidetoimintaa, ei saa tarkoittaa sitä, ettei taiteilija ja taide omista käytännöistään lähtien voi olla mukana yhteiskunnassa. Taiteen kriittinen potentiaali tulee säilyttää, ja parhaiten se toimii, kun taiteilijoita ei nähdä (pelkästään) palveluammattina.(V108.)

Inhoan ajatusta, että kuvataiteilijoista tehdään erityisryhmien virikepalvelujen tuottajia, käsityöläisiä, joilla on jokin brändätty tuote tai heidät muuten vain syrjäytetään. Taiteilijalla tulisi olla mahdollisuus tehdä taidetta. (V91.)

– – – [Y]rityksimaailman ja taiteen lähentyminen huolestaa, koska taide pitää mielestäni olla mahdollisimman vapaata kaupallisista vaikutteista, se vain mielestäni kuuluu taiteen luonteeseen. Toivon, että taide jatkaa vahvasti olemassaoloaan sekä kulttuurin osana että terapian ja itsehoidon välineenä. – –. (V37)

Tiedän, että kuvataiteilijoita on enemmän kuin työtehtäviä, mutta silti tuntuu hassulta, että aina puhutaan tästä, että pitäisi laajentaa työalaansa. Koska kuvataiteilijan ammatti tuntuu olevan vähän mysteeri kansalle, ehkä tiedotustilaisuuksia voisi olla enemmän, avoimempia työhuoneita tms. (V86.)

Toisinajattelu ja luovuuden fasilitointi

Vastauksissa toistui useasti ehdotus kuvataiteilijoiden ottamisesta mukaan asiantuntijoiksi erilaisiin työ- ja suunnitteluryhmiin niin julkisella sektorilla kuin yritystoiminnassakin. Heidän katsottiin tuovan mukanaan raikkaita näkemyksiä ja totutusta poikkeavaa ajattelutapaa. Taiteilijoiden keskeisiin avuihin laskettiin kyseenalaistaminen, joka nousi esiin myös, kun vastaajat arvioivat tulevaisuudessa tärkeitä yleisosaamisen alueita (ks. edellä s. 137). Toisinnäkijöinä taiteilijoilla voisi olla olennainen rooli esimerkiksi yrityksissä tuotekehityksessä ja laajemmin luovien prosessien fasilitoinnissa. Kuvataiteilijoiden asiantuntemuksen potentiaalia ei vastaajien näkemyksen mukaan vielä osattu koko mitassa ymmärtää ja hyödyntää yhteiskunnan eri sektoreilla.

Taiteilijoilla on kyky keksiä ja luoda uutta, ja kaikissa suunnitteluryhmissä voisi olla ainakin yksi taiteilija mukana.(V13.)

– –. Taiteilijoilla on yleensä laajaa näkemystä yhteiskunnallisista asioista, ja taiteilijoita pitäisi ottaa rohkeammin mukaan esim. erilaisiin työryhmiin tuomaan esille visuaalista näkemystä ja ehkäpä juuri uudenlaista näkökantaa totuttuihin tapoihin. – – [S]osiaalialan, rakennusalan jne. suunnittelutyöryhmiin tms., joissa suunnitellaan toimia ihmisten viihtyvyyden parantamiseksi jne. (V103.)

Kuvataiteilijoita asiantuntijoiksi kaikille yhteiskunnan toimintasektoreille → tulee uusia näkökulmia, arvoja, tietoa. – –. (V130.)

Yrityksien ja valtion pitäisi kehittää yhteiskuntaa enempi kuvataiteilijoita kuunnellen. Eli enemmän projekteja, joissa voitaisiin käyttää kuvataiteilijoita. Taiteilijoihin suhtautuminen muissa kuin kulttuuripiireissä voisi muuttua avoimemmaksi.(V46.)

Jos kuvataiteilijan luovaa ajattelutapaa voisi soveltaa vaikka yritysjohtossa? Normien kyseenalaistaminen. (V190.)

Kuvataiteilija on parhaimmillaan visionääri sekä innovaattori. Olen sitä mieltä, että kuvataiteilija voidaan palkata lähes mihin tahansa työhön kehittämään sekä kehittämään uusia toimintamalleja. Monet meistä ovat lahjakkaita tekemään asiat eri tavalla, joka on mielestäni todellinen vahvuus. – –. (V159.)

Osassa vastauksissa kuvataide esitettiin suoranaista yleislääkkeenä mitä moninaisimmilla tehtävä- ja ongelmakentillä. Kuvataiteilijan kompetenssista olisi vastaajien näkemysten mukaan hyötyä miltei millä tahansa työelämän sektorilla.

Suunnittelutyössä, tapahtumien organisoinnissa, tapahtumien järjestämisessä esim. kuntalaisille tai yrityksen työntekijöille ja asiakkaille, taiteilijat pystyvät visioimaan ja toteuttamaan useanlaisia kokemuksellisia elämyksiä ja tapahtumia ihmisille, viihdytyä jne. Riippuen myös taiteilijan osaamisesta hän voi olla hyödyllinen visiointityössä yrityksille, jotka haluavat uusia "myyviä" tuotteita. Taiteilijat voivat järjestää taidetyöpajoja eri asiantuntijoiden kanssa yhteistyössä: hoitoala, biologia, maantiede, teknologia, ekologia, teatteri, musiikki jne.(V20.)

Tyky-toiminta, koulujen kerhotoiminta, vanhusten viriketoiminta, ympäristön viihtyisyyden parantaminen julkisin teoksin tai visuaalisen suunnittelun muodossa, yhteisötoiminta, syrjäytyneiden yhteistyöhankkeet, suunnittelu- ja tiedeyhteistyöryhmien jäsenenä toimiminen, jne. Eiköhän näitä löydy loputtomiin, jos vain raamit/rahoitusta olisi.(V149.)

Valtaosaan elämään liittyy luovuus ja luovuuden kautta työyhteisöjä ja ilmapiiriä voidaan rakentaa paremmin toimivaksi. Opetuspuolella luovat aineet tukee oppimiseen liittyvissä asioissa, hoitopuolella virikkeellisyys ja terapia, julkisrakentamisessa pitäisi huomioida taiteen merkitystä enemmän. Ennen voi kysyä, missä elämän alueella kuvataiteesta tai kulttuurista ei olisi mitään hyötyä. (V161.)

– –.Ei ole elämän aluetta, jossa taidetta ei tarvittaisi. (V150.)

– –.Olen sitä mieltä, että kuvataiteilija voidaan palkata lähes mihin tahansa työhön – –. –. (V159.)

– –.Luovaa ja taiteellista prosessia voitaisiin hyödyntää enemmän lähestulkoon kaikilla elämänalueilla. (V172.)

Kasvava visuaalistuminen kaikkialla yhteiskuntaelämässä tarjosi vastaajien näkemyksen mukaan yhden kuvataiteilijan erityiskompetenssille soveltuvan toimintakentän. Tehtäväkirjo tällä osa-alueella ulottui media-kasvatuksesta ja tutkimuksesta puhtaasti kaupallisiin sovelluksiin.

Kuvataiteen rooli kuvallisen kielen tehokkaimpana rakentajana olisi tärkeää tiedostaa laaja-alaisesti yhteiskunnassamme. Kaupallisella alalla se tuntuu olevan jo osin sisäistetty, mutta poliittisesti asia on vielä sisäistämättä laajalti.(V53.)

Useissa ammateissa on avuksi viestinnälliset ja visuaaliset taidot. (V35.)

– –. Taide auttaa abstraktissa ajattelussa ja medialukutaidon kehittämisessä. (V124.)

– – [M]yös asioiden nostaminen esille visuaalisilla keinoilla on kenties taiteilijoista saama paras hyöty yhteiskuntaan. Se tehoaa. (V52.)

– –.Tutkimustoiminnassa voisi myös hyödyntää kuvataiteilijoiden osaamista, silloin kun tutkitaan visuaalista kulttuuria tai medioita – –. (V175.)

Kuten edellä ilmeni, osa vastaajista tarjosi taidetta avuksi taloudellisen voiton tuotantoon kovilla toimialoilla. Osa taas näki taiteen edustavan pehmeää vastavoimaa yhteiskunnassa: inhimillistä, eettistä ja pohtivaa näkemystä.

Koko yhteiskunnan tulisi muokkaantua humanimmaksi ja arvomaailmaltaan pehmeämmäksi ja avoimemmaksi. Taide kokonaisuudessaan auttaa ja tukee ja on tätä työtä. – –. (V62.)

– –. Kuvataiteen tekemisen kautta löytyvää suhtautumista ja havainnointia maailmaan voisi hyödyntää kestäväen kehityksen kannalta. Viipyilevä tarkastelu, pohtiminen ja syvälinen ymmärtäminen pitäisi tuoda perusopetukseen laajemmin kuvataiteen kautta.(V169.)

Kuvataiteilijat tarvitaan lautakuntiin, johtokuntiin, insinööritoimistoihin. Kuvataiteilijan näkemys on lähempänä inhimillistä ja eettistä toimintaa. (V47.)

Taiteilijat kaikille yhteiskunnan aloille ennaltaehkäisyyn, filosofian, henkisyiden, onnellisuuden sanansaattajiksi – –. (V48.)

Julkisesta taiteesta yhteiskunnalliseen animointiin

Kuvataiteessa yksi perinteisistä yhteiskunnallisen käytön alueista on julkinen taide. Moni vastaajista muistutti suosituksesta noudattaa prosenttiperiaatetta julkisen rakentamisen yhteydessä. Julkinen taide ei tarkoittanut vain yksittäisiä taideteoksia vaan alueiden ja kaupunkitilojen visuaalista suunnittelua. Esteettinen suunnittelu kaiken kaikkiaan oli kuvataiteilijan olennaisia kompetenssialueita. Ihmisten viihtyvyyden lisääminen niin työympäristöissä kuin julkisissa tiloissakin oli yksi keskeisistä tehtävistä.

Yhteiskunta voi hyödyntää taiteilijoita esim. julkiseen taiteen hankkeissa. – –. (V25.)

Kuvataiteilija luonnostaan kiinnittää huomiota visuaaliseen ympäristöön. Kaupunkisuunnittelussa voisi hyvinkin olla kuvataiteilija sanomassa mielipiteensä. – –. (V84.)

Kuvataiteilijoita voisi käyttää kaikessa esteettisessä suunnittelussa. Esteettisen työympäristön, kaupunki-ympäristön jne. suunnittelu/toteutus. (V61.)

– –. Esim. visuaalisten ja esteettisten näkemysten hyödyntäminen eri aloilla. (V10.)

Kuvataiteilijoiden näkemyksen mukaan ympäristön suunnitteluun, rakennusten suunnitteluun, ymmärrys esim. siitä, että työhyvinvoinnin paraneminen voi alkaa myös ihan työympäristön visuaalisen ilmeen kohottamisesta. – –. (V78.)

Yrity maailma ja julkinen sektori voisi palkata määräaikaista kuvataiteilijoita parantamaan työyhteisön viihtyvyyttä tai vaikka tuotekehityksen apuna. (V71.)

Muutama vastaaja esitti, että taiteilijoita voitaisiin käyttää kaupunkisuunnittelun kentällä paitsi asukkaiden hyvinvoinnin ja viihtyvyyden parantamiseen myös brändäykseen ja kilpailukyvyen edistämiseen. Tällöin siirytään sosiaalipolitiikan puolelta elinkeinopolitiikan alueelle.

– –. [L]ähdetäisiin rakentamaan taiteilijan avustuksella luovaa ja inspiroivaa kaupunkikuvaa. (V178.)

Kuvataiteilijoita tulisi ottaa mukaan asiantuntijakeskusteluihin valtion ja kaupunkikohtaisen kilpailukyvyen kehittämiseen – –. (V145.)

– –. Myös matkailu- ja kaupunkibrändien suunnittelussa voisi käyttää kuvataiteilijoiden osaamista. – –. (V175.)

Vastauksissa tehtiin useaan kertaan konkreettinen ehdotus kunta- tai aluetaiteilijoiden virkojen perustamisesta. Nämä taiteilijat osallistuisivat laaja-alaisesti niin esteettis-visuaalisten kuin yhteisöllisten ongelmienkin ratkaisemiseen. Prosenttiperiaatteen toteuttaminen kytkettiin tämäntyyppiseen toimintaan.

Kaupungin/kunnan taiteilijoita, jotka osallistuisivat eettis-esteettisten ongelmien ratkaisuun. (V164.)

– –. Kuntiin, kaupunkeihin, yrityksiin visuaalisten alojen asiantuntijoita → alue- ja kuntataiteilijoita. (V130.)

Kaupungintaiteilija-virka kuntiin (ei siis läänintaiteilija). Taiteilija mukana päättämässä kunnan asioista. Huomioimassa, että esim. ns. prosenttiperiaate toteutuu. (V99.)

– –. Nuoria vastavalmistuneita kuvataiteilijoita kunnat voivat palkata korttelitaiteilijoiksi: tehtävinä esimerkiksi yhteisöllinen taidetoiminta, jolla kohennetaan asuinalueen viihtyisyyttä ja ilmettä. (V81.)

Aluetaiteilijat voisivat toimia myös aivan ruohonjuuritasolla, eivätkä he olisi välttämättä julkisen sektorin palveluksessa vaan voisivat tehdä yhteistyötä esimerkiksi kaupunginosayhdistysten kanssa. Erilaisten vaihtoehtotilojen perustamista pidettiin tärkeänä, että taide saisi laajaa näkyvyyttä kaupunkitilassa ja kosketuspintaa paikallistasoon ja ihmisiin.

Kuvataiteilijat voisivat työskennellä erilaisten yhteisöjen parissa muuallakin kuin laitoksissa, esim. kaupunginosayhdistyksillä voisi olla omat taitelijat, jotka työskentelisivät ruohonjuuritasolla asukkaiden kanssa. Taitelijat voisivat edelleen perustaa omaehtoisia toiminnan tiloja ja yhteistyöalustoja (Mustarinda Kainuussa, Arteles Hämeenkyrössä), näin pienillekin paikkakunnille syntyy kiinnostavaa vuorovaikutusta paikallisella ja halutessa kansainväliselläkin tasolla. (V65.)

Galleriat Suomessa toimivat edelleen hyvin vanhahtavalla tyyllillä, jolloin taidetta vielä oikeasti ostettiin kotien seinille... Pitäisi avata enemmän vaihtoehtotiloja. – –. Taiteella voisi olla näkyvyyttä enemmän kaupunkitilassa. Enemmän kaapelitehtaita ja projektitiloja. – –. (V52.)

Enemmän työmahdollisuuksia julkisessa tilassa (esim. liikkeiden näyteikkunat, kaupungin tyhjiin tilojen hyödyntäminen pop up -näyttelypaikkoina) – –. (V51.)

Yhteisötaiteen katsottiin voivan toimia keskeisesti ihmisten osallistajana yhteiskunnassa. Ihmiset pääsevät tällöin mukaan erilaisiin taidehankkeisiin, joissa keskeistä ei ole niinkään lopputulos kuin prosessi. Tällaisissa hankkeissa voidaan myös herätellä ihmisten tietoisuutta erilaisista yhteiskunnallisista kysymyksistä tai ekologisista ongelmista. Näissä ehdotuksissa taitelijan rooli muuntuu jo yhteiskunnallisen animaattorin suuntaan.

Tulevaisuudessa teoksiin osallistaminen on varmasti suuri tekijä. Tärkeää ei niinkään tule olemaan teoksen/teoksien pysyvyys vaan niiden synty. Kuvataiteilijoita voitaisiin yhä enemmän käyttää jännitteiden purkamiseen ihmisryhmien väliltä, yhteisöllisyyden kehittämiseen, julkisten tilojen muokkaamiseen toimiviksi ja merkityksellisiksi sekä tietenkin kaikenlaisten ihmisten henkisen hyvinvoinnin parantamiseen. Myös tärkeiden viestien välittämiseen ja ihmisten osallistamiseen esimerkiksi luonnonsuojeluun ja muihin maapallon ongelmiin taide on oiva keino. (V54.)

Kasvatusta ja kannustusta käyttäjille

Osa vastaajista katsoi, että mitään erityisiä taiteen soveltavan käytön hankkeita ei tarvita vaan taide sinänsä olisi yhteiskunnallisesti merkittävää, jos ihmiset vain käyttäisivät sitä enemmän. Taiteen yhteiskunnallista hyötyä haittasi laajan taidekasvatuksen puute ja elitismi. Taide piti saada osaksi jokaisen ihmisen arkipäivää. Yhden vastaajan (nro 118) näkemyksen mukaan luovuuden laajentamisessa kaikkien ulottuville taitelijalla voisi olla rooli luotsina tai narrina, jota muut seuraavat. Hovinarrin tyyppiseen rooliin viitattiin myös edellä, kun esiteltiin vastaajien käsityksiä taitelijoiden palkkaamisesta yrityksiin.

Ei tietoa ja taitoa tarvitse enempää hyödyntää, pääasia olisi, että monipuolista taidetta olisi tarjolla ihmisten keskuudessa. (V157.)

Toivoisin, että ihmisille jaettaisiin tietoa kuvataiteesta. Voisi olla jokin kampanja, jossa kynnystä "kuluttaa" taidetta madallettaisiin. – –. Jos ihmisten tietämys taiteesta olisi korkeammalla tasolla (tai mikäli he ymmärtäisivät, ettei heidän tarvitse tietää mitään) voisivat yksityiset, yhteisöt ja yrityksetkin olla itse se taho, joka kertoisi, mihin kuvataidetta tarvitsevat (en tarkoita tarkkaan saneltua tilaustyötä). – –. Kenenkään ei tarvitse väkisin olla kiinnostunut taiteesta, mutta olisi hyvä viedä sellaista viestiä eteenpäin, että taidetta voi ja saa käyttää hyväkseen juuri siten kuin haluaa ja että kukaan ei ole tyhmä taidetta katsoessaan/kokiessaan... Mielestäni taiteen hyödyntämiseen ei siis tarvita mitään kikkoja tai ainakin ensiksi kannattaisi laittaa perusasiat kuntoon. (V45.)

Ihmiset voisivat alkaa käydä katsomassa kuvataidetta – hankkia sitä kotiinsa. Olisi hienoa, jos taidelaitokset – museot, säätiot ym. – voisivat tukea taiteilijoita hankkimalla teoksia, ettei yhteiskunnassa kaikesta taiteeseen menevästä rahasta ei tarvitsisi määristä vaan taidetta oikeasti alettaisiin pitämään voimavarana ja ylpeyden aiheena Suomessa. – –. (V107.)

Voisiko yleisöä ja yhteiskuntaa kouluttaa? Nyt jo monet nauttivat taiteesta ja kulttuurista, mutta tätä joukkoa voisi olla meillä enemmänkin. (V180.)

– –. Kuvataiteen elitistisestä maineesta pitäisi päästä eroon, taidetta enemmän osaksi jokapäiväistä elämää. (V113.)

Korkeakulttuuri voisi olla paremmin lähestyttävää esim. taidemuseoiden pääsymaksuja alentamalla. – –. (V124.)

Taiteen saatavuuden lisäämistä perusteltiin myös vetoamalla siihen, että jokaisella ihmisellä on oikeus taiteeseen. Samasta asiasta on puhuttu aiemminkin tasa-arvon näkökulmasta, mutta tänä päivänä viitataan vahvasti perustusoikeuksiin.

Yhteiskunnan pitäisi turvata jokaiselle lapselle oikeus nauttia taiteen tekemisestä ja kokemisesta. – –. Jokaisella vanhuksella pitäisi olla oikeus nauttia taiteen kokemisesta. (V116.)

Taiteen kokeminen ja kohtaaminen on tärkeää. Visuaalinen, kaunis, hätkähdyttävä ja ihmeellinen, yllättävä maailma on kaikkien ympärillä tärkeää. Ihmismieli tarvitsee mielikuvitusta ja luovaa elääkseen tavalla tai toisella ja kaikilla on oikeus päästä osallisiksi. Kuvataiteilijat voivat olla porttina/oppaana tähän jokaiselle avoimeen maailmaan. (V134.)

Kuvataidealan tulevaisuudennäkymiä: tulosten yhteenvetoa ja pohdintaa koulutussuunnittelun näkökulmasta

Moniosaamisen ja erikoistumisen ristipaine

Kyselyvastauksissa näkyy, että ammattikorkeakoulujen kuvataiteen koulutusohjelmissa joudutaan tekemään valintoja monipuolisen tarjonnan ja perusteellisen paneutumisen välillä. Tämä koskee sekä ammattialan erityisosaamista ja ammattikorkeakoulututkintoon kuuluvia yhteisiä perusopintoja että näiden keskinäisiä suhteita. Koulutuksessa tasapainoillaan jatkuvasti sen parissa, millainen paino annetaan työelämässä tarvittaville yleisille taidoille suhteessa koulutusala- tai ammattialakohtaisiin taitoihin. Näiden välimaastoon jäävät kuvataiteilijan ammatinharjoittamisen selviytymistaidot, jotka edellyttävät yleisten työelämätaitojen räätälöintiä tälle erityiselle sektorille. Keskeisen rajoituksen opetettaville asioille asettaa amk-tutkinnon kesto. Kuvataiteilijan tulisi koulutuksensa aikana oppia tai saada alulle niin monia asioita, että neljä vuotta on siihen kovin vähän. Elinikäisen oppimisen näkökulma toisaalta korostaa, ettei yksittäinen koulutus voi koskaan olla kaikenkattava.

Tavoitteellisesti kuvataiteilijakoulutuksen pitäisi luoda perusvalmiudet ammatin harjoittamiseen. Kuten monella muullakin alalla, myös taiteessa valmiudet kehittyvät viime kädessä vasta ammattia harjoittamalla. Yhtä lailla yleisten työelämätaitojen tarve nousee vasta konkreettisen, itsenäisen ammatinharjoittamisen yhteydessä. Koulutuksen aikana monet opiskelijat kokevat, että yrittäjyys- tai kansainvälisyysopinnot ja muut ammattikäytäntöihin liittyvät aiheet vievät aikaa varsinaiselta asialta. Monet kyselyvastaajistamme nostivat koulutuksen puutelistalle asioita, joista he olivat tulleet tietoisiksi vasta työelämään astumisen ja oman taiteilijalaadun kehittymisen myötä.

Kun kuvataiteilijoille esitetään monivalintakysymys koskien sitä, mitä heidän tulisi osata selvittääkseen ammatissaan ja turvatakseen toimeentulonsa, he rastivat miltei kaiken. ”Kaikenlainen osaaminen on eduksi”, tiivistä yksi vastaajista. Moniosaamisen vaatimuksen ohella kuvataiteilijoiden toimintaa luonnehtii moniammattisuus. Kuvataiteilijat hankkivat elantoaan tunnetusti muusta kuin kuvataiteen tekemisestä, mikä käy ilmi myös tekevästämme kyselystä. Osa tekee tätä pakosta, osa mielellään saaden muista ammateista paitsi toimeentuloa myös vastapainoa tai raaka-ainetta taiteelliselle työlleen. Muut työtehtävät vaihtelevat kuvataiteellista kompetenssia olennaisesti hyödyntävistä tyystin kulttuurialan ulkopuolisiin. Koulutuksen näkökulmasta ongelmana on, tulisiko jo kuvataiteilijan perusopintojen aikana antaa opetusta sellaisiin tukiammatteihin, joissa voidaan hyödyntää kuvataiteilijan tietoja ja taitoja, vai onko kyse täydennyskoulutukseen kuuluvasta asiasta. Tässä yhteydessä on muistettava, että täydennyskoulutus on vapaille ja itsensä työllistävälle taiteilijoille taloudellisesti ongelmallinen vaihtoehto.

Muutammat vastaajat esittivät, että kuvataiteilijan koulutuksessa voitaisiin jo alusta saakka erikoistua esimerkiksi soveltavaan kuvataiteeseen, jolloin valmistuttaisiin vaikkapa ”sosiaalisen alan taiteilijaksi”. Toisaalta osa vastaajista katsoi, että ensin on hankittava vankka kuvataiteilijan substanssiosaaminen, ennen kuin voidaan ryhtyä sitä soveltamaan. Kolmas vaihtoehto olisi parin vastaajan esiin nostama kaksoistutkinto, jonka suorittaminen veisi hieman pitemmän aikaa, esimerkiksi viisi vuotta. Toiseksi opiskelualaksi olisi muitakin tarjokkaita

kuin sosiaali- ja terveysala; se voisi olla myös tekninen ala (esimerkiksi pelialaan liittyen) tai vaikkapa toinen taiteenala viitaten aineistomme musiikin ja näyttämötaiteen edustajiin. Kuvataiteilijoiden perinteisesti sivu- tai pääammattina harjoittama graafinen (visuaalinen) suunnittelu olisi myös kelpo vaihtoehto.

Kaiken kaikkiaan vastauksista käy selväksi se, että kuvataiteilijasta on harhaanjohtavaa puhua yksikössä niin kuin tutkimushankkeemme otsikossa tehdään. Kuvataiteilijat ovat hyvin moninainen ammattikunta, jonka toimintaa ja ominaispiirteitä on vaikea tiivistää muutamaankin virkkeeseen ja harhaanjohtavaa esittää keskivertona. Vastaavasti oppilaitokset ovat kukin omanlaisiaan valtakunnallisista säädöksistä riippumatta. Niiden on syytäkin profiloitua, sillä standardinmukaisten kuvataiteilijakloonien tuottaminen ei vastaa työ- tai taide-markkinoiden vaatimuksia eikä ammatinharjoittajien omaa etua. Kuvataiteessa, jos missä, tarvitaan henkilökohtaisesti räätälöityjä opetussuunnitelmia.

Piilo-opetussuunnitelma?

Kyselyvastauksia lukiessa nousee mieleen ajatus, että ammattikorkeakoulujen kuvataideopetukseen on rakennut sisään eräänlainen piilo-opetussuunnitelma. Käsitteellä viitataan koulutuksen välittämiin oppeihin (tietoihin, taitoihin ja asenteisiin), jotka eivät kuulu viralliseen opetussuunnitelmaan (ks. esim. Broady 1991). Vaikka ollaan ammattikorkeakouluympäristössä ja kuvataiteen opetussuunnitelmat ovat muodollisesti sen mukaiset, ne kenties painottuvat käytännössä hieman toisella tavalla. Monen kyselyvastaajan kokemuksen mukaan kaiken ylittävä tavoite koulutuksessa oli taiteilijaidentiteetin rakentaminen; yhden kriittisen vastaajan näkemyksen mukaan koulutuksen aikana rakennettiin ”Suuren Taiteilijan” identiteettiä. Vaikka opetusta työelämässä tarpeellisiin taitoihin annettaisiin, siihen ei välttämättä identiteettinsä parissa kamppailevilla nuorilla opiskelijoilla ole tuossa vaiheessa kiinnostusta. Paitsi opiskelijat myös monet opettajat näyttävät suhtautuvan oppilaitokseensa kuin se olisi perinteinen vapaan taiteen akatemia eikä työelämäkytkentää korostava ammattikorkeakoulu. Tämä saattaa olla kaikua siitä, että monessa ammattikorkeakoulussa kuvataiteen koulutusohjelman taustalla on ollut toisentyypinen taidekoulu. Osaltaan siihen voi vaikuttaa myös se, että kuvataideopetuksessa hyödynnetään usein vahvasti vierailevia opettajia, jotka eivät välttämättä ole vihkiytyneitä amk-koulutuksen tavoitteisiin.

Kyselyvastauksissa kuvataiteilijakoulutuksen keskeisimpiin kuuluvana tehtävänä näyttäyty edellä mainittu taiteilijaidentiteetin kehittäminen – tämän koko elämän ajan jatkuvan prosessin liikkeelle saattaminen. Se on monien vastaajien mielestä tärkeämpää kuin kuvataiteen välineiden ja tekniikoiden opettaminen. Koulusterminologisesta näkökulmasta kuvataiteilijan ammattiin sisältyy jopa määritelmällisesti vaatimus elinikäisestä oppimisesta ja itsensä kehittämisestä. Tekniikoiden asettaminen toiselle sijalle puolestaan käy yksiin 1500-luvulla kiteytyneen käsityksen kanssa, jonka mukaan taiteilija on ennen muuta ajattelija, ei käsityöläinen. 1800-luvulla boheemitaiteilija asetettiin vastakkain yhtäällä porvarin ja toisaalla byrokraatin kanssa. 1900-luvulla historiallinen avantgarde vuorostaan pyrki hajottamaan taiteen erityisenä yhteiskunnallisena järjestelmänä ja taiteilijan erityisenä professiona (ks. Groys 2010, 27). Kun kaikki nämä ideologiset kerrostumat vaikuttavat yhä nykytaiteessa, ei ole ihme, että työelämätaitojen opettaminen taidekouluissa on haasteellista.

Vastikään Norjassa tehdyssä tutkimuksessa todettiin, että myyttinen käsitys taiteilijasta elää yhä vahvana tämän päivän taideopiskelijoiden keskuudessa. Se alkaa karista sitä myötä, kun opiskelija valmistuu ja aloittaa omaehtoisensa ammatinharjoittamisen. (Røyseng ym. 2007.) Meidän kyselymme vastauksissa myytti ei noussut

identiteetin korostusta lukuun ottamatta erityisen voimakkaasti esiin, mutta se pilkahteli tämän tästä. Se näkyi esimerkiksi siinä, kun asetuttiin tavanomaisen talouden ja työnteon käsitteitä vastaan. Aivan kaikki vastaajat eivät kuitenkaan nojautuneet missään kohtaa tämäntapaiseen ajatteluun vaan rinnastivat taiteilijan pragmaattisesti muihin työntekijöihin tai ammatinharjoittajiin. Asenteet voivat osin heijastaa eroja oppilaitosten ideologisessa suuntautumisessa ja opettajakunnan koostumuksessa. Opettajat kantavat mukanaan oman sukupolvensa taidekoulutuksen käsityksiä, joko toimien niiden mukaisesti tai pyrkien vastustamaan niitä. Ammattikorkeakoulujenkin kuvataiteen koulutusohjelmat voivat rakentua koulukunta-ajattelun varaan.

Taiteilijoiden työelämätaidot

Kyselyvastaukset osoittivat, että yksi kuvataiteilijakoulutuksen kiistattomista ongelmakohdista on valmentaminen ammatinharjoittamisen realiteetteihin. Kuvataiteilijalle ei käytännössä riitä, että hän osaa tehdä taidetta tai että hän on kehittänyt vahvan taiteilijaintiteetin, vaan hänen täytyy kyetä myös hoitamaan monia ammatinharjoittamiseen liittyviä asioita, kuten verotusta, kirjanpitoa, rahoituksen hakua ja markkinointia. Näihin realiteetteihin kuuluvat olennaisesti myös työturvallisuus ja työssä jaksaminen, joita kukaan muu ei vapaan taiteilijan tapauksessa valvo vaan joista hänen täytyy itse ottaa vastuu. Ongelmana tässä on se, että vaikka näiden tärkeiden alueiden opetusta järjestettäisiin, opiskelijat jättävät sen väliin, jollei se ole pakollista, tai eivät keskity opetukseen. Managerointitaitojen sisällyttäminen opetussuunnitelmaan ei siis välttämättä ihmeenomaisesti ratkaisisi taiteilijoiden ammatinharjoittamisen ongelmia (vrt. esim. Bauer ym. 2011). Muuhun opetukseen integroituna se kenties onnistuu paremmin. Opiskelijoiden oma kiinnostus työelämätaitoihin näyttää vahvistuvan opintojen loppuvaiheessa, kun siirtyminen koulusta itsenäiseen työskentelyyn on lähellä, ja tätä vaihetta oppilaitosten on tietenkin syytä kaikin keinoin hyödyntää.

Yksi vastaajista esitti, että oppilaitos voisi järjestää intensiivikurssin ammatin tukitaitoihin 1–2 vuotta valmistumisen jälkeen, koska näiden tietojen ja taitojen tarpeen ymmärtää vasta, kun on kohdannut ammatinharjoittamisen ongelmat käytännössä. Hyvin suunniteltu työharjoittelu varttuneen taiteilijan assistenttina, taideosuuskunnissa tai vaikkapa jonkin alueen taideohjelmaa suunnittelevan taidekoordinaattorin apulaisena voisi myös olla hyvä ratkaisu. Työharjoittelun (osittainen) korvaaminen opinnäytetyön tekemisellä edistää opiskelijan valmiuksia itsenäiseen työskentelyyn mutta varsinainen työelämäkytkentä voi jäädä puuttumaan. Koulutussuunnittelussa oppilaitoksesta työelämään siirtymisen vaiheeseen tulee panostaa, koska se on kriittinen nivelvaihe. Tätä näkemystä tukee myös se, että monet vastaajista jälkiviisaina arvostivat opiskeluajan työsektorille suuntautuneita yhteistyötoimia ja olisivat toivoneet, että niitä olisi ollut enemmän. Oman osaamisen vahvuudet ja heikkoudet paljastuvat kenties selkeimmin juuri tällaisissa konkreettisissa työelämäyhteyksissä.

Ammattikorkeakouluissa vahva tutkimus- ja kehittämistoiminta saattaisi olla yksi käyttökelpoinen malli koulutuksen ja työelämän välisen kytköksen rakentamisessa myös kuvataiteessa. Muutama kyselymme vastaaja toteaa, että koulutusvaiheessa voisi olla enemmän työelämän kanssa tehtäviä yhteistyöjaksoja, joissa opiskelijat joutuisivat ottamaan vastuuta projekteista. Nämä projektit voivat tukea itsenäistä etenemistä, samalla kun oppilaitosympäristö on vielä tekijöiden tukena. Näitä tutkimus- ja kehittämishankkeita voisi tulevaisuudessa ideoida lisää etenkin soveltavan taiteen, julkisen taiteen ja kaupunki- ja ympäristösuunnittelun sekä pelinkehittämisen alueella. Monialaiset ammattikorkeakoulut tarjoavat periaatteessa erinomaiset mahdollisuudet tämäntyyppisten hankkeiden toteuttamiseen, ja useissa paikoissa niitä tehdään jo, kuten raportin alun oppilaitos- ja koulutusohjelmaesittelystä ilmeni. Ylipäänsä kuvataideopiskelijoita pitäisi kannustaa käyt-

tämään opinnoissaan hyödykseen oppilaitostensa laaja-alaisuutta sekä mahdollisuuksia yhdistää tutkintoon opintoja muista koulutusohjelmista. Tutkintoon sisältyviä vapaavalintaisia opintoja kannattaa miettiä tästä näkökulmasta. Käytännössä voi nousta esiin ongelmia lukujärjestyksen rakentamisessa tai opiskelijamäärärajoitusten takia. Opetussuunnittelun yhteydessä pitää sitkeästi etsiä malleja, joilla käytännön tasolla asiaa voitaisiin toteuttaa. Viime kädessä asiaa on käsiteltävä laadittaessa kunkin opiskelijan henkilökohtaista opintosuunnitelmaa.

Yrittäjyysopinnot ja halukkuus toimia yrittäjänä jakavat kuvataidekentän mielipiteitä melko jyrkästi kahtia. Osa kyselymme vastaajista, esimerkiksi kuvanveistäjistä, toimii yrittäjänä tekemättä tästä isoa numeroa. Heille tämä voi olla verotuksellisestikin edullinen ratkaisu. Osa vastaajista sen sijaan vastustaa kynsin hampain ”pakkoyrittäjyyttä”, jota heille on tarjottu 2000-luvulla paitsi luovan alan kehittämissuunnitelmissa myös kulttuuripolitiikan strategioissa. Vastustuksessa lienee pitkälti kyse yrittäjä-sanana herättämistä mielikuvista ja kytkennöistä kaupalliseen tai voittoa tavoittelevaan toimintaan, jonka monet katsovat sopimattomaksi taiteeseen. Kuten Pierre Bourdieu on todennut, taiteen talous on rakentunut tavanomaisen talouden vastakohtaksi. Siellä arvostetaan kentän itsensä määrittämiä symbolisia palkintoja kaupallisen menestyksen tai laajan julkisen näkyvyyden sijaan. (Ks. esim. Bourdieu 1993.)

Yrittäjävalmennuksen kritisointi kyselyvastaajien keskuudessa ei kuitenkaan kokonaan selity taiteilija-ideologiasta kumpuavista asenteista ja ennakkoluuloista (vrt. Feinik 2011; Sjöberg 2010). Kyse saattoi olla yksinkertaisesti tyytymättömyydestä tarjolla olleiden yrittäjyyskursseiden sisältöön. Yhden vastaajan mukaan hänen opiskeluaikanaan ”yrittäjäopinnot olivat vitsi” (V99). Hän olisi ollut aihepiiristä kiinnostunut, mutta kurssin sisältöä ei ollut millään tavoin rätälöity kuvataiteeseen sopivaksi. Kuvataiteilijoiden kriittiseen asenteeseen yrittäjyyteen patistamista kohtaan vaikuttaa olennaisesti myös se, että yrittäjän status on taiteilijalle ongelma sen vuoksi, että suomalaisessa lainsäädännössä itsenäistä työtä tekevä taiteilija jää yrittäjäksi määriteltynä herkästi vaille työttömyys- ja sosiaaliturvaa. Hän ”työllistyy omassa työssään”, vaikka ei saa tällä hetkellä tuloa työstään eikä sitä välttämättä ole odotettavissa tulevaisuudessakaan.

Muutama kyselyvastaaja kritisoi yrittäjyyskasvatusta liittäen sen uusliberalismin voittokulkuun (ks. myös Karo 2007). Päivi Naskali (2010) on tutkimuksessaan luonnehtinut uusliberalistiseksi opetus- ja kulttuuriministeriön tavoitetta vahvistaa yrittäjyyskasvatusta kaikilla koulutusaloilla ja asteilla (mts. 73). Yrittäjyyskasvatusta on ollut esillä suomalaisessa koulutuspolitiikassa jo 1980–1990-luvuilta lähtien, mutta se on saanut viime vuosina lisää pontta Euroopan unionin koulutus- ja talouspoliittisista linjauksista (ks. esim. Euroopan Komissio 2003). Kuvataiteilija-tutkija Carol Agnew (2012) on samoin kytkenyt painostuksen toimia yrittäjämääsemmin uusliberalistiseen agendaan. Hänen mielestään vaatimus ei rajoitu vain kirjanpito- tai markkinointitekniikoiden omaksumiseen vaan merkitsee perustavaa identiteetin muutosta. Yksi vastaajistamme nosti yrittäjyyden vastakohtaksi vertaistalouden ottaen samalla laajemmin kantaa viimeaikaiseen yhteiskunta-ideologiseen kehitykseen.

Veikkaisin että vertaistalouden tuntemus on tärkeämpää kuin nykyiset yksityisyrittäjyyden muodot. (V150.)

Naskali (2010) tekee edellä mainitussa artikkelissaan erottelun sisäisen ja ulkoisen yrittäjyyden välillä, joista edellinen viittaa yrittäjämääsiin asenteisiin ja ominaisuuksiin ja jälkimmäinen juridisesti yrittäjämääsiin toimintaan. Myyttinen taiteilijahahmo itse asiassa jakaa sisäisen yrittäjän kanssa monia ominaisuuksia, kuten riskinoton, uskaliaisuuden, oma-aloitteisuuden ja pitkäjänteisyyden. Yrittäjyyteen kuuluu olennaisesti myös

intohimo työtä kohtaan ja tähän liittyvä työn ja vapaa-ajan (elämän) sekoittuminen. Taiteilijan hahmossa on näin ollen paljon uusliberalistisen ideaalikansalaisen ja työntekijän ominaisuuksia. Tämä selittää osaltaan myös sitä, miksi taiteilijat ja muut kulttuurialan toimijat ovat viime aikoina nousseet huomion kohteeksi työelämän tutkimuksessa. He ovat ihanteellisia omaehtoisia itsensä työllistäjiä, jotka kantavat omat riskinsä. Edellä taiteilijan ammattiin jopa määritelmällisesti kuuluvana mainittu elinikäinen oppiminen on myös uuden työelämän keskeisiä hyveitä. Samaan malliin liitetään myös keskustelut työurien pidentämisestä, jossa taiteilijat ovat tyypillisesti olleet protokansalaisia jatkaessaan työtään piittaamatta ikärajoitteista (heikko eläketurva voi tosin osaltaan vaikuttaa tähän) (ks. Aaltonen 2010.). Hounin ym. (2013, tulossa) tutkimus vahvistaa käsitystä, että kuvataiteilijat noudattavat elinikäisen tekemisen ja oppimisen mallia jatkamalla työtään ohi virallisen eläkeiän.

Kuvataidealan paljon puhuttu ylikoulutus ja kuvataiteilijaksi valmistuneiden työhön sijoittuminen asettuvat kaiken kaikkiaan mielenkiintoiseen kehykseen uuden kansalaisuuden ja uuden työn näkökulmista. Taide- ja kulttuurisektori nähdään monesti paikkana, jossa jalostetaan työvoimaa yhteiskunnan ja talouden muille sektoreille. Casey (1999, 44) luettelee sellaisia yleisiä kykyjä ja taitoja, joita käytetään keskeisesti kulttuurisektorilla ja joilla on tänä päivänä ja tulevaisuudessa kysyntää myös sen ulkopuolella. Näitä ovat muun muassa itseluottamus, tottumus noudattaa joustavia työaikoja, kyky työskennellä pienissä, vaihtuvissa yhteisöissä sekä yrittäjäjyys. Viimeksi mainittuun voidaan laskea myös kuvataiteessa tyypillinen vapaan taiteilijan status, jolloin työtä tehdään ilman työnantajaa. Viimeaikaisen työelämäkeskustelun näkökulmasta näihin piirteisiin voidaan lisätä intohimo, itseohjautuvuus, työskentely vaihtuvissa tiloissa ja yhteisöissä sekä työn ja elämän sekoittuminen. Taiteilijat tekevät monesti sekä projektityötä että pätkätyötä ja usein vielä näitä molempia yhtä aikaa, kuten kyselyaineistomme osoitti.

Kuvataiteilijan uusia erikoistumisalueita ja kompetenssia hyödyntäviä sivuammatteja

Tähän jaksoon on koottu aiemman materiaalin läpikäynnistä, informanttihaastatteluista, kyselyvastauksista sekä hankkeen aikana järjestetyistä työpajoista esiin nousseita osaamisalueita, joiden merkityksen arvelemme tärkeäksi tulevaisuudessa. Teemoista on myös keskusteltu useaan otteeseen Kuvataiteen koulutustoimikunnan kanssa. Nämä osaamisalueet voivat muodostaa kuvataiteilijan toiminnan perustan tai antaa mahdollisuuksia kuvataiteilijan kompetenssia hyödyntävän sivuammattin harjoittamiseen. Useimmat kuvataiteilijan koulutukseen hakeutuvat kuitenkin halunnevat jatkaa omaehtoista taiteellista työskentelyään vaikkapa yritysvalmennuksen tai taidepedagogiikan rinnalla. Jos soveltavaan työhön halutaan alusta asti erikoistua, tällä lienee seurauksia pääsykoetehtävien ja valintakriteerien kannalta. Myös kysymystä ammatti-identiteetistä on tuolloin pohdittava uudelta pohjalta; ajan mittaan voi syntyä uudenlaisia hybridisiä toimintatapoja ja identiteettejä taiteen ja jonkin muun sektorin välille.

Kansainvälisyysosaamisen teemaa ei nosteta tässä erikseen esiin, koska se on taidealan koulutuksessa ja taiteilijoiden toiminnassa jo niin itsestään selvä. Kansainvälisyys kytkeytyy tavalla tai toisella kaikkeen kuvataiteilijoiden ammatilliseen toimintaan, sillä kuvataide on olennaisesti kansainvälinen ilmiö. Kansainvälinen toiminta voi tarkoittaa esimerkiksi soveltavan taiteen palveluiden tai konseptien vientiä tai yhteiskuntakriittisten taiteilijoiden yllirajaisia yhteistyöhankkeita, jotka eivät välttämättä edellytä sen enempää teosten

kuin tekijöidenkään fyysistä liikkuvuutta (taide liikkuu tänä päivänä myös sähköisesti). Miltei kaikilla kyselyvastaajillamme oli jotain kansainvälistä toimintaa taiteilijana, ja muutamilla heistä ilmeni määrätietoinen pyrkimys saada sijaa kansainvälisellä taiteen kentällä ja markkinoilla.

Kyselymme perusteella tulevaisuuden työelämässä näyttäisi olevan hyvin monenlaisia kuvataiteilijoita ja taiteilijuuksia, korkeista mataliin ja kovista pehmeisiin. Useat kyselyvastaajat ilmaisivat omakohtaisen, usein taloudellisesti perustellun tarpeen tai tunsivat sosiaalista painetta ”laajentaa työalaansa”; tämä kokemus ilmaistiin niin vahvasti ja niin monissa vastauksissa, että päätimme lainata siihen liittyvää lausumaa tutkimusraportin pääotsikossakin. Vastaajat käyttivät myös sellaisia ilmaisuja kuin ”ammatin harjoittaminen monipuolisesti” tai ”ammatin harjoittaminen perinteisten roolien ulkopuolella”; etenkin jälkimmäisessä tapauksessa saattoi olla kyse myös pyrkimyksestä rikkoo tai yksinkertaisesti olla noudattamatta taidekentän vallitsevia käytäntöjä. Vastausten perusteella osa kuvataiteen ammattikentästä näyttäisi olevan kehittymässä pehmeään, hoivaavaan suuntaan. Tähän kategoriaan mahtuu paitsi sosiaali- ja terveyssektorin soveltavissa hankkeissa työskenteleviä myös niitä, jotka näkevät taiteen laajemmin yhteiskuntaa ja yhteisöjä parantavana, eheyttävänä ja merkityksellistävänä tekijänä.

Tulevaisuuden kuvataiteilija voi toisaalta toimia myös kovilla aloilla, kuten elinkeinoelämän ja luovan alan konsulttina. Tähän alueeseen voitaneen laskea myös viihde- ja kulttuuriteollisuutta ja teknologista sektoria leikkaava pelinkehittäminen. Osa taiteilijoista taas suuntautuu (taiteelliseen) tutkimukseen, teorian kehittelyyn ja kirjoittamiseen. Sitten on myös niitä taiteilijoita, jotka eivät halua myydä itseään millekään taholle vaan keskittyvät yhteiskunnalliseen keskusteluun ja vaikuttamiseen omaehtoisesti mahdollisimman pienen budjetin varassa. Heille kuvataide on vastakulttuuria ja yhteiskunnan omatunto.

Sukupuolinäkökulmasta on ongelmallista se, että sosiaali- ja terveyssektoriin hoivataide tuntuu ainakin kyselyvastauksissamme määrittyvän vahvasti naisten alueeksi. Sen sijaan pelinkehittäminen vaikuttaa varsin miesvoittoiselta alueelta. Kansainvälisen kyselyn⁷⁰ mukaan pelinkehittäjät ovat vahvasti miesvaltainen (86 %) ammattiryhmä (Legault ja Weststar 2012, 11). Lisäksi he ovat leimallisesti nuoria ja lapsettomia (mts. 12–13). Kuvataiteilijan uusia suuntautumis- ja sivuammattivaihtoehtoja kehiteltäessä koulutussuunnittelussa on syytä kiinnittää erityistä huomiota sukupuolinäkökulmaan.

On huomattava, että ammattialan laajentaminen lisäkoulutuksen ja pätevyyden hankkimisen kautta voi olla merkki siitä, että työelämään integroitumista pyritään pitkittämään. Taidealan opiskelijat ajautuvat helposti ”koulutusputkeen” eli siirtyvät yhden tutkinnon kautta seuraavaan. Tämä liike alkaa jo kulttuurialan ammattikoulutuksesta, jopa ammattiin valmentavasta koulutuksesta (ks. Perhonen ja Houni 2013; Karttunen 2006a). Kuvataidealan ammattilaisille ei ole valmiita työmarkkinapaikkoja vaan he joutuvat raivaamaan oman tilansa ja kehittämään oman ansaintamallinsa. Kouluttautuminen ylemmälle tasolle tukee samalla taiteilijaidentiteetin ja pätevyyden vahvistumista; uudet oppilaitokset opettajineen ja opiskelijoineen parantavat myös taiteilijan verkottumista alallaan. Silloin kun koulutuspolku alkaa kulkea kasvavassa määrin taidealan sivusuuntiin, esimerkiksi samantasoisten tutkintojen suorittamiseen toiselta ammattialalta, on syytä ryhtyä pohtimaan tarkemmin syysuhteiden ketjuja. Taiteilija-ammatin laajentaminen toiselle toimialalle voi paitsi tukea yksittäisen henkilön toimeentulomahdollisuuksia myös johtaa innovatiivisten sovellusten kehittymiseen. Silti olisi

70 Kyselyyn vastasi yhteensä noin 2 500 henkeä. Heistä Suomessa asuvia oli 46.

syitä tarkastella koulutuspolitiikan näkökulmasta taloudellisempia vaihtoehtoja, joissa eri ammattiosaajat toimisivat rinnakkain säilyttäen vahvasti oman ammatillisen identiteettinsä. Tämä voi olla rinnakkain työskentelemistä, dialogista työtapaa ja yhteisiä projekteja.

Kyselyaineistossamme tulevaisuudessa tärkeimpänä kuvataiteilijan osaamiseen nojaavana erikoistumisalueena korostuu taiteen soveltava käyttö erityisesti sosiaali- ja terveyssektorilla ja työelämän kehittämisessä. Vastauksissa nousi esiin myös Arts & Business -tyyppinen toiminta, jossa taiteilija osallistuu yritysvalmennuksen ja luovien prosessien fasilitointiin (ks. esim. Schiuma 2012; Heinsius ja Lehikoinen 2013). Laajasti ymmärrettyä soveltavan kuvataiteen käsitteen alle voidaan sijoittaa myös kuvataiteilijan perinteiset sivuammattit, kuten graafinen suunnittelu ja taideopetus, sekä ns. uudet ja/tai merkitystään kasvattavat alat, kuten peliala ja kaupunki- ja ympäristösuunnittelu. Taiteen soveltavan käytön pariin hakeudutaan usein taloudellisten realiteettien pakottamana, mutta monilla kyselyvastaajilla oli tähän alueeseen selvästi myös aitoa sisällöllistä kiinnostusta. Osa heistä oli opiskellut esimerkiksi terveydenhuoltoalaa ennen kuvataiteilijaopintoja tai niiden jälkeen. Osa hakee kuvataiteen soveltavasta käytöstä sivuammattia, osa haluaa kokonaan erikoistua tälle alueelle.

Arviomme mukaan suuntautuminen taiteen soveltavaan käyttöön korostui aineistossamme niin vahvasti sen vuoksi, että kohdejoukkona olivat nimenomaan ammattikorkeakoulusta kuvataiteilijaksi valmistuneet, joiden sijoittumisessa alalle on ollut ongelmia⁷¹. Lisäksi lomake sisälsi runsaasti sekä suoria että epäsuoria viittauksia soveltavaan käyttöön, mikä on osaltaan voinut vaikuttaa sen painoon kyselyvastauksissa. Jos kysely olisi tehty Kuvataideakatemiasta valmistuneiden keskuudessa, kiinnostus tähän alueeseen olisi todennäköisesti jäänyt vähäisemmäksi. On kuitenkin muistettava, että tutkimuskohteenamme olleet ammattikorkeakoulussa kuvataiteilijan tutkinnon suorittaneet edustavat määrällisesti Akatemiasta valmistuneita ehdottomasti merkittävämpää osuutta kuvataidealan tutkinnon suorittaneesta työvoimasta Suomessa (ks. edellä s. 36).

Julkinen taide ja erityisesti prosenttiperiaatteen käsite mainittiin useissa lomakevastauksissa. Kiinnostusta alueeseen lienee lisännyt se, että prosenttiperiaate on tällä hetkellä hallitusohjelmassa ja opetus- ja kulttuuriministeriö asetti vuonna 2012 selvitysryhmän pohtimaan, millä konkreettisilla toimilla valtio voisi edistää periaatteen toteutumista (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013). Valtiolla on myös ollut varattuna määrärahaa prosenttiperiaatteen edistämiseen. Eri puolilla maata on uusilla asuinalueilla meneillään isoja taidekaava- ja taideohjelmahankkeita, jotka sitovat myös yksityisiä rakentajia, kuten Joensuussa Penttilänrannan ja Helsingissä Kalasataman alueilla. Useilla asuntomessualueilla on viime vuosina ollut taideohjelma. Julkisen taiteen alueella tapahtuu siis paljon tällä hetkellä, ja toimintaan saatetaan suunnata lisää resursseja, jos opetus- ja kulttuuriministeriön selvityshankkeen pohjalta onnistutaan kehittämään osarahoitusmalleja, joilla saadaan paitsi kunnat myös yksityinen sektori mukaan.

Opetus- ja kulttuuriministeriön selvitysryhmän (2013) työskentelyssä nousi keskeisesti esiin koulutuksen tarve koskien kaikkia julkisen taiteen kanssa tekemisessä olevia tahoja. Taiteilijoille konteksti asettaa monenlaisia reunaehtoja ja osaamisvaatimuksia. Opetusministeriön visuaalisten alojen strategiaa laatimaan asettanut työryhmä korosti vuonna 2009 jättämässään raportissa prosenttiperiaatteen tärkeyttä niin taiteilijoiden

71 Koulutusammattiin sijoittumisen ohella olisi kiinnostavaa tutkia ammattikorkeakoulupohjaisten kuvataiteilijoiden asemaa ja arvostusta kuvataiteen kentällä. Tällöin kyse ei ole vain siitä, tarjoaako amk-tutkinto osaamistarpeiden näkökulmasta riittävät edellytykset harjoittaa ammattia. Amk-tutkinnon suorittaneiden vaikeuksille toimia kuvataiteilijana voi löytyä myös rakenteellisia selityksiä – etenkin aikana, jolloin puhutaan ylitarjonnasta.

työllisyyden kuin ympäristön visuaalisen laadunkin kannalta ja kiinnitti myös huomiota koulutustarpeisiin. Työryhmä esitti, että alojen taiteilijoille tulee järjestää arkkitehtuurin, yhdyskuntasuunnittelun ja rakennusalan täydentävää koulutusta esimerkiksi Aalto-yliopistossa ja monialaisissa ammattikorkeakouluissa. Lisäksi rakennusalan ammattilaisten, arkkitehtien ja visuaalisten alojen taiteilijoiden koulutuksessa tulisi lisätä näiden alojen keskinäistä ymmärrystä. (Opetusministeriö 2009, 40.)

Taidemaalariiliitossa on laadittu osana valtakunnallista ART360-hanketta taiteenhankintamalli, josta saa hyvin käsityksen myös alueen osaamistarpeista (ks. <http://www.art360.fi/taiteen-hankintamalli>). Näihin kuuluu esimerkiksi tietämys kaikkea rakentamista ohjaavasta maankäytön suunnittelusta. Keskeisiin asioihin, joita pitää hallita silloin, kun taidetta tehdään rakentamisen yhteydessä, kuuluu taito tehdä yhteistyötä eri alojen edustajien kanssa, ymmärtää heidän erityisosaamisensa luonne ja heidän ammattikielensä. Tarvitaan neuvottelutaitoja, joustavuutta ja pelisääntöjen tuntemusta. Julkisen taiteen yhteydessä laaditaan kustannusarvioita, rahoitussuunnitelmia, aikatauluja ja sopimuksia. Teoksista on laadittava suunnitelma, joka täyttää rakentamisen asiantuntijoiden vaatimukset. Suunnitelmaa on kyettävä esittelemään havainnollisesti ja vakuuttavasti. Hankkeet ovat usein suuria ja teknisesti vaatia. Niitä tehdään ympäristöihin, joissa kestävyys ja turvallisuus ovat olennaisia.

Myös julkisen taiteen tapauksessa nousee kysymys, onko siihen syytä erikoistua jo tutkinto-opintojen aikana vai kuuluuko teema paremmin täydennyskoulutuksen alueelle. Perusasiat taiteen tekemisestä julkisille paikoille ja julkisen rakentamisen yhteydessä olisi syytä kertoa kaikille jo peruskoulutuksen aikana, jotta tätä mahdollisuutta ei suljettaisi keneltäkään pois. Taiteilija voi selvittää perustietojen varassa kokeneen koordinaattorin luotsaamana. Koulutus edellyttää taiteilijoille tarkoitettujen opintopakettien tekemistä, jotta alalla liikkuva hiljainen tieto saataisiin kaikkien saataville. Näin voidaan demokratisoida julkisen taiteen tekemisen mahdollisuuksia, jos ne valtion rahoituksen myötä alkavat lisääntyä. Taideopiskelijoiden tulisi päästä harjoittelemaan julkisen taiteen tekemistä monialaisessa tiimissä taidekoordinaattorien alaisuudessa todellisten hankkeiden ääressä.

On huomattava, että kuvataiteilijat voivat toimia julkisen taiteen hankkeissa useissa eri rooleissa. Taiteilijana he voivat tehdä yksittäisen teoksen tai laatia jotakin aluetta koskevan taideohjelman. Taiteilijat voivat myös hyödyntää kompetenssiaan julkisen taiteen kuraattorin tai välittäjän rooleissa. Välittäjän tehtävä voi saada erilaisia sisältöjä ja painotuksia niin, että voidaan puhua tuottajista, managereista, koordinaattoreista ja konsulteista. Art360-hankkeessa taidekoordinaattori määriteltiin seuraavasti: rakennuttajan palkkaama taidealan tuntija ja ammattilainen, joka valmisteleo rakennushankkeeseen liittyvät taidehankinnat ja taiteilijavalinnat sekä vastaa toteutuksen koordinoinnista yhdessä taiteilijan, suunnittelijoiden, rakennuttajan ja työmaan kanssa. (<http://www.art360.fi/taiteen-hankintamalli/taiteen-hankintamalli/vaihe3/>.)

Julkisen taiteen koordinaattori on yksi kuvataiteen välittäjäammateista. Kyselyvastausten perusteella kuvataiteilijoilla on siihen jossain määrin kiinnostusta. Yleisesti ottaen into välittäjäammateihin ei kuitenkaan vaikuta tämän kyselyn kovin korkealta. Karkeasti arvioituna nämä ammatit kiinnostavat heitä sitä vahvemmin, mitä enemmän on kyse mahdollisuudesta soveltaa nimenomaan kuvataiteilijan kompetenssia eikä laajemmin tietämystä alasta. Toiminta kuraattorina kiinnosti selkeästi enemmän kuin managerin tehtävä. Kuraattorin ja taidekoordinaattorin tehtävät nähtiin itse asiassa vahvasti taiteellisen toiminnan luonteisina tai niitä oltiin halukkaita harjoittamaan siinä muodossa. Muilla taiteenaloilla kohtalaista kiinnostusta herättävä taiteellinen johtaminen ei kyselymme perusteella tunnu saavan kuvataiteilijoita liikkeelle. Samaan tulokseen päädyttiin

myös Taidealojen erityispätevyyspaletti -hankkeen (2013) osana tehdyssä kyselyssä. Kuvataiteilijat pitivät tärkeänä itsensä johtamisen taitoa mutta eivät innostu muiden johtamisesta siitä huolimatta, että monet heistä saattavat käytännössä vetää isojakin projektiryhmiä.

Yksi lupaava mutta vähän tunnettu kuvataiteilijoiden ammatillisen toiminnan alue on pelinkehittäminen. Kuvataiteilijoiden määrästä ja roolista pelialalla Suomessa ei ole tehty selvityksiä (Hiltunen 2013), vaikka tämäkin kyselyaineisto antoi viitteitä siitä, että heitä toimii tällä alueella ja että osa heistä tekee työtä, jonka he katsovat paitsi liittyvän saamaansa kuvataidekoulutukseen myös olevan luonteeltaan olennaisesti taiteellista. He käyttivät pelिताiteilijan ja pelिताiteen käsitteitä. Erityisen soveliaita pelialalle lienevät digitaaliseen taiteeseen, 3D-mallinnukseen ja tietokonegrafiikkaan perehtyneet taiteilijat; myös interaktiivinen media-taide tulee lähelle pelialaa. Yhteisötaiteen tekijät voivat olla mukana kehittämässä esimerkiksi roolipelejä.

Peliala on voimistuvia toimialoja, sillä pelaaminen on kasvava kulttuuriharrastus, minkä lisäksi pelillistäminen (gamification) leviää useille yhteiskunnan ja talouden sektoreille. Kyseessä eivät ole enää pelkästään viihde- ja vapaa-aikatoimialat vaan esimerkiksi opetus- ja koulutusala, jolla tehdään interaktiivisten pelien ominaisuuksia hyödyntäviä sovelluksia (ks. esim. Natunen 2011). Pelialan keskuksen Neogamesin (2013) mukaan pelialan työllistävyys on kasvanut Suomessa vuosien 2004 ja 2013 välillä noin 600 hengestä noin 1 800 henkeen. Keskuksen johtaja KooPee Hiltunen katsoo, että tällä hetkellä on pulaa osaavista tekijöistä ja että koulutusmäärien riittämättömyys hidastaa alan kasvua. Pelialan koulutusta on annettu Suomessa vuodesta 2005, mutta aloituspaikkojen määrä on kasvanut merkittävästi vasta parin viime vuoden aikana. Ammatillista koulutusta tarjotaan tällä hetkellä noin kymmenessä oppilaitoksessa. Joukossa on sekä ammattikorkeakouluja että toisen asteen oppilaitoksia. Kuvataiteilijoiden määrästä tai tarpeesta pelialalla ei ole tehty erillistä arviota (Hiltunen 2013). Pelialan koulutuksen kehittämistarpeista vuonna 2008 tehdyssä selvityksessä suurin puute ei kuitenkaan ollut visuaalisen ja äänisuunnittelun osaajista⁷² (Neogames 2008, 16).

Turun seudulla vastikään peliteollisuuden tilasta tehdyssä selvityksessä pohdittiin taiteilijoiden työllistymistä pelialalle (Halme ja Luostarinen 2012). Eri alojen taiteilijoille järjestettiin Varsinais-Suomen taidetoimikunnan kanssa vuonna 2011 workshop. Taiteilijoille soveltuvaa pelialan täydennyskoulutusta tarjoavat Turun ja Oulun ammattikorkeakoulut sekä Aalto-yliopiston taiteen ja suunnittelun korkeakoulu. Viimeksi mainitussa (Media Labissa) on alkamassa englanninkielinen maisteriohjelma nimeltä MA in New Media: Games Design and Production. Siinä on opettajana muun muassa Andy Best, joka kuuluu keskeisiin pelialaan kytkeytyviin kuvataiteilijoihin Suomessa.

Muutamia muitakin kiinnostavia, uudelta kalskahtavia osa-alueita nousi esiin kyselyvastauksissa. Yksi niistä on tiedon visualisointi (informaatiomuotoilu), josta on alettu viime vuosina puhua yhä enemmän erityisesti avoimen datan hankkeiden yhteydessä. Kuvataiteilija voi auttaa asioiden havainnollistamisessa ja niiden välisten suhteiden esille tuomisessa ja analyysissä. Kuvataiteilija Terike Haapoja kertoi omasta toiminnastaan tällä alueella Helsingissä syksyllä 2012 järjestetyn Open Knowledge -konferenssin yhteydessä⁷³. Haapoja yhdistää työskentelyssään nykytaidetta, luonnontiedettä, tekniikkaa ja ympäristöetiikkaa. Haapoja osallistuu vuoden 2013 Venetsian biennaaliin teoskokonaisuudella, jossa voidaan esimerkiksi tarkastella juuri kuolleiden

72 Toimenkuvat pelinkehittäjäryityksessä on tapana jakaa viiden alaotsikon alle: Management, Production, Art, Programming ja Design. Kuvataiteilijat sijoittunevat lähinnä otsikon Art alle. Työtehtäviin kuuluu esimerkiksi 3D-mallinnusta, animaatiota ja grafiikan ohjelmointia. (Neogames 2008, 15.)

73 Hankkeen tutkijoista Kaisa Herranen osallistui tähän konferenssiin.

eläinten viilenemistä lämpökameralla kuvattuna. Eettisyys ja kestävä kehitys ovat myös kyselyssämme keskeisesti esiin tulleita teemoja, joista voisi kehkeytyä kuvataiteilijoille yksi ammatillisen erikoistumisen alue. Haapoja on mukana tänä vuonna myös tieteen ja taiteen vuorovaikutusta tutkivassa Checkpoint Leonardo -näyttelyhankkeessa. Siinä rakennetaan mallia, kuinka taidemuseo ja opettajankoulutuslaitos voivat työskennellä ilmiökeskeisen opetuksen edistämiseksi. Hanke on tehty Jyväskylässä, mutta näyttely lähtee kiertämään valtakunnallisesti. (<http://www.checkpointleonardo.fi>)

Kuvataiteilijat ovat pitkään esittäneet toiveita, että heidän asiantuntemustaan käytettäisiin entistä laajemmin yhteiskunnassa. Arviomme mukaan halukkuutta hyödyntää kuvataiteilijan kompetenssia on voinut ehkäistä se, että sen erityisyys ei ole täysin auennut ulkopuolisille. Kuvataiteilijan kompetenssin erityisyyttä tulisi tutkia tarkemmin ja se tulisi saada verbalisoitua yleisesti ymmärrettävään muotoon. Tämä voisi auttaa myös koulutussuunnittelua ottamaan aihepiiri paremmin haltuun. Osa kyselyvastaajistamme katsoi, että kuvataiteilijat voisivat olla hyödyksi miltei millä tahansa talouden ja yhteiskunnan sektorilla. Eräissä vastauksissa kuvataiteilijan panos erilaisissa asiantuntijatehtävissä abstrahoitui poikkeukselliseksi ajattelu- ja toimintatavaksi sekä erityiseksi ongelmanratkaisukyvyksi. Kun 1980-luvulla puhuttiin ”kuvataiteilijan uudistuvasta työkuvasta”, todettiin miltei samoin sanoin, että ”kuvataiteilijoiden ongelmanratkaisukykyä, luovaa, omaperäistä asennoitumista, henkistä joustavuutta sekä tietojen arviointikykyä” tulisi hyödyntää entistä monipuolisemmin (Ammattikasvatushallitus 1988, 10). Tässä kuvataiteilija esitetään arkkitehdin ja designerin – ja kenties myös filosofin ja intellektuellin – kaltaisena generalistina, joka voi kohota eri alojen edustajien suppean asiantuntemuksen yläpuolelle ja luoda uutta synteisiä. Kyselymme vastauksissa ilmeni tämänsuuntaista ajattelua, mutta kuvataiteilijan väliintulon käytännöllis-teoreettinen perusta ja siitä saatavat hyödyt jäivät usein epämääräisen viittauksen asteelle.

Perustaiteen tekijöitä tarvitaan myös tulevaisuudessa

Muutamit kyselyvastaajistamme olivat turhautuneita siihen, että yhteiskunta oli tyrkyttämässä taiteilijoille jatkuvasti uusia soveltavia tehtäviä ja vaati välitöntä vastiketta rahoitukselleen. Kalle Lampela (2012) käyttää osuvaa termiä ”hyödyntävä taidepuhe”. Näiden vastaajien näkemyksen mukaan tällöin unohtuu se, että taiteen olemassaololla ja sen tekemisellä sinänsä on yhteiskunnallista merkitystä. Taiteen ei tarvitse osoittaa oikeutustaan taloudellisten tai sosiaalisten hyötyjen avulla; taiteilijan tehtäväksi riittää se, että hän tekee taidetta. Taide on tärkeä yhteiskunnallisen toiminnan alue, koska se osoittaa, että asioita voidaan tehdä ja ajatella toisin. Se uudistaa kehikoita, joiden avulla tarkastelemme maailmaa (ks. esim. van Maanen 2009). Jos taide valjastetaan välittömän edun palveluun, sen laajakantoiset mutta ennakoimattomat hyödyt voidaan menettää. Taiteen suurin yhteiskunnallinen hyöty voi siis piillä sen näennäisessä hyödyttömyydessä.

"Taiteilijoiden osaamistarpeet" kuulostaa jo itse sanana aika epämukavalta, toki tarvitaan keskustelua, siitä mikä on taiteen ja taiteilijoiden rooli yhteiskunnallisina toimijoina, mutta loppujen lopuksi taiteessa on kysymys radikaalista vapauden alueesta, ja kysymys on siitä, löytyykö tuolle toiminnalle yhteiskunnallista tukea.(V108)

Tarja Cronberg (2010) tähdentää opetus- ja kulttuuriministeriölle tekemässään selvitysraportissa ”Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo” taiteen itseisarvoisuutta ja kriittistä tehtävää yhteiskunnassa. Hän vertaa siinä taiteen tekemistä perustutkimukseen, joka voi synnyttää tuottoisia sovelluksia mutta joka on yhteis-

kunnalle sellaisenaankin monin tavoin arvokasta. Cronbergin näkemyksen mukaan taiteen ja taiteilijan rooli on nimenomaan esittää uusia ajatuksia ja uusia kysymyksiä, ylittää rajoja ja nähdä kauemmaksi. (Mts. 10 ja 13.) Kyselyvastaajiemme joukossa oli muutamia yhteiskunnallis-poliittisesti aktiivisia taiteilijoita, jotka samaan tapaan korostivat taiteen merkitystä keskustelun herättäjänä ja toisinajatteluna. He näkivät, että taiteilijan ei tullut alistua uusliberalismin nöyräksi työjuhdeksi vaan päinvastoin hänen tuli esittää vaihtoehtoja vallitsevalle ideologialle. Tämäntapaista ajattelua on tuonut Suomessa viime vuosina esille muun muassa Mustarinda-hankkeen kantaviin voimiin kuuluva Antti Majava (<http://www.mustarinda.fi>.)

Kyselyssämme kuvataiteilijan muuttuvan ammattiroolin ja tulevien osaamistarpeiden etsintä on suuntautunut – sekä lomakkeen muotoilun että kohdejoukon valinnan takia – korostetusti soveltavien käyttöjen alueelle. Uusien ammatillisten roolien hahmotteleminen on tärkeää, mutta siinä on varottava menettämästä lasta pesueden mukana. Koulutus- ja kulttuuripoliittisessa suunnittelussa tulee muistaa myös se näkökanta, jota Kuvataiteen koulutustoimikunnan puheenjohtaja Kirsti Nenye tähän raporttiin kirjoittamassaan esipuheessa painottaa: taiteilijan on saatava olla myös ja ennen muuta taiteilija. Kuvataiteen ja kuvataiteilijoiden yhteiskunnallisesta merkityksestä on keskusteltava laajemmin kuin vain välitöntä, mitattavaa hyötyä tuottavan soveltavan käytön näkökulmasta. Taiteen tekeminen taiteilijan omista, taiteellisista lähtökohdista asetetaan tätä nykyä kovin populistisesti yhteiskuntaa ja taloutta hyödyttävän taiteen tekemisen vastakohtaksi. ”Perustaiteen” tekemisen oikeutus on uhkaavasti rapautumassa. Martha Nussbaum (2011) huomauttaa tärkeässä puheenvuorossaan, että lisääntyvä kaupallisuus ja taloudellisen kasvun tavoittelu tarvitsevat tuekseen ja vastapainokseen ihmisyyttä kasvattavaa toimintaa. Humanistinen sivistys ja taide ovat hänen näkemyksensä mukaan globaalisti vastuullisen demokraattisen kansalaisen rakennuspuita.

Lähteet

- Aaltonen, Terhi (2010). "Taiteilija ei vanhene". Haastattelututkimus kuvataiteilijoiden ikääntymiskokemuksista taidemaailmassa. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 397.
- Akola, Elisa ym. (2007). Yrittäjyyden ja palkkatyön rajapinnalla? Työn ja toimeentulon rakentuminen eri ammateissa 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Työministeriö.
- Akola, Elisa (s. a.). Taiteilijaelämää työmarkkinoiden ehdoilla? Kuvataiteilijat palkansaajina, yrittäjinä ja taiteentekijöinä. http://www.artists.fi/files/52/Elisa_Akola.pdf
- Alasoini, Tuomo (2010). Mainettaan parempi työ. Kymmenen väitettä työelämästä. Taloustieto Oy: Helsinki. www.eva.fi
- Alasoini, Tuomo (2012). Kohti luovuuden ja innovaatioiden aikaa. Hahmotelmia työelämän tulevista muutos- ja kehittämishaasteista. Teoksessa Rantala, Päivi ja Korhonen, Satu-Mari (toim.) *Uutta osaa-mista luomassa*, 7–10. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 61.
- Ammattikasvatushallitus (1988). Keskiasteen kuvataiteilijan ammatillisen koulutuksen määrällistä mitoitusta ja alueellista sijoittelua selvittäneen työryhmän raportti. Helsinki.
- Arpo, Robert (toim.) (2004). Taiteilija Suomessa. Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset. Taiteen keskus-toimikunnan julkaisuja n:o 28. Helsinki.
- Bauer, Christine, Viola, Katharina ja Strauss, Christine (2011). Management skills for artists: 'learning by doing'? *International Journal of Cultural Policy* 17 (5), 626–644.
- Becker, Howard S. (1982). *Art worlds*. University of California Press: Berkeley.
- Bourdieu, Pierre (1993). *The Field of Cultural Production*. Cambridge: Polity Press.
- Brandenburg, Cecilia von (2008). Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä. Näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön. Opetusministeriön julkaisuja 2008:12. Helsinki.
- Brandenburg, Cecilia von (2012). Taiteen hyödyntämisestä hyvinvoinnin edistämisessä. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo ja Hannu Salmi (toim.) *Terveyttä kulttuurin ehdoilla*. Turku: k&h-kustannus.
- Broady, Donald (1991). *Piilo-opetussuunnitelma: mihin koulussa opitaan*. Tampere: Vastapaino.
- Casey, Bernard H. (1999). Employment and skills in the cultural sector. Teoksessa Andrea Ellmeier ja Veronika Ratzenböck (toim.) *Cultural competence*, 40–47. Wien: Österreichische Kulturdocumentation.

- Cronberg, Tarja (2010). Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:6. Helsinki.
- Diener, Ed (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 542–575.
- Euroopan Komissio (2003). Vihreä kirja – Yrittäjyys Euroopassa.
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/fi/com/2003/com2003_0027fio1.pdf
- Feinik, Pia (2011). Taiteen moniottelijat – Suomalaisten ammattitaiteilijoiden työnkuvan muotoutumisen tulevaisuudenodotukset sekä asenteet managerointiin ja liiketoimintaosaamiseen. Jyväskylän yliopisto, julkaisematon taidehistorian pro gradu -tutkielma.
- Feinik, Pia (2012). Taiteen moniottelijat. Työryhmälustus Sosiologipäivillä Itä-Suomen yliopistossa Kuopiossa 29.–30.3.2012.
- Gablik, Suzi (1995). Connective Aesthetics: Art After Individualism. Teoksessa Susan Lacy (toim.) *Mapping the Terrain: New Genre Public Art*, 74–87. Seattle: Bay Press.
- Gratton, Lynda (2011). *The Shift: The Future of Work is Already Here*. London: Collins.
- Gray, Clive (2007). Commodification and Instrumentality in Cultural Policy. *International Journal of Cultural Policy* 13 (2), 203–215.
- Halme, Ilona ja Luostarinen, Nina (2012). Selvitys peliteollisuuden tilasta Turun seudulla. TKI-HUMAK Meri 01/2012. Turku: HUMAK ja Turun seudun kehittämiskeskus.
- Halonen, Katri (2005). Visioita ja valintoja – Tapahtumatuotannon tulevaisuus helsinkiläisten tuottajien arvioimana. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäitiö Cupore, Julkaisuja 10/2005. Helsinki.
- Halonen, Katri (2006). Kulttuurituottajan ammattispesifi osaaminen. *Kasvatus* 3/2006, 250–263.
- Halonen, Katri (toim.) (2012). Kulttuurituottajakoulutuksen suuntaviivoja. Tuottaja2020-hankkeen loppuraportti. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu.
- Halonen, Katri ja Teye, Outi (2011). Kulttuuri kannattelee. Takulaisten näkemyksiä kulttuurin tulevaisuudesta. Tuottaja2020-hankkeen julkaisu 3. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu
- Havas, Kristiina, Jaakonaho, Kristiina, Rantanen, Pekka ja Sievers, Kristian (2006). MATKA2020 – Matkailukoulutuksen määrällinen ja laadullinen ennakointi. HAAGA Tutkimuksia 2. Haaga Instituutin ammattikorkeakoulu. <http://tutkimuspaivat.haaga-helia.fi/fi/tutkimus-ja-kehityspalvelut/julkaisut/liitteet/Matka2020laadullinen.pdf>
- Heinsius, Joost ja Lehikoinen, Kai (toim.) (2013). *Training Artists for Innovation. Competences for New Contexts*. Kokos Publications Series 2. Helsinki: Theatre Academy of the University of Arts Helsinki.

- Herranen, Kaisa ja Karttunen, Sari (2012). Kuvataidealan osaamistarpeet tulevaisuudessa. Olemassa oleviin aineistoihin pohjautuva kuvaus sekä ehdotus laadullisen ennakkoinnin kehittämistä. Selvitystyön loppuraportti Opetushallitukselle 15.6.2012. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämistäitiö Cupore. http://www.oph.fi/tietopalvelut/ennakointi/ennakkoinnin_sahkoinen_tietopalvelu_ensti/hankkeet_ja_raportointi/koulutustoimikuntien_ennakointiselvitykset.
- Honkanen, Virpi ja Ahola, Sakari (2003). Kulttuurin koulutus ja uudet urat. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Raportti 61. Turun yliopisto.
- Houni, Pia (2000). Näyttelijäidentiteetti: Tulkintoja omaelämäkerrallisista puhenäkökulmista. Acta Scenica 5. Helsinki: Teatterikorkeakoulu.
- Houni, Pia ym. (2013 tulossa). Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa -tutkimuksen loppuraportti (työnimi). Helsinki: Työterveyslaitos.
- Jakonen, Mikko, Peltokoski, Jukka ja Virtanen, Akseli (toim.) (2006). Uuden työn sanakirja. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Julkunen, Raija (2009). Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista. Vastapaino: Tampere.
- Julkunen, Raija (2010). Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Vastapaino: Tampere.
- Jyrämä, Annukka (2002). Contemporary Art Markets – Structure and Actors: A Study of Art Galleries in Finland, Sweden, France and Great Britain. International Journal of Arts Management 4 (2), 50–65.
- Karhunen, Paula (2004). Kuvan ja median koulutuksesta työelämään. Kyselytutkimus ammatillisen tutkinnon suorittaneista. Tilastotietoa taiteesta n:o 33. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Karhunen, Paula ja Rensujeff, Kaija (2006). Taidealan koulutus ja työmarkkinat. Ammatillisen koulutuksen määrä ja valmistuneiden sijoittuminen. Tutkimusyksikön julkaisuja n:o 31. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Karo, Marko (2007). Koordinaatteja tilassa ja ajassa. Kuvataide ja kulttuurivaihto 2008–2012. FRAME: Helsinki.
- Karttunen, Sari (1988). Taide pitkä, leipä kapea. Tutkimus kuvataiteilijoiden asemasta Suomessa 1980-luvulla. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja 2. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Karttunen, Sari (1998). Income strategies and ideals of Finnish photographic artists: Struggling to meet material needs amidst ideological restraints. Teoksessa Merja Heikkinen ja Tuulikki Koskinen (toim.) Economics of Artists and Arts Policy. Research Reports of the Arts Council of Finland no. 22, 73–92. Helsinki: The Arts Council of Finland.

- Karttunen, Sari (2004). Taiteilijoiden lukumäärän kehitys 1950-luvulta 2000-luvulle: kasvaako työvoima työllisyyttä nopeammin? Teoksessa Robert Arpo (toim.) Taiteilija Suomessa. Helsinki: Taiteen keskus-toimikunta, 13–36.
- Karttunen, Sari (2006a). Kuvataiteilijoiden koulutusurat. Tilastotietoa taiteesta 37. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Karttunen, Sari (2006b). Suojeleeko Pyhä Prekarius taiteilijoita? *Arsis* 3/06, 34–35.
- Karttunen, Sari (2009). ”Kun lumipallo lähtee pyörimään”: Nuorten kuvataiteilijoiden kansainvälistyminen 2000-luvun alussa. Tutkimusyksikön julkaisuja 36. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Karttunen, Sari ja Herranen, Kaisa (2013). Prosenttiperaatteen toteutuminen ja julkisen taiteen hankintamallit 20 suurimmassa kaupungissa. Teoksessa Taidetta arkeen, Täydentävät taustaselvitykset, artikkelit ja seminaarit, 39–56. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:5. Helsinki.
- Kaverma, Petri (2013). Kuvataidenäkökulmia prosentti taiteeseen -periaatteen toteuttamiseen. Teoksessa Taidetta arkeen, Täydentävät taustaselvitykset, artikkelit ja seminaarit, 74–79. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:5. Helsinki.
- Kivekäs, Teija ja Ahola, Kirsi (2013). Psykykinen hyvinvointi ja mielenterveys. Teoksessa Työ ja terveys Suomessa 2012, 106–112. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Koulutus ja tutkimus 2007–2012. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 2008: 9. Helsinki.
- Kuurila, Erja (2011). Mitä teille kuului vuonna 2010? Satakunnan ammattikorkeakoulusta vuosina 1995–2009 valmistuneille ja heidän työnantajilleen suunnattu seurantatutkimus. Satakunnan ammattikorkeakoulu.
- Kuusimäki, Tomi (toim.) (2011). Art360 – Kuvataiteen uusien liiketoimintamallien ja manageroinnin kehittämishanke. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sarja D, muut julkaisut 5/2011. Pori.
- Lagerström, Samu ja Mitchell, Ritva (2005). KLEROT I. Taide- ja kulttuurialojen elinkeinorakenteen muutos ja lähitulevaisuuden osaamistarpeet. Cuporen julkaisuja 9. Helsinki.
- Lampela, Kalle (2012). Taiteilijoita tarvitaan ihan toisenlaisiin hommiin – Tutkimus kuvataiteilijoiden asenteista ja taiteen yhteiskuntakriittisistä mahdollisuuksista. *Acta Universitatis Lapponiensis* 233. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Lavikainen, Elina (2010). Opiskelijan ammattikorkeakoulu 2010. Tutkimus ammattikorkeakouluopiskelijoiden koulutuspoluista, koulutuksen laadusta ja opiskelukyvystä. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus rs 35/2010. Turku. http://www.samok.fi/uploads/2011/03/opiskelijan_amk2010.pdf

- Legault, Marie-Josée ja Weststar, Johanna (2012). More than the Numbers: Independent Analysis of the IGDA Quality of Life Survey. <http://gameqol.org/wp-content/uploads/2012/12/Quality%20of%20Life%20in%20the%20Videogame%20Industry%20-%202009%20IGDA%20Survey%20Analysis.pdf>
- Lehikoinen, Kai (2013). Training Artists for Innovation: Guidelines for Curriculum Development. Teoksessa Joost Heinsius ja Kai Lehikoinen (toim.) Training Artists for Innovation. Competences for New Contexts, 64–83. Kokos Publications Series 2. Helsinki: Theatre Academy of the University of Arts Helsinki.
- Leinonen, Mika ja Haikola, Timo (2008). Viestintä 2020 – Audiovisuaalisen viestinnän ja kuvallisen ilmaisun perustutkintojen osaamistarpeiden ennakointi. Opetushallitus ja Ammattiopisto Lappia.
- Lepistö, Vappu (1991). Kuvataiteilija taidemaailmassa. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Levanto, Yrjänä, Naukkarinen, Ossi ja Vihma, Susann (toim.) (2005). Taiteistuminen. Taideteollisen korkeakoulun julkaisu B 79. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.
- Liljeström, Marianne (toim.) (2004). Feministinen tietäminen. Keskusteluja metodologiasta. Vastapaino: Tampere.
- Maanen, Hans van (2009). How to Study Art Worlds: On the Societal Functioning of Aesthetic Values. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Madoff, Steven Henry (toim.) (2009). Art School: propositions for the 21st century. Cambridge, MA: MIT Press.
- Mangset, Per (2003). ”Jeg må! Jeg må; så byder meg en stemme! Om kunsterroller i endring. Nordisk kulturpolitisk tidskrift 2/2003, 127–156.
- Mangset, Per (2004). ”Mange er kalt, men få er utvalgt”. Rapport nr 215. Telemarksforsking-Bø.
- Markkula, Jaana (2006). Ammattikorkeakoulu opiskelijan silmin – opinnot, opintojen ohjaus ja vaikuttamismahdollisuudet. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätö, Otus rs 28/2006. Helsinki. http://samok.fi/uploads/2011/03/amk_opiskelijan_silmin.pdf
- Mitchell, Ritva ja Kanerva, Anna (2004). Onko sukupuolella merkitystä, onko toimenpiteillä vaikutusta taiteissa ja kulttuurissa? Sukupuolivaikutusten arviointia taiteen ja kulttuurin toimialalla. Cupore 2/2004. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätö.
- Mitchell, Ritva ja Oinaala, Anu (2011). Näkökulmia tuottajakoulutuksen nykytilanteeseen ja tulevaisuuteen. Tuottaja2020 – osaraportti 10. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. tuottaja2020.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/katalysoi/10_Nakokulmia_kulttuurituottajien_koulutukseen_Mitchell_Oinaala_WEB.pdf

- Naskali, Päivi (2010). Toistoa ja vastarintaa. Yliopisto-opiskelijat ja yrittäjyyskasvatus. Teoksessa Katri Komulainen (ym.) Yrittäjyyskasvatus hallintana, 72–99. Tampere: Vastapaino.
- Natunen, Juha-Pekka (2011). Taide- ja pelilähtöisen koulutustuotteen testaus ja kehitys. Humanistinen ammattikorkeakoulu, julkaisematon opinnäyte. <http://publications.theseus.fi/handle/10024/30631>
- Neogames (toim.) (2008). Suomen pelialan koulutus ja sen kehittämistarpeet. Uudenmaan TE-keskus/SILE-projekti. <http://www.neogames.fi/2008-suomen-pelialan-koulutustarpeet-2008/>
- Neogames ja Suomen Pelinkehittäjät ry (2010). Suomen pelialan strategia 2010–2015. Visio 2020. Tampere. <http://www.neogames.fi/wp-content/uploads/2013/05/Pelistrategia-2010-2015.pdf>
- Nussbaum, Martha (2011). Talouskasvua tärkeämpää: miksi demokratia tarvitsee humanistista sivistystä? Helsinki: Gaudeamus.
- Oikkonen, Tarkko ja Sami Ahola (2011). Konseptitaide videopeleissä. Tampereen ammattikorkeakoulu, viestinnän koulutusohjelma, julkaisematon opinnäyte.
- Opetushallitus (2012). Koulutusopas 2013. Ammatillinen koulutus ja lukiokoulutus sekä vapaa sivistystyö. Oppaat ja käsikirjat 2012:7. Helsinki.
- Opetushallitus (2012). Utbildningsguiden 2013. Svenskspråkig utbildning för unga och vuxna. Guidar och handböcker 2012:5. Helsinki.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2010a). Segregaation lieventämistyöryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:18. Helsinki.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2010b). Taidekasvatuksen ja kulttuurialan koulutuksen tila Suomessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön politiikka-analyysjä 2010: 1. Helsinki.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2011). Tasapainoiseen työllisyyskehitykseen 2025. Ehdotus koulutustarjonnan tavoitteiksi vuodelle 2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011: 16. Helsinki.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2012). Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016. Kehittämissuunnitelma. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:1. Helsinki.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2013). Taidetta arkeen; Ehdotus valtion keinoiksi edistää prosenttiperiaattia osana julkista rakentamista. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:5. Helsinki.
- Opetusministeriö (2002). Taide on mahdollisuuksia. Ehdotus valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittiseksi ohjelmaksi. Helsinki.

- Opetusministeriö (2003). Valtioneuvoston periaatepäätös taide- ja taiteilijapolitiikasta 2003. Opetusministeriön julkaisuja 2003:20. Helsinki.
- Opetusministeriö (2008). Koulutus ja tutkimus vuosina 2007–2012. Kehittämissuunnitelma. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opmog.pdf>
- Opetusministeriö (2009). Päin näköä! Visuaalisten alojen taidepoliittinen ohjelma. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:53. Helsinki.
- Parker, Rozsika ja Pollock, Griselda (1981). *Old Mistresses. Women, Art and Ideology*, London: Routledge & Kegan Paul.
- Pirttilä, Ilkka ja Houni, Pia (2011). *Miten sujuu suomalainen teatterityö?* Helsinki: Työterveyslaitos.
- Pääkkönen, Jenni (2010). Koulutuksen markkinoilla – arvioita ammattikorkeakoulujen tehokkuuseroista ja niiden syistä. Valmisteluraportit 6. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Raittila, Pentti, Olin, Nina ja Stenvall-Virtanen, Sari (2006). Viestintäkoulutuksen nousukäyrä – Monta tietä unelma-ammattiin ja suureen pettymykseen. Viestintäalan ammattikuvat ja koulutustarpeet -hankkeen loppuraportti. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisu C 40/2006. http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65697/viestintakoulutuksen_nousukayra_2006.pdf?sequence=1
- Rantala, Pälvi ja Korhonen, Satu-Mari (toim.) (2012). *Uutta osaamista luomassa. Työelämän kehittäminen taiteen keinoin.* Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 61.
- Rautiainen, Pauli (2006). Taiteilija-apurahajärjestelmän toimivuus ja koettu vaikuttavuus. Työpapereita n:o 45. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Rautiainen, Pauli (2007). Taiteen vapaus perusoikeutena. Tutkimusyksikön julkaisuja n:o 33. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Rautiainen, Pauli (2008a). ”Emme ole voineet tänä vuonna...” Kielteisen taiteilija-apurahapäätöksen vuodelle 2006 saaneiden taiteellinen toiminta ja heidän arvionsa taiteilija-apurahajärjestelmän toimivuudesta. Työpapereita n:o 46. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Rautiainen, Pauli (2008b). Suomalainen taiteilijatuki. Valtion suora ja välillinen taiteilijatuki taide-toimikuntien perustamisesta tähän päivään. Tutkimusyksikön julkaisuja n:o 34. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Rautiainen, Pauli (2012). Kuvataiteilijan oikeudellinen asema. Ammattimaista taiteellista toimintaa rajoittava ja edistävä oikeussääntely. *Acta Universitatis Tamperensis* 1758. Tampere.
- Rensujeff, Kaija (2003). Taiteilijan asema. Raportti työstä ja tulonmuodostuksesta eri taiteenaloilla. Tutkimusyksikön julkaisuja n:o 27. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

- Rensujeff, Kaija (2013, tulossa). Taiteilijan asema 2010 (työnimi). Helsinki: Taiteen edistämiskeskus.
- Rosenblum, Barbara (1986). Artists, Alienation and the Market. Teoksessa Raymonde Moulin (toim.) *Sociologie de l'art*, 173–182. Paris: La Documentation Française.
- Røyseng, Sigrid, Mangset, Per ja Spord Borgen, Jorunn (2007). Young Artists and the Charismatic Myth. *International Journal of Cultural Policy* 13 (1), 1–16.
- Saarimaa, Riikka ja Mantere, Johanna (2013). Koulutustoimikuntien laadullisen ennakkoinnin selvitysten yhteenveto. Opetushallituksen julkaisusarja, Raportit ja selvitykset 2013:2. Helsinki.
- Salokannel, Antti (2011). Opetussuunnitelmien muutokset kuvataidekoulutuksessa. Katsaus Lahden taideinstituutin opetussuunnitelmiin vuosilta 1971–2000. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Kasvatustieteen tiedekunta, Kasvatustieteiden laitos.
- Schiama, Giovanni (2012). *The Value of Arts for Business*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Seirala, Viivi (2012). *Eläköön taidekasvatus!* Suomen Kuntaliiton verkkojulkaisu. Helsinki.
- Sennett, Richard (2002). *Työn uusi järjestys: miten uusi kapitalismi kuluttaa ihmisen luonnetta*. Tampere: Vastapaino.
- Sennett, Richard (2008). *The Craftsman*. New Haven: Yale University Press.
- Sennett, Richard (2012). *Together: the rituals, pleasures and politics of operation*. London: Allen Lane.
- Sjöberg, Kira (2010). *Nykytaiteen markkinarakente, ansaintalogiikka ja uudet liiketoimintamallit*. Luovan Suomen julkaisuja 2. Helsinki: Luova Suomi/Cupore.
- Suolinna, Kirsti (1965). *Naisen asema Suomen taiteessa*. Käsikirjoitus. Helsinki: Suomen Kulttuurirahasto.
- Taideoalojen yliopistollisten erikoistumiskoulutusten yhteisiä suuntaviivoja hahmottelemassa (2013). Taideoalojen erityispätevyyspaletti -hankkeen loppuraportti. Helsinki: Sibelius-Akatemia.
http://www.siba.fi/documents/10157/14855/Erityispaletti_Loppuraportti.pdf/1f454965-acbd-4e0d-a04e-1e4da43bdb52
- Tanskanen, Ilona (toim.) (2011). *Omakuva on jokaisen kuva*. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 61. Turku.
- Throsby, David (1994). A Work-Preference Model of Artist Behaviour. Teoksessa Alan Peacock ja Ilde Rizzo (toim.) *Cultural Economics and Cultural Policies*, 69–80. Dordrecht: Kluwer.

Tolvanen, Hannu ja Pesonen, Mirka (2010). "Monipuolisuus on valttia". Rytmimusiikin kentän muutos ja osaamistarpeet. Musiikkialan toimintaympäristöt ja osaamistarve – Toive, Osaraportti 8. Sibelius-Akatemian selvityksiä ja raportteja 7/2010. Helsinki.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2012). Työelämän kehittämisstrategia vuoteen 2020.
http://www.tem.fi/files/33484/TEMtyoelaman_kehittamisstrategia2020_A4.fi.pdf

Tuisku, Katinka (2010). Taiteesta taitoa ja tasapainoa työhön. Työterveyslääkäri 1/2010, 13-18.

Uimonen, Laura (2010). Taidetta suunnitteluun. Taidehankkeet ja taidetoiveet suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa. Helsinki: Aalto-yliopisto, Taideteollinen korkeakoulu.

Vähämäki, Jussi (2003). Kuhnurien kerho: vanhan työn paheista uuden työn hyveiksi. Helsinki: Tutkijaliitto.

Vähämäki, Jussi (2009). Itsen alistus: työ, tuotanto ja valta tietokykykapitalismissa. Helsinki: Tutkijaliitto ja LIKE.

Internetsivut:

Aalto-yliopisto: www.aalto.fi

ART360-hanke: www.art360.fi

Checkpoint Leonardo -hanke: <http://www.checkpointleonardo.fi>

Cupore: www.cupore.fi

Finlex (sähköinen säädöskokoelma): <http://www.finlex.fi>

Karelia ammattikorkeakoulu: www.karelia.fi

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu: www.token.fi

Lahden ammattikorkeakoulu: www.lamk.fi

Mustarinda-yhdistys: <http://www.mustarinda.fi/mustarinda-seura>

OPALA – ammattikorkeakoulujen opiskelijapalautejärjestelmä: opala.pkamk.fi

Opetushallitus: www.oph.fi

Opetushallitus/VOSE-projekti (Valtakunnallinen ammatillisten osaamistarpeiden ennakointi):
http://www.oph.fi/tietopalvelut/ennakointi/osaamistarpeiden_ennakointi/vose-projekti

Saimaan ammattikorkeakoulu: www.saimia.fi

Satakunnan ammattikorkeakoulu: www.samk.fi

Suomen Taiteilijaseura: www.artists.fi

TAFI-hanke (Training Artists for Innovation): <http://www.trainingartistsforinnovation.eu>

Taidealojen erityispätevyyspaletti -hanke:

<http://www.siba.fi/web/taydennyskoulutus/hankkeet/taidealojen-erityispatevyyspaletti>

Taideyliopiston Kuvataideakatemia: www.kuva.fi

TAIKA-hanke: www.taikahanke.fi

Tampereen ammattikorkeakoulu: www.tamk.fi

Tilastokeskus: www.tilastokeskus.fi

Turun ammattikorkeakoulu: www.turkuamk.fi

Työterveyslaitos, Taiteilijoiden hyvinvointi taidetyön muutoksessa -tutkimushanke:

http://www.ttl.fi/fi/tutkimus/hankkeet/muuttuva_tyoelama/taiteilijan_hyvinvointi/Sivut/default.aspx

Vipunen – opetushallinnon tilastopalvelu: vipunen.csc.fi

Yrkeshögskolan Novia: www.novia.fi

Sähköpostitiedonannot:

Irma Garamin (CIMO) sähköpostiviesti Sari Karttuselle 24.4.2013.

KooPee Hiltusen (Neogames) sähköpostiviesti Sari Karttuselle 11.6.2013.

Kaija Rensujeffin (Taiteen edistämiskeskus) sähköpostiviesti Sari Karttuselle 3.12.2012.

Liite 1. Kyselylomake

KYSELY: Kuvataiteilijan ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä

Hyvä kuvataiteilijaksi (AMK) 2001-2010 valmistunut!

Vastaamalla tähän kyselyyn autat kehittämään kuvataiteilijoiden koulutusta ja annat eväitä myös taide- ja kulttuuripoliittikan suunnitteluun. Kysely selvittää kuvataiteilijaksi valmistuneiden kokemuksia ja näkemyksiä koulutuksen antamista valmiuksista, työhön sijoittumisesta, ammattikuvasta, toimeentulosta ja hyvinvoinnista. Keskeisenä teemana on ammattialan tulevaisuus ja siihen kytkeytyvät tieto- ja taitotarpeet. Jokainen vastaus on tärkeä, riippumatta siitä, toimitko tällä hetkellä kuvataiteilijana vai et.

Kysely on osa Kuvataiteen koulutustoimikunnan laadullista ennakointihanketta "Kuvataiteilijan ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä". Hankkeen toteuttajia ovat Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö (Cupore) ja Työterveyslaitos. Yhteistyökumppaneita ovat alan oppilaitokset sekä taiteilijajärjestöt. Hankkeen päätulokset raportoidaan vuoden 2012 lopulla Cuporen ja Työterveyslaitoksen yhteisessä nettijulkaisussa. Lisäksi aineistoa käytetään artikkelien kirjoittamiseen.

Kyselyn kohderyhmänä ovat kaikki vuosina 2001-2010 kuvataiteilijaksi (AMK) Kemi-Tornion, Lahden, Pohjois-Karjalan, Saimaan (ent. Etelä-Karjalan), Satakunnan, Tampereen ja Turun ammattikorkeakouluista sekä Yrkeshögskolan Noviasta (ent. Svenska Yrkeshögskolan) valmistuneet.

Kaikki vastaukset käsitellään ja raportoidaan nimettömästi ja luottamuksellisesti. Halutessasi voit lisätä nimesi ja yhteystietosi vastauslomakkeen loppuun mahdollista myöhempää yhteydenottoa varten.

Lue kysymykset ja termien määritelmät huolellisesti. Valitse oikea vastausvaihtoehto ja/tai kirjoita vastauksesi kysymyksen jälkeen varattuun tilaan. Tähdellä merkityt kysymykset ovat pakollisia, muihin toivomme Sinun vastaavan soveltuvin osin. Formuläret innehåller öppna frågor som du kan också svara på svenska.

Vastaathan kyselyyn 8.10.2012 mennessä. Jos haluat saada lisätietoa hankkeesta tai kysyä tarkennuksia lomakekysymyksiin, voit kääntyä puoleemme puhelimitse tai sähköpostitse. Lisätietoa hankkeesta saat myös osoitteesta www.cupore.fi/kuvataiteilijanosaaminen.php. Kiitos vastaamisesta jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin,

Erikoistutkija Pia Houni, Työterveyslaitos (pia.houni[at]ttl.fi)
Erikoistutkija Sari Karttunen, Cupore (sari.karttunen[at]cupore.fi, 050 327 1414)
Projektitutkija Kaisa Herranen, Cupore (kaisa.herranen[at]cupore.fi, 050 307 5414)

HUOM! Jos vastaat kyselyyn tämän linkin kautta, et pysty teknisistä syistä keskeyttämään vastaamista, vaan kysely on täytettävä loppuun yhdellä kertaa. Jos haluat henkilökohtaisen linkin, joka mahdollistaa palaamisen antamiisi vastauksiin, voit pyytää sen lähettämällä sähköpostia osoitteeseen [kaisa.herranen\[at\]cupore.fi](mailto:kaisa.herranen[at]cupore.fi). Tämä kyselylinkki on vapaasti levitettävissä kyselyn kohderyhmälle.

TAUSTATIEDOT

Sukupuoli:

nainen

mies

Äidinkieli:

suomi

ruotsi

muu, mikä?

Syntymävuosi:

Syntymäpaikkakunta:

Asuinpaikkakunta:

Pääasiallinen työskentelypaikkakunta (jos eri kuin asuinpaikkakunta):

Siviilisäätty:

avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa

avoliitossa

naimaton (ei avoliitossa)

eronnut

leski

Lasten lukumäärä:

Alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärä:

Kuinka monta henkilöä asuu kanssasi samassa taloudessa (laske itsesi mukaan)?

KOULUTUS

• Mikä on pohjakoulutuksesi?

- peruskoulu (tai vastaava)
- ammattikoulu
- lukio/ylioppilastutkinto
- lukio ammatillisen koulutuksen yhteydessä

• Missä oppilaitoksessa suoritit kuvataiteilijan ammattikorkeakoulututkintosi?

- Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu
- Lahden ammattikorkeakoulu
- Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu
- Saimaan ammattikorkeakoulu / Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulu
- Satakunnan ammattikorkeakoulu
- Svenska Yrkehögskolan / Yrkehögskolan Novia
- Tampereen ammattikorkeakoulu
- Turun ammattikorkeakoulu

Mikä tai mitkä olivat suuntautumisalasi tai pääaineesi (esim. taidemaalaus, mediataide tai valokuvaus)?

• Minä vuonna aloitit kuvataiteilijan amk-opintosi?

- 1996
- 1997
- 1998
- 1999
- 2000
- 2001
- 2002
- 2003
- 2004
- 2005
- 2006
- 2007
- 2008

• Minä vuonna valmistuit?

- 2001
- 2002
- 2003
- 2004
- 2005
- 2006
- 2007
- 2008
- 2009
- 2010

Oletko suorittanut kuvataiteilijan amk-tutkinnon lisäksi (ennen sitä tai sen jälkeen), muun ammatillisen tai korkeakoulututkinnon tai pätevyiden?

- en
- kyllä

Merkitse taulukkoon kuvataiteilijan amk-tutkinnon lisäksi suorittamasi tai aloittamasi tutkintoon johtavat ammatilliset tai korkeakouluopinnot tai pätevyudet.

Sinulla on mahdollisuus tarkentaa antamiasi tietoja osion lopussa.

	Tutkintonimike	Oppi-/pääaine	Oppilaitos	Aloitusvuosi	Suoritusvuosi
Tutkinto/opinnot nro 1					
... 2					
... 3					
... 4					
... 5					

Oletko suorittanut ammattikorkeakoulusta kuvataiteilijaksi valmistumisen jälkeen lisä- tai täydennyskursseja tai opintokokonaisuuksia, jotka eivät johda tutkintoon?

- en
 kyllä

Merkitse taulukkoon suorittamasi tai aloittamasi lisä- tai täydennyskurssit sekä opintokokonaisuudet.

Sinulla on mahdollisuus tarkentaa antamiasi tietoja osion lopussa.

	Kurssin/opintokokonaisuuden nimi	Oppilaitos	Suoritusvuosi
Kurssi/opintokokonaisuus nro 1			
... 2			
... 3			
... 4			
... 5			

Mahdollisia tarkennuksia koulutukseesi:

TYÖTILANNE

Teetkö tällä hetkellä KUVATAITEILIJAN TYÖTÄ?

Kuvataiteilijan työllä tarkoitetaan tässä kuvataiteen harjoittamista ammattina.

- kyllä, kokoaikaisesti
- kyllä, osa-aikaisesti
- ei, en tee kuvataiteilijan työtä tällä hetkellä
- ei, olen lopettanut kuvataiteilijan työn tekemisen
- ei, en ole koskaan tehnyt kuvataiteilijan työtä

Teetkö tällä hetkellä KUVATAITEESEEN LIITTYVÄÄ TYÖTÄ?

Kuvataiteeseen liittyvällä työllä tarkoitetaan tässä alan erityistietoja ja -taitoja vaativaa työtä.

- kyllä, kokoaikaisesti, mitä?
- kyllä, osa-aikaisesti, mitä?
- en tee kuvataiteeseen liittyvää työtä

Teetkö tällä hetkellä MUUTA TYÖTÄ?

Muulla työllä tarkoitetaan tässä työtä, joka ei vaadi kuvataiteen erityistuntemusta.

- kyllä, kokoaikaisesti, mitä?
- kyllä, osa-aikaisesti, mitä?
- en tee muuta työtä

Kuinka työaikasi jakautui KYSELYVIIKOLLA kuvataiteilijan työn, kuvataiteeseen liittyvän työn ja muun työn kesken? Arvioi montako tuntia teit kutakin työtä.

Kyselyviikolla tarkoitetaan kuluva viikkoa. Jos olet tämän viikon TILAPÄISESTI tekemättä töitä esimerkiksi sairauden tai loman takia, vastaa poissaoloa edeltäneen työviikon mukaan.

	Kuvataiteilijan työ	Kuvataiteeseen liittyvä työ	Muu työ
Työhön käytetty aika (tuntia)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Jos opiskelet, kuinka monta tuntia käytit siihen kyselyviikolla?

Mikä on työmarkkinatilanteesi tällä hetkellä? Voit valita useita vaihtoehtoja. Kysymys koskee sekä kuvataiteilijan työtä että kaikkea muuta ansiotyötä.

- palkansaaja kokoaikaisessa, vakinaisessa työsuhteessa
- palkansaaja osa-aikaisessa, vakinaisessa työsuhteessa
- palkansaaja kokoaikaisessa, määräaikaisessa työsuhteessa
- palkansaaja osa-aikaisessa, määräaikaisessa työsuhteessa
- yrittäjä, yksityinen elinkeinonharjoittaja (toiminimi)
- yrittäjä, avoin yhtiö
- yrittäjä, kommandiittiyhtiö
- yrittäjä, osakeyhtiö
- yrittäjä, osuuskunta
- freelancer, työsuhteessa
- freelancer, toimeksiantosuhteessa
- vapaa taiteilija (ei työsuhteessa eikä toimeksiantosuhteessa)
- työskentelyapurahan saaja
- työtön työnhakija
- työvoimapolitiisessa tai vastaavassa koulutuksessa
- vanhempainvapaalla tai hoitovapaalla
- varusmies- tai siviilipalveluksessa
- päätoiminen opiskelija
- eläkeläinen
- muu, mikä?

Tarkenna halutessasi kuvausta työtilanteestasi:

Jos teet kuvataiteeseen liittyvää työtä tai muuta työtä, mikä tähän on syynä?

TYÖN JA KOULUTUKSEN SUHDE

Tässä osiossa pyydämme sinua arvioimaan suorittamaasi kuvataiteilijan ammattikorkeakoulututkintoa suhteessa kuvataiteilijan ammatin harjoittamiseen sekä laajemmin työelämään.

Mitkä olivat tärkeimmät kuvataiteilijan amk-koulutuksen antamat valmiudet kuvataiteilijan ammatin harjoittamisen kannalta? Mainitse 1-3 keskeisintä.

Jäikö kuvataiteilijan amk-koulutuksestasi puuttumaan olennaisia valmiuksia kuvataiteilijan ammatin harjoittamisen kannalta? Mainitse 1-3 keskeisintä.

Sisältyikö kuvataiteilijan amk-opintoihisi seuraavia aihepiirejä?

- yrittäjyys/liiketoimintaosaaminen
- apurahan hakeminen
- taiteilijan työttömyys-, sosiaali- ja eläketurvan tuntemus
- verotus-, tekijänoikeus- ym. lainsäädännön tuntemus
- manageri- yms. palveluiden käyttö
- opintoihini ei sisällynyt edellä mainittuja aihepiirejä

Millaista kansainvälistä tai ulkomaankokemusta sait kuvataiteilijan amk-opintojesi aikana? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- vaihto-opiskelu ulkomailla
- kontaktit ulkomaisiin vaihto-opiskelijoihin Suomessa
- ulkomaiset opettajat Suomessa
- työharjoittelu ulkomailla
- työharjoittelu kansainvälisessä yhteisössä tai ympäristössä Suomessa
- opintomatka ulkomaille
- intensiivikurssi ulkomailla
- näyttelyn pitäminen ulkomailla
- muuta, mitä?
- opintoihini ei sisällynyt kansainvälistä tai ulkomaankokemusta

Jos olet kokenut vaikeuksia kuvataiteilijan ammatissa, mistä arvelet tämän johtuneen? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- ammatillisten valmiuksien puute
- koulutuksen puutteet
- väärä koulutus
- amk-tutkintoa ei arvosteta
- edustamani kuvataiteen laji ja -tekniikka
- välittäjäorganisaatioiden kehittymättömyys
- verkostojen puute
- yleinen taloudellinen tilanne
- toimeentulon haasteet taiteenallani
- alan kova kilpailu
- kuvataiteilijoiden liian suuri määrä
- kuvataiteen marginaalinen asema yhteiskunnassa
- vaikeus hinnoitella ja myydä omaa osaamista
- taiteellisen näkemyksen kehittymättömyys
- työssä jaksamisen ongelmat
- oma saamattomuus
- kokemuksen puute
- asuinpaikka
- ikä
- sukupuoli
- etninen tausta
- fyysinen vamma
- muu, mikä?

Oletko missään vaiheessa harkinnut vakavasti, että lopettaisit kuvataiteen harjoittamisen ammattina?

- en
- olen, milloin ja mistä syystä?
- olen jo lopettanut kuvataiteen harjoittamisen ammattina, milloin ja mistä syystä?
- en ole koskaan harjoittanut kuvataidetta ammattina

Jos ET harjoita kuvataidetta ammatiksesi, kuinka katsot hyötyneesi kuvataiteilijan amk-koulutuksesta?

Jos ET harjoita kuvataidetta ammatiksesi, teetkö silti kuvataidetta muussa tarkoituksessa?

- kyllä
- en

TAITEELLINEN TOIMINTA JA AMMATTIKUVA

Kuinka monta vuotta olet työskennellyt kuvataiteilijana?

Mitä ammattinimikettä käytät kuvataiteellisen toimintasi yhteydessä?

Mikä on pääasiallinen taiteenlajisi/välineesi? Voit valita useita vaihtoehtoja.

☐ installaatio	☐ kuvanveisto	☐ taidemaalaus
☐ mediataide	☐ performanssi	☐ taidegrafiikka
☐ piirustus	☐ valokuvataide	☐ videotaide
☐ yhteisötaide	☐ ympäristötaide	☐ muu, mikä? ____

Oletko jonkin valtakunnallisen ammattitaiteilijajärjestön tai -järjestöjen varsinainen tai kokelasjäsen? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- Muu ry
- Suomen Kuvanveistäjäliitto
- Suomen Taidegraafikot
- Taidemaalariiliitto
- Valokuvataiteilijoiden liitto
- en kuulu mihinkään edellä mainituista järjestöistä

Jos olet jonkin edellä mainitsemattoman suomalaisen tai ulkomaisen ammattitaiteilijajärjestön varsinainen tai kokelasjäsen, luettele nuo järjestöt:

Kuulutko kotimaisiin tai kansainvälisiin taiteilijaryhmiin tai -verkostoihin?

- kyllä, mihin?
- en

Mitä seikkoja pidät kaikkein TÄRKEIMPINÄ oman ammatti-identiteettisi kannalta? Valitse 3-5 vaihtoehtoa.

- kuvataitealalla suoritettu tutkinto
- taidetyön edellyttämien teknisten taitojen hallinta
- taidehistorian ja -teorian tuntemus ja hallinta
- nykytaiteen kentän tuntemus
- taiteellinen näkemys ja pyrkimys sen jatkuvaan kehittämiseen
- lahjakkuus
- oman taiteenalan perinteet
- oman toiminnan hahmottaminen kansainvälisen nykytaidediskurssin osaksi
- kuuluminen ammattitaitelijajärjestöön
- kuuluminen taiteilijaryhmään
- toiminta alan kotimaisissa ja kansainvälisissä verkostoissa
- osallistuminen ammattialan ja -kentän kehittämiseen
- kollegoiden tuki/arvostus
- kyky ottaa huomioon asiakkaiden/tilaajien toiveita
- apurahojen saaminen
- teosten hankinta julkisiin kokoelmiin
- näyttelyiden pitäminen
- näkyvyys taidejulkisuudessa
- näkyvyys yleisjulkisuudessa
- palkinnot
- kyky hallita laajoja projekteja
- säännöllinen, kurinalainen työnteko
- itsenäisyys ja vapaus työskentelyssä
- kyky ansaita elanto taiteen tekemisestä
- teosmyynti
- teosten laaja puhuttelevuus
- tilaustyöt
- muu, mikä?

Kuuluuko taiteelliseen työhösi seuraavia asioita SUOMESSA? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- yhteis- tai ryhmänäyttelyitä
- yksityisnäyttelyitä
- residenssijaksoja
- projektimuotoista työskentelyä
- tilaustöitä
- opetus- tai ohjaustyötä
- tutkimusta
- luennointia
- kuratointia
- kirjoittamista taiteesta (kriittikiä, esseitä, esittelytekstejä jne.)
- asiantuntijatehtäviä (esim. toiminta kilpailuraadeissa tai taideosto-konsultointi)
- manageripalveluiden käyttöä
- työskentelyä kuraattorin kanssa
- galleriasuhde tai -suhteita
- yhteishankkeita muiden taiteilijoiden kanssa
- toimintaa taiteilijajärjestöissä
- toimintaa taidetoimikunnissa, kulttuurilautakunnissa tms.
- toimintaa taiteilijaverkostoissa
- muita tehtäviä, mitä?
- taiteelliseen työhöni ei kuulu mitään edellä mainituista Suomessa

Kuuluuko taiteelliseen työhösi seuraavia asioita ULKOMAILLA? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- yhteis- tai ryhmänäyttelyitä
- yksityisnäyttelyitä
- residenssijaksoja
- projektimuotoista työskentelyä
- tilaustöitä
- opetus- tai ohjaustyötä
- tutkimusta
- luennointia
- kuratointia
- kirjoittamista taiteesta (kriittikiä, esseitä, esittelytekstejä jne.)
- asiantuntijatehtäviä (esim. toiminta kilpailuraadeissa tai taideosto-konsultointi)
- manageripalveluiden käyttöä
- työskentelyä kuraattorin kanssa
- galleriasuhde tai -suhteita
- yhteishankkeita muiden taiteilijoiden kanssa
- toimintaa taiteilijajärjestöissä
- toimintaa taidetoimikunnissa, kulttuurilautakunnissa tms.
- toimintaa taiteilijaverkostoissa
- muita tehtäviä, mitä?
- taiteelliseen työhöni ei kuulu mitään edellä mainituista ulkomailta

Oletko työskennellyt ns. taiteen soveltavan käytön parissa (hyödyntänyt kuvataiteilijan ammattiosaamistasi esimerkiksi sosiaali- ja terveyssektorilla, kouluissa, työhyvinvoinnin edistämisessä tai yritysvalmennuksessa)?

- kyllä, millaisissa tehtävissä ja millä osa-alueilla?
- en

Oletko tehnyt julkisia teoksia/julkisen taiteen hankkeita?

- kyllä, mitä ja minkä tahon tilauksesta?
- en

Millä keinoilla kehität ja pidät yllä ammattitaitoasi? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- taiteellisen työn tekeminen
- tutkintoon johtava koulutus
- täydennys- ja lisäkoulutuskurssit
- yksittäiset luennot ja seminaarit
- ammattikirjallisuus ja -lehdet
- järjestötoiminta
- residenssit
- ulkomaanmatkat
- museoissa ja näyttelyissä käyminen
- keskustelu kollegoiden ja muiden alan ihmisten kanssa
- internet, sosiaalinen media
- jokin muu tapa, mikä?
- en (vielä) millään tavoin

Kuinka työtilasi on järjestetty? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- työskentelen kotona ilman erillistä työtilaa
- työskentelen kodin yhteydessä olevassa erillisessä työtilassa
- omistan tai olen vuokrannut erillisen työtilan, joka ei ole kotini yhteydessä
- olen opettajana tai tutkijana oppilaitoksessa, jonka tiloja voin käyttää oman työni tekemiseen
- olen opiskelijana oppilaitoksessa, jonka tiloja voin käyttää oman työni tekemiseen
- työskentelen työnantajani/toimeksiantajani tiloissa
- työskentelen vaihtuvissa tiloissa kulloisenkin hankkeen mukaan
- käytän hyväksi julkisia, yksityisten tahojen tai taiteilijajärjestöjen ylläpitämiä työtiloja
- muuten, miten?

TYÖSSÄ JAKSAMINEN JA HYVINVOINTI

Vastaa tämän osion kysymyksiin soveltuvien osien työ- ja elämäntilanteestasi riippuen.

Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen työhösi tai työtilanteeseesi?

- erittäin tyytyväinen
- melko tyytyväinen
- en tyytyväinen enkä tyytymätön
- melko tyytymätön
- erittäin tyytymätön

Kuinka tyytyväinen olet elämääsi nykyisin?

- erittäin tyytyväinen
- melko tyytyväinen
- en tyytyväinen enkä tyytymätön
- melko tyytymätön
- erittäin tyytymätön

Halutessasi perustele vastauksiasi edellisiin kysymyksiin:

Onko työsi ruumiillisesti

- kevyttä
- melko kevyttä
- jonkin verran rasittavaa
- melko rasittavaa
- hyvin rasittavaa

Onko työsi henkisesti ja/tai sosiaalisesti

- kevyttä
- melko kevyttä
- jonkin verran rasittavaa
- melko rasittavaa
- hyvin rasittavaa

Halutessasi perustele vastauksiasi edellisiin kysymyksiin:

Montako tuntia työskentelet viikossa keskimäärin?

Montako vapaapäivää pidät viikossa?

Montako viikkoa vuodessa pidät lomaa?

Pystytkö itse säätämään työmääräsi?

- erittäin paljon
- melko paljon
- jonkin verran
- vain vähän
- en lainkaan

Kuinka hyvin koet yleensä palautuvasi työsi aiheuttamasta kuormituksesta?

- hyvin
- melko hyvin
- kohtalaisesti
- melko huonosti
- huonosti

Mitkä ulkoiset tahot tai asiat vaikuttavat työmäärääsi?

Mitkä asiat auttavat sinua irrottautumaan työstä vapaalle? Mainitse 1-3 tärkeintä asiaa.

Mikä on työssäsi antoisinta? Mainitse 1-3 tärkeintä asiaa.

Mitkä asiat aiheuttavat sinulle eniten haittaa, ongelmia tai ahdistusta työssäsi? Mainitse 1-3 tärkeintä asiaa.

TOIMEENTULO 2011

Mikä oli **TÄRKEIN** toimeentulolähteesi vuonna 2011?

- kuvataiteilijan työ: teosmyynnit ja -tilaukset
- kuvataiteilijan työ: palkat ja palkkiot
- kuvataiteilijan työ: muu, mikä?
- apurahat kuvataiteilijan työhön
- kuvataiteeseen liittyvä työ, mikä?
- muu työ, mikä?
- muu, mikä? (esim. puolison tulot, äitiyspäiväraha, vanhempainraha, kotihoidon tuki, toimeentulotuki, opintotuki, työmarkkinatuki, eläke, pääomatulot, perintötulot)

Paljonko olivat VERONALAISET ANSIOTULOSI yhteensä vuonna 2011 (euroa)? Käytä apuna veroilmoitustasi tai esitä arvio.
Veronalainen eli ennakopidätyksen alainen tulo tarkoittaa tuloa, josta ei ole vähennetty veroja eikä tulon hankkimisesta koituneita ym. kustannuksia.

KUVATAITEILIJAN TYÖSTÄ saadun tulon osuus veronalaisista ansiotuloista (euroa).

Huom! Älä laske mukaan verottomia stipendejä, apurahoja tai palkintoja.

KUVATAITEESEEN LIITTYVÄSTÄ TYÖSTÄ saadun työn osuus veronalaisista ansiotuloista (euroa).

Kuvataiteeseen liittyvällä työllä tarkoitetaan alan erityistaitoja ja tietoja vaativaa työtä.

Jos sait vuonna 2011 apurahaa, minkä tyyppinen **APURAHA** oli kyseessä? Voit valita useita vaihtoehtoja.
Mainitse tässä myös taidepalkinnot.

- työskentely-/elinkustannusapuraha
- näyttökorvausapuraha
- kohdeapuraha (esim. näyttelyn järjestämiseen)
- muu apuraha tai palkinto, mikä?

Kuinka paljon sait apurahoja ja palkintoja yhteensä vuonna 2011 (euroa)?

Saitko kuvataiteen harjoittamisesta tuloa **ULKOMAILTA** (esim. näyttelyistä tai teosmyynneistä) vuonna 2011?

- kyllä
- en

Olitko **TYÖTTÖMÄNÄ TYÖNHAKIJANA** TE-toimistossa vuoden 2011 aikana?

- kyllä
- en

Kuinka monta kuukautta olit yhteensä työttömänä vuonna 2011?

KUVATAITEILIJAN TULEVAISUUS

Tämän osion kysymyksissä tulevaisuus viittaa vuoden 2025 paikkeille eli runsaan kymmenen vuoden päähän.

Mitkä seuraavista isoista kehityssuunnista vaikuttavat arviosi mukaan ENITEN kuvataiteilijan ammattikuvaan ja osaamistarpeisiin tulevaisuudessa? Valitse 1-3 vaihtoehtoa.

- väestön ikääntyminen
- ekologia/kestävän kehityksen vaatimukset
- monikulttuuristuminen
- kansainvälistyminen
- talouden globaalistuminen/yleiset taloudelliset muutokset
- hyvinvointivaltion ja julkisen sektorin muutokset
- teknologinen kehitys
- immateriaalisen tuotannon ja luovien toimialojen esiin nousu
- työn ja työelämän luonteen muutokset
- muu, mikä?
- ei mikään

Miten valitsemasi kehityssuunnat vaikuttavat kuvataiteilijan ammattikuvaan ja osaamistarpeisiin tulevaisuudessa? Perustele vastaustasi edelliseen kysymykseen:

Naisten osuus kuvataideopiskelijoiden ja ammatinharjoittajien keskuudessa on kasvanut parin viime vuosikymmenen aikana merkittävästi. Arveletko, että tämä muutos vaikuttaa kuvataiteilijan ammatin luonteeseen tulevaisuudessa?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

Perustele vastaustasi edelliseen kysymykseen:

Mitä osaamista kuvataiteilijoilta vaaditaan tulevaisuudessa? Arvioi kuvataiteilijan erityisosaamisen ja siihen olennaisesti kytkeytyvien tietojen ja taitojen merkitystä kuvataiteilijoiden työtehtävissä tulevaisuudessa. Huomaa asteikko!

ASTEIKKO: 0 = ei merkitystä kuvataiteilijoille, 1 = tärkeää joillekin kuvataiteilijoille, 2 = tärkeää monille kuvataiteilijoille, 3 = tärkeää kaikille kuvataiteilijoille.

	Merkitys tulevaisuudessa			
	0	1	2	3
taidealan tekniikoiden ja menetelmien tuntemus ja hallinta	☐	☐	☐	☐
taiteen historian, teorian ja käsitteiden tuntemus ja hallinta	☐	☐	☐	☐
nykyaiteen tuntemus	☐	☐	☐	☐
taidemaailman käytännöt ja toimintatavat	☐	☐	☐	☐
taiteen soveltava käyttö (esim. sosiaali- ja terveyssektorilla tai yritysvalmennuksessa)	☐	☐	☐	☐
taide julkisessa tilassa ja rakentamisessa	☐	☐	☐	☐
taiteellinen näkemys ja taiteilijaidenteetti	☐	☐	☐	☐
alan arvoperusta ja ammattieettiset periaatteet	☐	☐	☐	☐
oman toiminnan kytkeminen nykyaiteen kotimaiseen ja kansainväliseen kontekstiin	☐	☐	☐	☐
oman toiminnan kytkeminen laajaan kulttuuriseen, yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen kontekstiin	☐	☐	☐	☐
taiteidenvälinen osaaminen	☐	☐	☐	☐
taiteen ja tieteen välinen osaaminen	☐	☐	☐	☐
taiteellinen tutkimus	☐	☐	☐	☐
kuratointi	☐	☐	☐	☐
taidekritiikki	☐	☐	☐	☐
taidepedagogiikka	☐	☐	☐	☐
yleisötyö (taiteen ja yleisön lähentäminen) taidelaitoksissa tai vastaavissa	☐	☐	☐	☐

Mitä osaamista kuvataiteilijoilta vaaditaan tulevaisuudessa? Arvioi seuraavien yleisten tietojen ja taitojen merkitystä kuvataiteilijoiden työtehtävissä tulevaisuudessa. Huomaa asteikko!

ASTEIKKO: 0 = ei merkitystä kuvataiteilijoille, 1 = tärkeää joillekin kuvataiteilijoille, 2 = tärkeää monille kuvataiteilijoille, 3 = tärkeää kaikille kuvataiteilijoille.

	Merkitys tulevaisuudessa			
	0	1	2	3
yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot	☐	☐	☐	☐
verkottumistaidot	☐	☐	☐	☐
esiintymistaito	☐	☐	☐	☐
kirjalliset kommunikointitaidot	☐	☐	☐	☐
toinen kotimainen kieli (ruotsi tai suomi)	☐	☐	☐	☐
vieraat kielet	☐	☐	☐	☐
tiedotus- ja viestintäosaaminen	☐	☐	☐	☐
tietotekninen osaaminen	☐	☐	☐	☐
turvallinen työskentely ja työsuojelu	☐	☐	☐	☐
toiminta monikulttuurisessa ympäristössä	☐	☐	☐	☐
kestävän kehityksen periaatteet	☐	☐	☐	☐
ympäristöosaaminen	☐	☐	☐	☐
ongelmanratkaisutaito	☐	☐	☐	☐
kriittinen ajattelu ja kyseenalaistamisen taidot	☐	☐	☐	☐
tutkimus- ja kehittämistoiminnan perusteet ja menetelmät	☐	☐	☐	☐
hanketyö ja projektinhallinta	☐	☐	☐	☐
itseohjautuvuus, itsensä johtaminen	☐	☐	☐	☐
johtamistaidot, muiden johtaminen	☐	☐	☐	☐
työelämän toimintatavat ja työyhteisössä toimiminen	☐	☐	☐	☐
yhteiskunnallis-poliittinen vaikuttaminen	☐	☐	☐	☐
toiminnan suunnittelu ja organisoiminen	☐	☐	☐	☐
verotus-, kirjanpito-, taloushallinto- yms. asiat	☐	☐	☐	☐
tekijänoikeuskysymykset	☐	☐	☐	☐
sopimuskäytännöt	☐	☐	☐	☐
alihankintakäytännöt	☐	☐	☐	☐
teosten ja palveluiden hinnoittelu	☐	☐	☐	☐
rahoitussuunnitelman laadinta ja hallinta	☐	☐	☐	☐
rahoituksen haku	☐	☐	☐	☐
tuottaminen ja managerointi	☐	☐	☐	☐
yrittäjyyteen tai liiketoimintaan liittyvä osaaminen	☐	☐	☐	☐
markkinointiosaaminen	☐	☐	☐	☐
tuotteistaminen, kaupallistaminen, brändäys	☐	☐	☐	☐
asiakaslähtöisen toiminnan periaatteet	☐	☐	☐	☐
pedagoginen osaaminen	☐	☐	☐	☐

Halutessasi perustele vastauksiasi tai esitä näkemyksiäsi koskien kuvataiteilijoilta tulevaisuudessa vaadittavaa osaamista:

Miten todennäköisiksi arvelet omalla kohdallasi seuraavat seikat tulevaisuudessa?

ASTEIKKO: 1 = ei lainkaan tai vain vähän todennäköistä, 2 = ei todennäköistä mutta ei epätodennäköistäkään, 3 = melko tai erittäin todennäköistä.

	Todennäköisyys tulevaisuudessa		
	1	2	3
jatkan nykyisellä työpolulla ilman mainittavia muutoksia	☐	☐	☐
perustan perheen ja olen kotona lasten kanssa	☐	☐	☐
työskentelen ulkomailla	☐	☐	☐
osallistun kansainvälisten verkostojen toimintaan mutta asun Suomessa	☐	☐	☐
etenen taiteilijanurallani	☐	☐	☐
toimin eri ammatissa kuin nyt	☐	☐	☐
toimin eri taiteenalalla kuin nyt	☐	☐	☐
harjoitan kuvataiteilijan ammatin rinnalla toista ammattia	☐	☐	☐
en harjoita kuvataidetta ammattina	☐	☐	☐
toimin yhtä aikaa usealla taiteenalalla	☐	☐	☐
minulla on sopimus kotimaisen tai ulkomaisen galleristin kanssa	☐	☐	☐
käytän manageripalveluita	☐	☐	☐
teen taidealan opetustyötä	☐	☐	☐
toimin kuraattorina tai tuottajana	☐	☐	☐
sovellan kuvataiteellista osaamistani visuaalisen suunnittelun alueella	☐	☐	☐
teen taiteen soveltavan käytön hankkeita sosiaali- ja terveyssektorilla	☐	☐	☐
teen taiteen soveltavan käytön hankkeita yritysmaailmassa (esim. yritysvalmennus)	☐	☐	☐
teen yhteistyötä arkkitehtien ja kaupunkisuunnittelijoiden kanssa julkisen taiteen hankkeissa	☐	☐	☐
teen taidealan ulkopuolista työtä	☐	☐	☐
noudatan kestävä kehityksen periaatteita taiteen tekemisessä	☐	☐	☐
toimin työhuonekollektiivissa	☐	☐	☐
työskentelen jonkin aikaa apurahan turvin	☐	☐	☐
hankin yksityisen mesenaatin tai sponsorin työlleni	☐	☐	☐
haen rahoitusta työlleni crowdfundingin (joukkorahoituksen) kautta	☐	☐	☐
hankin kuvataidealan lisä- tai jatkokoulutusta	☐	☐	☐
hankin muun taidealan koulutusta	☐	☐	☐
hankin taidealan ulkopuolista koulutusta	☐	☐	☐
elän ainakin jonkin aikaa toimeentuloturvan varassa	☐	☐	☐
työskentelen yritysmuodossa kuvataiteilijana	☐	☐	☐
osallistun yhteiskunnallisten tai poliittisten liikkeiden toimintaan	☐	☐	☐
olen työvoimakoulutuksessa	☐	☐	☐
olen ainakin jonkin aikaa työttömänä	☐	☐	☐

Millaisia ammatillisia tulevaisuuden toiveita ja suunnitelmia sinulla on?

Sisältyykö ammatillisiin tulevaisuuden suunnitelmiisi lisä-, jatko- tai täydennyskoulutusta?

- kyllä, millä osaamisalueella?
- ei
- en osaa sanoa

Mitä parannettavaa kuvataiteilijakoulutuksessa mielestäsi olisi tulevaisuudessa?

Visioi vielä uusia tapoja, joilla kuvataiteilijoiden tietoja ja taitoja voitaisiin hyödyntää yhteiskunnassa entistä laajemmin:

Kiitos vastauksestasi!

Tässä voit antaa palautetta kyselylomakkeesta, josta on tarkoitus kehittää väline kuvataiteilijoiden osaamistarpeiden ennakointiin ja työelämään sijoittumisen seurantaan:

Halutessasi merkitse tähän nimesi ja puhelinnumerosi mahdollista myöhempää yhteydenottoa varten. Vastauksesi käsitellään tästä huolimatta nimettömästi ja luottamuksellisesti.

Liite 2. ECTS-projektissa (2006) määritellyt kuvataiteen koulutusohjelmakohtaiset kompetenssit

Ammattikorkeakoulujen osallistuminen eurooppalaiseen korkeakoulutusalueeseen

KOULUTUSOHJELMAKOHTAISET KOMPETENSSIT, 05/2006

Kuvataiteen koulutusohjelma

Laadintatyön vastuhenkilö	Anu Tuomi
Organisaatio	Turun ammattikorkeakoulu
Osoite	Linnankatu 54, 20100 Turku
Puhelin	010-553 5274, 050-598 5281
Sähköposti	anu.tuomi@turkuamk.fi

Koulutusohjelmakohtaiset kompetenssit Kuvataiteen koulutusohjelma	Osaamisalueen kuvaus
Kuvataiteen tradition osaaminen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tuntee taidemaalman käytäntöjä, nykyaiteen ilmiöitä ja taidehistorian perinteitä ▪ seuraa aktiivisesti taiteen ilmiöitä ▪ hallitsee kuvataiteen tekniikoita, välineitä ja työsuojelua teoriassa ja käytännössä ▪ osaa toimia taiteen kentällä ja esittää julkisesti työnsä tuloksia
Kuvallinen osaaminen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ osaa havainnoida ja tulkita ympäristöä ja muuttaa niitä erilaisiksi sisällöiksi ja taideteiksi ▪ hallitsee värin, muodon, tilan ja ajan kuvallisen ilmaisun keinot ▪ hallitsee kuvataiteen käsitteelliset lähtökohdat ▪ osaa hyödyntää luovuutta ja oman ilmaisun mahdollisuuksia visuaalisessa kulttuurissa ▪ tunnistaa laajenevan kuvataidekentän haasteet
Kuvataiteilijan identiteetin rakentaminen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tunnistaa oman ydiosaamisensa ja kykenee sen kehittämiseen ▪ ymmärtää taiteilijan ammatin harjoittamisen ja kehittämisen mahdollisuudet muuttuvassa yhteiskunnassa. ▪ osaa tehdä itsenäisiä taiteellisia valintoja ja toimia aktiivisesti taiteen kentällä ▪ tuntee ja hallitsee omia taiteellisia prosesseja ▪ kykenee arvioimaan ja analysoimaan omaa ja toisten tekemistä
Kuvataiteilijan yhteiskuntaosaaminen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tunnistaa yhteiskunnallisen näkökulman taiteilijan työssä ja osaa toimia yhteisöllisissä projekteissa ▪ ottaa kuvataiteilijana vastuun ympäristöstään eettisesti, esteettisesti ja tulevaisuusorientoituneesti ▪ osaa tarkastella kriittisesti ja rakentavasti ympäristöään ▪ hallitsee kyseenalaistamisen taidon ▪ tiedostaa alueellisen, kansallisen ja kansainvälisen taiteen toimintaa ▪ kykenee kantamaan vastuuta elinympäristönsä esteettisyydestä

Liite 3. Ammattikorkeakoulujen kuvataiteen nuorten koulutusohjelmien opetussuunnitelmat (2012–2013)

Tutkintonimike: Kuvataiteilija (AMK), laajuus: 240 op.

Kemi-Tornion AMK	Lahden AMK	Saimaan AMK	Satakunnan AMK
Ei pääaineita. Painotus: digitaalinen kuva.	Pääaineet: taidemaalaus, taidegrafiikka, kuvanveisto, muu-taide.	Pääaineet: taidemaalaus, taidegrafiikka, kuvanveisto, valokuvataide, korutaide.	Pääaineet: taidemaalaus, taidegrafiikka, kuvanveisto, esitystaide.
<p>PERUSOPINNOT 28 op</p> <p>Opiskelutaidot ja ammatillinen kasvu 13 op</p> <p>Ammattiorientaatio 15 op</p> <p>AMMATTIOPINNOT 92 op</p> <p>Taiteen perusopinnot 15 op</p> <p>Piirustus I ja Maalaus I 10 op</p> <p>Valokuvaus ja kuvankäsittely 5 op</p> <p>Nykytaide 15 op</p> <p>Animaatio ja multimedia 17 op</p> <p>3-ulotteisuus 12 op</p> <p>AMK:n tutkimustoiminta 7 op</p> <p>Julkaisutyö 7 op</p> <p>Piirustus II ja Maalaus II 8 op</p> <p>Valokuvaus 6 op</p> <p>Osaaminen, innovaatiot ja toiminta 3 op</p> <p>SUUNTAAVAT</p> <p>AMMATTIOPINNOT 60 op</p> <p>Animaatio III 0–15 op</p> <p>3D-animaatio 0–15 op</p> <p>Multimedia 0–15 op</p> <p>Verkkotaide 0–15 op</p> <p>Valokuvaus ja kuvankäsittely 0–15 op</p> <p>Monikanavajulkaisu 0–15 op</p> <p>Liikeakatemia 30–60 op</p> <p>Kansainväliset alan opinnot 15–30 op</p> <p>VAPAASTI VALITTAVAT</p> <p>OPINNOT 15 op</p> <p>Esim. Mediataide, Taidegrafiikka</p> <p>HARJOITTELU 30 op</p> <p>OPINNÄYTETYÖ 15 op</p> <p>Lähde: http://edu.token.fi/?DeptID=25534</p>	<p>PERUSOPINNOT 47 op</p> <p>AMK:n yhteiset opinnot 14 op</p> <p>Koulutusohjelman perusopinnot I 15 op (sis. esim. taiteen teoriaa ja historiaa)</p> <p>Koulutusohjelman perusopinnot II (sis. esim. valokuvaus) 18 op</p> <p>YHTEISET</p> <p>AMMATTIOPINNOT 66 op</p> <p>Kuvataiteilijan ammatti 5 op</p> <p>Piirustus 10 op</p> <p>Taidemaalaus 15 op</p> <p>Taidegrafiikka 12 op</p> <p>Kuvanveisto 15 op</p> <p>Muu-taide 9 op</p> <p>SYVENTÄVÄT</p> <p>AMMATTIOPINNOT 67 op</p> <p>Taidegrafiikka 0–64 op</p> <p>Kuvanveisto 0–64 op</p> <p>Taidemaalaus 0–64 op</p> <p>Muu-taide 0–64 op</p> <p>VAPAASTI VALITTAVAT</p> <p>OPINNOT 15 op</p> <p>HARJOITTELU 30 op</p> <p>OPINNÄYTETYÖ 15 op</p> <p>Lähde: www.lamk.fi/koulutus/opinto-opas/Documents/ops1213-ti-kuvataide.pdf</p>	<p>PERUSOPINNOT 83 op</p> <p>AMK:n yhteiset perusopinnot 11 op</p> <p>Kuvataiteen yhteiset perusopinnot 52 op</p> <p>Sis. mm.:</p> <p>Digitaalinen ilmaisu 10 op</p> <p>Muoto 10 op</p> <p>Viiva-väri-pinta 10 op</p> <p>Kuvataiteen yhteiset ammattiopinnot 20 op</p> <p>Anatominen piirustus I 6 op</p> <p>Kuvallinen ajattelu 6 op</p> <p>Taitelijä ja yhteiskunta 3 op</p> <p>Kuva ja sana 2 op</p> <p>Luento/näyttelypassi 3 op</p> <p>AMMATTIOPINNOT 47 op</p> <p>Taiteellinen työskentely, osat 1,2,3 & 4</p> <p>SUUNTAUTUMISVAIHTOEHDOT 50 op</p> <p>Grafiikka 0–38 op</p> <p>Kuvanveisto 0–38 op</p> <p>Maalaus 0–38 op</p> <p>Valokuvaus 0–38 op</p> <p>Koru 0–38 op</p> <p>VAPAASTI VALITTAVAT</p> <p>OPINNOT 15 op</p> <p>HARJOITTELU 30 op</p> <p>OPINNÄYTETYÖ 15 op</p> <p>Lähde: http://ops.saimia.fi/opsnet/disp/fi/ops_KoulOhjOps/tab/tab/sea?-ryhma_id=17504211&koulohj_id=16076926&valkiel=fi&stack=-push</p>	<p>PERUSOPINNOT 70 op</p> <p>Kuva ja havainto 15 op</p> <p>Grafiikka ja esitystaide 15 op</p> <p>Valokuva, video, mediaosaaminen ja veistos 15 op</p> <p>Maalaus 15 op</p> <p>Kieliopinnot 10 op</p> <p>AMMATTIOPINNOT 110 op</p> <p>Moduulirakenne:</p> <p>Maalaus I / Kuvanveisto I 10 op</p> <p>Maalaus II / Esitystaide I / Grafiikka I 15 op</p> <p>Kuvanveisto II / Esitystaide II / Grafiikka II 15 op</p> <p>Maalaus III / Kuvanveisto III 15 op</p> <p>Maalaus IV / Kuvanveisto IV / Esitystaide III / Grafiikka III 15 op</p> <p>Maalaus V / Kuvanveisto V 10 op</p> <p>Maalaus VI / Kuvanveisto VI 15 op</p> <p>Maalaus VII / Esitystaide IV / Grafiikka IV 15 op</p> <p>VAPAASTI VALITTAVAT</p> <p>OPINNOT 15 op</p> <p>HARJOITTELU 30 op</p> <p>OPINNÄYTETYÖ 15 op</p> <p>Lähde: https://samk.solenovo.fi/opsnet/disp/fi/ops_KoulOhjOps/tab/tab/sea?ryhma_id=5409883&koulohj_id=2300521&valkiel=fi&stack=-push</p>

Tampereen AMK	Turun AMK	YH Novia
Ei pääaineita. Monialainen.	Pääaineet: Taidemaalaus, taidegrafiikka, kuvanveisto, piirustus, valokuva.	Specialkompetenser: måleri, skulptur, rörlig bild.
<p>PERUSOPINNOT 120 op</p> <p>Orientoivat opinnot 2 op</p> <p>Havaintoprosessit 25 op</p> <p>Taiteen diskurssit 35 op</p> <p>Taiteen diskurssit 5 op</p> <p>Taidehistoria 7 op</p> <p>Kulttuurintutkimus ja estetiikka 5 op</p> <p>Proseminaari ja tutkielma 7+5 op</p> <p>Kieliopinnoja</p> <p>Taiteen merkityksellistäminen 30 op</p> <p>Yksityinen/ julkinen tila 5 op</p> <p>Taiteellisen työskentelyn perusteet 2 10 op</p> <p>Nykytaiteen esityskäytännöt 15 op</p> <p>Taiteellisen toiminnan reflektio 15 op</p> <p>Liikkuvan kuvan perusteet 10 op</p> <p>AMMATTIOPINNOT 60 op</p> <p>Pääasiassa 10 op opintojaksoja, esim.: Videotaide, Äänitaide, Paikkasidonnainen taide, Kuvanveisto, Taide prosessina, Mediataidenäytely, Yhteisötaide, Taiteen tuottaminen, Maalaus 1, Valokuvataide 1</p> <p>Elokuvallinen taideteos, Animaatiotyöpaja</p> <p>VAPAASTI VALITTAVAT OPINNOT 15 op</p> <p>HARJOITTELU 30 op</p> <p>OPINNÄYTETYÖ 15 op</p> <p>Lähde: http://opinto-opas.tamk.fi/ops/opas/ops/kops.php?y=2011&c=959&lang=fi</p>	<p>PERUSOPINNOT 31 op</p> <p>AMK:n yhteiset opinnot 14 op</p> <p>Taideakatemia yhteiset opinnot 17 op</p> <p>AMMATTIOPINNOT 64 op</p> <p>Kuvallisen ilmaisun perusteet 5 op</p> <p>Valokuvauksen perusteet 5 op</p> <p>Videotaiteen perusteet 5 op</p> <p>Nykytaide I & II 10 op</p> <p>Taide ja yhteiskunta I & II 10 op</p> <p>Kuvataiteen historia 6 op</p> <p>Taiteilijan teksti- ja vuorovaikutustaidot 5 op</p> <p>Analyysitaidot 5 op</p> <p>Kuvataiteen työpajat 5 op</p> <p>Taiteilijakäytännöt 8 op</p> <p>SUUNTAAVAT</p> <p>AMMATTIOPINNOT 75 op</p> <p>Kuvataiteen suuntaavat ammattiopinnot / Valokuvan suuntaavat ammattiopinnot 25 op</p> <p>Kuvataiteen suuntaavat ammattiopinnot 25+25 op (Grafikka, Kuvanveisto, Maalaus, Piirustus, Valokuva)</p> <p>VAPAASTI VALITTAVAT OPINNOT 15 op</p> <p>HARJOITTELU 30 op</p> <p>OPINNÄYTETYÖ 25 op</p> <p>Lähde: https://ops.turkuamk.fi/opsnet/disp/fi/ops_KoulOhjOps/tab/tab/sea?ryhma_id=3609292&koulOhj_id=2754719&stack=push</p>	<p>GRUNDSTUDIER 48 op</p> <p>Allmänna studier 15 op</p> <p>Branschspecifika studier 39 op (sis. mm. konsthistoria, kulturkunskap, nutidskonst)</p> <p>YRKESSTUDIER 132 op</p> <p>Laboratorium 1, basstudier 33 op esim.</p> <p>Skulptur 1, 2 & 3 9 op</p> <p>Teckning 2 3 op</p> <p>Foto 1 & 2 6 op</p> <p>Video 1 & 2 6 op</p> <p>Laboratorium 2, introduktion i ateljé- och studioarbete 18 op</p> <p>Måleri 1 & 2 6 op</p> <p>Rörlig bild 6 op</p> <p>Laboratorium 3 - relationellt arbete 9 op</p> <p>Sis. esim. Kulturkunskap och samtidskonst, Natur</p> <p>Individuellt uttryck 69 op</p> <p>Sis. mm. Ateljé- och studioarbete 1, 2 & 3 18 op</p> <p>Workshop 1 & 2 6 op</p> <p>Portfolio 1 & 2 6 op</p> <p>Konstnärlig process 1, 2 & 3 18 op</p> <p>Projekt 1, 2 & 3 9 op</p> <p>VALFRJA STUDIER 15 op</p> <p>PRAKTIK 30 op</p> <p>LÄRDOMSPROV 15 op</p> <p>Lähde: https://intra.novia.fi/laroplaner2012-13/?id=3434#</p>

Liite 4. Laadullisen ennakoinnin arviointi ja kehittäminen

Vastaajien palaute kyselylomakkeesta

Kyselylomakkeen lopussa vastaajilla oli mahdollisuus antaa palautetta kyselystä. Tilaisuuteen tarttui 66 vastaajaa, joskin usea heistä kommentoi lomakkeen sijasta laajemmin koulutus- tai kulttuuripolitiikkaa. Lähes puolet saadusta palautteesta oli positiivista tai sisälsi jonkin positiivisen huomion. Kyselyä kiitettiin etenkin hyvistä kysymyksistä ja siitä, että näitä asioita ja tätä aihetta tutkitaan. Vastaajat myös toivoivat, että kysely saisi aikaan jotain todellista muutosta.

Kiitos että teette tätä työtä. Tämä tuntuu tarpeelliselta. Oli myös mukava vastata, kun näiden asioiden kanssa on ollut pahoissa kriiseissä koulusta valmistumisen jälkeen ja puhe siitä on monesti tuntunut loppumattomalta narinalta kun samat asiat kuulee kaikilta hiljattain valmistuneilta. Ehkä kyselystä saadut tulokset aikaan saavat jotain konkreettista muutosta. Hienoa että näitä tarpeita kartoitetaan ja kuvataiteilijoita kuunnellaan. (V147.)

Yksi vastaaja kiteyttää palautteessaan juuri sen, mihin kyselyllä pyrittiin, eli ottamaan huomioon kuvataiteilijoiden erityislaatuisuus ja moninaiset tilanteet:

Minusta kysely oli aika hyvä ja siinä pystyi aika hyvin yksilöimään oman tilanteensa. Moneen kyselyyn olen vastannut tai yrittänyt, mutta niissä vastausvaihtoehdot ovat olleet sellaisia, että minun monimuotoisessa tilanteessani niihin ei ole saanut vastattu mitenkään järkevästi. Niissä vastausvaihtoehdot ovat pakotaneet minut vastaamaan, etten tee käytännössä mitään taiteeseen liittyvää, kun en työskentele täysipäiväisenä taiteilijana tai en ole töissä alalla jollakin. Minusta kuitenkin olen myös taiteilija ja toimin siinä ammatissa, vaikken tässä hetkessä pystykään siihen perhe- yms. syistä pysty nyt keskittyä kokonaan. Varmasti sekin aika tulee, kun aikaa on paremmin. (V79.)

Negatiivisesta palautteesta suuri osa koski kyselyn pituutta ja raskautta. Pari vastaajaa ehdottikin jotakin palkintoa tai arvontaa kyselyyn vastanneille. Myös useiden kysymysten pakollisuus sai kritiikkiä.

Olen aivan poikki. Mulla mennyt yli tunti tämän täyttämiseen. Jokin palkinto tästä kiitos olisi tervetullut! Taas tekee kuvataiteilija työhönsä liittyvää asiaa palkatta. (V170.)

Olis kyllä jonkun lahjakortin arvonnain voinu tähän liittää kun oli näin HELVETIN pitkä kysely.

Älkää ihmetelkö jos saatte puolitäysiä lomakkeita. (V41.)

Aivan liikaa kysymyksiä, aivan liian henkilökohtaisia ja ei mihinkään olisi PAKKO vastata. – –. (V85.)

Kyselylomakkeen ymmärrettävyyttä ja siinä käytettyä kieltä arvosteltiin (esimerkiksi ”osaaminen”). Osaa kysymyksistä pidettiin vaikeina ymmärtää tai epämääräisesti muotoiluina. Tämä koski mm. jakoa taiteellisen työn, taiteeseen liittyvän työn ja muun työn kesken, jota vastaajat kommentoivat jo asianomaisen kysymyksen

yhteydessä. Osa kiinnitti huomiota siihen, että kysymysten tai koko kyselyn taustalla vaikutti olevan impliittisiä oletuksia, jotka eivät soveltuneet heidän omaan tapaukseensa. Osa vastaajista piti esimerkiksi edellä mainittua työn lajien kolmijakoa ulkoa annettuna ja itselleen sopimattomana.

En ymmärtänyt kaikkia kysymyksiä, tosin en kuvitellut elättäväni itseäni kuvataiteilijana, joten ehkä en ollut oikeaa koeryhmää. (V190.)

Jotkut kysymykset ehkä hieman epäselkeät, en aina tiennyt minne sijoittuvat (taide-, tai ns. muu työelämä). – –. (V56.)

Oli raskas kyselylomake. Voisi jättää vaatimatta lisäselvityksiä ja jättää ne vapaaehtoisiksi. Ja joissain oli hiukan huonoja vaihtoehtoja, kuten esim. mikä on vaikeuttanut työskentelyäsi, kohdasta puuttui sairaus, työvälineiden ja -työtilojen puute. (V175.)

Kuvataidetyötä ja alaan liittyvää työtä ei voi erottaa monenkaan taiteilijan kohdalla. (V164.)

Kysely on liian pitkä ja kapulakielinen: osaamisalue, osaamistarve, osaaminen. (V117.)

Osa kysymyksistä oli aika epämääräisiä (esim. kuvataiteilijan osaamistarpeet tulevaisuudessa). Siinä yleistettiin kuvataiteilijat yhdeksi homogeeniseksi ryhmäksi, eikä huomioitu, että yhteiskunnassa on hyvä olla monenlaisia taiteilijoita. (V25.)

Muutama vastaaja huomautti, että lomake olisi ollut syytä olla myös ruotsiksi, sillä kaikki kuvataiteilijaksi valmistuneet eivät välttämättä osaa suomea. Tästä saimme palautetta vastaajilta myös sähköpostitse. Kyselyn avoimiin vastauksiin oli kuitenkin mahdollista vastata myös ruotsiksi, mitä eivät kaikki ruotsinkieliset olleet huomanneet.

– –. Olisin myös toivonut, että lomake olisi ruotsiksi myöskin (vai enkö vaan tajunnut löytää sitä?), erityisesti kun Noviakin oli mukana tässä. Tiedän monia, jotka ei osaa sanaakaan suomea Pohjanmaalta. (V56.)

– –. Ja vaikka olen kaksikielinen, äidinkieleni on ruotsi, joten välillä luetun ymmärtäminen ja vastausten kirjoittaminen aiheutti turhankin paljon mietintätaukoja. Seuraava lomake voisi olla ruotsi-suomi vaihtoehdoilla varustettuna, jos se vain on mahdollista. (V29.)

Muutamia vastaajia huoletti kyselyn anonymiteetti. Taustatieto-kysymykset koettiin liian tarkoiksi ja tungeteleviksi. Kyselylomakkeen ensimmäisellä sivulla sekä lähetekirjeessä todettiin useaan kertaan, että vastaukset käsitellään ja raportoidaan nimettömästi ja luottamuksellisesti. Lisäksi olisi ollut aiheellista huomauttaa, että lomakevastauksia ei yhdistetä muista lähteistä peräisin oleviin tietoihin.

Jos olisin vastannut kysymyksiin rehellisesti, saisitte tietää nimeni vaivattomasti. Montakohan saman synnyinpaikan, syntymäajan, sukupuolen, nykyisen asuinkunnan omaavaa löytyy samana vuonna samasta koulusta valmistunutta. Aivan liian tarkkoja uteluita suoraan sanoen. (V85.)

Varsin tarkkoja kysymyksiä. Eli siten ei siis mitenkään nimetöntä meininkiä. Eli kun kirjoitin asuin- ja työskentelypaikkakuntani kaavakkeeseen, se rajaa vastaukset varsin tarkasti minuun, sillä liekö täällä muita amk-kuvataiteilijoita. Mutta eipä tuo kai haittaa. – –. (V86.)

Osa palautteesta koski yksittäisiä kysymyksiä tai teemoja. Palautetta yksittäisistä kysymyksistä annettiin runsaasti myös niihin liittyvien avokysymysten vastauksissa. Esimerkiksi kuvataiteilijan amk-koulutuksen puutteita ja ansioita koskevaan kysymykseen vastaaminen saatiin kokea hankalaksi, jos opinnoista oli kulunut jo useita vuosia.

Tavallaan oli hankalaa vastata, kun peruskoulutus eli AMK-tutkinto on niin kaukaa kuin vuodelta 2001 ja ylempi AMK-tutkinto on paljon tuoreempi. Koulutuksesta ei edes muista enää kunnolla. Ja omaa ajankäyttöä on vaikea kuvailla ja tekemistä. Nytkin käytän työaikaani tämän kyselyn täyttämiseen... (V144)

Sukupuolta koskevan kysymyksen dikotomisesta jaottelusta naisiin ja miehiin saatiin palautetta usealta vastaajalta (myös sähköpostitse). Lomakkeeseen on syytä jatkossa ottaa mukaan vaihtoehto ”muu”.

Sukupuolivähemmistöt oli jätetty tämän kyselyn ulkopuolelle laittamalla kyselylomakkeeseen vaihtoehdoksi vain nainen tai mies. Heitin nopalla tämän kohdan ja sain vastaukseksi mies.(V27.)

Oman ajankäytön arviointi ja tekemisten luokittelu eivät myöskään olleet helppoja tehtäviä kaikille vastaajille. Päivät, viikot, kuukaudet ja vuodet olivat keskenään hyvin erilaisia. Yhden vastaajan kommenttien pohjalta nouseekin ehdotus, että poikkieleikkaustarkastelun sijaan vastaajaa voitaisiin pyytää kuvailemaan taiteenharjoittamistaan laajana kokonaisuutena niin talouden kuin taiteellisen kehityksenkin näkökulmista.

Taiteilijan tulotason arviointi vuoden 2011 perusteella antaa todella suppean kuvan kokonaisuudesta, sillä jokainen vuosi on hyvin erilainen. Mielestäni kyselylomake ei ottanut tarpeeksi huomioon alan luonnetta ja sitä, että taiteilijan kehitystä ja taloutta ei voi arvioida kuin kokonaisuutena eikä yksittäisinä jaksoina. (V178.)

Lomake oli hyvä ja asiantunteva, mutta joiltakin kohdilta hieman joustamaton (viikottaiset/kuukausittaiset työtunnit). Esim. omassa tilanteessani olen tällä hetkellä apurahalla, mutta teen n. kerran kuussa tai harvemmin freelance -kuvittajan töitä. (V104.)

Kyselyn tulevaisuusosio koettiin jossain määrin hankalaksi, joskin mielenkiintoiseksi. Muutama vastaaja pohti sitä, kuinka erottaa tulevaisuuteen katsottaessa omat toiveet ja toisaalta todennäköiseksi katsomansa kehityksen. Vastaajat ihmettelivät myös sitä, kuinka tutkijat voivat heidän arvioitaan hyödyntää.

Viimeisten sivujen tulevaisuuteen katsominen oli vaikea osuus. Ihan mielenkiintoinen kuitenkin, ja pisti ajattelemaan tärkeitä asioita mitä ei ehkä tajua muuten ajatella. – –.(V29.)

Ihmetyttää tämä tulevaisuusvisiointi, vaikea vastata ilman, että ei vaan laittaisi omia toiveitaan tai vastaisi tähän hetkeen perustuen. Ja tosiaan ei me olla mitään ennustajia, vaikea nähdä, miten näitä voi tutkimuksellisesti käyttää hyväksi. (V47.)

*Osa valinnoistani perustuu enemmän toiveeseen kuin olettamukseen, koska toivoisin, etteivät kuva-
taiteilijat joudu kovin pitkälle kaupallistamaan toimintaansa, vaikka niin voi kuitenkin tapahtua. (V37.)*

*Puuduttavaa tekemistä, jotenkin epämääräisesti asetettuja kysymyksiä. Arvioi tulevaisuutta?? Millä aika-
janalla??? Missään ei myös kysytty, onko tulevaisuuden arviot hyviä vai meneekö kaikki vain huonompaan
suuntaan. Sitä mitä taiteilijoilta odotetaan-menee huonompaan suuntaan! – –. (V107.)*

Muutama vastaaja arvosteli kyselyä kokonaisuutena sekä ounasteli sen mahdollisia tarkoituspäriä. Kysely-
lomakkeen arvosteltiin jääneen kiinni vanhentuneisiin käsityksiin kuvataiteesta. Lomake näytti myös painot-
tavan liiaksi kuvataiteen hyödyntämistä ja soveltamista sen itseisarvon kustannuksella.

*Kyselylomake oli pelottava, sillä se sai asian näyttämään siltä, että kuvataide on mitätöntä, ellei siitä saada
puristettua enemmän hyötyä irti. (V45.)*

*Kyselylomake oli tehty lähinnä taulunmaalaajille. Vaikutti, että kaavakkeen tekijät eivät tunne oikeaa työ-
elämää juuri ollenkaan ja ovat sulkeutuneita. Kuvataiteilijan nimike on nykyään liian suppea, jos on erikois-
tunut johonkin muuhun kuin apurahan hakemiseen. Lomakkeesta puuttuu 3d-grafiikka digitaalinen taide,
joka on olennainen osa kuvataidetta ainakin nykyään. Lomake on kuin tehty 80-luvulla ja päivitetty pienin
muutoksin. Olen itse futuristi ja lomake on jämähtänyt vielä viime vuosituhanneille. (V3.)*

*Taiteilijan ja taiteen on tietenkin muututtava ajassa ja näitä tarpeita on toki hyvä pohtia... Kyselyssä oli tur-
hauttavaa se, että se keskittyi niin suuresti siihen, pitäisikö taiteilijan olla yhdistelmä taiteilijaa ja kerhon-
vetäjää tai vaikka taiteilijaa ja hyvinvointipalvelun tuottajaa. Moni taiteilija toki soveltaa osaamistaan
monenlaisissa projekteissa, ja se on ihan hyvä juttu, mutta mielestäni niitä asioita on aika vaikea lähteä
AMK-opinnoissa opettamaan. 4 vuotta on lyhyt aika jo pelkästään siihen, että ymmärtää auttavasti perus-
asioita taiteesta. Joten kuvataiteilijan koulutukseen ei mielestäni mitenkään voi mahduttaa näitä opintoja.
Opiskelijoilla on täysi työ yrittää neljässä vuodessa saada käsitys siitä mitä taide voi olla ja miten sitä itse
haluaa lähestyä. Ehkä jonkinlaisilla lyhyillä jatkokoulutuksilla voitaisiin kehittää niiden taiteilijoiden sovel-
tavaa osaamista, jotka sitä haluavat. (V45.)*

*"Taiteilijoiden osaamistarpeet" kuulostaa jo itse sanana aika epämukavalta, toki tarvitaan keskustelua,
siitä mikä on taiteen ja taiteilijoiden rooli yhteiskunnallisina toimijoina, mutta loppujen lopuksi taiteessa on
kysymys radikaalista vapauden alueesta, ja kysymys on siitä, löytyykö tuolle toiminnalle yhteiskunnallista
tukea.(V108.)*

Palautteessa toivottiin myös, että lomakkeessa olisi kerrottu selkeästi, missä tuloksista tiedotetaan. Lomak-
keessa mainittiin, että raportti ilmestyy Cuporen ja Työterveyslaitoksen yhteisenä nettijulkaisuna. Molempien
tahojen internetosoitteet löytyivät lomakkeesta, mutta raportin tarkempaa ilmestymispaikkaa ei ilmoitettu.

*– –. Lopussa voisi mainita, missä paikoissa tutkimuksen tekijä tiedottaa tuloksista, missä verkkojulkaisu
on luettavissa. Tekijän kotisivuilla vai missä? Mielestäni osallistujille olisi hyvä tarjota mahdollisuus vaivat-
tomasti tutustua halutessaan kyselyn tuloksiin. Kyselyn lopussa voisi olla kohta, jos vastaaja haluaa, että
verkkojulkaisu (tms. jossa kyselyn tulokset on luettavissa) lähetetään esim. sähköpostiin, jos se on mahdol-
lista. (V97.)*

Tutkijaryhmän arvio ennakointimenetelmäpaketin toimivuudesta ja sen edelleen kehittämistä

Kyselylomakkeesta sekä tulevaisuustyöpajoista on ollut tarkoitus luoda menetelmäpaketti käytettäväksi kuvataidealan ennakoinnissa myös myöhemmin vuosina. Tässä osiossa arvioidaan tiiviisti menetelmäpaketin toimivuutta ja tehdään parannus- ja kehittämisehdotuksia sen jatkokäyttöä varten.

Lomake

Lomaketta ei ollut laadittu kertaluontoista kyselyä varten vaan pidempiaikaisen laadullisen ennakoinnin työkalun kehittämiseksi. Tutkimuksen osana toteutettu kysely on toiminut lomakkeen testinä. Kyselylomakkeen voidaan arvioida toimineen hyvin tavoitteessaan nostaa esiin niitä kuvataiteilijan koulutukseen ja työhön liittyviä erityispiirteitä, jotka eivät tule näkyviin olemassa olevista yleiskyselyistä ja tilastoista. Kyselylomakkeessa ja kyselyn toteuttamisessa on kuitenkin useita asioita, joita olisi syytä parantaa ja jotka tulisi ottaa jatkossa huomioon.

Kyselyn vastausprosentti jäi varsin matalaksi, ja vastausprosentin korottamiseen tulisikin kyselyä uusittaessa erityisesti panostaa. Ongelmana oli erityisesti tutkimusjoukon tavoittaminen sähköpostin ja sähköisten tiedotteiden kautta. Perinteinen postikysely yhdistettynä mahdollisuuteen täyttää lomake sähköisesti voisi yhä olla harkitsemisen arvoinen vaihtoehto tutkimusjoukon kattavammaksi tavoittamiseksi. Perinteinen postikysely saattaa miellyttää tämäntyyppisissä taiteilijatutkimuksissa vastaajia enemmän kuin sähköinen lomake. Taiteen keskustoimikunnan (nyk. Taiteen edistämiskeskuksen) taiteilijan asema -kyselyssä mahdollisuutta sähköiseen vastaamiseen käytti ainoastaan seitsemän prosenttia vastaajista (Rensujeff 2013, tulossa). Postikyselyn kustannukset ovat kuitenkin korkeammat kuin nettikyselyn.

Suurempi vastausprosentti tekisi aineistosta tilastollisesti edustavamman ja mahdollistaisi tulosten yleistämisen tutkimusjoukkoon. Lisäksi se mahdollistaisi oppilaitoskohtaisen vertailun, jos tällaista halutaan tehdä; nyt se ei ollut tavoitteenakaan. Toisaalta kaikissa lomakkeen osioissa vastausprosentilla ei kuitenkaan ole niin suurta merkitystä, sillä yksikin uusi näkemys tai ehdotus avovastauksissa voi olla koulutus suunnittelun kannalta arvokas. Näin on erityisesti lomakkeen viimeisessä, tulevaisuutta koskevassa osiossa. Vastausprosentin pienyydestä huolimatta aineistoa voidaan avokysymysten osalta pitää runsaana.

Vastausprosenttiin vaikuttivat vastaanottajien saavuttamisen ongelmien lisäksi myös muut seikat. Osa kyselyn saaneista vastaajista on jättänyt vastaamisen kesken, osa jättänyt kokonaan aloittamatta. Näiden tapauksien välttämiseksi olisi tärkeää kiinnittää huomiota kyselyn yleiseen houkuttelevuuteen ja vastaamisen sujuvuuteen. Keinoja vastausprosentin nostamiseksi olisi muitakin. Yksi keino vastausprosentin nostamiseen olisi voinut olla jonkin palkinnon arpominen vastanneiden kesken.

Ongelmallisinta lomakkeessa oli sen pituus ja raskaus, mitä myös iso osa vastaajien antamasta negatiivisesta palautteesta koski. Ikäväksi koettiin myös useiden kysymysten pakollisuus. Vaikka lomakkeesta oli pyritty karsimaan asiaan kuulumattomia teemoja pois, siihen jäi lähes 90 kysymystä, joista useissa oli alakohtia. Monivalintakysymyksiä oli 44 ja varsinaisia avokysymyksiä 22. Myös monivalintakysymykset sisälsivät usein

avoimen vaihtoehdon ”muu, mikä?” tai mahdollisuuden tarkentaa valittua vaihtoehtoa. Kysymyksistä 52 olivat pakollisia eli vastaaja ei päässyt lomakkeella eteenpäin vastaamatta niihin. Turhia kysymyksiä ei lomakkeella ollut siitä näkökulmasta, että vastaukset olisivat olleet irrelevantteja tutkimuksen teeman kannalta.

Monivalintakysymykset avokysymysten sijaan olisivat voineet keventää kyselyä, toisaalta avokysymyksissä vastaajilla on mahdollisuus nostaa esiin ennakkokäsityksistä ja oletuksista poikkeavia näkemyksiä, mikä juuri oli kyselyn keskeisiä tarkoituksia. Jatkossa lomakkeen lyhentämiseen voidaan saada osviittaa siitä, että moniin avokysymyksiin saatiin samantyyppisiä vastauksia, esimerkiksi taiteilijoiden toimeentulon ongelmat toistuivat.

Vastaajat huomauttivat toistuvasti lomakkeessa käytetyistä opetushallinnon ja luovan alan kehittämisen termeistä (”osaamistarpeet”, ”yrittäjäyys” jne.) sekä muutoinkin hankalista ilmaisuista. Yksinkertaisemmat ja neutraalimmat ilmaukset tietyin paikoin olisivat helpottaneet myös vastausten tulkintaa. Termiä osaamistarpeet olisi kannattanut välttää kysymysten lisäksi jo otsikossa, joka on voinut saada monia kavahtamaan koko kyselyä. Houkuttelevalla otsikolla on suuri merkitys vastausinnon kannalta. Kielellisillä valinnoilla voitaisiin mahdollisesti edistää myös sitä, että kuvataiteilijat kokisivat kyselyn palvelevan omia intressejään eikä pelkästään hallinnon tarpeita.

Lomakkeesta olisi ollut syytä olla tarjolla myös ruotsinkielinen versio. Tästä saimme palautetta vastaajilta sekä lomakkeesta että sähköpostitse. Yrkeshögskolan Novian edustaja Leif Strengell totesi palautteessaan, että monet lomakkeen kysymysmuodoista olivat vaikeita ruotsinkielisille. Huomautus oli aiheellinen, mutta valitettavasti tutkimuksen budjetti ei sallinut lomakkeen kääntämistä. Myös englanninkielinen versio saattaa olla jatkossa tarpeellinen.

Kysymysten järjestys lomakkeella vaikutti toimineen yleisesti ottaen hyvin. Kyselyn teemat ja kysymykset etenivät loogisesti eivätkä vastaajatkaan kommentoineet sitä negatiivisesti. Muutama yksittäinen kysymys olisi voinut sopia paremmin jonkin muun otsikon alle, mutta selkeät perustelut kysymysten sijainnille nykyisellään paikallaan olivat olemassa.

Vastaajien vastaukset eivät olleet aina tutkijoiden näkökulmasta johdonmukaisia, minkä vuoksi joitakin lomakkeita jouduttiin tarkistamaan sisäisen logiikan kannalta. Erityisesti kuvataiteilijan ammatissa toimimisen suhteen annettiin eri kohdissa keskenään ristiriitaiselta vaikuttavia vastauksia. Osin kyse lienee kysymysmuotojen tai vastausvaihtoehtojen vivahde-eroista. Kuvataiteilijoiden tilanteet ovat ylipäätään niin monimuotoisia, että lomakekysely ei kykene ottamaan koko kirjoa yhdenvertaisesti huomioon. Mahdollisuus tarkentaa useita monivalintakysymysten vastauksia avokysymyksissä auttoi tutkijoita tulkitsemaan rastitusten logiikkaa ja antoi arvokasta lisätietoa. Kuvataiteilijan ammatissa toimimiseen annettujen vastausten vaihtelu oli ongelma sen vuoksi, että lomakkeeseen oli rakennettu hyppy sen perusteella, valitsiko vastaaja tietyssä kysymyksessä vaihtoehdon ”olen jo lopettanut kuvataiteen harjoittamisen ammattina” tai ”en ole koskaan harjoittanut kuvataidetta ammattina?”. Tällainen henkilö ei vastannut lomakkeella myöhemmin esitettyihin taiteellista toimintaa ja ammattikuvaa koskeviin kysymyksiin.

Ennen seuraavan kyselyn tekemistä on syytä paneutua vielä kerran huolellisesti kuvataiteilijan työn luonnetta ja ammatin harjoittamista koskevien kysymysten muotoiluun. Vastausten perusteella myös kuvataiteilijoiden keskuudessa vallitsee näistä asioista toisistaan poikkeavia näkemyksiä, joten ongelmana eivät ole vain kohdejoukon ja tutkijoiden käsitysten (tai yhteiskunnassa vallitsevien normien) väliset eroavuudet. Lomakkeeseen

on syytä liittää avokysymys siitä, mitä vastaaja ymmärtää kuvataiteilijan työn sisältävän. Tällöin saataisiin selville esimerkiksi, mitä kaikkea kuvataiteilija tekee peliteollisuuden alalla. Samoin tulisi paremmin näkyviin se, laskeeko vastaaja kuvataiteilijan työhönsä esimerkiksi kirjanpidon ja markkinoinnin.

Vastaajien huomio siitä, että lomakkeeseen sisältyi paikoin implisiittisiä olettamuksia, on otettava jatkokehittelyssä vakavasti. Lomakkeen taustalla vaikutti osalle vastaajista olevan tietty käsitys siitä, mitä kuvataiteilija tekee, missä kontekstissa hän toimii ja millainen toimeentulostrategia hänellä on. Nämä olettamukset näkyivät esimerkiksi siinä, millaisia valmiita vastausvaihtoehtoja tarjottiin. Tilannetta helpotti se, että miltei kaikissa kysymyksissä oli tarjolla myös vaihtoehto ”muu, mikä?”. Silti valmiit vaihtoehdot loivat käsitystä siitä, millainen kuvataiteilijan ajatellaan olevan ja missä ja miten hänen ymmärretään toimivan. Osalle vastaajista tämä malli luontui kuin hansikas käteen, osa ei kyennyt tunnistamaan siitä omaa tapaansa toimia.

Lomakkeeseen oli ajankohtaiseen keskusteluun pohjautuen sisällytetty runsaasti kuvataiteen soveltavaan käyttöön suoraan tai välillisesti liittyviä kysymyksiä. Vaikka niiden avulla oli tarkoitus yksinkertaisesti kartoittaa vastaajien osallistumista tällaisiin hankkeisiin tai kiinnostusta niihin, moni heistä näki kyselyn taustalla pyrkimyksen edistää kulttuurin välineellistä käyttöä. Jatkossa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että lomake ei anna vaikutelmaa erityisistä kulttuuri- tai koulutuspoliittisista kytkennöistä.

Taiteilijoiden työmarkkinatilannetta ja toimeentulomalleja tiedusteltiin lomakkeella kahdessa kohtaa. Ensimmäisessä kohdassa kyse oli kyselyhetken (-viikon) työtilanteesta ja toisessa tulolähteistä ja tasosta vuonna 2011. Työtuntien määrää kysyttiin kyselyviikon osalta työtilanteen yhteydessä sekä koko vuoden keskimäärän osalta työssä jaksamista ja hyvinvointia koskevassa osiossa. Nämä kysymykset antoivat kuvaa työtilanteen ja toimeentulon eri puolista mutta samalla ne kuormittivat lomaketta. Jatkossa näiden teemojen käsittelyä on syytä tiivistää.

Ennakoinnin näkökulmasta tärkein osio oli sijoitettu lomakkeen loppuun. Lomakkeen pituus ja raskaus verotti tässä vaiheessa jo monen vastaajan voimia paneutua asiaan. Tulevaisuusosiossa käytettiin paljon osaamistarpeen kaltaisia kankeita opetushallinnon termejä. Samoin siellä oli runsaasti kuvataiteen kentällä kiistanalaisia termejä, kuten yrittäjyys, liiketoiminta ja markkinointiosaaminen. Nämä sinänsä neutraalit käsitteet viittaavat kontekstista johtuen tiettyihin kulttuuri- ja elinkeinopoliittisiin keskusteluihin ja hankkeisiin.

Tulevaisuudessa vaadittua osaamista koskevissa kysymyksissä kokeiltiin tavanomaisesta poikkeavaa asteikkoa, jonka tarkoituksena oli korostaa ajatusta siitä, että tarvitaan erilaisia kuvataiteilijoita. Jotkin tiedot ja taidot ovat kaikille tarpeellisia, mutta osaan voidaan erikoistua. Asteikko tuntui toimivan hyvin ja sen avulla saatiin näkyviin selkeitä eroja osaamisalueiden välillä. Erityisesti yleisosaamista koskevassa kysymyksessä oli kuitenkin arvioitavaa turhan monia osaamisalueita, jotka olivat lisäksi osin päällekkäisiä ja vaikeita hahmottaa.

Lomakkeen yksittäisiin kysymyksiin liittyviä huomioita koskeva muistio on saatavilla tutkijoilta.

Tulevaisuustyöpajat

Tulevaisuustyöpajoja järjestettiin hankkeen aikana kaksi, ja niiden tarkoituksena oli auttaa tutkijoita lomakkeen (erityisesti sen tulevaisuusosion) laadinnassa ja myöhemmin kyselyvastausten analyysin syventämisessä koulutussuunnittelun näkökulmasta. Työpajat toimivat tässä tehtävässään hyvin. Jatkossa kannattaa kiinnittää huomiota siihen, keitä tai mitä tahoja kutsutaan osallistumaan työpajoihin, jotta niistä ei tulisi liian koulutusmaailmakeskeisiä.

Menetelmäpaketti kokonaisuutena

Lomakekysely yhdistettynä tulevaisuustyöpajoihin vaikuttaa tämän kokemuksen perusteella toimivalta yhdistelmältä. Kuitenkin aika vasta näyttää, kuinka hyvin sen avulla onnistutaan ennakoimaan kuvataiteilijan ammatin kehitystä. Lisäksi on otettava huomioon, että lomakkeen testinä samalla toiminut kysely kohdistettiin tässä ainoastaan ammattikorkeakoulussa kuvataiteilijan tutkinnon suorittaneille. Tämä on otettava huomioon empiirisiä tuloksia tarkasteltaessa. On oletettavaa, että soveltava kuvataide painottuisi vastauksissa heikommin Kuvataideakatemiasta valmistuneiden tapauksessa.

Kuvataiteilijoiden työnantajien puuttuessa tämän tutkimuksen kysely suunnattiin itse ammatinharjoittajille. Taiteen soveltavan käytön yleistyessä tulevaisuudessa kuvataiteilijoiden osaamistarpeita voitaisiin tutkia myös työnantajille suunnatulla kyselyllä. Kysely on antanut käsitystä siitä, että kuvataiteilijoita toimii tässä roolissa myös palkansaajina esimerkiksi web designin tai pelisuunnittelun aloilla. Vähintäänkin tällaiset kuvataiteilijoita työllistävät tahot olisi kutsuttava tulevaisuustyöpajoihin.

“Pitäisi laajentaa työalaansa”

Kuvataiteilijan ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä

Mihin suuntaan kuvataiteilijan ammattirooli ja tehtävät ovat muuttumassa alan toimijoiden arvioiden ja laajojen työelämää koskevien ennusteiden perusteella? Mitkä ovat kuvataiteilijan ammatin tieto- ja taitovaatimukset tulevaisuudessa?

Tutkimus tarjoaa pohjaa kuvataidealan koulutussisältöjen suunnittelulle. Koulutuspolitiikan ohella aihepiiri sivuaa kulttuuripolitiikkaa. Kyse on Kuvataiteen koulutustoimikunnan laadullisen ennakkoinnin hankkeesta, jota on rahoittanut Opetushallitus. Tutkimuksen on toteuttanut Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö yhteistyössä Työterveyslaitoksen kanssa.

Tutkimus pohjautuu kuvataiteilijan ammattikorkeakoulututkinnon vuosina 2001–2010 suorittaneille tehtyyn kyselyyn, tulevaisuustyöpajoihin sekä asiantuntijoiden haastatteluihin. Lisäksi on nojattu aikaisimpiin kuvataidealaa koskeviin tutkimuksiin ja koko työelämää koskeviin ennakointeihin.

Kysely osoittaa, että taloudellinen tilanne ja yhteiskunta- ja kulttuuripoliittinen ilmapiiri aiheuttavat kuvataiteilijoille painetta laajentaa työalaansa. Samaan aikaan osaa heistä huolestuttaa taiteen ja taiteilijan välineellistäminen. Taiteilijat itse uskovat, että heidän kyvyistään voisi olla hyötyä millä tahansa yhteiskuntaelämän osa-alueella. Yleisesti sovellettavina vahvuuksinaan he pitävät erityistä ongelmanratkaisukykyä ja kyseenalaistamisen taitoa.

Kuvataiteilijat voivat soveltaa ammatillista tietämystään sosiaali- ja terveyssektorilla, työelämän kehittämisessä tai yritysvalmennuksessa. Osa voi erikoistua ympäristösuunnitteluun, pelinkehittämiseen, informaatio-muotoiluun tai taiteelliseen tutkimukseen. Kyselyvastaajia kiinnosti myös yhteistyö ekologian tai muiden tieteiden kanssa, samoin taiteidenvälinen työskentely.

Työ laajennusalueilla voi olla pää- tai sivutoimista. Yleensä siitä aiheutuu koulutustarpeita yksittäisistä kursseista kokonaiseen tutkintoihin saakka. Kyselyn perusteella kuvataiteilijoiden halukkuus kouluttautua on suurta.

ISBN 978-952-5573-46-6 (nid.)

ISBN 978-952-5573-47-3 (PDF)

ISSN 1795-1739